

21—22 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 21 januari

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. 3

Tisdagen den 21 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande månad.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1958/59, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att önska regeringen ett gott nytt år, i varje fall ett bättre än vad begynnelsen utvisar. Den nyligen framlagda statsverkspropositionen betecknar nämligen ett sammanbrott av hela den samhällsekonomiska idévärld som regeringen förfäktat under större delen av efterkrigstiden. Finanspolitiken såsom återhållande faktor inom samhällsekonomien är borta med vinden. Dess inflytande har övergått från att vara återhållande till att bli befordrande. Drivkraften i den alltjämt pågående inflationen är i dag framför allt att söka i de offentliga utgifternas ansvällning. De stora underskotten i statens budget både innevarande räkenskapsår och följande år, som propositionen gäller, bidrar till att öka köpkraften och att sålunda upprätthålla den alltför stora efterfrågan på hemmamarknaden.

Det sorgliga är att denna utveckling fortbestår i ett läge, där trenden på världsmarknaden är vikande. Alla förskönande omskrivningar till trots torde det stå klart att Förenta staternas näringsliv befinner sig i en betydligt sämre konjunktur än förut. Under år 1957 har industriproduktionsindex i nämnda land fallit med omkring 7 procent. USA:s stålindustri arbetar för närvarande med endast 70 procent av sin kapacitet. Men det allra

värsta är kanske den besvikelse och brist på förtroende och förtröstan som den senaste tiden anfäktat det amerikanska folket. Flera gånger förr har denna sinnesstämning starkt bidragit till att påskynda en smygande depressionstendens med följdverkningar i hela Västeuropa.

I Europa har den amerikanska avmattningen hittills inte haft några mera kända verkningar. Men hur det kommer att gå, därest depressionstendensen i USA skulle fortbestå, därom har man både i Storbritannien och Västtyskland starka farhågor.

I de flesta av Europas länder går myndigheternas politik i dag ut på att bekämpa inflationen. Räntesatserna är mestadels höga, krediten stramas åt och selsättningen är i färd med att minska. Läget är i dag helt annorlunda än det var åren 1953—1954, då den amerikanska avmattningen ej nämnvärt rubbade Europas ekonomi. Vid den tiden började det tyska folket inbärga de första frukterna av en klok återhämtningsspolitik, samtidigt som Benelux trädde i funktion och Storbritannien var mitt uppe i en hektisk högkonjunktur. Så många samverkande krafter, ägnade att motverka en amerikansk depressionsvåg, kan vi inte räkna med i år. Den mer utvidgade gemensamma marknaden inom Benelux, som håller på att träda i kraft, kan näppeligen avsätta några verkningar under den närmaste framtiden.

Finansministern har därför rätt, när han i inkomstbilagan skildrar läget såsom varande labilt. Inte heller kan vi påräkna samma snabba expansion av utrikeshandeln som kännetecknat de senaste åren. Den svenska utrikeshandeln har under efterkrigsåren arbetat under sällsamt fördelaktiga villkor med ett för oss gynnsamt förhållande mellan export- och importpriser. Detta gynnsamma förhållande håller för närvarande på att försämrats, ur många synpunkter beklagligt, men framför allt därför att vi ej utnyttjat de

Statsverkspropositionen m. m.

feta åren att bygga upp en guld- och valutareserv som står i rimlig proportion till vår betydande utrikeshandel.

Detta hindrar dock inte finansministern från att berömma sitt verk. Dokumentet är så tidstypiskt att jag, herr talman, inte kan låta bli att göra ett litet citat. Finansministern skriver i inkomstbilagan, att »den ekonomiska politikens olika komponenter varit tämligen väl anpassade med hänsyn till de verksamma krafterna». Litet längre fram i samma stycke heter det: »Annorlunda uttryckt har den ekonomiska politikens primära uppgift att hålla tillbaka de överdrivet expansionistiska krafterna kunnat lösas samtidigt som politiken möjliggjort en ändamålsenlig inriktning av de produktiva resurserna.»

Man kan tvista om vad som utgör överdrivet eller icke överdrivet expansionistiska krafter. Men den, som genomlevde sin tidiga ungdom i landet Idyllien före det första världskriget med dess stabila rättsordning, måste säga sig, att vi fortfarande är långt från yttre och inre jämvikt i vår ekonomi. Trots en kraftig utvidgning av exporten i förhållande till importen har vi inte lyckats med att förstärka vår valutareserv. Och finansministern beklagar ju själv att priserna i föl återigen steg med 4 procent i jämförelse med medelnivån för år 1956. Det är en tröst för ett tigerhjärta att bortemot hälften av konsumentprisernas stegring förorsakades av höjda indirekta skatter samt upptaxerade statliga avgifter och taxor. I den mån finanspolitiska överväganden här spelade in, så är det att konstatera, att finanspolitiken gjort bankrott.

Jag är ense med finansministern om att kampen mot prisuppgången och penningvärdeförsämringen måste fortsätta. Någon verklig balans i samhällsekonomin har inte uppnåtts. Jag är rädd för att talet om återställd jämvikt i vår ekonomi är ägnat att insöva svenska folket i säkerhet. Finansministern vacklar i sina utläggningar, och jag är glad att med gillande kunna återge följande passus i hans framställning: »Omsorgen om penningvärdet måste därför också innevarande år taga sig uttryck i oavslutlig vakthållning

mot uppspringande inflationistiska störningskällor i den inhemska ekonomien. Sviktar denna vakthållning, så att ett efterfrågeöverskott väller fram och ånyo ger upphov till en inflationistisk flodvåg, har de senaste årens ansträngningar och uppoffringar varit förgäves.» Litet längre fram heter det: »En internationell konjunkturedgång av mera betydande omfattning skulle redan i och för sig innebära en avsevärd försvagning av våra exportmöjligheter och medföra risker för valutautflyde. Med hänsyn till vår begränsade valutareserv skulle en sådan utveckling, om den träffar oss i ett läge av inhemsk överkonjunktur, kunna medföra ett desto allvarligare hot mot vår ekonomi och vår fulla sysselsättning. Vi har därför under rådande förhållanden anledning att med största uppmärksamhet följa växlingarna i den internationella konjunkturen.»

Detta är, herr talman, faktiskt mycket kloka ord, och jag kan till fullo instämma i detta finansministerns yttrande. Men jag skulle vilja komplettera hans skildring av inflationens skadeverkningar med ytterligare en synpunkt, som föga beaktats i svensk politisk debatt. En värdig tillvaro förutsätter att vissa moraliska principer sätts i högsätet vid den mänskliga sammanlevnaden. Till dessa principer hör, att tro och loven blir bestämmande för alla ekonomiska mellanhavanden. Men så är icke fallet, så länge den värdemätare för varor och tjänster, som pengarna utgör, oavslutligt förändras till det sämre. Kanske rent av den alltmera påtagliga uppluckringen av heder och rättskänsla, som under efterkrigstiden kännetecknat förhållandena i åtskilliga länder i Europa och inte minst i vårt land, i stor utsträckning har sin grund i penningvärdets nedgång. Båda de stora världskrigen har för de krigförande länderna medfört en större eller mindre inflation. Vi, som stått utanför världskrigen, kan inte i samma grad skylla på dessa, även om vår beredskap nu under senaste världskriget och vår relativt betydande utrikeshandel återverkat på vårt penningväsens stabili-

tet. Vi kan göra detta så mycket mindre som penningvärdeförsämringen gått längre i vårt land än i vissa av de krigförande länderna. Jag kan anföra vad en nationalekonom och före detta socialdemokrat, professor Gårdlund, yttrade efter uppfordran från finansminister Sträng förra vintern i en skrift, »Recept mot inflation», som han utgav tillsammans med fem andra ekonomiprofessorer. Han yttrade där att Sverige med hänsyn till de av kriget drabbade ländernas särskilda svårigheter »måste sägas ha intagit den i fråga om penningvärdets förstörande mest framskjutna ställningen i den västra världen. Inflationen har hos oss i genomsnitt varit 5 % per år, bortåt 60 % sedan 1945.» Detta skrevs för över ett år sedan. Nu är vi uppe i *drygt* 60 %. Kriget har tydligen haft mindre betydelse som orsak till denna utveckling än den ekonomiska politik som regeringarna och centralbankerna fört.

En penningvärdeförsämring är liktydig med en legaliserad svindel. Den överför blint och orättvist tillgångar till vissa privilegierade grupper på bekostnad av andra med mindre makt och mindre inflytande. Inflationen verkar som en beskattning, en hård, urskillningslös och hänsynslös beskattning, där särskilt de många små fordringsägarna blir lidande. Detta begagnade sig de tyska företagen utav under 1920-talet, då de befordrade en inflation ända till det bittra slutet. Den tyska industrien trodde sig ha gjort en lysande affär. Den hade inte bara befriat sig från alla utländska fordringsägare, utan den hade också lyckats göra sig kvitt alla fordringsägare inom Tyskland. Men det var en sådd som blev en draksådd. Missnöjet bland de förlorande kände inga gränser, och på så sätt bereddes marken för Hitler och nazismen, för det andra världskrigets förbannelse och för alla de olyckor som under de senaste 25 åren övergått världen.

Allt detta är ju kända ting. Men det kanske inte är ur vägen att erinra härom efter de deklarationer som förra året kungjordes av vissa framträdande per-

soner, representerade även i denna kam-

mare. Man vet, hur en inflation börjar men inte hur den slutar — sedan må det ordas aldrig så mycket om att man ej rädes inflationen.

Den, som vill ha ett ytterligare exempel på händelseförloppet, hänvisas till vad som för närvarande utspelas i Finland eller i Frankrike. Statsrevisorerna har i år anmärkt på de många studieresorna i statlig regi. Det oaktat skulle jag vilja rekommendera regeringen att anvisa medel till vissa inflytelserika herrar i dess omgivning till studiefärder i vårt östra broderland i akt och mening att studera inflationsprocessernas mekanik och slutliga utgång.

Enighet tycks på sista tiden ha varit rådande inom såväl regeringen som oppositionen, att i försvaret för den svenska kronan måste en samverkan ske mellan finans- och penningpolitiken. Nu har, som sagt, finanspolitiken kollapsat, och med den bild som statens finanser företter, sedd mot bakgrunden av alla riksdagens principåtaganden, torde det dröja ganska länge, innan den återigen träder i funktion. Vi har alltså att ty oss till penningpolitiken såsom tills vidare den enda återhållande faktorn.

Redan förra året kom den största påfrestningen på vår samhällsekonomi från den offentliga sektorn. Härom ger finansministern besked i inkomstbilagan. Om han dragit de riktiga slutsatserna härav, låter jag vara osagt, men påfrestningarna blir tyngre, då alla utställda växlar skall infrias.

I inkomstbilagan meddelas, att de privata investeringarnas ökning från år 1956 till år 1957 volymmässigt ej uppgick till fullt en procent samt att den privata konsumtionens ökning höll sig inom en procent, medan de offentliga investeringarna visade en uppgång med sex procent och den offentliga konsumtionens stegring var tre procent. Framför allt var det kommunerna som pressade hårt på.

Hur penningpolitiken fungerat de två senaste åren, framgår bl. a. av bank- och fondinspektionens sammandrag över af-

Statsverkspropositionen m. m.

affärsbankernas in- och utlåning de senaste tre åren. I själva verket har penningpolitiken fungerat ganska effektivt men ändå haft obehagliga återverkningar. Framför allt på grund av inflationen steg affärsbankernas sammanlagda inlåning förra året med inte mindre än 1 173 miljoner kronor. Nästan hela den ökade inlåningen i affärsbankerna hamnade hos riksbanken i form av statspapper av olika slag. Sedan byggnadskreditiven frånräknats, återstod för näringslivet i övrigt obetydligt mer än 1956 samt omkring 200 miljoner mindre än år 1955. Men detta är inte hela sanningen. Vi har ju haft en penningvärdeförsämring från år 1955 till år 1957. Omräknas 1956 och 1957 års utlåningssummor med hjälp av konsumtionsprisindex i pengar av 1955 års köpkraft, så visar det sig att utlåningen till näringslivet sjönk med 691 miljoner kronor år 1956 samt med ytterligare 426 miljoner år 1957, vilket betyder en minskad utlåning till näringslivet i fast penningvärde under dessa två år med 12 procent.

Affärsbankerna tjänstgjorde sålunda i stor utsträckning såsom uppsamlare av medel för staten. Till resultatet hör såsom biprodukt, att medan insättarna i affärsbankerna ökade sin behållning i löpande penningvärde under dessa två år med 10 procent, blev deras behållning i fast penningvärde bara ökad med 2 procent. Skillnaden 8 procent eller 1 426 miljoner kronor, har gått förlorad för insättarna dessa två år på grund av kronans försämring. Man må sedan inte förundra sig över att spararna knorrar. Samma öde har drabbat insättarna i sparbanker och andra med pengarna placerade i löpande kronor.

Men näringslivet ställdes på inskränkning, fastän produktionsökningen i verkligheten borde ha krävt en ökad insats av kreditmedel — för att nu ej resa problemet, hur vårt näringsliv i längden skall bli i stånd att i takt med det vetenskapliga och tekniska fortskridandet hävda sig i förhållande till andra länder, om nuvarande ordning får fortbestå.

Så tillkommer ytterligare ett anmärkningsvärt inslag i bilden, och det är

stegringen av den kortfristiga statsskulden. Denna stegring torde i dag vara den kraftigaste inflationsdrivande faktorn. Av riksbankens rapport från årsskiftet framgår, att skattkamarväxlarna för tre år sedan utgjorde 11 procent av den dåvarande statsskulden på 15 miljarder samt att dessa endast till en del var placerade i riksbanken. Den 31 december 1957 tangerade skattkamarväxlarna 25 procent av statsskulden på 19,1 miljarder, men det värsta är att av skattkamarväxlarnas belopp på 4 640 miljoner kronor svarade riksbanken för inte mindre än 3 230 miljoner kronor, medan affärsbankerna stod för större delen av resten och posten för en mindre del.

Riksgäldskontorets korta upplåning hos riksbanken har så gott som oavbrutet ökats under de senaste åren. Meningen med skattkamarväxlarna är ju att lämna kredit för korta perioder, men nu har det blivit en alltjämt ökad kredit på lång sikt. Jag kanske skulle nämna att förra året ökade riksgäldskontorets placering av skattkamarväxlar i riksbanken med 880 miljoner kronor. Till stor del är det här fråga om luftpengar, och så länge denna trafik fortsätter, torde det vara omöjligt att få bukt med penningvärdeförsämringen.

Finansminister Sträng fick förra året uppbära mycken smälek för att han misslyckades med att överbalansera den totalbudget, som utlöpte sistlidna 30 juni. Inkomsterna hade minskat på grund av vikande skatteunderlag hos företagen, och utgifterna hade svällt på ett skrämmande sätt. Det beräknade överskottet på cirka 500 miljoner kronor hade förbytts i ett underskott på 800 miljoner kronor. Jag hade litet svårt att deltaga i skallet, ty i själva verket fanns i budgeten dolda reserver, som innebar att driftbudgeten 1956/57 gav ett icke ringa överskott. Totalbudgetens underskott motsvarades av en ökning av statens produktiva kapitaltillgångar det året.

Men naturligtvis var ansvällningen av utgifterna ägnad att inge allvarliga farhågor för framtiden. Det hade ju också finansministern klart för sig. Farhågorna har besannats. Trots den enorma stats-

Statsverkspropositionen m. m.

skulden utgör statens lånebehov innevarande budgetår 1 900 miljoner kronor, om det nu stannar med det. Jag skall emellertid inte fördjupa mig i vad som sker detta budgetår. Riksstaten med dess olycksaliga bihang av tilläggsstater är i full gång, och vi får väl så småningom se vart det barkar hän. Samma utveckling har vi att emotse nästa budgetår.

Det utkast till en skiss av nästa års budget, som den 10 januari 1958 förelades riksdagen, är en ganska bedrövlig historia. Budgetförslaget är ofullbordat, och riksdagen inbjudes i förtäckta ordalag att hjälpa till att hyfsa verket. Såvitt jag vet, har en liknande händelse endast en gång tidigare inträffat i modern svensk historia. Händelsen förekom i ett kritiskt skede under första världskriget, då den Hammarskjöldska regeringen år 1917 presenterade riksdagen en ofärdig budget, dock med den skillnaden, att dåvarande finansministern aldrig ifrågasatte att riksdagen måste rädda regeringen ur dess penibla situation. Den uppgiften åtog sig regeringen själv, fastän den icke blev så långlivad, att den fick tillfälle att utföra uppgiften. Den socialdemokratiska oppositionen vid 1917 års remissdebatt leddes av herr Värner Rydén. Efter att ha uttalat sin förfäran över att totalbudgeten rörde sig om närmare en halv miljard kronor eller att de på den tiden två försvarshuvudtitlarna utvisade en utgiftsökning på den formidabla summan av 25 miljoner kronor, fortsatte herr Rydén: »Men den föreliggande statsverkspropositionen väcker framför allt min betänksamhet genom vad den inte innehåller. Det är ju så, att det är inte en finansplan vi hava fått, utan det är ett fragment av finansplan, en trasa av finansplan, som förelägges riksdagen i detta ögonblick.»

Herr talmannen vet, att det aldrig skulle falla oss inom nuvarande liberala opposition in att använda dylika förklenande omdömen om nuvarande svenska regering, som väl ändå har gjort sitt bästa, gjort så gott den kunnat.

Regeringen har snubblat på försvarsfrågan. Utgifterna för försvaret upptas till 2 312 miljoner kronor eller omkring 70 miljoner kronor mer än i fjol, de se-

nare nästan uteslutande av automatisk natur. Hur vilseledande denna summa är, framgår därav, att försvaret innevarande budgetår beräknas dra en kostnad av åtminstone 2 500 miljoner kronor, sannolikt mer, medan anslaget härför endast belöper sig till 2 242 miljoner kronor. Även om ingen som helst försvarsreform genomföres, är försvarets stat i den nu förelagda budgeten underbalanserad med 200 å 300 miljoner kronor. Att tala om ett överskott på 48 miljoner kronor på driftbudgeten saknar därför all kontakt med verkligheten. Driftbudgeten för nästa år, sådan den i dag skissartat föreligger, är på grund härav klart underbalanserad.

Nu är det tydligen på vissa håll meningen, att oppositionen skall föreläggas uppgiften att anskaffa nya skatter, bland annat för att redan nu existerande försvar, som vi inte kommer ifrån, skall få sitt. Sedan kommer det att heta under den politiska s. k. upplysningsverksamheten, att de nya skatterna har oppositionen förvällat. Oppositionen vill lägga allt på försvaret. På tal om detta yttrade en socialdemokratisk riksdagskollega häromdagen: »Nu har vi allt fått er i rävsaxen i alla fall!» Det är den medeltida amoralska tänkaren Machiavellis spöke som manas fram — men det är en ganska ofarlig Machiavelli, en Machiavelli i barnkammarformat.

Regeringen resonerar väl inte på detta sätt — den är klokare än så. Den är bara rådvill och önskar assistans för att komma ur dödläget. Och naturligtvis är vi villiga att hjälpa till, om inte för regeringens så för landets skull. Regeringens belägenhet är alldeles särskilt tragisk, därför att den principiellt — allt är ju så förfärligt principiellt nu för tiden — borde vara så stark och ensam borde ha förmågan att överblicka och leda utvecklingen.

Det sorgliga tillstånd, i vilket statsfinanserna plötsligt råkat in i, nödgar oss alla till den yttersta återhållsamhet med nya utgifter. I år borde det inte få ifrågakomma, att man kräver nya eller ökade anslag; i stället borde regeln vara, att man yrkar på nedsättning av anslagsposter. Jag återkommer härtill senare.

Dock först några ord om inkomstpos-

Statsverkspropositionen m. m.

terna! Den s. k. extra bolagsskatten — 275 miljoner kronor — har de två föregående åren, som vi alla vet, det förra och det nuvarande, avsatts på särskilt konto i riksbanken för framtida pensionsändamål. För nästa budgetår föreslås motsvarande, då troligen mindre belopp, böra inräknas såsom en »normal» post utan någon avsättning för visst ändamål.

Den begynnande atomåldern har till den grad influerat på herr Sträng, att han själv uppträder som reaktor. Enligt riksdagens förra året fattade beslut skall tilläggsån för bostadsproduktionen, beviljade från och med år 1951, förräntas och amorteras på 25 år från den 1 januari 1958. Genom att åberopa detta beslut »reaktiverar» han — som det heter; allting är så lärt nu för tiden — dessa äldre tilläggsån och tillför sålunda budgeten, genom minskad avskrivning, på ett bräde 300 miljoner kronor. Mot detta förfarande torde, bokföringsmässigt sett, ingenting vara att erinra. Den enda fråga, som man skulle vilja ställa i detta sammanhang, är vilka korresponderande belopp som står till finansministerns förfogande budgetåren efter det nästa.

Trots den extra bolagsskattens inbaktning i budgeten och trots »reaktiviseringen» av äldre byggnadsån föreligger, om hänsyn tages till försvarsbudgetens underbalansering, ett avsevärt underskott redan i driftbudgeten. Att under sådana omständigheter försöka göra gällande, att totalbudgetens balansering fortfarande principiellt utgör riktpunkten vid budgetens uppställning, är väl ändå ett ganska underligt tal. Det är ju inte bara fråga om en viss underbalansering av totalbudgeten, varom finansministern talar, utan om en total underbalansering av hela kapitalbudgeten och ett ganska avsevärt underskott därutöver på driftbudgeten.

Den automatiska utgiftsökningen vid nuvarande omslutning av statens affärer tillsammans med gjorda utfästelser från statens sida pekar hän mot ett ännu allvarligare utgångsläge budgetåren 1959/60 och 1960/61. Jag vill endast nämna sådana ting som folkpensionskostnader-

na, återbetalningen av premiesparmedlen budgetåret 1960/61, för att nu inte tala om den alltjämt förkovrade lönestaten med fler och fler och fler statstjänstemän.

Det kalla kriget mellan öst och väst har mer och mer övergått till att bli en tävlan på det intellektuella planet. Skada bara att människornas moral ej hållit jämna steg med det vetenskapliga och tekniska fortskridandet. Destruktiva ändamål har fått ange takten för staternas befordran av vetenskap och teknik. Ett litet folk som vårt kan göra föga häråt. Under denna gigantiska kraftmätning, som nu pågår, framstår allt tydligare det faktum, att en stat, som försummar att ta vara på begåvningarna i tidig ålder, som försummar den högre skolan, sackar efter i utvecklingen. Försummelser, som här begås, kan inte senare kompenseras genom aldrig så höga anslag till vetenskapliga forskningsinstitutioner. Ytterst gäller det dock personliga resurser och att begåvningarna i tid sättes in på kvalificerade uppgifter.

Matematiken och naturvetenskaperna utgör i våra dagar fundamentet för framåtskridandet, inte bara i materiellt avseende. Alltså kommer det an på att vi har tillräckligt många och tillräckligt kvalificerade lärare i dessa ämnen. Hur har vi det nu ställt hos oss? I slutet av år 1956 stod inemot hälften av de ordinarie adjunktstjänsterna i två eller tre av ämnena matematik, fysik och kemi vakanta vid våra allmänna läroverk och motsvarande läroanstalter. Vid samma tidpunkt var en tredjedel av lektorstjänsterna i dessa ämnen vakanta. De olycksaliga följderna av denna skolornas underbemanning belystes i fjol här i kammaren, och jag skall inte upprepa vad som då anfördes. Jag vill endast ge ecklesiastikminister Edenman ett erkännande för att han insett lägets allvar och lyckats få regeringen med på en effektivisering av lärarutbildningen vid universitetet. De förstärkningar, som föreslås under åttonde huvudtiteln, är visserligen mestadels ett fullföljande av riksdagens på initiativ av herr Ivar Persson i hans tidigare egenskap av ecklesia-

stikminister fattade beslut, men trots detta bör man ge herr Edenman det erkännande han förtjänar.

Vad det kommer an på är att ge varje ungdom hans chans, att utnyttja begåvningsreserven i landet. Man kan ha olika mening om hur stor denna reserv är. För halvannat år sedan, tror jag det var, fördes en livlig diskussion härom. Somliga menade, att det drällde av outnyttjade begåvningar i det svenska samhället. Andra förfäktade motsatsen. Dit hör tydligen svenska regeringen. Att döma av dess urval till förtroendeposter av olika slag är dugligheten bland medborgarna inskränkt till en ganska liten krets. Från denna lilla krets hämtas samma personer till alla möjliga och — jag kanske inte skall säga det — omöjliga uppdrag. Om nu vederbörande är i besittning av den övermänskliga kapacitet, som tydligen regeringen förmenar, kan det ju gå bra. Men om så inte är fallet, vad då? Ja, då går det som det går.

Elektroteknikens frammarsch har kännetecknats av att kraftkonsumtionen fördubblats på 10 à 12 år. Ingen konsumtion har ökat tillnärmelsevis så hastigt som energiförbrukningen. I själva verket har denna förbrukning liksom legat i botten av standardförbättringen. Tack vare våra vattenfall har den elektriska energien varit relativt billig i Sverige. Vad detta betytt för vårt tungt beskattade näringslivs möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen borde vara förtjänt av en särskild undersökning. Till beskrivningen hör också, att våra elektrotekniker under de senaste decennierna hållit sig i täten och på olika områden gått i spetsen, även internationellt sett, för utvecklingen. Vill vi befordra vår standard, kommer vi inte ifrån en fortsatt utbyggnad av vattenfallen. Vi bör också ha i minne, att efterfrågan på elektrisk energi under det senaste decenniet varit så betydande att vi, trots den segrade takten i utbyggnaden av vattenfallen, hela tiden legat på gränsen till ransonering av den elektriska energien. Tidvis har ju industrien varit föremål för en sådan ransonering. I denna kammare torde därför ingen invänd-

Statsverkspropositionen m. m. ning komma att resas mot vad Kungl. Maj:t här föreslås.

På initierat håll har man många gånger frågat sig, om denna tillväxt kan fortsätta eller om man inte snart stöter på en övre gräns, ovanför vilken en ransonering eller i varje fall en avsevärd stegring av priset för den elektriska energien inträffar. Kanske kan atomkraften radda oss från denna utgång. Därom vet vi ännu ingenting säkert. I varje fall ställer sig för närvarande den elektriska energien, vunnen från atomkärnornas bundna energi, dyrare än den som levereras av våra vattenfall. På längre sikt måste vi i alla fall repliera på atomkraften. Under sjätte och framför allt under tionde huvudtiteln äskar Kungl. Maj:t avsevärda belopp för atomenergi-verksamheten. Såvitt jag kan förstå, kan vi inte undgå dessa utgifter.

I övrigt skall jag inte ingå på de olika huvudtitlarnas anslagskrav i annan mån än att de s. k. automatiska utgiftsökningarna, i år närmare 800 miljoner kronor, håller på att växa oss över huvudet. Jag vill bara ställa en fråga. Skulle riksdagen förra året ha varit beredd att sluka den kommunala ortsavdragsreformen med dess betydande återverkan på statens ekonomi i form av skatteersättning till kommunerna, därest ledamöterna fått klarhet om statsfinansernas prekära läge?

Häromåret invigdes en statlig, inte alltför stor institution, i själva verket en ganska ringa men betydelsefull sådan. Akten övervars av förutom Hans Maj:t Konungen ett 40-tal högre statsämbetsmän — det var ett statsråd, en generaldirektör, en lång rad med landshövdingar, statssekreterare, generaler och övershtar m. fl. samt av naturliga skäl endast en ärkebiskop. Enligt en uppmärksam iakttagare var den ende närvarande ärkebiskopen en av de klokaste i hela församlingen, ity att han hördes förklara, att han inte begrep ett dyft av vad som förekom. En i hast uppgjord beräkning över för staten förlorad arbetstid på grund av denna invigning utvisade en summa på åtskilliga tusen kronor. Men det värsta av alltihop var, att de närva-

Statsverkspropositionen m. m.

rande, som skulle delta i ett roligt evenemang, tycktes ha förfärligt tråkigt.

Sedan år 1946 har statsutgifterna på driftbudgeten, omräknade i oförändrat penningvärde, mycket mer än fördubbats. Men nationalinkomsten har ju stigit under dessa år, invänder kanske någon. Låt oss då se efter, hur statsutgifternas andel av nationalinkomsten förhåller sig. Statens andel av nationalinkomsten har under denna period ökat från 16 till 23 procent. Medräknas även de utgifter, som finansieras via kapitalbudgeten, uppgår de totala statsutgifternas andel i nationalinkomsten till 26 å 27 procent. Men detta är inte allt. Vi har ju också att räkna med de kommunala utgifterna. Deras andel har under den period, det här är fråga om, stigit från 8 till 12 procent av nationalinkomsten.

De sammanlagda offentliga utgifterna uppgår alltså för närvarande till över 38 procent av nationalinkomsten eller 50 procent mer än år 1956.

Totalantalet statsanställda har efter kriget ökat från 253 600 till 297 800. Den största kadern representeras av tjänstemännen, vilkas andel under efterkrigsperioden stigit från 173 100 till 220 900. År 1938 var motsvarande antal omkring 150 000. I denna statistik ingår ändå inte sådana kategorier, som avlönas enligt statliga avlöningsreglementen, såsom präster, lärarpersonal inom det icke-statliga skolväsendet, exempelvis folkskoleväsendet och det högre kommunala skolväsendet m. fl. delvis rätt stora verksamhetsområden. De statliga bolagens personal ingår givetvis inte i statistiken.

De här anförda uppgifterna är ägnade att inge betänkligheter, i synnerhet som det inte tycks skönjas något slut på denna statsverksamhetens förkovran. Så gott som årligen väckes förslag om inrättande av nya ämbetsverk. År 1938 hade vi 90 statliga verk och inrättningar. Nu torde deras antal uppgå till minst 200.

Flertalet av de siffror, som här lämnats, är hämtade ur en motion, som min partigrupp avlämnat och sedan i går ligger på kamrarnas bord och som utmyn-

nar i ett förslag om en allsidig översyn av den statliga verksamheten och de statliga utgifterna. Mot bakgrunden av det verkligt allvarliga statsfinansiella läget har man rätt att förvänta, att motionen i sinom tid skall vinna riksdagens bifall.

Jag omtalade förut vad som inträffade under remissdebatten för 41 år sedan, då den unga, levnadsglada socialdemokratien stod i skarp opposition mot den blygsamma, ack så blygsamma byråkrati, som då fanns i detta land. Herr Rydén, socialdemokraternas banerförare vid detta tillfälle, ordade till och med om anarki i statsförvaltningen. »Det är, och har i alla tider», yttrade han, »varit självhärskardömetts sätt att omgiva sig med en grupp av oansvariga rådgivare. Jag ger uttryck åt en mycket utbredd uppfattning inom den svenska statsförvaltningen, när jag säger, att man där anser, att aldrig förr har gunstlingsystemet florerat så, som det gör under den nuvarande regimen.»

Herr Rydén slutade sitt anförande med att yrka på systemskifte — då såsom nu stödde sig regeringen nämligen på första kammaren — och anförde med eftertryck följande:

»Det grundläggande härvid är en omläggning av den inre politiken till förtroendefull samverkan med riksdagen, till ordning och reda i finanser och förvaltning...

För en sådan politik står i främsta rummet statsministerns person hindrande. Till hans vilja eller förmåga att på en sådan väg redverka till nationens samling kunna vi ej, med hänsyn till de vunna erfarenheterna, numera hysa det minsta förtroende. Någon enighet kring honom och hans politik är följaktligen inte vidare att förvänta.»

Herr Rydén slutade med att understryka, att socialdemokraterna i den svenska riksdagen aldrig skulle svika plikterna mot sin egen övertygelse. Hans slutappell innebar kamp emot kvallen, *mot* slarv med statens finanser, *mot* nonchalans gentemot den direktvalda folkrepresentationen, *mot* byråkrati och gunstlingsvälde. Och den socialdemo-

Statsverkspropositionen m. m.

kratiska riksdagsgruppen nickade bifall.

Hur lika och dock hur olika mot nu! Jag vill ännu en gång betona, att den nuvarande oppositionen aldrig skulle yttra sig på samma sätt som den unga socialdemokratien en gång gjorde, i varje fall aldrig yttra sig på det förkännande sätt om Sveriges statsminister som den unga socialdemokratien gjorde.

Ett obestriddigt faktum står dock kvar. Det är att ingen yrkesverksamhet innebär så många vådor för de agerande människorna som en långvarig och ohämmad maktutövning.

Härmed, herr talman, yrkar jag remiss av föreliggande statsverksproposition till vederbörande utskott.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Det kan inte undvikas att många av de siffror och tankegångar, som förekom i herr Ohlons anförande, också kommer att gå igen i vad jag har att säga. Men det rör sig också om ting som det är väl värt att inpränta.

Vi står nu inför mötet med herr Strängs tredje budgetförslag, tredje akten i ett drama som tycktes börja som ett lustspel men som håller på att utveckla sig till ett sorgespel. Första akten, statsverkspropositionen 1956, inleddes med fanfarer om en totalbudget som var överbalanserad med bortåt en halv miljard. Samtidigt skulle en mindre skattesänkning åstadkommas. Resultatet blev en ökning av statsskulden under detta budgetår med 1 341 miljoner.

I andra akten, statsverkspropositionen 1957, vidhölls totalbalansering som ett »naturligt minimikrav» för undvikande av nyupplåning. Trots energiskatt och höjning av vissa indirekta skatter beräknades dock i riksstaten för budgetåret 1957/58 uppkomma en kassamässig brist på totalbudgeten om 159 miljoner. Nu förväntar finansministern, att denna brist kommer att uppgå till 1 604 miljoner. Jag fruktar — liksom för övrigt finansministern själv antyder — att bristen blir betydligt större. Upplåningen under budgetårets första hälft har nämligen uppgått till 2 277 miljoner.

I den nu inledda tredje akten serverar finansministern redan i utgångsläget en brist på totalbudgeten om lägst 1 600 miljoner. Finansministern säger, att detta emellertid inte innebär att tanken på en balansering på totalbudgeten övergivits. Ingen förtänker finansministern att totalbalanseringen vid det laget gått honom på hjärnan. Han vidhåller sin mening liksom gumman i sagan genom att klippa med fingrarna över vattenytan från brunnens botten.

1956 och 1957 var totalbalansering för finansministern ett minimikrav. Nu 1958 resignerar han inför det omöjliga, gör en dygd av nödvändigheten och förklarar att »för närvarande anvisar tillståndet i det ekonomiska livet en viss underbalansering av totalbudgeten». Det må nu vara hur som helst med detta subtila resonemang. Vi har på vårt håll aldrig godtagit finansministerns funderingar om totalbalansering. Ett helt annat intresse knyter sig till frågan om balansering av driftbudgeten. I den högkonjunktur, som rått och som trots en viss uppbromsning alltjämt råder, borde minimikravet vara en balansering av driftbudgeten. Att i ett sådant läge låna sig fram för att täcka driftutgifter och därmed belasta framtiden är icke försvarligt.

Nu vill det sig så illa, att finansministern med sina stränga krav på totalbalansering ännu icke under den tid han förvaltats sitt ansvarsfulla ämbete förmått prestera ens en balanserad driftbudget. För budgetåret 1956/57 redovisas en brist på 571 miljoner, som står fast, även om man kan åberopa att det under detta år gjordes vissa extra avskrivningar, som reellt kan sägas innebära ett bättre resultat än dessa 571 miljoner kronor i brist. För budgetåret 1957/58 beräknas nu en brist på 612 miljoner. Och hur kommer det att gå med det budgetförslag vi nu dryftar? Redan i starten föreligger en underbalansering på 200 miljoner, om hänsyn tas till beräknade reservationsmedelsförändringar och avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. Erfarenhetsmässigt måste dessutom be-

Statsverkspropositionen m. m.

räknas, att anslagsöverskridanden och anslag på tilläggsstater uppgår till åtskilliga hundratal miljoner kronor, låt oss säga lågt räknat 300 miljoner. Skulle jag dessutom — vilket det naturligtvis inte finns utrymme till — ta hänsyn till att den allmänna budgeten tar i anspråk 332 miljoner av för vägändamål reserverade automobilskattemedel, skulle det framkomma en brist på driftbudgeten om minst 800 miljoner.

För försvarets del har uppförts ett formellt anslag på 2 312 miljoner. Vad därutöver kan tillkomma som resultat av pågående överläggningar förutsättes bli täckt med nya skatter. Alldeles oavsett hur denna prövning utfaller, lär försvarskostnaderna komma att redan för löpande budgetår uppgå till minst 2 500 miljoner. Det sätt, varpå finansministern funnit lämpligt att sätta försvarskostnaderna i gluggen genom att göra dem till en restpost, sedan övriga både automatiska och nya ändamål fått sitt, behöver jag inte karakterisera — herr Ohlson har redan gjort det.

På inkomstsidan har den år 1955 av tillfälliga konjunkturpolitiska skäl motiverade och för sterilisering avsedda extra bolagsskatten nu fått vandra den vanliga vägen till att bestrida löpande driftutgifter. Till bottenkrapningen hör också, att driftbudgeten, som det heter, förbättrats genom en reaktivering av tidigare gjorda avskrivningar av tilläggslån med 300 miljoner utan motsvarande faktiska inkomstillskott. Jag ryser vid tanken på hur finansministern skulle ha behandlat oss, om vi i våra skattesänkingsbryderier skulle ha åberopat en inkomst av detta slag, som ju förutsätter upplåning av motsvarande belopp.

Innan ännu hänsyn tagits till den höjning av försvarskostnaderna som är att förvänta, innefattar budgetförslaget en ökning av de egentliga statsutgifterna i förhållande till riksstaten för löpande budgetår med drygt en miljard. Jag räknar då inte som en utgiftsminskning, att den extra bolagsskatten icke längre skall reserveras i riksbanken.

Som jag redan nämnt, beräknas lånebehovet för nästa budgetår till 1 600 mil-

joner kronor, men denna beräkning utgår från den uppenbart orealistiska förutsättningen av en i stort sett balanserad driftbudget. Härtill kommer att riksgäldskontoret i januari 1959 skall utbetala 142 miljoner i prisutjämningsavgifter. Det faktiska lånebehovet kommer med all sannolikhet att väsentligt överstiga 2 000 miljoner kronor.

Förhandsberäkningar för budgetåren 1959/60 och 1960/61 tyder på en fortsatt oavbruten kraftig stegring av budgetunderskotten, och likväl bygger denna kalkyl på den hypotetiska förutsättningen om en fortgående jämn stegring av produktionen vid konstant prisnivå, oförändrat god sysselsättning och gynnsamma betingelser för utrikeshandeln, om stegring i fysiska personers och bolags inkomster med 4 procent årligen och bibehållna skatter.

Vi har kommit in i en utveckling med stagnerande statsinkomster och i accelererad takt stigande statsutgifter. Mot bakgrunden av de siffror vi har framfört oss är det inte något överord att tala om ett allvarligt statsfinansiellt krisläge. Det föranleder finansministern till slutsatsen, att det måste vara en av de mest angelägna uppgifterna under de närmaste åren att eliminera den på längre sikt hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter. Men är inte uppgiften lika trängande i dagens läge? Varför alltid tala om vad som bör göras som en uppgift för kommande år? Motsvarar det budgetförslag, som nu presenteras, vad som kan och bör göras för närmaste budgetår?

Jag har väl observerat, att finansministern på punkt efter punkt framhållit förslagets preliminära karaktär och förklarat sig avse att först i samband med kompletteringspropositionen komma med slutligt ställningstagande till olika frågor. Det annonseras att en ökad skatteinkomst måste beredas för täckning av de utgifter för försvaret eller andra ändamål, som kan tillkomma. Men uppenbarligen betraktar finansministern de i budgetförslaget upptagna utgifterna som givna och anser sig icke ha behov av att vid den förnyade avvägning, som skall ske, när sikten bättre klarnat, kunna

Statsverkspropositionen m. m.

inbegripa utgiftssidan i den nödvändiga anpassningen. Jag erkänner att detta i viss mån är en konsekvens av den stelbenta budgetbehandlingen i vår riksdag. Här skall vi nu vecka efter vecka fatta definitiva beslut om olika utgifter och sedan vara bundna vid den totalitet, som därur framgår, även om mot slutet av vårsessionen modifieringar i helhetens intresse skulle befinnas påkallade. Jag hoppas att den s. k. budgetkommittén, som, efter vad jag ser, beräknas avsluta sitt arbete under detta år, skall kunna komma till rätta med detta verkligt angelägna tekniska problem.

Till vad som sägs i nationalbudgeten och finansplanen om dragen i den ekonomiska utvecklingen utomlands och hemma är väl inte mycket att tillägga. Det mynnar ut i slutsatsen, att en dubbel beredskap måste upprätthållas i den ekonomiska politiken, nämligen både med hänsyn till riskerna i utlandskonjunkturen och med hänsyn till faran för en alltför stor efterfrågeökning inom landet. Mig förefaller det emellertid som om den föreslagna budgeten inte gärna kan komma att verka mer än i en enda riktning, nämligen såsom en starkt inflationsstimulerande faktor. Redan genom den »finansiella uppmjukning», som hittills ägt rum och som man velat ge sken av medveten åtgärd, har det bäddats för en ny inflation, även om den internationella konjunkturavmattningen i någon mån motvägt effekten. Den stora statliga upplåningen i riksbanken och affärsbankerna under 1957 är den väsentliga faktorn bakom den kraftiga inlåningsökningen i affärsbankerna. Inlåningen steg i följd med inemot 1 200 miljoner, vilket till betydande del representerar nyskapade pengar, alstrade av kreditexpansionen för statsfinansiella ändamål utan täckning i ökade reala resurser. Det är en fortsättning på denna väg i stegrad takt, som budgetförslaget förutsätter. På samma sätt som under åren 1953—1954, bara i ytterligare förstörad skala, skapas därmed ett penningmässigt underlag för en ny inflationsväg, inte minst från lönesidan.

Alldeles oavsett de risker, som den

stora statliga underskottsfinansieringen medför, måste jag betvivla att den nu förutsebara utgiftsstegringen på driftbudgeten om bortåt 1 500 miljoner kronor — jag lägger då in vad man kan räkna med skall komma till på försvarsbudgeten — låter sig rymmas inom ramen för en balanserad ekonomi. Som jämförelse kan nämnas att nationalbudgeten beräknar hela produktionsökningen för 1958 till 1 250 miljoner kronor.

Den svenska samhällsekonomien karakteriseras, såsom också framhålls av finansministern, alltjämt av ett visst inflationstryck. Det gångna året medförde ju trots den sjunkande pristendensen på den internationella marknaden en ny försämring av penningvärdet om fyra procent. Finansministern säger emfatiskt att kampen mot prisuppgången och penningvärdeförsämringen måste oefftergivligt fortsättas och att omsorgen om penningvärdet måste taga sig uttryck i en oavlättlig vakhållning mot uppspringande inflationistiska störningskällor i den inhemska ekonomien. Inte heller herr Ohlon har velat undanhålla kammaren dessa värtaliga uttryck. Finansministern skildrar också riktigt vådan av en inflationsvåg i ett läge, då man samtidigt har att räkna med internationella avmattningstendenser, och slutar med att det är nödvändigt för statsmakterna att fullfölja en fast stabiliseringspolitik. I allt detta instämmer jag till fullo, men går herr Strängs leverne ihop med hans lära?

Såsom jag sökt visa, kommer budgeten att medföra en kraftig påspädning på den inhemska konjunkturen. Vore det nu så, att vi kunde räkna med ett utnyttjat utrymme av reala resurser som skulle tillåta en viss ekonomisk expansion i det svenska samhället, då vore det väl just med tanke på de internationella konjunkturerna riktigare att låta näringslivet få utnyttja det utrymmet för att därigenom stärka sin ställning i den internationella konkurrensen. I stället låter man nu detta utrymme ätas upp av stigande statsutgifter, om nu över huvud taget utrymmet finns, samtidigt som man på skatte- och kreditpolitisk väg behåller en hård press på näringslivets ex-

Statsverkspropositionen m. m.

pansionsmöjligheter. Mer än någonsin behövs det ju nu produktiva investeringar för att rationalisera våra kostnader och stärka vår internationella konkurrenskraft. Det är inte bara det internationella konjunkturläget i och för sig som gör detta påkallat, utan också den snabba tekniska utvecklingen och de planer på en ekonomisk integration i Väst-europa som vi nu står inför.

Att finansministern är medveten om att han presenterat en svag budget, framgår av olika uttalanden, bland annat det, att så länge vi är tvingade att på grund av låsta utgiftsökningar föra en mindre aktiv finanspolitik, framstår så mycket mera kreditpolitikens centrala betydelse för strävandena att bevara den samhälls-ekonomiska jämvikten och motverka de prisuppdrivande krafterna. Det är intressant att höra för dem, som under många år fick kämpa för att över huvud taget bereda plats för penningpolitiken i arsenalen. Vi fick ofta tillvitelsen att penningpolitik för oss var det enda medlet, trots att vi ständigt framhöll att finanspolitik och penningpolitik måste komplettera varandra. Nu förefaller det som om våra dåvarande motståndare är beredda att kasta finanspolitiken i sjön för att uteslutande förlita sig på kreditpolitiken. Tyvärr är det nog så, att den svaga finanspolitiken undergräver möjligheterna att göra kreditpolitiken verkligt effektiv. Den starka likviditetsökning i samhället, som blivit och i fortsättningen ännu mer blir följd av underskottsfinansieringen, gör ju att det blir gott om pengar och att företagen blir mindre beroende av bankkredit än tidigare. Kreditpolitiken verkar ju via bankernas utlåning, och den politiken blir effektivare, ju knappare likviditeten i samhälls-ekonomien är. Att strama åt bankernas utlåning nyttar inte mycket till i ett läge, där folk inte behöver låna pengar. Det är klart att kreditpolitiken inte kan avrustas, men jag vill ännu en gång understryka, hur viktigt det är att finanspolitik och penningpolitik är ordentligt samordnade, så att man inte på den ena vägen upphäver den åtstramningseffekt som man vill vinna på den andra.

Låt oss nu göra en kort rekapitulation! För jämnt två år sedan inledde finansministern sin budgetära verksamhet med uppställande av sitt minimikrav om budgetens totalbalansering. Kreditmarknaden skulle helt reserveras för bostadsfinansieringen och för de större och mindre företagens, hantverkarnas, jordbrukarnas, städernas och landskommunernas lånebehov. Den förföriska uppräkningsningen är finansministerns egen. Samtidigt stämplade han den finansiering via riksbanken, som förekommit, såsom en icke acceptabel påspädning av penningmarknadens likviditet, vilket för övrigt föranledde mig att i det årets remissdebatt ge honom en särskild honnör. Ännu förra våren vidhöll finansministern sitt totalbalanseringskrav. Sedan starten av hans första budget den 1 juli 1956 och till den 1 januari i år, således under loppet av ett och ett halvt år, har statsskulden vuxit med 3 160 miljoner kronor netto — således med avdrag av avsatta medel — ett enormt belopp som överstiger hela vår statsskuld vid tiden för andra världskrigets utbrott och som utgör drygt 20 procent av hela statsskulden den 30 juni 1956, den tidpunkt då herr Sträng tog vid med sin nya budget. Av detta belopp har omkring 1 000 miljoner hamnat i riksbanken och 1 200 miljoner i affärsbankerna och utgör därför i allt väsentligt nyskapade pengar utan motsvarande reala resurser.

För nästa budgetår kommer statsskulden att öka med minst 2 000 miljoner kronor. Prognoserna för 1959/60 och 1960/61 pekar hän mot öknings- respektive 2 250 miljoner och 3 500 miljoner. Jag behöver väl inte fortsätta med denna sifferdans för att övertyga den mest klenrogne om att vi inte kan hålla på så här utan att det tar en ände med förskräckelse. Detta sker ju till råga på allt i en tid av i stort sett mycket gynnsamma konjunkturer för vårt land och i ett högt uppdrivet skatteläge.

Hur har vi kunnat hamna i denna situation? Ja, ytterst beror det väl på att den regerande generationen varit yverborena nog att tro sig om att kunna på kort tid tillfredsställa snart sagt alla

önskemål, särskilt på det sociala området. Därigenom har reformerna kommit att ligga hästlängder framför tillväxten i resurserna och måst finansieras med inflationspengar. Finansministern förklarar också i finansplanen, att när totalbudgeten nu är svagare än vad som varit påkallat, beror det på att inkomsterna stagnerar och att tidigare beslutade eller förutskickade reformer näppeligen kan ryggas utan kräver sin ovillkorliga tribut. Då det nu på ett ödesdigert sätt framgår att de många reformerna utgör ett hinder för en riktig avvägning av budgeten, menar vi att man inte ens får väja för att ompröva redan fattade beslut. Reformverket är bättre betjänt med att vi revar seglen än att vi ständigt håller en kurs, där statsinkomsterna inte får tillfälle att växa ifatt utgifterna. Ofta får man höra, att alla partier varit lika goda, eller kanske rättare sagt lika dåliga, när det gällt att befordra den utveckling, som nu kritiserar. Jag ber då att få erinra om den oavlåtliga kamp för minskade statsutgifter som det parti jag företräder sökt föra under åratat. Mycken smälek har vi fått uppbära härför. Låt mig ta några exempel ur högen.

Vi yrkade in i det sista att sjukförsäkringsreformen skulle uppskjutas till dess vi kunde genomföra den utan skattehöjning och hunnit smälta den sociala expansionen i övrigt. Vi har årligen haft yrkanden på bostadsområdet, som statsfinansiellt skulle ha betytt utgiftsminskningar om hundratals miljoner om året och samhällsekonomiskt sett skulle haft en betydelsefull sanerande verkan. För att förklara sitt bryderi säger finansministern på ett ställe i finansplanen att »statsmakterna måste nu i första hand klara finansieringen av de vittgående reformer som redan beslutats, varvid jag främst tänker på barnbidragen och de kommunala ortsavdragen». Ja, hur var det förra våren? Vi motsatte oss höjningen av barnbidragen och föreslog beträffande ortsavdragen en takt i utbetalningen av bidragen till kommunerna som under bidragstiden skulle ha sparat 650 miljoner åt statsverket. På kapitalbudgeten har vi motsatt oss inlösen för

Statsverkspropositionen m. m.

statens räkning av LKAB-aktier, som under en femårsperiod kräver lånemedel på bortåt en miljard. Bara genom vidtagandet av här uppräknade åtgärder skulle vi haft ett radikalt förbättrat budgetläge.

Vi kommer inte att förtrötts i vår kamp för en begränsning i statsutgifterna. Som vi många gånger påpekat har de snabbt kommit upp till ett belopp som, alldeles oavsett att inkomsterna inte räcker till, är så högt att det i och för sig utövar ett inflationistiskt tryck och gör samhällsekonomin baktung.

Endast genom att få statsutgifterna under kontroll blir det möjligt att lindra vårt hårda och produktionshämmande skattetryck, att ge det privata sparandet rimliga betingelser, att återställa kapitalmarknadens frihet, allt förutsättning för varaktig samhällsekonomisk balans och ett fast penningvärde.

Vad som i den vägen kan och bör uträttas i den allvarliga situation, som budgetutkastet presenterar, är det för tidigt att ange. Även om ansvaret för situationen är regeringens kommer inte heller ett oppositionsparti ifrån att situationen är som den är. Det är redan nu uppenbart att kraftiga utgiftsminskningar måste eftersträvas. I första hand måste vad som därvid kan vinnas gå till förstärkning av budgeten. Då regeringen i avgörande hänseenden uppskjutit sitt slutliga ställningstagande till våren följer att oppositionen också måste handla på samma sätt.

Jag har funnit det naturligt att i denna debatt i allt väsentligt begränsa mig till att kommentera budgetläget, som denna gång på ett eklatant sätt ställer frågan om statsfinansernas sundhet i förgrunden.

Väl är jag medveten om att den politiska debatten eljest främst behärskas av försvarsfrågan och pensionsfrågan, men i dessa frågor pågår alltjämt förhandlingar på s. k. högsta nivå. I avvaktan på utgången härav tycks det mig föga ändamålsenligt att nu ge mig in på dessa problem. Ett starkt försvar har för mig alltid och alldeles särskilt under nu rådande förhållanden i världen framstått

Statsverkspropositionen m. m.

som en primär förutsättning för hela vårt samhällsbygge och vår framtid som fri nation. De offer, som härför krävs, måste bringas utan sidoblickar på andra önskemål och intressen. Vi skall inte glömma att hela vår ställning i världen och den respekt vi kan påräkna för vår alliansfria politik beror av den försvarsvilja vi mäktar lägga i dagen.

Vad pensionsfrågan beträffar är det väsentligt för alla dem i nutid och framtid, som vi har i tankarna, att den löses på betryggande ekonomisk grundval. Det läge, som vi konfronteras med i statsverkspropositionen, manar till stor försiktighet eller, såsom finansministern mycket bättre uttrycker saken: Det tarvas den största återhållsamhet i avseende på beslut som innebär inteckningar i hypotetiska framtida inkomstökningar. Jag gläder mig, herr talman, åt enigheten med finansministern på denna punkt och skulle gärna önska, att den finge stå som motto för våra beslut vid denna riksdag och framför allt för finansministern själv.

För att även understryka enigheten med min ärade vän, herr Ohlon, ber jag att få instämma i hans yrkande om remiss av statsverkspropositionen till vederbörliga utskott.

Herr ELIASSON (cp):

Herr talman! Denna remissdebatt äger rum i en något ovanlig politisk atmosfär. Sedan oktoberrevolutionen i kanslihuset, när centerpartiet lämnade regeringsbestyren, har vi en rent socialdemokratisk regering, tillika en minoritetsregering.

Den statsverksproposition som regeringen nu framlagt är också i vissa hänseenden ett ganska ovanligt aktstycke, och därtill kommer att de två huvudfrågorna vid årets riksdag, pensionsfrågan och frågan om försvarets framtida organisation, är föremål för överläggningar mellan de demokratiska partierna.

Särskilt när det gäller pensionsfrågan spekuleras det livligt i pressen och bland allmänheten om utgången av förhand-

lingarna. För egen del vill jag inte göra några profetior. När sipporna ute i backarna står — de kommer som bekant ganska olika i landets skilda delar — lär vi väl veta besked om vi i år även skall få vara med om något så ovanligt som ett extra riksdagsmannaval innan höstlöven faller.

Tidningarnas tecknare brukar efter den nådiga luntans avlämnande beskriva budgeten som en mer eller mindre välmående get. I år förefaller »geten» att ha växt så snabbt, att den har svårt att hålla balansen. Aptiten har växt oroväckande, och finansministern har då försökt klara »geten» med en hel del nödfoder; och vad värre är, herr talman, det ser ut att även för framtiden fattas åtskilligt med »klöver». För dem som hoppats på en ny skördetid måste väl detta dystra faktum bli föremål för särskild uppmärksamhet.

Den budget som presenterats för riksdagen visar med all tydlighet, att det statsfinansiella läget är ansträngt. Någon balansering av den totala budgeten är det inte längre fråga om, och det har inte ens lyckats för finansministern att skapa balans i driftbudgeten. Formellt redovisas visserligen balans i driftbudgeten, till och med ett litet överskott på 48 miljoner kronor, men detta är en balans på papperet, som saknar täckning i verkligheten. Genom bokföringstekniska grepp har finansministern trottat fram inkomstposter, som inte motsvaras av samma omedelbara tillflöde i pengar till statskassan. Så är fallet med den s. k. reaktiviseringen av vissa tilläggs lån för bostadsfastigheter. Dessa lån har, som redan tidigare påpekats, avskrivits men skall enligt beslut av fjolårets riksdag efter hand återbetalas. Summan av dessa lån, 300 miljoner kronor, har bokförts som inkomst. Vidare har finansministern som inkomstpost upptagit den extra bostadsskatten, vilken tidigare förts utanför budgeten. Tack vare dessa bokföringstransaktioner har den formella balansen av driftbudgeten kunnat uppnås, men ändå har överskottet blivit så pass litet som 48 miljoner kronor.

Hade svårigheterna att uppnå balans

i driftbudgeten stannat vid detta, hade det inte varit så mycket att oro sig för. Herr Strängs budget är emellertid i likhet med en av Schuberts mest kända symfonier ofullbordad. Den ofullbordade budgeten upptar ingenting till de ofrånkomliga höjningarna av försvarets utgiftstitel, höjningar som förefaller att inte bli små. Det saknas i budgeten marginal för tilläggsanslag, inte heller finns pengar för eventuellt höjda löner åt de statsanställda under första halvåret 1959. Den bokföringsmässigt balanserade budgeten är således i realiteten underbalanserad med flera hundra miljoner.

Årets budget utgör därför en dyster läsning, vilket vi nog alla kan vara överens om. Den skulle bli mindre dyster, om det läge, som nu inträtt i statsfinanserna, vore en engångsföreteelse. Tyvärr ser det inte ut som om det under de närmaste budgetåren skulle bli väsentligt lättare att få statens inkomster och utgifter att gå ihop. Man grips av en nästan kuslig känsla, när man i årets statsverksproposition ser att de automatiska ökningarna av statsutgifterna för nästa budgetår uppgår till nära 800 miljoner kronor.

De reformer, som vi gemensamt beslutat eller utlovat, måste vi hjälpas åt att finansiera. Men när det gäller nya reformprojekt har vi sannerligen skäl att noga tänka oss för. Det är lätt att skjuta skulden på regeringen för det krisläge, som statsfinanserna har råkat in i, men jag tror att vi gör klokt i att dämpa ner den kritiska tonen och tänka en smula på hur vi kommit i detta läge. Vi har inom alla partier tagit för lätt på de ekonomiska konsekvenserna av de reformbeslut som vi fattat. Om vi inom alla partier — vi må ha stått i regeringsställning eller tillhört oppositionen — vill rannsaka oss själva, så måste vi nog erkänna detta. Så gott som alla stora reformer under senare år har ju beslutats i relativ enighet mellan alla partier. Nu måste vi emellertid stanna ett tag och se till att inkomster och utgifter kan komma någorlunda i kapp med varandra.

Det statsfinansiella klimatet tvingar

Statsverkspropositionen m. m. oss att inte sträcka benen längre än skinnfällan räcker. Under årens lopp har partierna i allt väsentligt varit ense om utgifterna. Nu bör vi försöka enas om en nödvändig återhållsamhet. Centerpartiet är för sin del berett att visa en sådan återhållsamhet med nya utgifter, och vi skall försöka se till, att de utgiftsökningar, som vi föreslår på vissa punkter, kommer att motsvaras av besparingar på andra håll i den nu framlagda budgeten. Detta skall vara ledstjärnan för våra strävanden.

Jag vill i detta sammanhang peka på att herr Älmeby föreslagit en förenklad bostadslångivning, som skulle spara in 90 tjänster inom bostadsstyrelsens organisation och minska statsutgifterna med cirka 2 miljoner kronor per år. Vi behöver flera sådana utredningar, och jag är övertygad om att vi även inom andra statliga verk och institutioner skulle kunna göra besparingar. Nog finns det möjligheter att spara här och var, om man verkligen vill. Mera kan göras för att avbyråkratisera förvaltningen och decentralisera ärendenas handläggning. Det finns också andra områden som behöver synas närmare i sömmarna. I det ansträngda statsfinansiella läge, som vi nu har, är det önskvärt att partierna gemensamt prövar möjligheterna till besparingar. Därför kommer centerpartiet även vid årets riksdag att motionsledes föreslå att en parlamentarisk besparingsutredning tillsättes.

När det gäller olika besparingsobjekt har högerledaren i en tidningsintervju för tre veckor sedan pekat på att man kunde skära ned statsbidragen till kommunerna. Närmast tänkte herr Hjalmarson på statsbidragen i anledning av de nu höjda kommunala ortsavdragen. Det rör sig här om drygt 500 miljoner kronor i statsbudgeten. Dessa bidrag kallar herr Hjalmarson för subventioner. Och dessa »subventioner» vill han tydligen avskaffa för att genomföra en skattesänkning. Men skulle det verkligen bli en skattesänkning för »vardagsmänniskorna», för att använda ett något slitet uttryck? Nej, tvärtom. Det skulle bara innebära att statsutgifterna minskade och

Statsverkspropositionen m. m.

kommunalskatterna ökade i motsvarande mån.

Det skulle dock bli en skillnad. De cirka 4 procent av svenska folket, som har mer än 20 000 kronor i inkomst, skulle väl tjäna en del på att statsskatten sänktes och kommunalskatten höjdes. Men för övriga 95 å 96 procent av folket skulle det i allmänhet bli en försämring, eftersom kommunalskatten för de flesta är högre än den statliga skatten.

Därtill kommer skatteutjämningsproblemet. Statsbidragen till kommunerna betyder naturligtvis inte lika mycket för skattebetalarna t. ex. i Stockholm eller Lidingö som i flertalet landskommuner och städer. Dessa två städer har över 60 skattekröner per invånare. Vi har samtidigt landskommuner och städer med bara hälften så stort skatteunderlag per invånare. Skulle man slopa alla statsbidrag till kommunerna, bleve det en orimlig skattebörd i många kommuner i vårt land och en ännu snabbare avfolkning av glesbygden.

Jag har, herr talman, tidigare här i riksdagen motionerat om en utredning för att få till stånd en mera effektiv kommunal skatteutjämning, helst genom ett allmänt statsbidrag. Riksdagen ställde sig positiv till denna tanke, och Kungl. Maj:t har nyligen tillsatt en utredning i saken. Den skall överväga hur man i samband med avvecklingen av de bidrag, som nu utgår till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen, skall få till stånd en bättre kommunal skatteutjämning. Jag vill begagna detta tillfälle att till regeringen uttala min tillfredsställelse över att denna utredning har kommit till stånd, samtidigt som jag vill understryka skatteutjämningsproblemet betydelse för uppnående av social rättvisa, bevarande av den kommunala självstyrelsen och främjande av lokaliseringspolitiken. Det är enligt min mening orimligt — jag har sagt det förut, och jag upprepar det nu — att en person som förtjänar t. ex. 10 000 kronor och som bor i kommun A skall behöva betala väsentligt högre kommunalskatt än en inkomsttagare med 10 000 kronor i kommun B för att få samma förmåner. Jag

menar att detta är ett problem som mera bör observeras.

Jag har mer än en gång förvånats över hur intresserad man i detta land är av att pilla med olika detaljer i beskattningen för att nå millimeterrättvisa, samtidigt som man ägnar föga uppmärksamhet åt de betydligt grövre orättvisor i beskattningen som har sin grund just i den bristande kommunala skatteutjämnningen. Hur kan det komma sig att man i vårt samhälle, trots alla energiska strävanden mot större social, ekonomisk och kulturell rättvisa, ändå ägnar så liten uppmärksamhet åt behovet av en mera effektiv skatteutjämning?

Det bör för övrigt tilläggas att kommunerna, trots att de genom dessa så kallade subventioner får kompensation av staten för de höjda ortsavdragen, ändå i allmänhet har tvingats att höja sina utdebiteringar. I dagens läge är det nödvändigt även för kommunerna att noggrant planera sin ekonomi för framtiden och att tillvarata olika besparingsmöjligheter. I annat fall kan vi få en ytterligare, ovälkommen ökning av de kommunala utdebiteringarna under de närmaste två åren.

Efter denna parentes vill jag göra ytterligare några kommentarer till budgetförslaget. Som jag redan nämnt har finansministern nu räknat in den extra bolagsskatten i driftbudgeten och sammankopplat avvecklingen av denna skatt med införandet av en »på arbetsgivarebidrag baserad lagfäst tjänstepensionering». Detta uttalande kan vi inom centerpartiet icke godta.

För det första har denna extra beskattning av bolag och ekonomiska föreningar tillkommit av *konjunkturpolitiska* skäl, och för det andra har centerpartiet icke utlovat något stöd till en obligatorisk tjänstepension. Inom centerpartiet betraktar vi alltså frågan om en avveckling av denna tillfälliga skatt på företagen från helt andra utgångspunkter än finansministern gör, och jag har velat klargöra vår ståndpunkt.

När vi bedömer budgeten kan vi inte blunda för att den är svag. Det tjänar ingenting till att leka blindbock och på-

Statsverkspropositionen m. m.

stå något annat. Men det bör samtidigt konstateras — och jag tycker det är viktigt att det görs — att det statsfinansiella läget just nu hör samman med att vi under de närmast föregående åren genomfört sänkningar av stats- och kommunalbeskattningen, vilka sammanlagt betyder drygt 1 000 miljoner kronor för statskassan. Som bekant har riksdagen inte bara fattat beslut om höjning av de skattefria beloppen vid den kommunala beskattningen. Den statliga inkomstskatten har också sänkts med tio procent, och vissa andra skattelättnader har också genomförts, bland annat högre avdrag för kapitalinkomst.

Vad pensionsfrågan angår kan vi snart emotse en proposition om höjning av folkpensionerna från den 1 juli i år i enlighet med pensionsberedningens enhälliga förslag. Från centerpartiet har vi anledning att hälsa detta med tillfredsställelse. Liksom vi betraktar det som nödvändigt att man nu håller igen på nya kostnadskrävande reformprojekt, anser vi det vara en hederssak för statsmakterna att stå fast vid den målsättning i fråga om folkpensionernas höjning som alla partier har accepterat. Inom centerpartiet betraktar vi denna förbättring av den allmänna ålderspensionen, liksom en förbättring av familje- och invalidpensionerna inom folkpensioneringens ram, såsom det väsentligaste i pensionsfrågan. Genom en sådan höjd folkpension skapas en bättre grundtrygghet för alla medborgare.

I fråga om tilläggs pensionerna pågår ju alltså förhandlingar mellan de demokratiska partierna, och som jag redan tidigare har framhållit vill jag inte uttala mig om det resultat som dessa förhandlingar kan komma att ge. Från centerpartiets sida är vi — som vi vid flera tillfällen tidigare deklarerat — självfallet beredda att diskutera en samförstånds lösning som är förenlig med huvudprinciperna i linje 2 vid höstens folkörmöstning.

När det gäller vägarna föreslås i budgeten icke någon plan för byggnadsverksamheten under de närmaste åren, vilket är beklagligt. En viss höjning av

anslagen föreslås dock, men denna är helt otillräcklig för att de i höstas uppgjorda femårsplanerna skall kunna följask. Därtill kommer att höjningen också innefattar medel för det forcerade byggandet av motorvägen Stockholm—Uppsala för underlättande av trafiken till och från Halmsjöflygfältet. Det betyder att vägarbetena ute i de olika länen måste reduceras i motsvarande mån. Vi får ju tillfälle att diskutera vägfrågorna senare under riksdagen, och jag skall därför nu nöja mig med dessa konstateranden.

På en annan punkt skulle jag emellertid vilja rikta en fråga till kommunikationsministern. I det officiella trycket har jag funnit att 1953 års trafikutredning beräknas fortsätta sitt arbete även under innevarande år. Det betyder att vi inte heller i år kan få ta ställning till principerna för trafikpolitiken, kanske inte ens år 1959. Utredningens arbete rör ju synnerligen brännande problem för allmänheten och näringslivet, bl. a. järnvägsnedläggandet, taxepolitiken, busskommunikationerna och frågan om traktorernas utnyttjande för virkestransporter utan att särskilt tillstånd skall krävas härför.

För närvarande söker SJ på olika håll i landet lägga ned eller begränsa trafiken på s. k. trafiksvaga bandelar. Det pågår också en livlig debatt om hur sådana eventuella förändringar i järnvägstrafiken lämpligen skall kompenseras, t. ex. genom bättre landsvägar, förbättrade busskommunikationer, reguljära lastbilsturer för fraktgodis o. s. v. Vidare inbjuder kommunikationsministern riksdagen att bevilja 100 miljoner kronor åt SJ för att täcka förlusten på de svagast trafikerade järnvägarna.

Med hänsyn till dessa omständigheter förefaller det mig synnerligen beklagligt att 1953 års trafikutrednings arbete inte slutförts och att det inte heller ser ut att bli slutfört under detta år. Jag är underkunnig om att vissa omständigheter kan ha försenat utredningen, men fem år är dock en ganska lång tid för en utredning av denna karaktär, och jag tar mig friheten att till min vän och tidigare kolle-

Statsverkspropositionen m. m.

ga kommunikationsministern rikta frågan, om han har för avsikt att på något sätt påskynda utredningens arbete. Jag tror att det är ytterst angeläget att utredningens resultat framläggs så snart det över huvud taget är möjligt.

Frågan om dyrortssystemet har återaktualiserats genom ett kommittéförslag, vari föreslås att dyrortsgrupperingen nu skall avecklas. Beträffande skattegrupperingen förordar utredningen att denna helt skall avecklas men att man av finansiella skäl skall gå fram etappvis. Till en början skulle enligt bestänkandet ortsgrupp 2 flyttas upp till den närmast högre. Från centerpartiets sida är vi självfallet enbart glada över att vår mening här har accepterats. Det finns enligt vår uppfattning ingen rättvisa i den nuvarande skattegrupperingen, och det finns inte heller någon anledning att i fortsättningen sammankoppla den med lönegrupperingen.

När utredningen därtill föreslår att dyrortsgrupperingen av lönerna för de statsanställda skall avecklas, borde ju vårt parti vara ännu mer tillfreds. Om även denna dyrortsgruppering skulle försvinna — jag bortser nu från erforderliga tillägg i Norrland — hade jag ingen invändning att göra. Men det må vara mig tillåtet att för egen del — jag understryker det, för min personliga del — ställa mig tveksam till utredningens förslag att dyrortsgrupperingen nu skall ersättas av s. k. marknadslöner.

Går det över huvud taget att definiera begreppet marknadslön när det gäller vissa grupper av statstjänstemän? En s. k. baslön kan kanske vara lämplig inom områden av näringslivet, där man har riksavtal om mimimilöner och lokalt förhandlar om tillägg. Men en sådan ordning är väl knappast möjlig att genomföra när det gäller staten. Och hur många tillägg till baslönerna kan man räkna med vid s. k. marknadslöner? Blir det inte ett ännu värre lönekineseri än det vi har i dag? Den som studerar hur mycket det finns skrivet i författningar om de statsanställdas löner, pensioner och tjänsteförhållanden blir förbluffad över de nästan oräkneliga detaljbestämmelserna.

Finns det dessutom inte en risk — detta är för mig den centrala frågan — för att det nya systemet skall leda till ett ännu större missgynnande av de statsanställda i de s. k. lägre ortsgруппerna? Här har man, tycker jag, anledning att sätta ett frågetecken i marginalen. För egen del är jag litet misstänksam på den här punkten. Det kanske beror på att jag erinrar mig att man från vissa håll tidigare energiskt slog vakt om dyrortssystemet. Det var på den tiden när spännvidden mellan lönerna i olika dyrortsgrupper var mycket större än nu. När utredningar visat, att levnadskostnaderna hade utjämnats, och lönespännvidden krympte samman som en konsekvens därav, då började man i stället tala om behovet av marknadslöner. Det är ett väldigt vackert uttryck, jag har en känsla av att det liksom är gratererat: man vet inte riktigt vad som ligger under. Jag konstaterar emellertid att man på de håll, där man tidigare slog vakt om dyrortssystemet, nu är angelägen att aveckla det och införa s. k. marknadslöner. Nu passar inte det gamla systemet längre, nu vill man inte längre ha lönerna baserade på levnadskostnadsundersökningar, även om var och en måste begripa att sådana ändå blir nödvändiga, då det skall förhandlas om vissa löneskillnader.

För egen del — jag understryker det ännu en gång — är jag inte helt övertygad av utredningens argumentation, men vi får väl ytterligare diskutera den här frågan vid en annan tidpunkt.

Låt mig bara tillägga en liten reflexion. Man talar ofta om att staten inte kan bjuda konkurrenskraftiga anställningsvillkor. Jag är inte någon löneexpert, men ibland har jag undrat, om det inte skulle vara lättare att få frågan, huruvida villkoren är konkurrenskraftiga eller ej, sakligt prövad, om staten återgick till det tidigare bruttolönesystemet, enligt vilket avgiften till pensioneringen drogs av på lönen, i stället för att de statsanställda nu har s. k. nettolön. Bruttolönesystemet medför en något ökad administration, det är jag på det klara med, men det har också fördelar. Det gav sålunda den anställde — åtminstone förefaller det mig så — större möjlighet att göra en säker

jämförelse med vad löntagare i enskild tjänst med motsvarande arbetsuppgifter hade i inkomst. Eftersom jag har hört att även personer inom olika partier, som är betydligt mer beivrade i lönepolitiska spörsmål än jag, då och då har uttryckt samma mening, samma undran, vill jag föra den här frågan på tal. Det är väl utan tvivel så, att den som har tjänstepension och nettolön ibland glömmar bort hur mycket pensionen är värd som löneförmån.

På det utrikespolitiska området har naturligtvis planerna på att skapa en ekonomisk integration i Europa ett mycket stort intresse för oss. Sverige är en del av Europa och vår utrikeshandel är mycket omfattande. Därför kommer vårt näringsliv att starkt påverkas av hur dessa problem kommer att lösas. Den s. k. sexstatsunionen, som syftar till en långtgående samordning av både ekonomi och politik i medlemsländerna, har redan beslutats, medan planerna på att åstadkomma ett europeiskt frihandelsområde av OEEC-länderna, ännu befinner sig på förhandlingsstadiet. Dessutom föreligger som bekant ett förslag till gemensam nordisk marknad. Hur det kommer att gå med de båda sistnämnda projekten vet man ännu inte, men skulle båda gå i stöpet och de sex staterna i Europas mitt skapa en gemensam marknad, som kringgärdas med höga tullmurar, kommer det att uppstå en besvärlig situation för de övriga staterna i Europa. I sexstatsunionen ingår ju Västtyskland, med vilket vi har ett synnerligen livligt handelsutbyte. Eftersom en stor del av vårt exportöverskott av jordbruksprodukter går till Västtyskland, skulle en begränsning av exportmöjligheterna dit bli mycket kännbar för det svenska jordbruket. Nu får man hoppas att dylika svårigheter inte skall behöva uppstå för jordbruket och näringslivet i övrigt.

Helt naturligt känner man på jordbrukarhåll en viss oro för att det europeiska frihandelsområdet, om det kan komma till stånd, skall utsätta det svenska jordbruket för en förödande konkurrens från länder med helt andra produktionsbetingelser. De hittills diskuterade planer-

Statsverkspropositionen m. m.

na rörande frihandelsområdets organisation synes inte gå ut på att de deltagande länderna måste avstå från det skydd för det egna jordbruket, som de finner erforderligt. Det är av utomordentlig betydelse för oss, hur denna fråga löses. För vårt parti finns här icke rum för någon kompromiss. Vi kan aldrig biträda en ordning, som kastar ut jordbruket och dess folk i en ny depression av 1930-talets typ. Ett konstaterande av detta innebär inte att vi uppgivit hoppet om att det europeiska frihandelsområdet skall kunna komma till stånd på godtagbara villkor.

Låt mig till sist, herr talman, säga några ord om den ekonomiska utvecklingen under fjolåret och hur den ter sig just nu. Fjolåret var inget lyckosamt år för jordbruket. Skördekadorna vållade många jordbrukare kännbara förluster, som kommer att få återverkningar för lång tid framåt, men för näringslivet i övrigt var 1957 i varje fall ett ganska hyggligt år. Fjolåret präglades också av en relativt god stabilitet, vilket väl får tillskrivas såväl den ekonomiska politiken som konjunkturavmattningen utomlands. Vissa tendenser till fortsatt konjunkturavmattning finns både här hemma och i utlandet, men det militära upprustningsprogrammet i USA, som syftar till att möta Sovjets sputnikframgångar, kan måhända komma att stimulera en konjunkturuppgång även i Europa. Vi får vara beredda på både inflations- och depressionstendenser, om vi skall hålla en god beredskap. Den största risken för oss ligger nog däri, att vi här hemma kan få en ny inflation med stegrat kostnadsläge, medan konjunkturen försvagas utomlands. Detta skulle medföra försvärad export och en allvarlig situation för hela vårt folkhushåll.

Herr talman! Med tanke på de reformer som vi redan bundit oss för och möjligheterna till en hårdnande internationell konkurrens är det av vikt att vi söker främja produktionen i vårt eget land. Vi bör så långt som möjligt söka eftersträva en sådan avvägning, att de produktionsstegrande investeringarna inte eftersättes. Om vi politiker skall

Statsverkspropositionen m. m.

handla med ansvar för framtiden, får vi, som någon uttryckt det, tänka mera på nästa generation än på nästa val. Det sistnämnda har vi anledning att besinna i mer än ett avseende i nuvarande politiska situation.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Herr Ewerlöf började sitt anförande med att förklara, att en del av de siffror som fanns i anförandet komme att innebära en upprepning av vad herr Ohlon redan hade tagit med i sitt anförande, men det var ingenting att göra åt det; det kunde inte undvikas. Detta erinrar mig om en historia från skolan. Två bröder hade skrivit en uppsats om en hund. De var exakt lika, och läraren anmärkte på detta och tyckte att det var egendomligt. »Det är väl inte så märkvärdigt,» sade pojkarna, »det är ju samma hund vi har skrivit om.» Så är det också här. Det är om samma budget och samma siffror, som herr Ewerlöf och herr Ohlon utarbetat sina uppsatser, och de är ju utarbetade i samma syfte, nämligen att kritisera budgeten så långt det anständigtvis kan ske. Herr Ohlon ursäktade sig med att den unga socialdemokratien för 41 år sedan kritiserade i ordalag, som oppositionen i dag inte ville lägga i sin mun, men varför inte, herr Ohlon! Använd de kraftiga orden! Det kanske lättar och tar bort en del av magsyran.

Herr Ewerlöf uttalade, att han fruktade att utvecklingen skulle ta en ände med förskräckelse. Ja, det är många som föredrar en ände med förskräckelse framför en förskräckelse utan ände, som oppositionen fortfarande lider av och har lidit av i många Herrans år.

Nu håller jag med om att utvecklingen under de senaste åren inte gått precis efter beräkningarna, och det kan väl vara ett underlag för ett uttalande, innebärande att det gått dåligt. Men så dåligt, som herr Ohlon och herr Ewerlöf vill beskriva det, är det ändå inte, och jag tror inte heller att de själva tror på det.

Visserligen har riksbanken tillskjutit medel åt riksgäldskontoret för att finansiera vissa statsutgifter, som icke har täckts av tillgängliga medel på låne marknaden eller genom statsinkomster. Men, herr Ohlon, det är inte 880 miljoner kronor som på det sättet skall föras över på debetsidan under närmast föregående år. Det skall nämligen räknas bort 459 miljoner kronor, som är avskrivningsmedel eller steriliserade medel och som finns i riksbanken. Dessutom har kassaställningen förbättrats i någon mån, och det verkliga tillskottet från riksbankens sida är 300 miljoner kronor, inte 880 miljoner kronor. Det är visserligen sant som herr Ewerlöf säger, att dessa 275 miljoner kronor, som hade satts på ett särskilt konto i riksbanken, var medel som skulle steriliseras och följaktligen inte användas för de statliga utgifterna. Men när man skall bedöma hur det rent finansiellt ter sig, måste man väl ändå säga att det är en inkomst för staten, som icke riksbanken har tillskjutit utan som tagits i anspråk men som ändå är täckt. Det är klart att det är ett avsteg från beräkningarna, men det innebär inte att riksbanken tillskjutit medel för att finansiera utgifterna.

Herr Ewerlöf säger att bakom dessa riksbankens tillskott inte står några reella resurser — om jag nu fick tag i det rätta uttrycket; det kan hända att han använde något annat — men jag tycker inte att det är i och för sig självklart att han har rätt, ty visst finns det reella värden bakom de utgifter, som staten gör på kapitalbudgeten. Utbyggnaden av kraftverken, lånen till bostadsbyggandet och mycket annat är ju verkliga värden, och jag tycker därför inte att man så där utan vidare kan konstatera, att det som riksbanken tillskjuter är sådant som är borta med vinden. Så enkelt är det inte. Det är möjligt att man kan inbilla folk att det är särskilda besvärligheter eller risker förknippade med ett sådant förfarande, men de ligger inte på det planet, att man kan säga att det inte skulle finnas värden bakom de utgifter som göres. Riskerna kan möjligen ligga däri, att statsutgifterna finansieras med

pengar, som kan innebära ett sådant tillskott i fråga om köpkraft, att inflations-tendenserna får en särskild stimulans.

Jag tycker inte heller att herr Ohlon hade fått tag i något särskilt starkt argument, när han gjorde en jämförelse mellan statens utgifter för ett antal år sedan, jag tror det var från år 1946, och till nu. Han säger att det skett en ökning av nationalinkomsten från dåvarande 16 procent till 23 procent och, om man tar hänsyn också till utgifterna på kapitalbudgeten, till 26 å 27 procent. Jag tror inte att denna jämförelse är så självklar, att det är riktigt att bara göra jämförelsen utan att kommentera den. 1946 års budget innehöll ganska litet av sådant som vi i dag vill betrakta såsom rena omfördelningskostnader. Staten tar i budgeten för innevarande år, även för nästkommande år, in mycket pengar, som utbetalas till medborgarna på nytt; det gäller folkpensionerna, sjukförsäkringen, barnbidragen och väl också i mycket stor utsträckning de särskilda bostadsbidragen. Totalt utgör dessa utgifter, som alltså går tillbaka till medborgarna och kan användas för konsumtionsändamål, stora belopp, och om man bortser från dem är jag inte säker på att inte statens utgifter i år, relativt sett, skulle uppgå till samma eller kanske t. o. m. ett lägre belopp än de angivna 16 procenten. Det är alltså inte så där utan vidare självklart att man — om man gör en jämförelse från det ena året till det andra, i synnerhet om det är många år emellan — får ett riktigt resultat bara genom att ta totalbeloppen eller de procentuella siffrorna. Det kan mycket väl hända att jämförelsen blir missvisande, om man inte presenterar någonting som gör det möjligt för lyssnarna — eller läsarna, om det nu sker i skriftlig form — att också bilda sig en uppfattning om vad som i verkligheten skett under den tid, som förflutit mellan de perioder då jämförelserna göres.

Nu förstår jag mycket väl, att en sådan objektiv presentation av vad som skett inte har legat i herr Ohlons intresse; det är också möjligt att han kan krypa bakom att tiden inte medgivit en utförlig

presentation. Men i så fall kunde han ju också ha avstått från jämförelserna. Om de egentligen inte ger något verkligt resultat för bedömningen, borde de inte heller presenteras.

Jag är alldeles säker på att remissdebatten i år har motsetts med starkare intresse än vanligt, dels därför att propositionen framlagts av en minoritetsregering och alltså inte har samma utsikter till en välvillig prövning i riksdagen som en budget, vilken har i varje fall en principiell förankring i riksdagsmajoriteten, dels därför att propositionen utarbetats under trycket av en utveckling, som enligt erfarenheterna från innevarande och föregående budgetår icke ger anledning till alltför stark optimism i fråga om stegringen av inkomsterna i samhället och därmed av skatteunderlaget för statlig och kommunal inkomstskatt.

Men det är väl inte uteslutande den nya situationen i politiskt avseende och vad den kan komma att ge av nya synpunkter i dagens remissdebatt och i den fortsatta riksdagsbehandlingen av budgetförslaget, inte heller det kärvare klimat som är statsverkspropositionens förutsättning, som särskilt fångar intresset i dag. Det nya och för oppositionen troligen förväntansfulla, som inträtt i den parlamentariska situationen, kan nog inte helt överskugga den förändring i det ekonomiska läget, som utvecklingen själv anmäler såsom ett streck i räkningen för de antaganden, vilka legat till grund för såväl föregående som innevarande års statsverksbudget. Visst är det beklagligt att beräkningarna inte hållit, särskilt med tanke på de konsekvenser detta fått såväl för budgetutfallet som för produktionen. Ett beräknat överskott i budgeten för 1956/57 på 500 miljoner har förbytts i ett underskott på 800 miljoner, och samtidigt har produktionsökningen blivit något lägre än beräknat. Jag tror att vi tidigare haft tillfälle att diskutera det förhållandet, att om man lyckas med alla de åtgärder som sättes in för att dämpa expansionstakten, så blir en av konsekvenserna, även om syftet är att dämpa en alltför hög takt, att också produktionen sjunker. Man vinner alltså inte en-

Statsverkspropositionen m. m.

bart fördelar genom sådana åtgärder; varje åtgärd av det slaget har alltid någon nackdel i följe.

Nu tror jag att vi med jämnmod skulle kunna bära både försämringen i budgetutfallet och den försämring av produktionsutvecklingen som man konstaterar. Vi skulle väl också utan veklagen kunna möta den kärvare tid, som man nu väntar skall komma inom nästa budgetår, om den ekonomiska sakkunskapen vore överens om att inflationstendenserna i varje fall icke kommer att finna något livsrum i ett sådant kärvare klimat, varför en av de viktigaste punkterna i efterkrigstidens målsättning för den ekonomiska politiken, nämligen att söka ta död på inflationstendenserna, skulle vara förverkligad, även om man tycker att priset blivit relativt högt. Nu är det ganska orealistiskt att räkna med något så verklighetsfrämmande som en möjlighet för den ekonomiska sakkunskapen att kunna ena sig om någonting så utpräglat politiskt som bedömningen av konsekvenserna av en spårad förändring i den ekonomiska utvecklingen för bland annat de hittills besvärande inflationstendenserna. Det vore också för mycket begärt, att en sådan enighet skulle kunna åstadkommas. Ty även om det finns automatiskt verkande krafter i den ekonomiska utvecklingen, så finns det också ganska mycket i denna utveckling, som kan påverkas i ena eller andra riktningen genom åtgärder av olika slag. Följaktligen skulle väl ingen av de sakkunniga kunna ge ett entydigt svar på frågan utan att förknippa det med ganska starka reservationer angående de förutsättningar, på vilka svaret vilar.

Det är heller inte ett reservationslöst svar på själva frågan jag är ute efter. Snarare är det de meningsskiljaktigheter i dessa ting, som tid efter annan kommit till uttryck både i olika debatter mellan framträdande auktoriteter på det ekonomiska området och även i tidningspressen, som föranlett mina funderingar. Meningsskiljaktigheterna angående de sannolika verkningarna på samhällsekonomien av överbalansering respektive underbalansering av statsbudgeten består

fortfarande, såvitt jag kan förstå, mellan de i dessa ting mångkunniga. Under sådana förhållanden är det knappast märkvärdigt, om lekmannen tycker sig inte kunna komma längre än till ett konstaterande av att det är ganska besvärliga och kniviga frågor det gäller, som varken kan lösas eller tillfredsställande besvaras enbart genom en hänvisning till det ekonomiska vetandet.

Vetskapen och i all synnerhet vetenskapen på detta område är ofta beroende av politiska överväganden och beslut, och effekten av vidtagna åtgärder beror i mycket stor utsträckning också av det förtroende med vilket åtgärderna mottas. Utfallet är sällan på förhand givet.

När finansminister Sträng körde som hårdast med kravet på en totalbalansering av budgeten, var det naturligtvis i den fasta förvisningen att med totalbalanseringen skulle följa en neddämpning av den alltför starka aktiviteten i samhällsekonomien. Under den då framträdande överkonjunkturen föreföll också en indragning av köpkraften genom en något hårdare beskattning, än som eljest skulle vara motiverad, försvarbar ur rent allmänna ekonomiska synpunkter. Men den uppfattningen delades inte helt av oppositionen. Totalbalanseringen var ingenting annat än en omskrivning av vad som tidigare benämnts vara överbalansering. Om jag inte minns fel, sade bland andra professor Ohlin, att meningarna alltid varit mycket delade om verkningarna av en sådan överbalansering. Rent teoretiskt är resonemanget riktigt, nämligen att en överbalansering av budgeten innebär en indragning av köpkraften hos allmänheten, och en sådan åtgärd borde därför vara ett verksamt medel mot inflationstendenserna. Men i en så stark överkonjunktur som den nuvarande, skulle det mycket väl kunna tänkas att såväl företagare som löntagare ville kompensera sig för de högre skatterna — företagarna genom att ta ut högre pris än de eljest skulle ha gjort och löntagarna genom att kräva högre löner. Överbalanseringen borde vara dämpande på inflationstendenserna, men det mest troliga skulle ändå vid den tidpunkten vara att

Statsverkspropositionen m. m.

den skulle komma att verka i motsatt riktning, d. v. s. främjande för inflations-tendenserna.

Nu kan det hända att jag har refererat det hela något felaktigt, men jag har i alla fall försökt återge vad jag minns. Det kan tänkas att argumenten presenterades i något andra ordalag än jag här nämnt, när finansministern på sin tid talade om den planerade totalbalanseringen av budgeten. Det må nu vara hur som helst därmed. Hur hälsobringande en sådan överbalansering skulle ha blivit eller hur skadlig den skulle ha blivit i sin verkan beträffande tendenserna till inflation har vi inte fått någon erfarenhet av. Beräkningarna slog fel. Inkomsterna räckte inte ens till driftbudgetens balansering. Budgetåret 1956/57 visade ett underskott — såsom herr Ewerlöf tidigare nämnt — på 571 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknas underskottet på driftbudgeten till 612 miljoner kronor. De preliminära beräkningarna för budgetåret 1958/59 förutsätter visserligen en balanserad driftbudget men också ett lånebehov på kapitalbudgeten som i varje fall inte blir lägre än 1 600 miljoner. I dag är det alltså ingen som ifrågasätter en totalbalansering. Finansministern har skurit ned sina anspråk till att gälla en balanserad driftbudget, och han har särskilt understrukit detta genom att uttala, att därest försvarskostnaderna i det slutliga avgörandet blir högre än de i budgeten intagna, 2 312 miljoner kronor, måste kostnadshöjningen täckas genom en motsvarande höjning av de statliga inkomsterna.

Det föreliggande budgetförslaget kan diskuteras från skilda utgångspunkter. En fråga som ger sig själv är, hur realistiskt förslaget är uppgjort med hänsyn till den tid det avser — det ligger ju ändock 18 månader fram i tiden innan budgetåret gått till ända. Det är alltid vanskligt att göra antaganden för kommande tider, och växlingarna i utvecklingen gör det inte lättare att finna det rätta och riktiga. Detta visar de närmast föregående åren. Om det är en svag eller stark budget, kan man alltså inte definitivt avgöra i dag. Utfallet och

verkningarna kan bättre bedömas, sedan budgeten kommit i tillämpning. Men frågan, om det är en budget som främjar stabilitet i samhällsekonomin, penningvärde och sysselsättning eller är ett uttryck för att vi nått kullens högsta topp, har alltid sin aktualitet. Att vi skulle ha nått kullens högsta topp skulle innebära att vi antingen vandrar på slät mark eller också har att rutscha utför. Herr Ewerlöf talar om en ände med förskräckelse, och jag förmodar, att han inte menar annat än att vi kommer att rutscha utför, om vi inte finner några verk samma medel för att hindra en utveckling i samma riktning som den vi kan blicka tillbaka på under det förra budgetåret och den nu gångna delen av innevarande budgetår.

Att det är en svag budget med hänsyn till att täckningen för beräknade utgifter är så jämnt efter ryggen och att risken för kostnadshöjningar är väsentligt större än utsikten till inkomstförbättringar, står nog klart för de flesta. Den hårda nedskärningen av anslagskandena är väl också ett uttryck för att tillgängliga resurser icke svarar mot alla i och för sig väl motiverade anspråk och önskemål. Dessa brister i budgeten får vi många tillfällen att diskutera i såväl utskott som kammare, innan värriksdagen slutgiltigt fastställer budgeten.

Men är det bortsett från detta en stark budget? Är den eller blir den en stabiliserande faktor i samhällsekonomin, eller kan den befaras verka stimulerande på de nu till synes starkt undanträngda inflationstendenserna? Läser man finansplanen och nationalbudgeten för 1958, känner man sig lugnare, om man hyser sådana farhågor. Så rikligt flödande köpkraft att något behov av upptorkning — för att använda finansministerns ordalag — skulle uppkomma, räknar man inte med, snarare då med någon påspädning här och var för att hålla sysselsättningen. Jag har emellertid läst ett uttalande av en framstående bankman, enligt vilket stora inflationsrisker skulle vara förknippade med de väldiga statliga utgiftsoverskotten. Och så är vi där igen. Uppfattning står mot

Statsverkspropositionen m. m.

uppfattning som alltid i dessa ting, men livet måste ju gå vidare trots dessa mot-sättningar och olika bedömningar av den situation vi är eller kan komma i. Efterklokheten får väl sedermera på grundval av utvecklingen söka avgöra så långt det nu går vad som varit rätt och riktigt i de alternativ som har stått till buds.

I nationalbudgeten för 1958 anges bruttoinvesteringarna ha ökat med 3 procent från 1956 till 1957, den privata konsumtionen med 1 procent och den offentliga konsumtionen med 3 procent. Bytesbalansen har förbättrats till följd av en starkare utveckling av exporten än av importen, vilket pekar på en utveckling mot bättre balans i samhälls-ekonomien, säges det i nationalbudgeten. Under de tre senaste åren beräknas lagerökningen uppgå till över 2 1/4 miljarder kronor. Även om valutareserven sålunda har tunnats ut något under dessa tre år — det är ganska obetydligt, jag tror inte den synliga minskningen uppgår till mer än 70 miljoner — har det inte sin grund i en ökad konsumtion inom landet utan i en starkt ökad lagerhållning. Det måste väl ändå tolkas som en avsevärd förstärkning av beredskapen inför den kärvare tid vi möjligen har att emotse under kommande budgetår.

Det har sagts att det har skett vissa förskjutningar i betalningsterminerna inom utlandshandeln, som måste tolkas så, att det är vi som har fått kredit och att försämringen av valutareserven följaktligen inte kan utläsas vare sig av riksbankens eller affärsbankernas redovisade valutabehållningar. Jag tror det är riktigt, att en sådan förskjutning har förekommit. Hur stor den är, vågar jag inte ha någon mening om, men den går absolut inte tillnärmelsevis upp till det belopp som lagen beräknas ha ökat med. Följaktligen skulle den utveckling vi varit med om de senaste tre åren inte vara så oroande, nämligen om den synliga eller redovisade valutareserven har minskat med 70 miljoner eller däromkring och vi skulle ha ökat varulagen med över 2 1/4 miljarder. Om bara hälften av sistnämnda belopp hade legat synligt bland

valutareserven, förmodar jag att oppositionen skulle ha fått något av tunghäfta, när de skulle tala om den försämring som ägt rum under de senaste åren. Det förefaller faktiskt som om en sådan försämring icke har ägt rum utan tvärtom en ganska avsevärd förstärkning av vårt ekonomiska läge, även gentemot utlandet, har skett.

Produktionen beräknas ha ökat med 2 procent från 1956 till 1957, vilket är 1 procent mindre än den genomsnittliga ökningen under 1950-talet. Det är väl ett resultat av den dämpning, som otvivelaktigt ägt rum till följd av de starka kreditrestriktionerna. Den genomsnittliga lönehöjningen för industriarbetare under 1957 beräknas uppgå till 6 procent, och tar man hänsyn till samtliga löneanställda, utgör ökningen i genomsnitt 7 1/2 procent, vilket är ett relativt högt tal. Konsumentprisnivån har stigit med 4 procent. För vissa råvaror är däremot tendensen nedåtgående.

Det sägs också i nationalbudgeten att utvecklingen på arbetsmarknaden har gått mot bättre balans. Konjunkturdämpningen har medfört en minskad efterfrågan på arbetskraft, samtidigt som tillgången ökat genom den starka tillväxten i de yngre arbetsåldrarna. Dessa uppgifter måste också verka lugnande, framför allt på alla dem som hyser farhågor för fortsatt inflationistisk utveckling, men också verka avkylande på dem som möjligen skulle ha intresse av att spekulera i en sådan utveckling.

Vad utrikeshandeln beträffar är det naturligtvis svårare att bilda sig en bestämd uppfattning om vad framtiden kan ha att erbjuda. Visserligen har vi väl rätt att räkna med att vårt lands export, som till det väsentliga består av goda stapelvaror, skogsprodukter och järnmalm samt högvärdiga produkter från verkstadsindustrin, sannolikt kan påräkna god efterfrågan på världsmarknaden. Men samtidigt måste vi nog också konstatera, att vår utrikeshandel har så stor omfattning, att även relativt små förskjutningar mellan export och import i fråga om volym eller priser får stor vikt i försörjningsbalansen. Det är

emellertid ingenting som tyder på att impulserna utifrån skulle få ett sådant innehåll, att de skulle påverka utvecklingen i ogynnsam riktning och därmed försvåra strävandena att hålla balans i samhällsekonomin.

Vi har ju också ett par andra ting att tänka på i detta sammanhang. Det är de pågående förhandlingarna i Paris om ett europeiskt frihandelsområde. Det är också våra egna förhandlingar här i Norden om gemensam marknad och nordisk tullunion, som tilldrar sig intresse. Men ingendera av dessa förhandlingar kan väl avancera så snabbt eller så långt, att ett resultat kan väntas som påverkar förhållandena under den tid som den nu föreliggande statsbudgeten omspannar. Det är emellertid självklart att en så vittgående integration, som planerna för såväl de västeuropeiska länderna som samarbetet i Norden syftar till, kommer att medföra betydande problem under övergångstiden. Dock är det knappast troligt att något av de problem, som här kan tänkas uppkomma, blir en stimulans för inflationen. Tvärtom måste man väl räkna med att om de planerade åtgärderna kan genomföras, så skapas därigenom en större ekonomisk enhet och därmed också ett kraftigare motstånd mot tendenser i inflationistisk riktning.

Alla tecken tyder sålunda på en utveckling mot stabilitet och samhällsekonomisk balans. Detta är kanske i och för sig oroande, ty det skulle kunna inbjuda till bristande vaksamhet mot faror som hotar även vid färder på goda vägar eller jämna fält.

Driftbudgeten balanserar på en summa av 12 266 miljoner kronor. Kapitalbudgeten visar ett underskott på tidigare nämnda 1 600 miljoner, avsett att täckas av lånemedel. Vid budgetbehandlingen har icke mindre än cirka 3 000 miljoner prutats bort i föreliggande anslagsäskanden. Med dessa siffror för ögonen är det inte så lätt att komma med förslag vare sig till en annan fördelning än propositionen innebär av de resurser som står till förfogande eller till reaktivering — för att använda ett ord som herr Ohlson inte tyckte vara bra; man

Statsverkspropositionen m. m.

kanske skulle kunna ersätta det med »att blåsa liv i» — helt eller delvis av de refuserade eller nedprutade anslagskraven. Man grips nog av respekt inför beloppens storlek i budgeten, men har svårt att riktigt fatta differensen mellan äskandena och vad som är möjligt att tillgodose, liksom också förutsättningarna att i en sådan nedpressning få med det angelägna och sälla bort det som man utan betänkligheter kan låta anstå.

Herr talman! Jag skall inte ta upp tiden med att ge uttryck för min egen besvikelse över en utebliven anslagshöjning för trafiksäkerhetsforskning — den rörde sig om mindre än en tusendel av vad som totalt befunnits nödvändigt att stryka, och saken kan väl under sådana förhållanden inte vara så mycket att tala om!

Jag har ingen erinran, herr talman, mot remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner mig föranledd att söka rätta till ett missförstånd från herr Strands sida. Jag har försökt göra gällande, att det allvarligaste inflationistiska draget i budgeten är just den stora underbalanseringen, som framtvingar en upplåning i riksbanken och affärsbankerna, och jag har försökt framhålla att det beror på att det inte är äkta sparmedel, som tas i anspråk, utan pengar som skapas genom själva metoden för upplåningen. I de fallen har man inte anledning att göra någon egentlig skillnad mellan upplåning i riksbanken och upplåning i affärsbankerna. Det verkar precis på samma sätt.

Nu gjorde herr Strand gällande, att det inte är riktigt att säga, att det inte står några verkliga resurser bakom dessa pengar, eftersom de ändamål, för vilka pengarna används, skapar resurser — staten använder ju pengarna till investeringar. Men det är inte det som frågan gäller. Vi känner alla till att en förutsättning för balans är att sparandet och investeringarna täcker varandra. Men i detta fall gör man investeringar, som går

Statsverkspropositionen m. m.

vida utöver vad sparandet ger, eftersom de pengar man får i riksbanken och affärsbankerna inte har verklig sparkaraktär utan skapas genom formen för upplåningen. Det gör att det monetära utrymmet i samhället ökas med dessa belopp utan motsvarande ökning av sparandet. Det är däri den stora risken ligger att budgeten skall verka inflationistisk — man skapar pengar i stället för att hålla sig inom sparandets ram. Alldeles särskilt framstår risken när upplåningen inte gäller kapitalutgifter utan löpande utgifter på driftbudgeten.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strands yttrande var ungefär vad man kunde vänta. Jag skall därför inte gå in på något närmare bemötande, eftersom en sådan diskussion har förts så många gånger förr. Jag skulle bara vilja beröra en detalj i herr Strands anförande.

Herr Strand anser, att mina siffror angående driftbudgetens ansvällning under efterkrigstiden egentligen inte sade någonting, eftersom de stora summorna representerades av transfereringskostnader, d. v. s. staten fungerade såsom en förmedlare av pengar från skattebetalarna till vissa medborgare. Han utgick tydligen från resonemanget, att i en sådan expanderande statsbudget med ökade sociala utgifter av transfereringsnatur skulle förvaltningskostnadernas andel av statsbudgeten vara mycket mindre än förr. I själva verket är motsatsen fallet. Rent teoretiskt skulle man kunna vänta sig, att herr Strands resonemang vore riktigt, men enligt riksräkenskapsverkets beräkningar uppgick kostnaderna för de civila myndigheterna — försvaret således frånräknat — budgetåret 1948/49 till 623 miljoner och budgetåret 1955/56 till 1 142 miljoner kronor, innebärande en ökning med 83 procent. Förvaltningskostnaderna har alltså relativt sett inte sjunkit nämnvärt, trots budgetens ansvällning med transfereringsutgifter. Slutsatsen blir, att förvaltningskostnaderna i nationalbudgeten under efterkrigstiden har ökat högst väsentligt. Det är

här som staten enligt min mening borde söka spara.

För övrigt tycktes hela den ekonomiska apparaten te sig mycket mystisk för herr Strand. Han gjorde gällande att den minskade valutareserven — som jag dock inte närmare berörde i mitt yttrande — skulle kompenseras av en betydligt ökad lagerhållning. Jag vill då påpeka, att den ökade lagerhållningen enligt nationalbudgeten till stor del består av produkter som inte har kunnat säljas på världsmarknaden. Jag kan där inte dela herr Strands uppfattning, även om naturligen en sådan ökning av lagerhållningen är en tillgång för landet.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att herr Ewerlöf i en replik fick tillfälle att närmare klargöra vad han menade i sitt första anförande. Det ger en helt annan bild än man kunde få av det första anförandet, och jag har ingenting att anmärka mot den sista framställningen. Jag vill bara erinra om att den inte alls går ihop med herr Ohlons första anförande, i vilket han försökte komma fram till att av de 1 175 miljoner, varmed insättningarna i affärsbankerna ökat sina tillgodohavanden under år 1957, skulle 8 procent ha gått bort genom inflation och endast 2 procent skulle stå kvar. Är herr Ewerlöfs sista framställning riktig, är det inga sparmedel. Då har följaktligen inga sparare förlorat någonting på den transaktion som har ägt rum genom riksbankens tillskott, affärsbankernas insättningsöverskott och senare placering på nytt i statspapper.

Sedan har jag inte något annat att säga herr Ohlon än att jag inte på något ställe sett en sådan framställning som att den ökade lagerhållningen skulle hänföra sig till sådana produkter, som icke har kunnat säljas till utlandet. Det måste vara herr Ohlons egna funderingar. Det nämns ingenting om den saken i nationalbudgeten, och jag har inte heller på annat håll hört talas om att sådana svårigheter skulle ha inträffat för expor-

törerna, att de skulle ligga inne med två och en kvarts miljarder i färdiga produkter som icke kunnat exporteras.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! När man hör de borgerliga oppositionsledarna tala om budgetläget, får man närmast det intrycket att gamla Sverige nu befinner sig på ruinens brant. En sådan svartmålning har naturligtvis sina särskilda syften. Den skall tjäna vissa partiintressen. Men målningen har, såvitt jag kan förstå, icke något som helst stöd i den levande verkligheten. Jag menar i motsats till företrädarna för de borgerliga partierna, att det program som regeringen nu presenterar är i några betydelsefulla avseenden ganska positivt. Jag fäster mig särskilt vid löfena att man skall höja folkpensionerna, att man skall genomföra den lagstadgade tjänstepensionen, att man skall sätta i gång en upprustning av den högre undervisningen och att man inte, i varje fall inte ännu, förebådar några skattehöjningar. Jag tror att det är ett program som kan bilda en grundval för en saklig samverkan åtminstone mellan arbetarrörelsens politiska partier.

Men denna vår ståndpunkt innebär inte, att vi avger något slags nöjdförklaring till statsverkspropositionen i dess helhet. Den har också enligt mitt sätt att se många svaga punkter, som man inte utan vidare är beredd att acceptera.

Den finansplan som framlägges är i själva verket ingen plan. Det är snarare ett antal gissningar dels om vad regeringen tror har försiggått på det ekonomiska området, dels om vad regeringen förmodar kommer att ske. Det är i och för sig inte så märkvärdigt att det blir på det sättet i ett samhälle som vårt, där de privata monopolen är förhärskande inom produktionen, i bankerna och i försäkringsväsendet. Då kan ju ingen regering framlägga en hållbar plan för den samhällsekonomiska utvecklingen. För att kunna lägga fram en sådan plan fordras att regeringen och folkrepresentationen har ett fast grepp över produktionslivet, över naturrikedomarna och

Statsverkspropositionen m. m. över utrikeshandeln. Endast under sådana förutsättningar är det möjligt att verkligen planera och göra hållbara beräkningar. Men det förutsätter, som sagt, ett annat samhälle än det vi har nu; det förutsätter att storfinansens drivs bort ifrån sina maktpositioner, att samhällslivet grundligt demokratiseras och att folket blir bestämmande på alla områden.

Som en annan förmildrande omständighet till finansplanens löslighet vill jag peka på att två mycket avgörande frågor, militärfrågan och tjänstepensioneringen, fortfarande är föremål för mangling mellan en del av riksdagens partier. Det ter sig därför svårt att göra en verkligt slutgiltig bedömning av regeringens politik innan den har redovisat sin ställning till dessa betydelsefulla frågor.

Det svenska försvaret, dess utformning och kostnader bör inte bedömas om om det enbart gällde en fråga om hur många miljoner eller miljarder som folket skall offra. Man måste se på försvarsfrågan, den militära apparatens utbyggnad, vapenskaffningen och personalbehovet i belysning av det allmänna politiska läget i världen.

I årets frontal hävdar man att det allmänna internationella läget »icke har undergått förbättring under det gångna årets». Det är enligt min mening ett alltför pessimistiskt uttalande. Visst har läget förbättrats. Jag vill erinra om att vi strax före förra årets remissdebatt hade upplevt överfallet mot Egypten och försöken att förvandla Ungern till en bastion för Atlantpakten. Då var krigsfaran verkligen akut, men organisatörerna av dessa händelser led som bekant nederlag, och de som kämpade för freden visade sig vara starkare än krigets krafter. Läget har sedan dess inte förändrats till krigsmakarnas förmån, utan den förändring som skett har gått i motsatt riktning.

Det är väl ändå ett faktum att företrädarna för styrkans politisk numera har lidit bankrutt. Jag bortser därvidlag inte ifrån att det ännu finns rätt starka krafter, som spekulerar i krig och som satsar på att åstadkomma oroligheter och

Statsverkspropositionen m. m.

konflikter. Vad som är väsentligt härvidlag är emellertid att dessa människor inte har folket med sig i något enda land. Däri ligger hoppet och där ligger också de reella möjligheterna för mänskligheten att hindra ett kommande världskrig.

Är det inte vidare så, att insikten om att människor, som lever under olika sociala och ekonomiska samhällssystem, ändå befinner sig på samma planet och därför måste tolerera varandra, tävla och samverka, växer i styrka för varje dag som går? Därför vågar jag hävda att vi nu går mot en tid, som kommer att leda till internationell avspänning. Naturligtvis är det många hinder som måste övervinnas innan vi kommer fram till en värld av trygghet, men tendensen i utvecklingen tycker jag är ganska entydig.

Utifrån den övertygelsen bedömer jag, och jag tror jag också kan säga det parti jag representerar, den svenska försvarsfrågans läge. Därför vänder vi oss bestämt emot att ÖB-planen, som bygger på styrkepolitiken, läggs till grund för vårt försvars utformning. Vi får ju senare tillfälle här i riksdagen att ta ställning till försvarsberedningens förslag, men då vårt parti på ett odemokratiskt sätt har utestängts från deltagande i beredningens arbete, vill jag använda detta tillfälle till att med några ord deklarerar vår uppfattning i denna betydelsefulla fråga.

Vi anser, som sagt, att ÖB-planen inte bör läggas till grund för den svenska försvarsorganisationens uppbyggnad. Vi anser att denna plan i sina grundtankar strider emot vårt lands alliansfria politik. Vi menar att den medför sådana kostnader, som folket inte förmår bära i längden. Den tar sikte på att anpassa våra försvarskrafter till A-paktens behov och den fordrar att atomvapen skall införas i vår krigsmakt och därmed ge en eventuell angräpare moralisk rätt att förintå vårt folk med vätebomber.

Vi anser att det skulle vara i högsta grad ansvarslost om riksdagen skulle lägga denna plan till grund för vårt lands militära försvar. Våra grannländer Norge och Danmark, som ju tillhör Atlantpakten, vägrar numera att ta emot atomvapen och att upplåta sina territorier för

anläggning av raketbaser. Skulle då vi, vilket den militära ledningen vill, vi som är ett alliansfritt land, gå den motsatta vägen och införliva med vår försvarsorganisation atom- och vätevapen? Ja, jag tycker nästan att det är genant för Sveriges riksdag att en sådan fråga måste ställas, men det är tyvärr nödvändigt.

Jag skulle vilja vädja till de atombombfrälsta i denna kammare, som väl glädjande nog inte är många, att försöka ta sitt förnuft till fånga och betänka sitt ansvar inför den nu levande generationen och inför kommande.

Frågan om atomvapen eller inte till vårt svenska försvar är en livsfråga för hela vår nation. Vi anser inte att 382 representanter för Sveriges folk ensamma skall bestämma i denna sak. Därför kommer vi från vårt håll att hemställa om att frågan om atomvapen eller inte till det svenska försvaret skall underställas folket genom en allmän folkomröstning. Högern och folkpartiet har ju — i varje fall fram till den 13 oktober förra året — ivrat för att folkomröstningsinstitutet skulle komma till flitigare utnyttjande. Nå, är ni nu med på att ställa denna viktiga fråga om atomvapen eller inte till folkets direkta prövning och avgörande? Det är en fråga som angår varje enskild människa i detta land, och därför bör också den enskilde få vara med och bestämma hur det skall bli.

Den andra stora fråga, som inte redovisats i statsverkspropositionen, är frågan om tjänstepensionen. Den manglas ju också mellan fyra av riksdagens partier. Vi är också där utestängda, och jag vill därför med några ord framlägga vår ståndpunkt.

Folkomröstningen den 13 oktober gav ett övertygande besked om att löntagarnas stora majoritet — och det är dem frågan i första hand gäller — kräver lagstadgad tjänstepension, att pensionen skall uppgå till 65 procent av inkomsten under de 15 bästa åren, att avgiften skall finansieras av företagen och att fonderna skall läggas under samhällets förvaltning och kontroll.

Nu har man efter folkomröstningen fört långvariga förhandlingar mellan fy-

ra av riksdagens partier i syfte kanske att sammanjämka ståndpunkterna. Dessa långvariga förhandlingar har emellertid skapat oro ibland stora löntagargrupper för att de grundläggande principerna i förslag nr 1 skall kompromissas bort. Jag vet inte om denna oro är berättigad, men jag tycker den är förklarlig.

Vår mening är kort och gott att regeringen skall lägga fram en proposition som överensstämmer med förslag nr 1 vid folkomröstningen, så kompletterat, att småföretagare och bönder kommer i samma läge som löntagare i fråga om pensionsförmåner. Om en borgerlig front skulle fälla ett sådant förslag i andra kammaren, där de borgerliga för tillfället har majoritet, bör riksdagen upplösas och nyval till andra kammaren företas. Det är vår bestämda övertygelse att en valrörelse på pensionsfrågan skulle återställa arbetarmajoriteten bland väljarna och i andra kammaren. Att folkpartiet vid ett sådant val skulle sopas bort ifrån de inbrytningar de nu har bland arbetarväljare är lika klart som det är välgörande för den politiska utvecklingen i vårt land.

Herr talman! Jag anknyter till vad jag inledningsvis sade om finansplanen och de närmaste konjunkturoutsikterna. De försök som görs till prognoser präglas av stor försiktighet, av en stor ovisshet inför framtiden. Står den kapitalistiska världen inför en ny ekonomisk kris? Ingen vågar uttala sig med bestämdhet men de påtagliga krissymptom som finns varslar om ett bistrare ekonomiskt klimat. I en rad länder sjunker produktionen, priserna på råvaror sjunker också. Finanskrisen är uppenbar i länder som exempelvis Frankrike. Valutasituationen hårdnar till. Guld, dollar och annan hårdvaluta strömmar ut från flertalet västeuropeiska länder till Förenta staterna. Allt detta påverkar vårt läge då Sverige på grund av sin handelspolitik och på grund av storfinansens ekonomiska samarbete med stormakterna i väster är ytterst känsligt för vad som sker i dessa länder. Det finns också här vilket erkänns i statsverkspropositionen och finansplanen redan tecken på stagnation,

Statsverkspropositionen m. m.

särskilt inom vissa av de industrier, som är beroende av exporten. Man kan egentligen inte längre tala om att vi har full sysselsättning. Säsongarbetslösheten är större än tidigare, många företag permitterar eller avskedar, och i vissa landsdelar och orter är arbetslösheten redan ett allvarligt problem.

Regeringen anvisar egentligen inga andra åtgärder inför hotet om ekonomisk stagnation eller kanske kris, än aktiv arbetsmarknadspolitik, som det heter, d. v. s. omflyttning och omskolning av arbetskraft och anordnande av beredskapsarbeten. Men räcker dessa åtgärder till? Är det inte nödvändigt att härvidlag börja planera på litet längre sikt, inte minst i fråga om Sveriges handelspolitiska orientering?

De förändringar som skett i världen efter andra världskriget berör i hög grad också vårt land. Tidigare behärskade de kapitalistiska länderna marknaderna i praktiskt taget hela världen, men nu är situationen i grunden förändrad. Genom den amerikanska blockadpolitiken på handelsområde har det uppstått två världsmarknader, en kapitalistisk och en socialistisk. Den förra krymper och den senare vidgas genom att till den ansluter sig tidigare koloniala och beroende länder i allt större utsträckning. Sverige underordnar sig emellertid, såvitt man kan förstå, tämligen lojalt de amerikanska diktaten på handelsområde och gör, såvitt man kan se utifrån i varje fall, praktiskt taget ingenting för att söka marknader i de socialistiska länderna. Nio tiondelar av vår utrikeshandel går till de kapitalistiska marknaderna, där konkurrensen hårdnar alltmer och där tydliga kristecken nu börjar ge sig till känna. Vi har tidigare upprepade gånger betecknat detta som en ytterst kortsynt politik. Det läge, som nu kan tydligare skönjas än tidigare, bevisar hur befogad vår ståndpunkt har varit.

För Sverige med dess högstående industri och gynnsamma geografiska läge skulle det säkerligen finnas stora möjligheter att utveckla handelsförbindelserna med de socialistiska länderna och därmed på ett avgörande sätt minska

Statsverkspropositionen m. m.

landets beroende av kriser i den kapitalistiska världen.

Tyvärr ser det inte ut som om regeringen marscherade i den riktningen. Allvarliga planer föreligger däremot att ytterligare binda Sverige vid de kapitalistiska västmakterna. Det föres nu livliga förhandlingar om upprättandet av ett s. k. europeiskt frihandelsområde. Regeringen signalerar en proposition om vårt lands deltagande i detta s. k. frihandelsområde. Det blir säkert anledning att återkomma till denna fråga vid ett senare tillfälle. Jag skall därför nu endast beröra *en* av de sannolika konsekvenserna för vårt land.

Man får väl räkna med att bestämmelserna för inträde i det s. k. frihandelsområdet blir desamma som tillämpas i den sexmaktsunion som redan nu existerar. De innebär bl. a. att medlemsstaternas suveräna rättigheter överflyttas till en överstatlig myndighet. Jag vill i detta sammanhang bara hänvisa till det uttalande som statssekreteraren i det belgiska handelsdepartementet för ett par månader sedan gjorde för arbetsgivarförbundets tidskrift *Industria*. Han uttalade: »Unionen kommer att styras med fast hand. En unionsmedlem kan inte föra en politik i strid med det samfälliga intresset och kan inte tredskas inför myndighetens rekommendationer när det gäller att lösa interna ekonomiska svårigheter som kan äventyra samarbetet.» Han tillfogade, att »fördraget var oryggligt; man har inte förutsett någon uppsägningsrätt».

Jag vet inte i vilken mån förhandlarna om det s. k. ekonomiska frihandelsområdet har tagit ståndpunkt till sådana här bestämmelser och i så fall vilken mening den svenska regeringen har. Jag skulle emellertid bestämt vilja varna för att vi sticker in armen i detta maskineri, där det är svårt att förutse var man till slut hamnar.

Projektet har också andra sidor, även om upphävandet av de enskilda ländernas suveränitet när det gäller handel, produktion och ekonomisk politik kanske är det mest avgörande. Det blir på detta sätt, kan man förutse, den starkaste

eller de starkaste makterna som blir bestämmande inom blocket och i den överstatliga myndigheten, medan Sverige och andra små länder blir brickor i stormakternas spel.

Man bör därför tänka sig för mer än en gång innan man tar ett sådant steg. Vårt intresse som alliansfritt och fredligt land är väl ändå att söka bidra till ett enande av Europa, fri handel över *alla* gränser och vidgat kulturellt och vänskapligt umgänge mellan folken i *alla* länder.

Herr talman! Regeringen beklagar i statsverkspropositionen att den inte lyckats hindra en fortsatt prisstegring och penningvärdeförsämring. Den genomsnittliga stegringen för konsumentpriserna under fjolåret uppgick till 4 procent, och för detta är förutsetts nya prisstegringar. Mjölkriset har redan höjts, så att en trebarnsfamilj får punga ut med hälften av höjningen på barnbidragen enbart för det höjda mjölkriset. Samtidigt är löntagarna bundna vid det tvååriga avtalet, och löneglidningen håller på att upphöra på grund av det kärvarve klimatet på arbetsmarknaden. Stora grupper av löntagare har redan fått reallönesänkning, och andra hotas av att få det. De kan sannerligen inte känna någon tröst i att regeringen erkänner, att hälften av prisstegringarna »förorsakats av höjda indirekta skatter samt uppjusterade statliga avgifter och taxor».

De tycker inte heller att det är rättvist att bolagen tack vare de generösa bestämmelser, som gäller för avskrivningar och avsättningar till fonder, kunna nedskryva sina taxerade inkomster med 12,5 procent trots produktionsökning och trots att de faktiskt ökat vinsterna. Sådana regler gäller sannerligen inte för andra inkomsttagare. Men i statsverkspropositionen beskrives dessa manipulationer som »en tillfällig förskjutning av sparandet från den offentliga sektorn till företagssektorn».

Det är verkligen artigt sagt om skattefiffel!

En betydande del av fjolårets prisstegringar, och i ännu högre grad blir vid detta fallet med årets, förorsakats av rän-

tehöjningen. Regeringen protesterade när riksbanken i juli månad förra året höjde diskontot med 1 procent, men i praktiken skedde ingenting. Skall det tolkas så att regeringens protest bara var munväder, medan regeringen i verkligheten var enig med riksbankens åtgärd?

Vi kommunister anser inte att man bör driva denna räntepolitik. Vi vidhåller att räntepolitiken måste ändras. En återgång till lågränta och en sänkning av hyresnivån och de priser, som har stigit på grund av räntehöjningen, är enligt vår mening en riktig ekonomisk politik i nuvarande läge.

Till sist, herr talman, några andra reflexioner. Det talas rätt ofta om att vi har en hög ekonomisk standard i vårt land, att vårt skolväsen ligger på en hög nivå, att sjukvården är föredömlig o. s. v. Jag skall inte bestrida att vi i fråga om ekonomisk standard ligger i täten bland de kapitalistiska länderna i Europa. Men det beror inte minst på att vi har sluppit undan två världskrig och på stor yrkesskicklighet och arbetsskapacitet bland löntagarna. Någon anledning att skryta med den höga standarden finns det faktiskt inte.

I Statistisk Tidskrift nr 12 år 1957 kunde man läsa en mycket intressant studie i inkomstfördelningen här i vårt land. Den visade att av hela antalet inkomsttagare något över 40 procent hade inkomster som understeg 6 000 kronor. Nära 50 procent hade inkomster mellan 6 000 och 15 000 kronor. Endast 10 procent av inkomsttagarna kom över 15 000 kronor, och inte fullt 4 procent hade inkomster som översteg 20 000 kronor. Jag tycker inte att dessa uppgifter, vilkas sakliga riktighet jag inte har anledning att betvivla, vittnar om något överdrivet välstånd här i landet. De som brukar tala om vår höga ekonomiska standard borde kanske ha dessa siffror i åtanke. I regel är det ju för övrigt folk som tillhör detta lilla skikt på 4 procent med högre inkomster som talar om den höga standarden.

Till frågan om standarden hör emellertid inte bara de inkomster folket får

Statsverkspropositionen m. m.

i pengar räknat. Dit hör också skolväsendet, den högre utbildningen, sjukvårdsmöjligheterna och liknande ting.

Regeringen signalerar nu vissa åtgärder på dessa områden, i första hand i fråga om den högre utbildningen, vilket naturligtvis är mycket tacknämligt. Men det är mitt intryck att de hittills företagna åtgärderna inte på långt när är tillräckliga för att lösa de problem som här reser sig. Vårt land, som tidigare betraktades som ett föregångsland i fråga om skolväsen, har blivit akterseglat av en rad länder i fråga om utbildningen av tekniker, läkare, tandläkare o. s. v.

Här behöver vi verkliga krafttag för att inhämta eftersläpningen, och då måste man börja från grunden. Man måste ge enhetsskolan de nödvändiga resurserna, och härvid handlar det inte minst om någonting så elementärt och grundläggande som tidsenliga undervisningslokaler. I storstäderna och på många andra orter i landet råder det en skriande brist på skollokaler. Enbart i Stockholm var man för någon tid sedan tvingad att utnyttja inte mindre än 600 provisoriska och i många fall helt undermåliga undervisningslokaler. Liknande exempel finns på många andra håll.

Bristen på lärare liksom på lämpliga läroböcker samt klassernas storlek — elevantal på 40 är inte ovanliga — gör att enhetsskolans idé håller på att förfuskas och att det önskade bredare underlaget för rekryteringen till högre studier inte kommer fram.

I fråga om teknikerutbildningen, som har så avgörande betydelse nu när vi står inför en teknisk revolution, är läget också mycket allvarligt. Vi ligger på detta område efter andra utvecklade länder. Låt mig bara nämna ett par exempel. I Sovjetunionen utexamineras årligen 280 högskoletekniker per miljon invånare, i Förenta staterna 136, i Västtyskland 86 men i Sverige bara 68. Eftersläpningen är alltså mycket stor, och man får hoppas att den nye ecklesiastikministern, som kanske till skillnad från sin föregångare, hyser stort intresse för dessa frågor, får de nödvändiga resur-

Statsverkspropositionen m. m.

serna till förfogande för att i snabb takt kunna reparera de begångna försummelserna.

Sjukvården tillhör också de sorgliga kapitlen. Brist på läkare och brist på sjukhusplatser kännetecknar bilden. Sverige tävlar nu med Finland om jumboplatsen bland alla utvecklade länder i fråga om antalet läkare i förhållande till invånarantalet. Resultatet har också blivit att provinsialläkarorganisationen, åtminstone i vissa landsdelar, hotar att ramla sönder på grund av läkarbrist och på grund av de många gånger olidliga arbetsförhållanden som provinsialläkarna har att kämpa emot.

Inom flera län är sjukhusbyggen sedan länge planerade och klara, pengar finns, arbetskraft finns, byggnadsmaterial finns. Det enda som fattas är byggnadstillstånd, som regeringen vägrar att ge. Det är den s. k. samhällsekonomiska balansen som skall klaras, bland annat på de sjukas bekostnad. Väntelistorna ökar, och väntetiden för patienter, som behöver sjukhusvård, går i vissa fall upp till ett och ett halvt år.

Om förhållandena på sinnessjukhusen slutligen lämnade häromdagen medicinalrådet Rolf Bergman vissa interiörer som ter sig mycket ruskiga. Jag skall be att få läsa in i kammarens protokoll ett avsnitt av hans rapport som publicerats i pressen. Uppgifterna gäller först och främst S:ta Gertruds sjukhus i Västervik. Jag citerar:

»Vintertid måste de sjuka tillbringa sin dag i svag belysning vid en rums-temperatur som inte kan godtas. Dagrummet på en avdelning, vilket under dagarna är enda uppehållsplatsen inomhus för 57 patienter, har en golvyta av 109 kvm. Utrymmet blir alltså 1,9 kvm per person och luftkubiken 6,6 kbm. I medicinalstyrelsens tillämpningsanvisningar till hälsovårdsstadgan krävs 4,5 kvm respektive 12 kbm per boende. I de äldre byggnaderna vid Restads sjukhus i Vänersborg har varmluftsystemet otillräcklig kapacitet. De uppmätta temperaturerna under februari 1956 varierade t. ex. från + 4 till + 14 grader,

med de flesta dagstemperaturerna under + 10 grader.»

Man måste ändå betänka att det är människor, levande människor, även om de råkar vara mentalt sjuka, som skall vistas i dessa lokaler. Jag tycker det är en skamfläck för vårt land att vi inte har kommit längre på detta område. När man skall bedöma vår levnadsstandard bör man nog också ha sådana förhållanden med i bilden. Då ser vi att det återstår mycket innan vi har fått det goda folkhem som man på sina håll så gärna brukar tala om.

Herr talman! Vi kommunister kommer att göra allt vad vi kan för att få bristerna undanröjda och för att skapa ett gott samhälle för alla svenska medborgare.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det finns många ting i herr Öhmans anförande som man skulle kunna rikta berättigade invändningar emot. Jag skall emellertid nu nöja mig med att ta upp endast en passus i hans anförande.

Herr Öhman gör gällande, att Sverige i sin handelspolitiska orientering i stor utsträckning följer Amerika och har försummat tillfällena att öka handeln med vad han kallar de socialistiska staterna. Han beklagar detta. Som ett exempel på vår inställning anförde han, om jag fattade honom rätt, att vi med liv och lust deltar i de nu pågående förhandlingarna om att etablera ett europeiskt frihandelsområde.

Ingen av dessa anklagelser vilar på saklig grund, herr Öhman. Först och främst har vi ansträngt oss att få en vidgad volym för vår handel överhuvudtaget. Vi för varje år handelsförhandlingar med en rad av de stater, som herr Öhman nämnde, med Sovjetunionen, Polen och andra öststater. Vi har ett mycket stort intresse av att få sälja också till de länderna. Det finns starka svenska exportintressen att bevaka därvidlag. Men ramen för vår handel är beroende av vad vi själva kan köpa från dessa

Statsverkspropositionen m. m.

stater. Vi kan ju inte vara betjänta med att bara sända dit varor, vi vill ha betalt också, det borde till och med herr Öhman förstå. Det svenska köparintresset är emellertid avhängigt av till vilka priser de produkter erbjuds, som vi kan tillhandla oss därifrån. När det exempelvis gäller Sovjetunionen är de varor, som väsentligen kan komma i fråga för import till Sverige, oljan och kanske i viss mån andra fossila bränslen. Men hittills har priserna på de produkterna legat avsevärt mycket högre än motsvarande priser på andra håll, och detta har gjort att handeln med Sovjetunionen inte utvecklats sig riktigt på det sätt som herr Öhman önskat. Skulle man följa en annan politik härvidlag och tvinga vissa företag — vi har ju inget utrikeshandelsmonopol här i landet — att verkställa inköp från länder, där marknadsförhållandena är ogynnsamma, så skulle det, herr Öhman, bli de svenska konsumenterna som i sista hand fick betala högre priser, t. ex. för uppvärmningen av sina bostäder och för produkter som kan erhållas till billigare priser från andra länder. Det är detta som är anledningen till att vår handel öster ut inte expanderat i den omfattning som herr Öhman finner lämplig.

Vad sedan beträffar hans uppfattning att vår handelspolitiska orientering synes påverkad av amerikanerna, tror jag den faller på sin egen orimlighet. Amerika söker på intet sätt dirigera vår handelspolitik i en viss riktning. Jag vet inte ens hur det skulle tillgå.

Att vi deltar i förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde är ju ingen hemlighet för någon i denna kammare. Det har klargjorts förut, och jag tror att skälen för detta deltagande är så goda, att till och med herr Öhman skulle godkänna dem om han satte sig in i frågan. Därmed har jag inte ett ögonblick sagt, att det speciella fördrag, som slutits mellan de sex makterna på den europeiska kontinenten genom Romfördragets undertecknande och ratifikation, bör tjäna som mönster för det ekonomiska samarbete som vi hoppas skall kunna förverkligas i en kommande överenskommelse

beträffande ett europeiskt frihandelsområde. Men jag tror att herr Öhman också bör betänka, att cirka 35 procent av vår export för närvarande går till de sex länderna och att vi inte kan överksamma åse, att dessa länder bildar en sluten marknad, som kan medföra stora svårigheter för oss att upprätthålla väsentliga marknader för våra stora exportprodukter.

Detta utgör en av de huvudsynpunkter, som bestämt vårt deltagande i dessa överläggningar, och som jag nyss antydde tror jag att även herr Öhman har svårt att bestrida riktigheten och kloketen härav.

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för den lilla orientering om handelspolitiken som mitt anförande inspirerade till. Handelsministern påstod att vi här i landet i vår utrikeshandel inte alls är inspirerade av Amerika. Jag skulle hoppas att så vore fallet, och jag skulle i så fall vara mycket glad åt det. Men hur är det i alla fall, herr handelsminister! Är det inte ännu så att det för Sverige gäller bestämmelser om s. k. strategiska varor, och kan inte detta vara en anledning — jag ställer bara den frågan — till de svårigheter som handelsministern här talar om när det gäller att utveckla handeln med östländerna?

Jag är naturligtvis inte sakkunnig och kan inte bedöma de diskussioner om priser som förekommit vid handelsöverläggningarna — det är ju saker som inte allmänheten och inte ens de flesta riksdagsmännen kan få någon inblick i — men jag har riktat uppmärksamheten på frågan speciellt ur den synpunkten, att det i ett läge, där vi kan riskera en stegrad konkurrens och starka kristendenser på västmaktshåll, bör ligga i vårt intresse att söka komma in på de väldiga marknader som finns i öster. Jag tänker då inte bara på Sovjetunionen; jag tänker även på det väldiga Kina, med vilket land vi nu äntligen i slutet på förra året fick upprättat ett handelsavtal.

Statsverkspropositionen m. m.

Beträffande det europeiska frihandelsområdet har jag för min del inte tagit slutgiltig ståndpunkt. Jag har bara velat peka på några av de konsekvenser som kan befaras, och jag har sagt att vi borde tänka oss för både en och två gånger, innan vi sticker in handen i detta maskineri.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Att vi visar en viss försiktighet när det gäller handeln med strategiska varor, tror jag nog kan vara riktigt, men vi gör det i eget vällovligt intresse. Sverige har ingen önskan att delta i en allmän upprustning i världen. Vi har visat en viss försiktighet därvidlag, inte som ett resultat av några påbud från t. ex. amerikansk sida, utan därför att vi själva funnit en viss försiktighet vara förståndig och ansett oss därigenom rätt tillvarata våra egna intressen.

Jag är glad över att herr Öhman nämnde Kina. Det är ju ett exempel på att vi ingalunda försummar att tillvarata möjligheterna att få en vidgad handel och en vidgad marknad för svenska exportprodukter, att vi efter cirka två års diskussioner har slutit ett goodwill-avtal med Kina.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Herr Ohlon hade vänligheten att börja sitt anförande med en välgångsönskan till regeringen. Jag tackar honom för den vänligheten, och jag vill gärna kvittera den med en lyckönskan till att han numera har slutat med att citera vad herr Ohlin och jag har sagt under den politiska debatten och sökt sig tillbaka så långt som till 1917 års remissdebatt. Framför allt lyckönskar jag honom till att han så slaviskt följde de socialdemokratiska auktoriteterna i den remissdebatten. Fortsätt med studierna, så kanske herr Ohlon så småningom också närmar sig dagens verklighet.

Jag hade nämligen litet svårt att rik-

tigt känna igen dagens verklighet i den skildring, som både herr Ohlon och herr Ewerlöf lämnade från denna talarstol. Det kan väl ändå inte vara ett så dåligt tillstånd i vårt land, som man skulle kunna tro, om man som enda informationsmaterial hade inläggen ifrån oppositionens sida. Den som tittar på praktiskt taget vilken sifferserie som helst, som belyser vår ekonomiska situation, måste fråga sig om det är något annat land, som herrar Ohlon och Ewerlöf talar om. Ett folk som i fjol ansåg sig ha råd att köpa exempelvis 150 000 nya bilar — för att nu inte tala om de 80 000 nya TV-apparaterna — kan ju ändå inte ha det så förfärligt dåligt.

Men man säger kanske: »De där bilarna och den höga standard, som Sveriges folk hade i fjol, fick vi betala genom att inte offra på framtiden vad man skall göra, om man vill fullfölja framstegsarbetet.» Ja, hur är det med den saken? I fjol byggdes mera för framtiden än under något tidigare år — bostadsbygget slog ett rekord med 62 000 nya lägenheter. Samtidigt var det personliga sparandet i vårt land förra året omkring 350 miljoner kronor större än året innan. Över huvud taget har det, som oppositionen brukar angripa oss för, förlorat huvudparten av sin slagkraft. Den ekonomiska balansen, balansen i fråga om utrikeshandeln, sparandet — allt ter sig jämfört med föregående år gynnammare. Det mörka inslaget i bilden är farhågorna för hur det kan gå i framtiden och att vi inte lyckats hejda prisstegringarna.

När man diskuterar budgeten, tror jag att det måste ske så som herr Strand nyss gjorde. Vilken inverkan kommer denna budget att få på våra strävanden att ordna det hyggligare för vårt folk, att upprätthålla en tillkämpad ekonomisk balans och förhindra att arbetslöshet uppstår? Det är givetvis en ekonomisk debatts centrala fråga. Vad betyder statsbudgeten i dessa hänseenden: Inverkar den fördelaktigt, eller har regeringens utformning av budgeten gett den en tendens att rubba den ekonomiska balansen, öka riskerna för sysselsätt-

Statsverkspropositionen m. m.

ningssvårigheter eller skärpa prisstegringstendenserna? Jag tror att det är ganska typiskt att den av talarna i dagens remissdebatt, som för in denna fullständigt avgörande synpunkt i sammanhanget, är den man som under många år stått såsom Landsorganisationens ordförande och som därför vant sig — kanske mer än de flesta av oss andra — vid att se de ekonomiska spörsmålen i sitt reella sammanhang: Hur påverkar det man gör de breda lagrens möjligheter att få ut vad vi anser att de skall ha rätt att få ut av den allttjämt fortgående tekniska utvecklingen?

Herr Ohlon avsåg kanske, med ett enda kort avsnitt av sitt inlägg, att beröra denna den ekonomiska debattens kärnfråga. Han skildrade nämligen hur förfärlig inflationen var. Det kan ju hända att hans skildring var något överdriven; men jag tror att den var nyttig. Och om jag, herr Ohlon, finge betrakta denna målning såsom avsedd att bli en bakgrund, mot vilken vi har att vänta nya riktlinjer för folkpartiets uppträdande i de ekonomiska debatterna, då skulle det verkligen ha hänt någonting mycket glädjande. Har man uppfattningen att inflationen är så fruktansvärd, som herr Ohlon här skildrade, då skall vi nog kunna komma överens om de krafttag som fordras för att bekämpa en så ondskefull makt. Jag väntar därför med stort intresse att få se, hur folkpartiet vid årets riksdag kommer att bryta med sin tidigare, enligt min mening åtskilligt lättsinniga ekonomiska politik.

Om jag ytterligare ett ögonblick får uppehålla mig vid herr Ohlon, så tyckte han att man visserligen skall spara, men inte på nödvändiga studieresor. Han ville att vi skulle resa utomlands — han angav inte för hur lång tid, men jag hoppas att han vill ha oss tillbaka igen! — och att vi då skulle ägna oss åt studier av inflationens verkningar i Finland och i Frankrike. Ja, när nu herr Ohlon är på det spendersamma humöret, kunde han väl låta oss resa litet längre: Varför inte fortsätta till Australien? Det är ett mycket trevligt land, säger många. Där har en liberal regim varit ansvarig för

den största prisstegringen och den värsta inflationen som förekommit i något av de länder, som räknar sig ha en något så när stabil ekonomi — en långt våldsammare inflation än den vi har möjligheter att studera i vårt eget land.

Och vill herr Ewerlöf följa med på den av herr Ohlon bekostade studieresan, så kan vi ju ställa färden till England. Man skall alltid välja en miljö som passar studieresans deltagare: herr Ohlon till Australien, som har liberal regim, och herr Ewerlöf till England, som har en högerregering. Den konservativa regeringen i England har suttit sedan 1951. Studera där hur en strikt tillämpning av högerns principer, med löften om skattesänkningar och infriande av dess löften, har lett fram till en prisstegring, som jag tror att engelsmännen för närvarande är rätt bekymrade över och som sannolikt inte står den svenska prisstegringen efter.

Herr Ohlon ville emellertid att vi skulle resa just till Frankrike och Finland, ty då skulle vi kunna konstatera hur inflation håller på att driva ett samhälle till sönderfall. All right, det kan ligga mycket i det. Tilliten till ingångna avtal är så värdefull, att när den rubbas kan det föra med sig ödesdigra verkningar, ehuru kanske inte av så allvarlig beskaffenhet som herr Ohlon ville göra gällande. Jag vill inte förneka att här finns en risk.

Men vad man framför allt skulle använda tiden till i Frankrike och Finland vore ju att analysera vad det är som har gjort, att dessa två länder icke har kunnat skapa stabila riksdagsmajoriteter, som har varit beredda att ta ansvar för en ekonomisk politik över huvud taget. Här leker de med varandra, vare sig de sitter i koalitionsregeringar eller i minoritetsregeringar. Roten och upphovet till dessa svårigheter och även till inflationskatastroferna är ju att man icke har lyckats mobilisera riksdagsmajoriteter, som tagit ut de skatter som partierna gjort nödvändiga genom de utgifter som parlamenten har beslutat. Om oppositionen reser tillbaka från en studieresa i Finland och Frankrike med de lärdomarna,

Statsverkspropositionen m. m.

vore det sannerligen väl använda pengar. — Jag tror att vi här kan lämna herr Ohlons resonemang för stunden, så får vi sedan se om det finns anledning att återkomma.

Skulle vi inte nu kunna medge, att det har varit riktigt och nödvändigt att föra en stram ekonomisk politik? Det är klart att vi inte har undgått att göra misstag, men lägg märke till, vari dessa misstag består. Vad vi just nu anklagas för är att vi inte med tillräcklig styrka har hävdat våra egna principer, att vi icke har drivit stabiliseringspolitiken så hårt som vi bort göra. Men vi har under hela den tid, som vi nu kritiseras för, varit hårt ansatta av oppositionen därför att vi drivit stabiliseringspolitiken för hårt — vi har varit utsatta för ständiga angrepp för att vi icke har släppt efter skatterna. Högern har försökt att hålla tillbaka sina önskemål om utgiftsstegringar; folkpartiet har däremot icke ålagt sig några hämningar i den riktningen. Folkpartiet har ingivit det svenska folket en nära nog fantastisk föreställning om vår ekonomiska styrka men samtidigt begärt skattesänkningar och ökade utgifter. Vill herr Ohlon ha exempel på denna enligt min mening för demokratin ödesdigra överbudspolitik, skall jag gärna stå till tjänst.

Herrar Ohlon och Ewerlöf har här talat om det ekonomiska lägets ovisshet och om nödvändigheten för oss att med uppmärksamhet följa vad som händer överallt ute i vår värld, och jag behöver väl inte säga kammarens ledamöter, att jag på det livligaste instämmer häri. Vår budget är uppgjord just för att möjliggöra en vakthållning åt de olika håll, där man kan behöva hålla vakt. Depressions-tendenser och inflationstendenser bryter sig för närvarande, och det är alldeles riktigt som herr Ewerlöf nyss sade: Ingenting skulle vara farligare än om inflationstendenserna i Sverige finge ohämmat fortgå, medan depressionstendenser toge överhand därute. Vaksamhet inför den internationella utvecklingen är i alla fall en punkt, där vi odelat instämmer i vad vi har sagt varandra.

Det kan alltså inte — och det har jag

försök att visa med dessa korta ord — vara den hittillsvarande utvecklingen i vårt land, som oroar, utan risker som kan komma utifrån. Dessutom har vi statsfinansernas läge. Självklart är den saken betydelsefull, eftersom statsfinanserna spelar en så stor roll för vår ekonomi; jag har redan i anslutning till herr Strands anförande tillåtit mig framhålla det. Det är mycket viktigare att man tar den roll, som statsfinanserna spelar, i beaktande än dessa ändlösa strider om budgettekniska detaljer. Det är uppriktigt sagt komplett likgiltigt om en utgift kommer på driftbudgeten eller på kapitalbudgeten. Det har varit ett stort framsteg i den ekonomiska debatten, att man efter 1956 års budget har börjat att mera räkna statens utgifter som en enhet utan alltför mycket sysslande med budgetkineseriet.

Nu säger man: »Inkomsterna har inte stigit i samma takt som utgifterna, och det är det som nu inger oro för framtiden.» Ja, till en del kan man ju säga att den omständigheten, att inkomsterna redovisas med lägre belopp i årets budget än man tidigare haft anledning att räkna med, beror just på att vi har fått en lugnare ekonomisk utveckling. Till den del spänningen beror på den omständigheten, föreställer jag mig, att vi alla gläder oss åt att statsinkomsterna inte flödar lika rikt som förut. Men utgifterna är boven i inflationsdramat. Och de saknas inte — framför allt utanför denna kammare — som hårt angriper inte bara regeringspartiet utan alla politiska partier för att de söker draga röster till sig genom att strö löften som, när de skall infrias, ovillkorligen leder till ökade statsutgifter.

Vi har all anledning att lyssna till den kritiken. Det finns ingenting som vore dummare än om de, som har att företräda folket i riksdagen, skulle säga, att det betyder ingenting att det utanför riksdagen växer upp en opinion, som anser att vi gör av med för mycket pengar. Vi kan inte slå oss till ro med att hänvisa till att vi är överens. Vi måste som sagt bekväma oss till att lyssna till kritiken och se efter, om det ligger nå-

gonting i påståendet, att vi söker draga till oss röster genom att lova utgifter, som vi sedan får svårt att täcka med inkomster. Men om jag finge ge ett råd till dem, som här angriper de politiska partierna och politikerna, så skulle det vara: Tag reda på hur det förhåller sig! Ty den kritik, som icke har en saklig grund, fyller ingen uppgift. Den är för lätt att slå tillbaka för att ha någon effekt.

Jag tillåter mig att anföra ett par siffror, som kanske kan ge en tankeställare. Vi har under de sju åren mellan 1948 och 1955 haft en stegring av de statliga utgifterna med 5 miljarder. Det är ju en fruktansvärd siffra, tycker man, och det är klart att man frågar sig, om det var nödvändigt att från 1948 till 1955 låta statsutgifterna stiga med detta belopp. Herr Strands analys var också härvidlag välgörande, ty det är omöjligt att säga, om det är en faktisk belastning, förrän man vet, hur mycket av stegringen som är en överflyttning av inkomsterna. Jag skall inte uppehålla mig vid den sidan, men det är en väsentlig sak, som herr Strand där tagit upp till diskussion. Jag skall ta upp siffrorna från en annan utgångspunkt.

Av utgiftsstegringen på 5 miljarder hänför sig nära en tredjedel till försvaret. Vi kan beklaga, att försvaret under det åttonde av dessa år kostar 1,4 miljarder mer än strax efter kriget. Men finns det många i denna kammare, som vill påstå, att den utgiften har politikerna dragit på staten i deras kamp om väljarna? Det är väl ändå uppenbart, att denna utgiftsstegring har skett, trots att politikerna vetat att för var hundra miljon som här anvisas, får de lägga ned mycket arbete på att övertyga folket om riktigheten i vår sats att utgifterna varit nödvändiga. Politikerna har ingen anledning att för dessa utgifters skull ta emot beskyllningar för att de sitter och beslutar utgifter för att draga väljare till sig.

Ett belopp av 650 miljoner, alltså en bra bit över 10 procent, har gått till forskning, utbildning och dylika ting. Finns det någon i denna kammare, som

Statsverkspropositionen m. m.

skulle vilja gå upp och säga att dessa 11—12 procent av utgiftsstegringen är uttryck för politikernas vilja att genom lättköpta reformer draga väljare till sig? Det är klart att väljarna kräver av oss att vi skall planera för framtiden. Men utgifterna för vetenskap, forskning, utbildning m. m. gäller ju ting som mognar så småningom. Det är vår uppgift att sköta om dem, men det är orättfärdigt att angripa oss genom att påstå, att dessa 650 miljoner skulle ingå i ett köp av röster.

Litet större är den summa som går till vägarna och kommunikationsmedlen. Visserligen närmar vi oss här mera populära områden, men det är väl uppenbart att ingen av oss vill gå upp och säga, att vi under dessa åtta år har byggt för mycket på kommunikations- och vägväsendets område.

Då återstår den utgiftsökning som gått till folkpensioner, barnbidrag och till utbyggnad av administrationen och några andra ting.

Jag vågar fråga: Är vi inte överens om att det var en stor sak, när vi i enighet beslöt 1948 års folkpensionsreform? Det var ju dock en revolution för de gamla som då inträffade, det är klart att det kan hända att några röstar på oss för den sakens skull. Men vi var där alla överens, och ingen kunde räkna sig det till godo framför den andre. Barnbidragen var det kanske något mera strid om, men att göra en reduktion av barnbidragen har dock ännu inte någon vägat föreslå.

Vi hörde nyss från denna talarstol en skildring av hurudana förhållandena är på sinnessjukhusen. Är vi verkligen beredda att ta emot beskyllningar för att de tiotals miljoner kronor av dessa siffror, som avsetts till upprustning av sinnessjukhusen, är ett lätt sinnigt slöseri, när vi vet vilka behov som nu får efter sättas, därför att vi inte har anslagit tillräckligt mycket.

Vi bör lyssna till kritiken, visst bör vi det, men vi bör för det första, herr Ohlon, tala om för Sveriges folk att de flesta åtgärderna har vi allihop varit med om och är solidariskt ansvariga för, och för det andra bena upp de väldiga

Statsverkspropositionen m. m.

utgiftssiffrorna, så att man får klart för sig vad det är som har kostat så mycket pengar.

Nå, men investeringarna har vi väl alldeles glömt bort? Jag skall inte, om det inte blir nödvändigt, i detta fall dra några siffror. Det föreligger samma proportioner med kraftiga ökningar av de statliga utgifterna på praktiskt taget alla områden som har betydelse för landets styrka i framtiden: vägarna, försvaret, kraftverken, skolorna och sjukhusen. Jag tror uppriktigt sagt, herr Ohlon, att vi inte har någon anledning att skämmas för att de statliga investeringarna har stigit så som de gjort.

Men det är klart att de 12 miljarder kronor, som årets budget slutar på, är en väldig siffra och den stämmer till eftertanke. Jag tror att jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att regeringen har granskat varenda utgiftspost med utomordentlig noggrannhet för att se, om det ändå inte fanns en möjlighet att få siffran att bli mindre. Vi har inte vågat göra någon minskning, utan vi har t. o. m. föreslagit vad kanske herr Ohlon hade tyckt vara ekonomiskt lättsinne. Vi har t. o. m. vågat öka utgifterna på vissa punkter. Vi har ökat anslagen för kraftverksbyggnader, för utbyggnader av atomkraften. Ingendera av dessa åtgärder innebär något publikfrieri. Atomkraften kommer att användas först när åtskilliga av oss försvunnit, i varje fall från den politiska vädjobanan. Först på 1970-talet börjar på allvar verkningarna av de insatser, som regeringen nu inbjuder denna kammare att besluta om. På skolans och forskningens områden har vi också gått fram med ökade anslag. Inte på något av dessa fält gäller det annat än ett planerande för framtiden. Det kan möjligen sägas, att det för närvarande är orimligt att bygga så mycket bostäder. Vi anser att även detta ingår såsom ett led i planerandet för framtiden. Vi tror inte att man kan säga att det innebär ett slöseri med våra resurser på bostadspolitikens område om vi bygger 62 000 lägenheter, såsom vi byggde i fjol, och försöker pressa upp den siffran.

Det var en klok industriman som här-

omdagen sade, att när ett företag befinner sig i en dålig situation, är företaget frestat att söka pressa ned sina utgifter, och framhöll, att företaget bör akta sig för att pressa de dynamiskt inkomstökande utgifterna. Regeringen har handlat precis på det sättet. När det gäller byggandet av kraftverk, atomkraft och utbyggnadet av vår forskning och när det gäller fostran av våra unga och bostadsbyggande har vi redovisat anslagsstegringar. Jag vågar fråga oppositionen: Är det inte rimligt att vi skulle kunna samsas om dessa åtgärder och samsas om dem utan att vi från denna talarstol skall ge ökad spridning åt talet om de lättsinniga politikerna, som strör löften omkring sig som man sedan har svårt att realisera?

Herr Ewerlöf svor sig så att säga fri från denna utgiftsstegring. Detta kan ju inte herr Ohlon göra — hur formuleringsskicklig han än är; då får han komma med ännu längre tillbaka liggande citat, om det skall gå bra. Men herr Ewerlöf sade sig ha gjort vad han kunnat för att förhindra utgiftsstegringarna, han ville inte ta sjukförsäkringen vid den tidpunkten, då reformen genomfördes, han ville att bostadspolitiken skulle föras på ett annat sätt, han motsatte sig barnbidragens höjning, han tyckte inte att det var lämpligt att kommunerna fick tillbaka så mycket pengar i samband med den kommunala skattesänkningen, och han angrep de 100 miljoner kronor till LKAB, som nu är upptagna i budgeten. Det är klart, herr talman, att här möter en motsättning, därför att det finns en annan sida av herr Ewerlöfs insatser som han, blygsam som han är, helt glömde bort att tala om. Skulle Sveriges ekonomiska och statsfinansiella läge varit en enda krona bättre, om högern fått diktera finanspolitiken? Vi hade då inte gjort alla de här sakerna, men vi hade gjort någonting annat: varje krona, som herr Ewerlöf och högern har velat spara, har ju herr Ewerlöf och högern velat dela ut till skattebetalarna. Icke en enda krona bättre hade Sveriges statsfinansiella läge varit, om herr Ewerlöf och

Statsverkspropositionen m. m.

högern regerat. Det hade bara varit svårare för barnfamiljerna, det hade varit högre hyror för de bostads sökande, det hade varit besvärligare för kommunerna att få sin ekonomi att gå ihop o. s. v. Vad sjukförsäkringen angår skulle den väl ändå inte ha fått vänta så länge, att vi ännu inte skulle haft den, utan det var ett eller två års uppskov som högern propagerade för. Där är alltså skiljelinjen.

Mellan herr Ohlon och mig finns ingen skiljelinje när det gäller utgifterna. Herr Ohlon är mera förtjust i statsutgifter än jag är, men mellan herr Ewerlöf och mig finns det en bestämd skiljelinje. Han vill sänka och nedrusta Sveriges sociala standard för att med dessa pengar företa en skattesänkning. Detta är all right, men då är det en saklig motsättning; vi kan föra strid därom mellan högern och regeringspartiet. Man skall dock inte här blanda in Sveriges ekonomiska läge, ty detta hade ju varit precis likadant, om vi delat ut pengarna till barnbidrag eller använt dem till en skattesänkning. Vi hade haft precis samma möjligheter till dåliga finanser, om herr Ewerlöf regerat som då jag regerat. Jag har för övrigt mina tips om att det hade varit värre, om herr Ewerlöf regerat, men det är en sak som jag inte vill dra in i debatten.

Nej, så lätt kommer inte oppositionen från det här, som den sökt göra i början av debatten. Det är alltid lättare, innan någon annan diskuterar. Vad vi har att fästa uppmärksamheten på är alltså att Sveriges statsfinansiella läge varit likadant även med högerns linje, och det hade otvivelaktigt varit mycket värre med folkpartiets, om nu det är en tröst för högern.

I fjol, alltså så sent som 1957, föreslog representanterna för det parti, som nu angriper oss för att vi skulle ha en bankruttrad budget, skattesänkningar på 700 miljoner kronor. Med 700 miljoner kronor skulle alltså löpande års budget ha varit sämre, om folkpartiet haft ansvaret för dess utformning. Om vi har gjort bankrutt, herr Ohlon, hur står då till med affärerna på göteborgs-

bänken? Där måste det ändå vara en kolossal kassabrist och ett oerhört upplåningsbehov. En annan sak är, om man som herr Ewerlöf vill stryka barnbidragen, låta bostadspolitiken bli hårdare och hyrorna stiga. Då kan man åtminstone säga att man har hållit det hela flytande, men man har inte gjort läget bättre statsfinansiellt.

Låt oss gå tillbaka till 1956! Då lades det fram en budget som man sade var väldigt stark. De som varnade för att betrakta den budgeten som så stark var inte högern och folkpartiet, utan det var vi på regeringsbänken. Det var herr Sträng som varnade för julgransplundring. Det var han som sade: »Det ser mycket ut, och det kommer att glittra i ögonen, när det är så stort överskott på pengar, men det kan hända mångahanda ting, och man bör vara försiktig.» Varningarna för att här slösa bort pengarna, antingen på nya reformer eller på skattesänkningar, kom från regeringsbänken.

1956 års val blev ett skatteval, där höger och folkparti gjorde sitt yttersta för att skildra, hur socialdemokrater och bondeförbundare utan motivering och utan anledning plundrade de svenska skattebetalarna. Det fanns utrymme i budgeten för nästan hur stora skattesänkningar som helst. I medkammaren sitter det 100 högermän och folkpartister som är valda på ett skattesänkingsprogram. Jag undrar, om någon av dem känner det så, att han anser att det skulle vara roligt, om förslaget till uppmjukningar av 1956 års budget hade haft möjlighet att bli en politisk realitet. Jag undrar, om inte många av dem i dagens situation livligt gläder sig åt att valet ändå inte blev bättre än att det kom in 106 socialdemokrater mot de 100 som valts på skattesänkingsprogrammet. Jag tror att de 100 i dag har anledning att tala ganska försiktigt och ganska tyst om den offensiv med vilken de gick ut i 1956 års valrörelse.

Om man nu har nyktrat till från alla håll och om vi säger oss så här: »Stora reformer är bra, om de utarbetas förståndigt, så hjälper de många männi-

Statsverkspropositionen m. m.

skor, men det finns ett samband mellan utgifter och inkomster, om många får hjälp av en reform, så är det också många som skall vara med om att betala» — då har den politiska debatten i vårt land fått ett tillskott av realism som kommer att göra det mycket lättare att nå fram till förnuftiga beslut än om man försöker att inför väljarna ge den föreställningen att Sverige är ett land, där de ekonomiska resurserna är praktiskt taget obegränsade och där man har råd både till att besluta dyra reformer och till att samtidigt sänka de skatter, varmed reformerna skall betalas. Om det blir en viktig uppgift för oss alla, vi som sysslar med politik, att göra klart för väljarna att här finns ett obönhörligt sammanhang emellan utgifter och inkomster, då, herr talman, tror jag att den politisk-ekonomiska debatten i vårt land kan föras med utsikt till att ge vägledning och upplysning åt medborgarna, och det är väl vad den skall göra i en demokrati.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett högst förbryllande anförande som statsministern nu har uppbyggt oss med. Han inledde det med att säga, att herr Ohlon och jag egentligen inte alls hade förstätt vår uppgift, eller vad det i själva verket var fråga om i den här debatten, men det hade herr Strand gjort, och han harangerades för det. Vad innebar det? Jo, herr Strand hade insett att den fråga det nu här framför allt gällde var den inverkan, som den nu föreslagna budgeten kunde tänkas komma att få för den tid som budgeten avser.

Jag vädjar till kammaren. Jag har från början till slut begränsat mitt anförande till att vara just en analys av hur den nu föreslagna budgeten skulle kunna tänkas komma att influera på vårt ekonomiska liv. Hela anförandet, från första början till slut — med avstående från varje demagogisk utflykt i andra rymder — gällde denna av statsministern såsom det centrala i dagens debatt betecknade fråga, om vilken inverkan den framlagda budgeten kan tänkas komma att få.

Ehuru detta enligt statsministern var den centrala frågan har jag förgäves i hela hans långa anförande försökt upptäcka någon enda sats som var ägnad att belysa, hur man från regeringens sida anser att detta budgetförslag skall komma att återverka på vår ekonomi. Det har i stället blivit en de stora reformernas och de stora utgifternas höga visa och ingenting annat, under det att vad jag i min blygsamhet — som statsministern harangerade mig för — har sökt att visa upp är, att det just är dessa stora reformer och dessa stora utgifter som är anledningen till att vi har skäl att se ganska mörkt på den framtid som dagens budgetförslag täcker. Det gör att jag saknar varje anledning att nu gå in på allt vad herr statsministern har velat — tydligen enligt sin egen mening vid sidan om den centrala frågan — utveckla i fråga om innebörden och betydelsen av dessa reformer i och för sig. Nu är det fråga om vad vi orkar med och vad som ligger i folkets intresse, även de människors intresse som utnyttjar de sociala reformerna. Vi har den meningen att sociala reformer, som inte är tillräckligt underbyggda, inte blir av det värde som avsetts.

Det enda statsministern sade om budgeten var att det skulle vara en vakthållning åt två håll. Det är ett uttryck som används både i nationalbudgeten och i finansplanen. Jag har just försökt ägna ett långt stycke i mitt anförande åt att visa upp att jag inte har kunnat finna att det förekommer någon vakthållning åt två håll. Jag kom till det resultatet, att denna budget icke kan verka åt mer än ett håll, nämligen i inflationsstimulerande riktning. Detta har jag försökt belägga genom att visa upp förloppet med underbalanseringen och den stora upplåningen samt omöjligheten att placera denna upplåning på kapitalmarknaden, varför man måste hämta den på ställen där det är liktydigt med att man nyskapar pengarna med de konsekvenser det kan väntas föra med sig för penningvärdet.

Jag ber att få erinra om att vi hade en liknande situation som denna, om också

Statsverkspropositionen m. m.

inte lika uttalad, år 1953. Då konstaterades att allting var gott och väl; vi hade balans, det var lugnt på arbetsmarknaden och det ena med det andra. Det är en beskrivning som är ungefär densamma som den vi nu får höra gång efter annan av det läge som vi har i dag. Jag tillät mig då, på hösten 1953, att fästa uppmärksamheten just på innebörden av en mycket stor upplåning i affärsbankerna som då hade skett. Jag vill minnas att den var på 900 miljoner kronor. Jag gjorde gällande att genom denna upplåning hade man skapat ett monetärt utrymme för en inflationsutveckling som, så fort anledning fanns, skulle komma att knyta an till dessa pengar. Det var i själva verket precis vad som skedde mellan 1953 och 1954, och jag har trots mig med en viss tillfredsställelse kunna konstatera i andra sammanhang, där vi diskuterat dessa saker, att man även på herr statsministerns politiska sida har kommit underfund med att det verkligen finns ett sådant sammanhang och att man följaktligen erkänner att risken för en inflationsutveckling är utomordentligt stor vid en upplåning av samma natur som den vi har haft under detta budgetår och som vi i förstörad skala kommer att få under nästa budgetår. Detta är, herr statsminister, en väsentlig fråga när det gäller att bedöma budgeten för nästa år, och allt det andra, som statsministern har uppbyggt oss med, ligger vid sidan av saken.

Till sist några ord om den direkta apostroferingen av högerpartiet. Vi har fått det erkännandet att vi i alla fall har föreslagit minskningar av utgifterna, men vad ville vi göra med dem? Jo, någonting så orimligt som att lämna tillbaka motsvarande belopp i form av skattesänkning, och skulle vi således ha fått vårt igenom, skulle vi inte alls ha förbättrat situationen, utan den skulle i stället ha varit värre. Ja, jag hävdar tvärtom att även om vi fått igenom både vår utgiftssänkning och vår skattesänkning, skulle dagens läge varit betydligt gynnsammare. Vi har den uppfattningen, herr statsminister, att de höga statsutgifterna och de därav föranledda höga skatterna

här i landet i och för sig utgör en inflationsdrivande faktor.

Vi tror inte på möjligheten att komma i verkligt betryggande samhällsekonomisk balans med mindre vi får ned skattetrycket. Därtill kommer, herr statsminister, att vi räknar med att en påtaglig skattesänkning skulle inom kort tid återvinnas genom ökade inkomster i landet — särskilt gäller detta den extra bolagsskatten som jag tror att staten förlorar mera på än den har vunnit.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av statsministerns anförande fick man det intrycket att han ville göra gällande att regeringens politik har varit ägnad att befordra den ekonomiska balansen. Vi vet ju alla i denna kammare att raka motsatsen är förhållandet, att penningens värde har sjunkit med 60 procent eller mer under den tid statsministern och hans parti har suttit vid makten.

Statsministern var obehagligt berörd av de interiörer jag drog fram ifrån den svenska socialdemokratiens ungdom. Han ville i stället att vi skulle tala om partiets mandom och ålderdom. Ja, låt gå för det! Herr Erlander och hans parti har haft makten sedan år 1945. Regeringen och hans parti har därför själva kunnat förhindra inflationen utan medverkan av andra. Skyll alltså inte på oppositionen! Varför har inte regeringen handlat exempelvis så, som den lovade att göra i partiets efterkrigsprogram, där det hette att den skulle sätta stopp mot inflationen?

När statsministern ger sig in på dessa frågor, kommer som ett brev på posten: situationen skall räddas genom högre skatter. Det är hans recept mot inflationen. Skatter och återigen skatter! Varför har inte regeringen i tid samordnat finanspolitiken med en förnuftig penningpolitik? Jag vill erinra om statsministerns uppträdande i somras, när riksbanken ingrep i en mycket kritisk situation, och om på vilket sätt statsministern yttrade sig. Statsministerns ståndpunkt innebar ett fullföljande av den politik, som förts

Statsverkspropositionen m. m.

under efterkrigsåren och som lett oss till det läge, i vilket vi i dag befinner oss.

Herr statsministerns redogörelse för folkpartiets ekonomiska politik var fullkomligt snedvriden. När vi i vissa situationer har förutsatt skattesänkning, har vi också varje gång anvisat, hur denna skulle kunna finansieras. En gång — eller kanske det var två år å rad — påpekade vi en mindre avskrivning på byggnadslån. Vad blev svaret? Jo, statsministern stämplade uttrycket: »Vad folkpartiet är lättsinnigt, folkpartiet vill låna till skatten!» Denna paroll fördes runt landet på gator och torg under den senaste valrörelsen. Men om det var riktigt beträffande folkpartiet, måste det väl vara riktigt nu för regeringens vidkommande, när regeringen på en gång vill »reaktivisera» 300 miljoner av avskrivna byggnadslån och i stället måste låna upp de 300 miljonerna.

Herr statsministern drog fram England och Australien och menade att exempelvis i Australien, som haft en liberal regim under en längre period, hade inflationen gått mycket längre än i vårt land. Men kom ihåg, att både Australien och England var med i kriget! Detsamma gäller också beträffande Frankrike och Finland, som berörts i dag. Dessa länder hade ett betydligt sämre utgångsläge än Sverige för tolv år sedan.

Statsministern lever i den bästa av alla världar, i det av honom styrda Sverige. Se, hur vi ökar antalet TV-apparater, se, hur vi ökar antalet bilar! Tidigare var det fråga om antalet telefonapparater, och i fjol steg sparandet med 350 miljoner kronor, men vad för sorts kronor? Jo, deprecierade kronor, som inte hade samma värde som förut. Hur stort sparandet ändå var, räckte det inte för den finansiering, som det nuvarande samhället kräver.

Att resa till andra länder och studera förhållandena är för herr statsministern tydligen en styggelse. Där råder inte den partipolitiska enighet, som är herr Erlanders ideal, och därför har det gått som det har gjort. Statsministern reducerar Finlands ekonomiska pro-

blem till att de beror på partimötsättningarna. Men, herr statsminister, är detta riktigt? Är det inte så, att vissa fundamentala fel begåtts i penningpolitiken och drivit landet därhän det i dag befinner sig och där inte minst socialdemokratien blivit klämd emellan sköldarna?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag är inte på något sätt illa berörd av citaten från socialdemokratiens ungdom. Jag tycker det var kloka ord som Rydén sade 1917, och jag lyckönskade till och med herr Ohlson för att han lyckats få tag i en så god auktoritet i finansiella frågor som Värner Rydén och hoppades att han skulle fortsätta studierna och komma fram till dagens verklighet. Det var mitt enda önskemål, och någon kritik av herr Rydén som auktoritet har inte framförts av mig.

Herr Ewerlöf hade inte funnit någonting i mitt anförande, som berörde budgetsituationen. Vad är då ändamålet med dagens debatt? Det kan ju inte vara att stå här i talarstolen och tala om att vi inte tycker om inflationen. Det är i och för sig nyttigt och bra att tala mot inflationen, men det finns väl ingen här i denna kammare eller ens någon i landet som skulle vilja stå upp och försvara inflationen. Alla dessa skildringar av inflationen gör merendels en viss nytta, om de tas som utgångspunkt för en vettig ekonomisk politik.

Men dagens debatt skall, enligt vad jag tillät mig säga, röra frågan: Hur påverkar budgeten vårt ekonomiska läge? Jag skildrade först, att vårt ekonomiska läge är relativt hyggligt, och sade att följaktligen måste det samspel mellan finanspolitik och kreditpolitik, som hittills ägt rum, ha bekommit det svenska näringslivet ganska väl. Det var den ena konklusionen jag gjorde.

Beträffande farhågorna för framtiden sade jag uttryckligen, att de stora statsutgifterna givetvis skall följas med den

största uppmärksamhet men att vi gagnar ingen — allra minst dem, som har sänt oss till denna riksdag — genom att framställa saken så, som att statens finanser skulle handhavas av en serie politiska partier, som inte har något intresse för helheten, utan som i sin jakt efter väljarnas röster är beredda att ge vilka bud som helst.

Jag kan försäkra herrar Ohlon och Ewerlöf, att detta är en mycket viktig synpunkt på den statsfinansiella situationen. Vi får inte låta sådana anklagelser stå oemotsagda, om de är felaktiga; och är anklagelserna riktiga, då bör vi gå in i våra kammare och rannsaka oss själva och bättra oss. Det får inte bli så, att man utanför riksdagen får den uppfattningen, att de politiska partierna allihop är lika goda kålsupare, att de slösar med väljarnas pengar, att den budget som är framlagd är uttryck för ekonomiskt låtsinne, allt bara för att få väljarnas röster.

Det är ingen oväsentlig synpunkt att man försöker bena upp och ta reda på varav budgeten består och vari dessa anklagelser består för att se hur mycket av dem som manar till försiktighet och hur mycket av anklagelserna som saknar verklighetsunderlag.

Det tredje, som jag tillät mig säga om budgeten, var följande. Hur hade det gått, om högern hade stått för rusthållet? Jag upprepar, herr Ewerlöf, att även om herr Ewerlöf hade kunnat stoppa sjukförsäkringen och höjningen av barnbidragen, åstadkommit en höjning av bostadshyrorna och minskat anslagen till kommunerna för kommunalskattereformen, hade statens ekonomi ändå inte varit bättre. De anklagelser herr Ewerlöf riktar mot oss kan riktas mot honom själv, eftersom han skulle ha använt varje sparad krona till skattesänkningar.

Nu för herr Ewerlöf in ett annat resonemang. Han säger, att en skattesänkning är i och för sig ett gott. Men herr Ewerlöf, anklagelsepunkten var ju, att vi hade förstört statens finanser, och till det svarar jag att precis detsamma skulle herr Ewerlöf ha gjort; besparingarna

Statsverkspropositionen m. m.

skulle ha motvägts av inkomstminskningar genom dessa skattesänkningar.

Herr Ewerlöf försöker alltså föra in i diskussionen frågan, huruvida skattesänkning är något gott i och för sig. Ja visst är den det! Skattesänkningen har värde i och för sig på samma sätt som barnbidrag, lägre hyror eller folkpensioner har det. Skattesänkningar möjliggör ett rikare och bättre liv för dem som får sänkningarna, likaväl som man möjliggör ett rikare och bättre liv för dem som kommer i åtnjutande av de sociala reformerna.

Men då är det en annan diskussion som skall föras, och den har ingenting att göra med en budgetdiskussion, eftersom herr Ewerlöf då inte på något sätt har förbättrat den statsfinansiella situationen här i landet. Om herr Ewerlöf vill att vi skall fortsätta den diskussionen, måste jag ta tillbaka ett vänligt uttalande som jag gjorde i mitt förra anförande. Högerns förslag hade nämligen, om det förverkligats, inte bara medfört att vi hade haft lika dåliga statsfinansieringar som den socialdemokratiska budgeten — om nu våra statsfinansieringar i realiteten är dåliga — utan också att budgetutfallet hade visat en sänkning med 350 miljoner kronor i år, varjämte utgångsläget för nästa budgetår skulle ha varit 500 miljoner kronor sämre än vad det nu är. Vilken effekt skulle det ha fått på samhällsekonomin att man dels hade genomfört en skattesänkning, för vars genomförande man måste tillgripa nedskärning av den sociala standarden, och dessutom ändå gett ut 350 miljoner kronor mer än vi har gjort i vår budget?

Med herr Ewerlöf som finansminister hade vi haft ett ännu större upplåningsbehov än det som nu redovisas.

Hör dessa fakta inte heller till budgetdebatten? Hör till denna debatt bara, att vi nu befinner oss i ett läge, där upplåningsbehovet är betydande? Betyder det ingenting, att högern icke på någon punkt skulle ha haft möjlighet att komma fram till ett lägre upplåningsbehov än det som redovisas i budgeten?

Folkpartiet befinner sig i en ännu

Statsverkspropositionen m. m.

mycket sämre situation än högern. Ännu så sent som vid 1957 års riksdag föreslog folkpartiet reduceringar som nu skulle ha framtvingat ett ökat upplåningsbehov på 700 miljoner kronor. Den budgeten skulle alltså ha varit 700 miljoner kronor sämre än den, som herr Ohlon nu tillåter sig säga utgör en bankruttförklaring.

Men, säger herr Ohlon, folkpartiet hade täckning för de av partiet föreslagna skattesänkningarna. Ja, genom bokföringsåtgärder ville man möjliggöra en ökning av den statliga upplåningen för att därigenom kunna få till stånd en skattesänkning. Herr Ohlon kryper nu bakom dagens finansminister och säger, att han tillgripit bokföringsåtgärder för att klara sig. Den oerhörda skillnaden, herr Ohlon, är att i fjol ville folkpartiet tillgripa dessa avskrivningar och därigenom öka statens upplåning för att på så sätt kunna sänka skatterna. Vi stöder oss nu för vår del på de beslut, som fattades i fjol, för att kunna klara oss med en så liten skattestegring som möjligt. Är inte detta en oerhörd skillnad och något som herr Ohlon borde kunna medge hör till en debatt om budgeten?

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag efterlyser fortfarande statsministerns inställning till vilken inverkan de förhållanden, som jag har tillåtit mig att kritisera, kommer att få på budgeten under det kommande budgetåret.

Jag har gjort gällande, att på grund av de stora underskotten i fråga om utgifternas täckning och den upplåning, som detta drar med sig, har vi att vänta en utveckling i inflationistisk riktning. Jag har försökt framhålla, att den finanspolitiska effekt, som denna budget kommer att få, kommer att gå i negativ riktning.

När det sedan säges, att kreditpolitiken skall få bära bördan i en i motsvarande mån ökad utsträckning, har jag tillåtit mig framhålla olika synpunkter för att visa, att kreditpolitiken i

själva verket är så avhängig av finanspolitiken, att vi får räkna med att med denna svaga finanspolitik kommer även kreditpolitikens effekt att försämrats.

Detta är ju väsentliga frågor för att bedöma, hurudan budgeten är beskaffad. Om detta hade statsministern inte ett ord att säga.

Tillåt mig sedan gå tillbaka till skatterna! Därvidlag är vi såsom oppositionsparti handikappade av att vi varit hänvisade till att utgå från att de av regeringen serverade utgångspunkterna har varit riktiga. Från dessa utgångspunkter har vi föreslagit vissa utgiftsnedsättningar och en motsvarande skattesänkning. Dessa skattesänkningar gick dock inte längre än som motsvarades av utgiftssänkningar. Vad särskilt kapitalbudgeten beträffar — jag skall inte trötta kammaren med att redovisa något utförligare siffermaterial — låg vårt yrkande i fjol i själva verket 77 miljoner kronor lägre än vad som slutligen blev fastställt i staten. Man kan därför inte påstå att vårt förslag innebar en försämring. Jag gör tvärtom gällande att vårt läge i dag skulle ha varit bättre redan därigenom, att hela budgetnivån då hade legat så pass mycket lägre som motsvarades av vårt besparingsförslag. Det hade inneburit en fördel ur statsfinansiell synpunkt, åtminstone sett med deras ögon som anser att just det faktum, att budgeten kommit så i höjden, utgör en fara för vår ekonomi. Därtill kommer, vilket statsministern helt vill bortse ifrån, att en skattesänkning, om den är påtaglig, brukar så att säga återvinnas inom ett eller annat år genom de gynnsamma verkningar på de enskildas ekonomi som den medför. Detsamma gäller självfallet även i fråga om näringslivets beskattning. Jag blev avbruten i min förra replik av tidsskäl. Jag nämnde att man redovisat den extra bolagsskatten med 275 miljoner kronor. Man säger sig nu i budgeten för nästa år överföra dessa pengar till den ordinarie budgeten. Jag skulle vilja fråga herr statsministern, om det överensstämmer med regeringens upplysningar att den extra bolagsskatten verkligen gi-

Statsverkspropositionen m. m.

vit 275 miljoner kronor i inkomst för staten?

Om jag inte är oriktigt underrättad, har faktiskt denna merbeskattning, som lades ovanpå den redan förut höga bolagsbeskattningen, kommit att återverka därhän, att man visst inte har fått ut en höjning av den totala bolagsbeskattningen med 275 miljoner kronor, utan bolagen har i samband med sina bokslut tvingats till dispositioner som torde ha lett till att man i själva verket fått in en jämförelsevis ringa förtjänst i förhållande till det belopp man skulle ha fått, om höjningen inte hade kommit till stånd. Detta är mekaniken i skattesänkningar, och det gör att jag fortfarande anser mig med all rätt kunna vidhålla att det statsfinansiella läget, om vårt alternativ hade antagits, skulle ha varit icke obetydligt förbättrat i förhållande till det som nu redovisas.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Från ledande socialdemokratiskt håll hördes under tiden närmast efter kriget talet om att man medvetet valde en inflation — låt vara en begränsad sådan — för att kunna uppehålla den fulla sysselsättningen. Man gick hela tiden och lekte med tanken på att en depressionsväg var i antågande, medan vi i själva verket befann oss i en högkonjunktur. Och nu försöker statsministern ge kammaren det intrycket, att han och regeringen alltid har bekämpat inflationen med alla medel. Detta är, herr statsminister, en icke korrekt historieskrivning.

Statsministern talar fortfarande om samspelet mellan finans- och penningpolitiken. Har det undgått herr statsministern att finanspolitiken har lidit bankrutt och att den för närvarande och sannolikt för ganska lång tid framåt är satt ur funktion? Vi har alltså endast penningpolitiken att lita till såsom återhållande faktor.

När vi yrkar på att avskrivna medel skall tillföras budgeten, håller statsministern före, att detta är höjden av lätt-sinne, men när regeringen tillgodogör

budgeten långt större summor av avskrivna medel och får gå ut på låne-marknaden för att hämta upp motsvarande belopp, då är det en klok statsmannagärning. »När jag super, är det rätt», tycks vara statsministerns paroll. Har det aldrig fallit herr statsministern in, att en skattesänkning för näringslivets vidkommande är ägnad att höja produktionen, att beförtra produktionsutvecklingen och att ge samhället som sådant mångfaldigt igen?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Både herr Ewerlöf och herr Ohlon försöker nu föra in diskussionen på andra ting än dem som gjorde att mitt inlägg fick den utformning det fick. Jag vill erinra kammaren om vad som har inträffat här, och det är ganska nyttigt att man har detta klart för sig. Här läggs fram en budget som redovisar ett stort upplåningsbehov. Jag trodde det skulle vara alldeles onödigt, herr Ewerlöf, att säga att ett stort upplåningsbehov i allmänhet inte är någon fördel. Det kan emellertid vara en fördel under en enda förutsättning, nämligen att vi har vikande konjunkturer. Då är det naturligtvis bra att staten går ut och lånar pengar, men ju närmare toppen av en högkonjunktur vi befinner oss, desto farligare är det med ett stort upplåningsbehov. Vi säger inte att det, som vi har föreslagit, är höjden av visdom eller klokhet; vi har bara konstaterat att vi i dag har ett från konjunktursynpunkt mindre ansträngt läge än tidigare och att det därför inte är riktigt lika farligt som förut att gå ut med ett betydande lånebehov.

Men om herrar Ewerlöf och Ohlon är villiga att hjälpa oss pressa ned detta lånebehov genom att tillföra staten nya inkomster, så är ju detta alldeles utmärkt. Om herr Ohlon vill dra någon som helst konsekvens av sina anföranden här, måste det ju bli denna: låt oss öka de statliga inkomsterna, så att vi kan minska på upplåningsbehovet! Eller finns det någonting dolt bakom

Statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlons ordridåer? När en så lärd och insiktsfull man som herr Ohlon talar, vill man ju alltid tro att han döljer något klokt bakom ridån. Herr Ohlon kanske har några besparingsalternativ i bakfickan? Han nickar instämmande, och det gläder mig mycket. Vad är det då som herr Ohlon vill spara på?

När herr Ohlon på detta sätt har besparingsmöjligheter att komma med, är det klart att vi återigen kan komma in i ett förnuftigt resonemang, men herr Ohlon har tidigare inte antytt att han har haft någonting sådant i tankarna. Han har bara sagt att denna budget är omöjlig, därför att den innebär ett så stort upplåningsbehov, att det medför fara. Men hur skulle upplåningsbehovet ha sett ut, om herr Ohlon hade regerat? Vi hade behövt låna upp åtminstone en miljard till.

Jag vidhåller att en kritik från folkpartiets sida för att budgeten är dålig måste innebära en mördande kritik mot folkpartiet självt, som i sin politik företräder en inriktning, vilken skulle ge oss en ännu svagare och ännu bedrövligare budget.

Herr Ohlon drog upp ett yttrande, som skulle ha fällt från socialdemokratiskt håll om att vi skulle medvetet ha valt den fulla sysselsättningens politik. När fälldes det yttrandet, herr Ohlon? Det var 1951, då Sverige stod inför följande alternativ: att acceptera Koreakrigets prisstegringar, som vräkte över vår exportindustri massor av inkomster, som skulle ha möjliggjort för exportindustrien att snedvidna hela vårt ekonomiska läge på bekostnad av hemmaindustriens möjligheter, på bekostnad av jordbruket, på bekostnad av alla dem som behövde låna pengar. Det var då, som dåvarande finansministern och statsministern sade: »Vi kan icke vältra över de bekymmer, som Koreakrisen vållar, på jordbrukarna och hemmamarknadsindustrierna, utan vi får finna oss i att en del av de prisstegringar, som exportindustriernas högkonjunktur ger åt vårt näringsliv, också får följder på hemmamarknadens prisnivå.» Men vad vi sade — och jag föreställer mig att

det nu efteråt inte finns någon som inte har konstaterat det — var, att det hade varit orimligt att låta hemmamarknadsindustrierna och jordbruket bära följderna av en prisstegring som kom helt och hållet utifrån. Däremot känner jag inte till något uttalande av detta slag från början av efterkrigstiden — det är nyheter för mig. Men kvar står — och det skall inte herrar Ohlon och Ewerlöf förvåna sig över att jag upprepar — att regeringen har lagt fram en budget, som kräver en betydande statlig upplåning, men att folkpartiets ekonomiska politik skulle ha krävt en ännu större upplåning. Är vår budget urusel, så skulle ju den, som folkpartiet svarat för, varit ännu sämre.

Till högern har jag sagt: Högern har visserligen täckning för sina skattesänkningar, och högern kan alltså säga, att om högern hade suttit vid regeringsmakten, hade det inte varit sämre med vår ekonomi än det nu är under socialdemokratisk ledning. Då svarar jag: Det hade heller inte varit bättre, ty högern har fått täckning för sina skattesänkningar genom de besparingar som högern har föreslagit, men statsfinansiellt blir det en minskning både på inkomst- och utgiftssidan, och upplåningsbehovet hade varit exakt detsamma.

Om vi kunde gå ifrån denna remissdebatt efter att ha lämnat den upplysningen till Sveriges folk, att man kan kritisera den nuvarande budgeten men att vi med folkpartiets budgetpolitik skulle haft ett ännu större upplåningsbehov och med högerns politik exakt samma, då hade verkligen denna debatt gjort den ekonomiska upplysningen en tjänst, och det hade ju varit en stor fördel.

Sedan den första anfallslinjen sönderbrutits, söker man nu från herrar Ohlons och Ewerlöfs sida föra fram tanken på att det alltjämt är en fördel att kunna åstadkomma skattesänkningar. Ja visst, men skattesänkningar, som man köper genom att öka den statliga upplåningen, är inte förknippade med några realekonomiska fördelar — det tror jag vi kan vara överens om.

Herr EWERLÖF (h) kort gemmäle:

Herr talman! För att anknyta till det sista statsministern sade är det väl ingen, i varje fall inte jag, som gjort gällande att skattesänkningar, som köpts genom upplåning, skulle innebära någon fördel.

Jag vill bara återkomma till en fråga, som statsministern inte besvarat, och det är, hur man nu bedömer den budget man lagt fram, där man uttryckligen säger att man har vakthållning åt två håll. Jag gör gällande, att jag inte anser att man har vakthållning åt två håll, utan att budgeten går i rent inflationistisk riktning och inte har förutsett den situation som skulle uppkomma, om det blir en inflation, att man tydligen utgår från att det blir en depression och säger att det är detta som är anledningen till att man kan släpa efter på finanspolitiken. Men om det inte går på det sättet, herr statsminister, om det visar sig att det inte blir de depressiva tendenserna som får övertaget, i varje fall inte på hemmamarknaden, utan, som jag tillåtit mig förmoda, att det blir inflationstrycket som med budgetens hjälp behärskar situationen, vad finns det då i budgeten som tar hänsyn till detta alternativ? Är det mennigen att man under sådana förhållanden skall underlåta att göra denna stora upplåning, eller är det inte så, som erfarenheten tidigare har visat oss, att sedan man en gång har satt den här stora statskarossen på lerfötter i gång, så går den utan vidare sin väg fram, oavsett hurdana konjunkturerna blir? Man försökte ett år att göra hela kapitalbudgeten alternativ. Man talade om tre alternativ, det stora alternativet, ett mellanalternativ och ett som var mindre. Det var i alla fall ett försök att få en beredskap åt det hållet, men det har man inte hört talas om nu, kanske beroende på att det visade sig att då man hade denna beredskap, kunde man inte utnyttja den, därför att utvecklingen bara rullade vidare genom sin egen tyngd.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag vill inte gärna utnyttja det övertag i debatten, som jag onekli-

Statsverkspropositionen m. m.

gen har genom att herr Ewerlöfs replikrätt är begränsad; annars skulle det ha varit frestande att fråga honom: Är högern beredd att ta konsekvenserna av vad herr Ewerlöf nyss sade och om vi kommer i ett läge, där inte depressionstendenserna utan inflationstendenserna överväger, hjälpa till att tillföra statskassan de inkomster som skulle minska lånebehovet? Det är en väsentlig fråga i denna diskussion. Kanske högern, om socialdemokraterna tvingas att lägga fram förslag i den riktningen för att minska lånebehovet, i stället kommer att framhärda i sin gamla demonstrationspolitik och lova folket skattesänkningar i ett läge som kräver skattehöjningar.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr **HAGBERG** (h):

I början av sitt anförande tecknade herr statsministern en bild av de anföranden som herrar Ewerlöf och Ohlson strax dessförinnan hade hållit. Herr statsministern förmenade, att om den svenska allmänheten skulle bilda sig en uppfattning om tillståndet i detta land med ledning av vad dessa talare hade anført, så skulle den få en mycket underlig föreställning. Den skulle komma till den uppfattningen att tillståndet här i landet var utomordentligt dåligt, att vi i det närmaste stode på ruinens brant o. s. v. Så är ingalunda fallet, menade herr statsministern. Tvärtom, han tecknade en mycket gynnsam bild av det aktuella läget. Han talade om att vi haft råd att köpa så och så många bilar, så och så många televisionsapparater o. s. v. o. s. v. — allt, såvitt jag förstår, i syfte att i någon mån försöka ta bort intrycket av den kritik som tidigare här hade framförts.

Men så kom statsministern att tänka på en sak — jag vet inte, om kammarens ledamöter observerade det tvära kastet i anförandet. Herr statsministern kom att tänka på att vi haft och fortfarande har en betydande prisstegring, en betydande

Statsverkspropositionen m. m.

penningvärdeförsämring. Herr statsministern kunde självfallet inte bortse från detta faktum — han medgav det, men sökte tröst i ett konstaterande av att Australien hade en ännu mycket större penningvärdeförsämring än Sverige. Det är klart att detta kan vara en tröst för herr statsministern, men jag vet inte, om svenska folket därutinnan finner någon tröst. Jag blev en liten smula besviken, ty jag trodde verkligen att herr statsministern, när han berörde frågan om penningvärdeförsämringen, skulle något mer fördjupa sig i den, eftersom den dock, ärade kammarledamöter, är det centrala problem vi har framför oss i denna kammare i dag. Debatten må syssla med precis vad som helst, med upplåningsbehov eller budgetteknik eller annat — på botten av det hela ligger ju penningvärdeförsämringen och rädslan för en fortsatt inflation och allt vad den har i sitt släpåg.

Jag trodde att statsministern mot bakgrunden därav skulle något fördjupa sig i saken. Han gjorde inte det. Jag trodde att han skulle göra det också med hänsyn till vad som i dessa hänseenden uttalats i ingressen till finansplanen.

På s. 8 i finansplanen får vi veta att vi vid årsskiftet kunde glädja oss åt, såsom det heter, »att det ekonomiska livets puls nu slår lugnare». Men, fortsätter finansministern — jag föreställer mig nämligen att det är han som är författaren — det måste »samtidigt med beklagande konstateras att vi på en fundamental punkt icke lyckats förverkliga det för den ekonomiska politiken uppställda målet, nämligen med avseende på strävandena att förhindra fortsatt prisstegring och penningvärdeförsämring. Priserna fortsatte tyvärr i fjol att stiga och drev därigenom upp årsgenomsnittet för konsumentprisnivån med fyra procent jämfört med medelnivån för år 1956».

Innehållet i detta citat ur finansplanen överensstämmer ju med verkligheten, det är ett beklagligt, ett pinsamt faktum. Men finansministern har i finansplanen en förklaring till reds, en tröst för dem som eventuellt behöver en

sådan. »Det bör emellertid betonas», heter det, »att närmare hälften av ökningen av konsumentpriserna förorsakats av höjda indirekta skatter samt uppjusterade statliga avgifter och taxor.» Observera terminologien, ärade kammarledamöter! Det heter numera inte att man »ökar» statliga utgifter och taxor. Man »uppjusterar» dem. Det känns på det sättet liksom litet lenare, som man säger på skånska. »Och detta är», tillägger finansministern, »en viktig modifikation av statistiken.» Förvisso, förvisso, herr talman!

Vad får vi vidare veta? Jo, prisstegringarna sägs sålunda ej ha »varit uttryck för en inflationistisk feber i samhällskroppen» — man skriver så dramatiskt i finansplanerna nu för tiden — »utan till stor del bestått i direkta återverkningar av åtgärder i syfte att stärka statsbudgeten och finanspolitiken och därigenom minska inflationstrycket».

Vad betyder nu dessa rader? Såvitt jag begriper, kan de inte betyda någonting annat än att det finns två sorters prisstegringar: en sort, som är inflationistisk och olämplig, och en annan, som beror på antiinflationistiska åtgärder och därför är tolerabel. Det är en märklig upptäckt som man här har gjort i finansplanen, och jag tror att den med intresse kommer att emottagas av den national-ekonomiska vetenskapen i de vidaste kretsar.

Debatten här i dag har ju, som sig bör vid tillfällen som detta, haft en utpräglat ekonomisk karaktär. Den har emellertid — och jag tror det är åtskilliga som observerat detta — i huvudsak gällt den sida av samhällsekonomin vilken, om jag så får säga, hör hemma inom den statliga sektorn, som direkt eller indirekt påverkas av de statliga föranstaltningarna. Men det finns också den kommunala sektorn. På något underligt sätt kommer inte så sällan den kommunala sektorn något i skymundan vid överläggningar av den art som vi i dag är inne på. Jag kan inte förklara detta förhållande — jag har iakttagit det flera gånger här i riksdagen — på något annat sätt än att många människor också här i kamrarna kanhända inte gjort riktigt klart för sig

att den kommunala hushållningen numera på det hela taget spelar samma roll i den samlade samhällsekonomin som hela den statliga hushållningen.

Det är dock ett utslagsgivande faktum, som jag tycker, att man inte borde tappa bort. Ja, läser vi mera ingående nationalbudgeten för i år, finner vi där, att man gör gällande, att kommunerna numera sammanlagt skulle ta en större del av samhällets resurser i anspråk än staten!

Man har här i dag riktat tungt vägande anmärkningar mot den statliga utgiftsexpansionen, och de är enligt min mening riktiga. Å andra sidan har man — och det är ett intressant faktum — i *statsverkspropositionen* under de senare åren riktat väl så starka anmärkningar mot den *kommunala* utgiftsexpansionen. Dessa anmärkningar har gjorts av den nuvarande finansministern vid upprepade tillfällen och även av hans företrädare, men tyvärr fortsätter utgiftsexpansionen på det kommunala fältet.

Av finansplanen får vi sålunda veta, att från år 1956 till år 1957 de offentliga investeringarna steg med 6 procent. De kommunala investeringarna uppvisade en väsentligt snabbare ökningstakt än de statliga; ökningen uppgick till 8 procent i fasta priser mot 5 procent för de statliga investeringarna. Den offentliga konsumtionens ökning var totalt sett av en 3-procentig volym, varvid den kommunala konsumtionen steg betydligt mer än den statliga — 4 respektive 1 procent. Allt detta enligt finansplanen.

Det finns i nationalbudgeten ett par diagram. Jag vet inte, om kammarens ärade ledamöter har haft tillfälle att närmare ta del av dem, men, om det inte har skett, skulle jag gärna vilja rekommendera dem till studium, framför allt av de många av kammarens ledamöter, som samtidigt är kommunalt verksamma. Diagrammen återfinns på sidorna 6 och 7 i nationalbudgeten. Det ena diagrammet har till rubrik »Bruttoinvesteringarnas volymmässiga utveckling 1949—1957». Där leder de kommunala investeringarna stort — som det

Statsverkspropositionen m. m.

heter på idrottspråket. Som nummer två kommer de statliga investeringarna och först på tredje plats — ett gott stycke efter tvåan — de privata investeringarna. Det andra diagrammet åskådliggör »Konsumtionens volymmässiga utveckling 1949—1957». Här har den kommunala indexkurvan frejdigt lämnat både den statliga och den privata sektorn långt bakom sig.

Nu vet jag naturligtvis precis vad som kommer att invändas mot varje kritik — hur varsam den än är och hur försiktigt den än är framförd — när det gäller kommunernas utgiftsexpansion. Man hänvisar till den fortgående urbaniseringen med de krav på gator och vägar, kommunikationer, ledningar, skolor och sjukhus och anläggningsverksamhet av alla de slag, som inströmningen av folk till städer och tätorter kräver. Man hänvisar till statliga åtgärder, som påverkar kommunernas ekonomi och i regel till det sämre. Man hänvisar till en statlig inspektion och övervakningsverksamhet, som inte sällan förefaller ha blivit något av ett självändamål o. s. v. Ja, herr talman, jag vill ingalunda bestrida betydelsen av dylika argument. Men, tyvärr, de säger blott en del av sanningen. En starkt bidragande orsak till utgiftsexpansionen är nämligen att finna i en ofta, jag skulle nästan vilja säga grotesk tävlan kommunerna emellan i fråga om både kvantitet och kvalitet. En i och för sig naturligtvis högst respektabel strävan hos kommunalfolket att ställa det så bra som möjligt för medborgarna har flerstädes — det finns lyckligtvis lysande undantag — lett till ett egendomligt tidsfenomen, som jag skulle vilja kalla den kommunala överambitionen. Och denna har i sin tur lett till den kommunala överstandard. »Ett pampigt sjukhus», »En pampig skola», »Ett pampigt medborgarhus», »En pampig simhall», »Ett pampigt idrottshus». Ja, kammarens ledamöter känner väl till rubrikerna i lokalpressens invigningsreferat. Pampigheten har på många håll tagit försteget framför ändamålsenligheten och den ekonomiska omsikten. Inte vore det, herr talman, någon riksolycka

Statsverkspropositionen m. m.

om man något litet knappade in på marmorn och de italienska mosaikerna i kommunalbyggena. Är det nödvändigt, ärade kammarledamöter, att bygga ett stadshus i Västerås för 14 miljoner kronor eller en motsvarande institution i Luleå för 9 miljoner kronor eller ett skattehus i Stockholm för över 30 miljoner kronor o. s. v.?

På tal om de här mosaikerna, som tycks ha blivit så på modet i den kommunala byggnationen, vet jag inte om kammarens ledamöter observerat en notis i tidningarna häromdagen om ett skolbygge i Stockholm; det gäller en skola som heter Högdalens skola. I denna skola finns det en korridor, som är 70 meter lång. Den skall naturligtvis dekorerats med mosaik. Enligt konstnärens uttalanden i huvudstadspressen skall han i denna mosaik använda »ett relativt lågmålt formspråk, där blott en del ytor fått en rikare utformning och mellanliggande partier fyllts med en dekor av mera statisk karaktär». »Ett lågmålt formspråk.» »En dekor av mera statisk karaktär», ja, det blir nog de små barnen väldigt glada åt.

Ännu ett exempel på den kommunala utgiftsexpansionen. Kommunerna anses nu — jag vet inte om kammarens ledamöter känner till det — ha över 200 000 anställda. I nationalbudgeten — där det finns många trevliga ting att hämta, om man läser den noga — lämnas också några uppgifter om landstingens, landskommunernas, städernas och köpingarnas beräknade utgifter under år 1958 för löner och pensioner till sina anställda. Dessa kostnader uppgår 1958 för kommunerna till 2 835 miljoner, innebärande en ökning från i fjol med ungefär 240 miljoner. Man behöver bara nämna en sådan siffra för att vi skall förstå vilken enorm roll kommunerna numera spelar för samhällsekonomin i dess helhet.

Vi känner alla till de skattehöjningar, som en lång rad kommuner beslutat för år 1958; den saken har för övrigt, låt vara en passant, berörts tidigare i debatten. I genomsnitt ligger den kommunala utdebiteringen 1958 närmare 14

kronor, noga räknat 13:70, per skatte-krona mot 12:60 året före. Det finns emellertid de som menar, att detta endast skulle vara inledningen till en lång rad nya, mycket snabba höjningar, som i början av 1960-talet hotar att driva upp kommunalskatterna till sådan höjd, att uttaxeringar på 18, 20 kronor förmodas bli ganska vanliga — ett rätt avskräckande perspektiv, får vi väl allesammans säga.

Jag har redan nämnt att både herr Sträng och hans företrädare i ämbetet haft hårda, men enligt min mening riktiga ord att säga om den kommunala utgiftsexpansionen. De har varnat och förmanat. Inte minst erinrar jag mig mycket bestämt från remissdebatten i fjol här i kammaren, hur finansministern tog i synnerligen hårt på denna punkt och från statsrådsbanken betecknade den kommunala utgiftsexpansionen såsom *våldsamt*. Jag kan inte finna, att det omdömet innebar något överord.

I år har emellertid en högst märklig förändring inträffat. I finansplanen anföres de fakta och diagram, som jag nyss har talat om, men det underliga inträffar, om man tänker på finansministrarnas inställning under de närmast föregående åren, att herr Sträng denna gång inte drar några konklusioner av dessa fakta. Han presenterar dem, men knyter inga som helst kommentarer till dem. Vad betyder nu detta? Innebär det, att herr Sträng har gett upp spelet, att han har kastat yxan i sjön och låter det hela basa? Har den defaultism, som enligt min mening sätter sin prägel på så många avsnitt av budgetresonemangen i år, spritt sig även till det område som jag här uppehåller mig vid, ett område där finansdepartementet tidigare dock lagt i dagen ganska friska takter?

Man har här under debatten ett par gånger snuddat vid det viktiga beslut, som riksdagen i fjol fattade om kompensation till kommunerna för höjningen av ortsavdragen, den s. k. ortsavdragsreformen. Jag undrar om vi inte skulle kunna säga varandra — mot bakgrunden av de nya fakta rörande situationen inom våra kommuner, som fram-

lägges i finansplanen och nationalbudgeten — att det beslutet nu framstår i ännu betänkligare dager än i fjol, sjölvfallet tänker jag då på kompensationens omfattning och utformning. Finansministern hade dock i fjol — enligt min bestämde mening, som jag också då gav uttryck åt — en verklig chans att ge åtskilliga kommuner en tankeställare. Men han tövade, han missade det psykologiska ögonblicket. Även han föll uppenbarligen offer för detta olycksaliga kompensationstänkande, som nu på något sätt tycks ha gått hela vårt folk i blodet.

De, som har en annan uppfattning än jag i dessa stycken, kommer naturligtvis att invända ungefär: »Ja, men just dessa prognoser i fråga om den kommunala utdebiteringens våldsamma stegring framöver, som talaren själv anfört, är väl det bästa argument, som tänkas kan, för kompensationssystemets berättigande.» Det kan låta bestickande, men icke dess mindre undrar jag, om det är riktigt resonerat. I första omgången hade givetvis ett bortfall av eller en väsentlig reducering i kompensationen inneburit en tämligen besk medicin — det kan jag medge — men i det långa loppet skulle verkningarna troligen ha blivit ganska välgörande. Med all sannolikhet hade nämligen — vi kommer nog tillbaka till denna fråga — under de närmaste åren — åtskilliga kommuner därigenom föranletts att tänka om, att överväga revidering av planer och projekt och — i den mån detta är möjligt — ompröva redan fattade beslut för att bromsa alltför kraftiga skattehöjningar.

Såvitt jag förstår, måste det nu knä-satta kompensationssystemet, åtminstone på åtskilliga håll — jag medger att det finns undantag — få motsatt effekt. Uppenbarligen var det också farhågor av denna art — det kan ju inte vara ur vägen att nu påminna om detta — som en rad remissinstanser gav uttryck åt, då de på sin tid hade att granska kommunalskatterevisionsens förslag. De anförde, att full kompensation till kommunerna samhällsekonomiskt måste medföra stora risker, eftersom kommunerna

Statsverkspropositionen m. m.

— såsom det hette i åtskilliga av remissvaren — stimuleras att öka sin verksamhet, d. v. s. ytterligare intensifiera vad man kanske med någon överdrift brukar kalla den kommunala kapprustningen.

Jag är ledsen över att behöva trötta kammarens ledamöter med en rekapitulation av vad som hände i fjol, men jag skall göra den så kort som möjligt. Det beslut, som vi då fattade, innebar som bekant att kommunerna under de tre första åren efter det att de höjda avdragen börjat tillämpas skulle erhålla full kompensation för inkomstbortfallet. Under de därpå följande fem åren skulle viss avveckling av statens bidrag förekomma, så att den sammanlagda bidragssumman under det sista av dessa avvecklingsår nedbringades till ca 44 procent av det ursprungliga beloppet. Det statliga bidraget till kommunerna under åttaårsperioden rörde sig om sammanlagt ca 3 300 miljoner kronor — kammarens ledamöter känner säkerligen igen den siffran från fjolårets debatt. För att om möjligt vinna enighet om åtminstone någon reduktion i beloppet tillät vi oss föreslå en sexårig avveckling i stället för en åttaårig. Detta skulle ha betytt — med utgångspunkt från propositionens då givna siffror — en besparing av ca 600 miljoner kronor för perioden. Men tyvärr sade riksdagsmajoriteten nej. Och vad får vi uppleva i dag? Jo, vi får uppleva att propositionen och riksdagsbeslutet inte håller. De uppgifter, som lämnats, har varit felaktiga, kalkylerna var oriktiga och står sig inte i dag. Kostnaderna för kompensationen var beräknade i underkant. Redan när denna mycket uppreklamerade reform skall föras ut i livet tvingas finansministern att här i finansplanen redovisa andra och högre belopp än han förespeglat riksdagens kamrar, när de fattade beslut i fjol.

I förbigående vill jag i detta sammanhang erinra om att det onekligen var gott om felbedömningar från finansdepartementets sida i fjol. Låt oss påminna oss ett av de mera remarkabla misstagen, som underligt nog inte nämnts

Statsverkspropositionen m. m.

här i debatten. Jag syftar på den nu konstaterade försämringen i utfallet av taxeringen år 1957 i förhållande till vad som förutsågs för ett år sedan. När vi i dessa dagar för ett år sedan diskuterade dessa ting, rörde vi oss med helt andra siffror än som i dag är aktuella. Enligt riksräkenskapsverkets numera företagna nya beräkning skulle driftbudgetens inkomster under budgetåret 1957/58 — den budget alltså som nu löper — komma att ligga ca 550 miljoner kronor *lägre* än den riksstat vi fastställde här i riksdagen förra året. Det är alltså fråga om ett misstag på en halv miljard kronor. Medan den taxerade inkomsten för bolagen — för att nu peka särskilt på dem — hade beräknats öka med två procent — man meddelade oss att man ansåg denna utveckling vara sannolik — nödgas man i dag konstatera att i stället för en *ökning* med två procent blir det en *nedgång* med 12,5 procent. Denna försämring har ju fått konsekvenser för en bedömning av statsinkomsterna under nu löpande och nästa budgetår. Dessa konsekvenser tar sig uttryck på mångahända sätt. De tar sig exempelvis uttryck i riksgäldskontorets lånebehov för budgetåret 1957/58. Jag vet inte, om kammarens ledamöter kunde följa med i den sifferdans, som här tidigare i dag — jag syftar på statsministerns diskurs med gruppordförandena — spelades upp. Jag skall inte använda så många siffror; jag skall bara använda två sammanställningar. Enligt nu löpande riksstat — den som slutar den sista juni i år och som vi alltså beslöt i slutet av maj i fjol — är riksgäldskontorets lånebehov upptaget till 534 miljoner. Den siffran kan vara intressant att komma i håg, ty det var vad vi en gång presenterades. I den nya statsverkspropositionen har man nu nödgats justera siffran till 1 879 miljoner — alltså en differens på 1 345 miljoner. Även om vi så småningom har kommit att vänja oss vid astronomiska siffror i dessa sammanhang, får vi dock vara nog ense om att det här rör sig om en ganska bra peng. Jag tycker för övrigt knappast att upptäckter av den arten går riktigt bra ihop

med finansplanens beskrivning av vår samhällsekonomi i fjol såsom innebärande »en lugn och harmonisk utveckling» — som det smått poetiskt heter på ett ställe i aktstycket.

Jag återgår emellertid till ortsavdragsreformen. I fjolårets riksdagsbeslut beräknades kostnaderna för denna reform för ettvarvt av åren 1958—1960 till 526,6 miljoner kronor. Såsom framgår av statsverkspropositionen beräknas bidraget för 1958/59 nu till 581,4 miljoner kronor, d. v. s. 54,8 miljoner kronor mer än man hade tänkt sig i fjol. Vid ett bibehållande av samma utdebitering under åren fram till och med 1965 skulle den totala skatteersättningen utgöra nära 3 680 miljoner mot tidigare beräknade 3 330 miljoner. När vi fattade beslutet, fick vi oss som sagt meddelat, att det skulle kosta ca 3 300 miljoner. I dag skulle reformen alltså kosta 3 680 miljoner. Vad vi får veta nästa år, vill jag låta vara osagt. Den nu föreslagna utdebiteringshöjningen inom kommunerna skulle, såsom ortsavdragsreformen och kompensationsförfarandet är konstruerat, leda till en ökning av statens utgifter på detta och enda område med ca 350 miljoner kronor. Jag tycker att konstaterandet av ett sådant faktum knappast skulle vara ägnat att förbättra varken finansministerns eller riksdagens humör.

På tal om den framtida utgiftsutvecklingen! Finansministern talar om att han finner en vad han kallar »normal» automatisk årlig utgiftsökning på driftbudgeten med minst 300 miljoner kronor vara sannolik. Men, tyvärr, detta belopp — 300 miljoner i ökade automatiska utgiftsstegringar per år — är ett minimibelopp. Finansministern meddelar nämligen själv, att man kommit fram till den siffran *bortsett* från effekten av pristegringar och teknisk utveckling. Till dessa automatiska stegringar får läggas de stigande utgifterna för förräntning av statsskulden. Statsskulden är nu, mina damer och herrar, över 20 miljarder — om det kan intressera någon. Vidare måste man räkna med sannolika framtida förändringar i de statsanställdas löne- och pensionsförmåner. Det finns i

finansplanen på denna punkt en liten upplysning, som man tycker kunde vara en tankeställare för många människor. Där omtalas nämligen, att varje procent stegring av de statsanställdas löne- och pensionsförmåner representerar ett belopp av omkring 50 miljoner kronor. Vi får alltså inte bli förvånade om dessa 300 miljoner kronor i praktiken kommer att omvandlas till kanske det dubbla beloppet.

Så till slut bara ett par ord om budgetförslaget i allmänhet.

I finansplanen förklaras att »en av de mest angelägna uppgifterna under de närmaste åren blir att eliminera den på längre sikt hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter». Ja, det är intressant att läsa detta i statsverkspropositionen. Det är intressant också mot bakgrunden av statsministerns anförande tidigare här i dag. Man förklarar alltså här, att en av de mest angelägna uppgifterna under de närmaste åren blir att eliminera den på längre sikt hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter. Men, ärade kammarledamöter, det har verkligen inte saknats förespråkare för den uppfattningen här i riksdagen under de senaste åren. De har brukat formulera saken så — kanske en smula rättframt — att man äntligen måste lära sig att inte sträcka benen längre än skinnfällan räcker. Men hur har den förkunnelsen mottagits på bestämmande håll? Herr Ewerlöf har tidigare erinrat om det. Jag vill tillägga att sådana sparsamhetsparoller här har övermodigt, ibland snäsigt, avvisats. De som har dristat sig ifrågasätta rimligheten av vissa utgiftsposter under exempelvis femte huvudtiteln har från denna talarstol förklarats vara socialt oförstående, när man nu inte tagit till ännu kraftigare tillhyggen. När riksdagens andra kammare genom majoritetsbeslut i fjol begärde en besparingsutredning, avfärdade finansministern detta såsom »ett propagandanummer». Har man nu börjat tänka om på den punkten, så är ju det bara bra. Ligger det något allvar bakom formuleringen »en av de mest angelägna uppgifterna under de när-

Statsverkspropositionen m. m.

maste åren blir att eliminera den på längre sikt hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter», så är detta väl att fatta som en tillnyktring i den allmänna bedömningen från regeringens sida.

Jag såg häromdagen en regeringen närstående tidning här i huvudstaden, som ansåg sig böra beteckna budgetläget såsom »alarmerande». Det är en karakteristik som nog inte riktigt går ihop med den som statsministern här för någon timme sedan lämnade, men i varje fall vill inte jag bestrida riktigheten i denna beskrivning. Det, som enligt min mening är mest oroande, är dock inte — paradoxalt nog — situationen i dag, den må vara hur prekär som helst, utan det mest oroande, som jag förstår det, är de perspektiv på framtiden som den upprullar. Att det numera inte finns ett spår kvar av »totalbalanseringspolitiken» — »den lägsta riktpunkten», som det hette i finansplanen på den tiden det begav sig — det vet vi alla, och jag skall inte tala mer om den snö, som föll i fjol. I statsverkspropositionen frambålles nu utan omsvep — och jag vill gärna skänka finansministern mitt erkännande för att han i det hänseendet inte dragit sig för att lägga papperen på bordet — att man måste räkna med minst samma underskott under budgetåret 1959/60 som kalkylerats för nästa budgetår och att, såvitt nu kan bedömas, totalbudgetsaldoerna för de därefter följande budgetåren torde komma att utvisa ännu större underskott — detta är finansministerns egna ord. Jag kan, herr talman, inte finna någon linje mellan statsministerns anförande här tidigare och dessa uttalanden av finansministern i statsverkspropositionen. Jag måste säga att finansministerns deklARATIONER är betydligt mer realistiska än statsministerns uttalanden. Men när man läser finansministerns egen deklARATION, måste man fråga sig: Om vi nu går mot sämre tider, om konjunkturavmattningen kommer att bli ännu mer markerad, om sådana driftinställelser, som vi läser om varje dag i tidningarna, blir ännu mer omfattande — man stoppar här och stoppar där —

Statsverkspropositionen m. m.

hur skall vi då gå till väga? Jag förstår, att man från regeringens sida kanske inte gärna vill uppehålla sig vid dessa dystra perspektiv för framtiden. Emellertid! Vi måste fråga oss: Var finns reserverna, var finns marginalerna att möta eventuellt sämre tider med? Den nakna och kalla sanningen är att de inte finns. Det enda som finns är under-skott.

När vidare framtidsutsikterna tecknas på detta sätt av finansministern själv, hur skall man då förklara att regeringen icke desto mindre presenterar en budget sådan som den vi har framför oss, en starkt expansiv budget med vittgående inteckningar i en ytterligt oviss framtid. Man är medveten om nya utgiftsexplosioner. Vi har svart på vitt på detta i finansplanen. Man är medveten om sådana utgiftsexplosioner, och man är medveten om att de med all sannolikhet blir värre än dem, som nu chockerar så många medborgare. Men man gör föga för att, medan tid är, söka avvärja eller åtminstone begränsa dem. Redan i fjol var finansministern på det klara med att de automatiska ökningarna på utgiftssidan — vilka varje år spådes på genom nya reformer och nya principbeslut — har en klar tendens att ske snabbare än inkomsternas stegring. Jag skulle vilja fråga: Varför handlar man inte i överensstämmelse med de krav som situationen enligt ens egen uppfattning ställer? Varför tvekar man? Varför denna defaitism?

När jag sålunda läser finansministerns resonemang i statsverkspropositionen kan jag inte, herr talman, hjälpa att jag kommer att erinra mig den villrådige Peer Gynt och hans ryktbara bekvämlighet: »Ja, tänka det, önska det, vilja det med, men göra det — nej det mäktar jag icke.»

Jag anhåller, herr talman, om remiss av förevarande proposition till vederbörande utskott.

Herr GEIJER (s):

Herr talman! Jag vill i korthet beröra några av de frågeställningar som är ak-

tuella här och som har direkt anknytning till arbetsmarknaden.

I den här debatten liksom vid varje tidigare remissdebatt som jag har åhört har näringslivets investeringar spelat en framträdande roll. Regeringen har anklagats för att inte ha tillgodosett näringslivets behov av investeringar i tillräcklig utsträckning, och man har kanske kunnat få den uppfattningen att regeringen ansett att detta icke ens har varit nödvändigt. Ja, även fackföreningsrörelsen i vårt land har ibland anklagats för att ha velat tillgodose offentliga investeringar på bekostnad av näringslivets inköp av maskiner och byggande av nya fabriker. Jag skulle vilja säga att det varken är okunnighet eller ovilja som tar sig uttryck i att man uttalar att näringslivets investeringar får lov att avvägas inom ramen för de möjligheter som finns. Frågan om det enskilda näringslivets utbyggnad i förhållande till de offentliga investeringarna får väl vara en avvägning med hänsyn till inte bara önskemålen utan också behoven på olika områden. Det är ju ett välbekant faktum att många av de offentliga investeringarna är lika angelägna som investeringar i den privata industrien. Kraftverksbyggena har ju därvid många gånger nämnts som exempel. Andra exempel finns också.

Låt mig för min del säga att jag har full förståelse för näringslivets investeringar, ja, inte bara förståelse, utan jag är fullt på det klara med att de är en av förutsättningarna för en fortsatt förbättring av den ekonomiska standarden här i landet. För löntagarnas vidkommande är de en av grundförutsättningarna för att man skall kunna räkna med en fortsatt standardförbättring. Det är inte bara så att vi har förståelse för investeringar, vi helt enkelt ställer det anspråket på industrien, på näringslivet som helhet, att investeringarna skall ligga på en så hög nivå som vår ekonomi över huvud taget tillåter. Men dessa krav om höga investeringar har kommit från näringslivets sida under en rad år då utvecklingen har känne-

Statsverkspropositionen m. m.

tecknats av hög konjunktur. Det är inte alldeles säkert att investeringsintresset inom näringslivet kommer att bli lika framträdande när konjunkturen blir lägre och annorlunda. Jag skulle vilja säga att det är lika angeläget att hålla investeringarna på en hög nivå i en vrikande konjunktur som det är i en högkonjunktur. Därest konjunkturen viker kan man räkna med att konkurrensen på det internationella området blir ännu starkare än den är för närvarande och än den har varit, och då är det angeläget att näringslivet också ser till att man investerar så mycket som möjligt och därmed håller konkurrenskraften uppe.

Men all hittillsvarande erfarenhet säger oss att näringslivet i en vrikande konjunktur uppskjuter eller inställer planerade investeringar. Vi behöver inte gå så många år tillbaka i tiden för att se exempel på detta. Så inträffade 1953—1954. Det är självklart att företag i en sådan situation kan nödgas uppskjuta investeringar, ty kapitalfrågor och annat kommer in i bilden som kanske inte kan klaras på samma sätt då som i en hög konjunktur. Men jag tror nog att det är viktigt att säga att många av de investeringar som inställdes eller uppskjöts 1953—1954 hade kunnat genomföras, om man bara hade fullföljt de ursprungliga planerna. Om vi nu skulle komma i ett konjunkturläge som är sämre än det vi har haft under senare år, räknar jag faktiskt tyvärr med att industrien kommer att betrakta investeringspolitiken på ett likartat sätt. Vad jag vill komma till är att det är angeläget för samhället liksom för löntagarna att i en sådan situation ställa det anspråket på näringslivet, att man då skall hålla investeringarna på en hög nivå, ty det innebär att man håller sysselsättningen uppe och samtidigt att man stärker näringslivets förmåga att göra sig gällande, inte minst internationellt, där kampen har varit, är och kommer att förbli hård i förhållande till andra länder.

Jag tillmäter alltså investeringspolitiken den allra största betydelse. Det

är angeläget att vi håller investeringarna på ett högt plan i en låg konjunktur liksom i en hög konjunktur, och angelägenheten av att i en låg konjunktur hålla de offentliga investeringarna uppe är naturligtvis också självklar.

Arbetsmarknadens parter har stort intresse av detta, och från löntagarnas sida kan man inte nog understryka vikten av att industrien inte bara betraktar det som angeläget att investera när konjunkturen går uppåt, utan också har klart för sig att investeringar måste ske även i ett sämre konjunkturläge.

Hur är det för närvarande? Har vi en hög konjunktur eller inte? Allmänt sett kan vi väl säga, att vi har en hög konjunktur. Vi har upplevat och upplever en åtstramning internationellt. Det gäller Europa liksom andra delar av världen. Frågan är bara: Är denna åtstramning eller konjunkturförsämring av tillfällig art, eller kommer den att bestå? Jag hoppas och tror att den är av mera tillfällig art och icke är inledningen till en mera djupgående depression. Många tecken tyder på att det förhåller sig på det sättet. Men vi skulle kunna få en mera djupgående depression — förr eller senare får vi väl uppleva även detta. Jag utgår ifrån att konjunkturen är avhängig av den politiska utvecklingen i världen, och så länge den politiska spänningen är så stark som den alltjämt är kommer också den ekonomiska konjunkturen att hålla sig uppe. Vi må beklaga att den ekonomiska utvecklingen, den internationella aktiviteten, är bunden till de politiska spänningarna i världen. Men förhållandet är sådant, och det är bara att konstatera det som ett faktum.

Men om det blir ett försämrat konjunkturläge, kommer vi ganska snart att påverkas av detta med den stora utrikeshandel som vårt land upprätthåller. Om det blir en påverkan utifrån och denna minskar vår sysselsättning, då är min frågeställning: Är vi även då, när vi kommer in på de praktiska frågorna, beredda att driva den fulla sysselsättningens politik, som alla grupper och alla partier principiellt har anslu-

Statsverkspropositionen m. m.

tit sig till? Jag betraktar det som en framgång, att de politiska partierna nu, i motsats till vad som var fallet i början av 1930-talet, anslutit sig till tanken att hålla en hög sysselsättning och en full sysselsättning. Men därifrån och till att tro, att vi i ett sämre konjunkturläge icke skulle få en strid om sysselsättningspolitiken, är nog steget alltför långt. När man kommer till de praktiska åtgärder som måste vidtagas i en sådan situation, vågar jag faktiskt inte tro på att vare sig högerpartiet eller folkpartiet är berett att vidtaga de dispositioner som då är nödvändiga för att verkligen ge arbete och försörjning åt det svenska folket.

Jag vill understryka just betydelsen av sysselsättningspolitiken, även om konjunkturen alltjämt är hög. Men vi skall inte inbilla oss att vi i dag har full sysselsättning. Vi har en hög sysselsättning, och ser vi på landet som en helhet är läget ganska gott. Men det verkliga förhållandet är att vi har en arbetslöshet, som är ganska besvärande inom vissa branscher och inom vissa geografiska områden. Den arbetslösheten är ganska tung att bära för de grupper som är utsatta för den. Det finns ett annat slag av arbetslöshet, som vi har sett något av under senare tid, och det är de tillfälliga driftstoppen, som löntagarna inte är glada åt och som vi anser att man borde försöka komma ifrån.

Någon kanske frågar: Vad tjänar det till att tala om sysselsättningspolitiken, när vi inom vissa branscher kanske alltjämt har brist på arbetskraft? Jag vill med denna fråga betona allvaret i den situation som kan uppstå. När denna situation infinner sig, kan den komma ganska raskt, och då är det nödvändigt att man från samhällets sida också sätter in de åtgärder som behöver vidtagas.

En sak som icke har påverkat remissdebatten till skillnad mot tidigare är läget på arbetsmarknaden. Läget på arbetsmarknaden när det gäller löneutvecklingen är mera stabilt nu än tidigare. Jag skulle vilja uttrycka mig på det sättet, att löntagarna själva har givit ett bety-

dande bidrag till en ökad stabilitet genom de längre avtalsperioder som nu tillämpas. Löntagarna ställde förväntningar på att detta bidrag till ökad stabilitet skulle innebära ökade bidrag även från andra håll i det svenska samhället, inte bara från samhället som sådant utan även från andra kategorier i samhället. Jag skulle göra mig skyldig till en överdrift om jag påstod att löntagarnas förväntningar har blivit infriade. Även om inte utvecklingen kännetecknats av alltför stora förändringar i prishänseende i förhållande till löneutvecklingen har dock utvecklingen blivit sämre än vad löntagarna räknade med och hoppades på då ett tvåårsavtal ingicks nu för jämnt ett år sedan.

Jag beklagar om utvecklingen under 1958 skulle leda dithän, att vi icke skulle kunna fortsätta med de längre avtalsperioder, som vi har börjat med 1957/58. Jag skulle tro att detta är ett av de allvarligaste hoten mot den kommande stabiliteten i svensk samhällsekonomi om så icke kan ske. Det är givet att löntagarnas organisationer får lov att väga sina insatser i förhållande till vad som sker på andra områden inom den svenska ekonomien när man nästa gång skall ta upp dessa frågor till behandling. Jag vill endast på detta sätt understryka allvaret i den situation som vi står inför, samtidigt som så många människor offentligt och på annat sätt prisar den stabilitet på löne marknaden som har uppstått genom längre avtalsperioder.

Jag skall inte ge mig in på debatten om budgetläget. Det har diskuterats ganska ingående tidigare. Men låt mig i stället säga några ord om ett par andra ting.

Det ena gäller pensionsfrågan. Jag beklagar att det i varje fall hittills icke har varit möjligt att uppnå enighet om pensionsfrågan vid de förhandlingar som ännu är i gång, såvitt man har kunnat förstå. Det förefaller som om de borgerliga partierna till avgörande del betraktade pensionsfrågan som en politisk-taktisk angelägenhet och bortsåge ifrån att det ändå är försörjningen om de gamla som det i grunden gäller. Är det inte riktigt detta, att när det gäller försörj-

Statsverkspropositionen m. m.

ningen på ålderdomen bör alla löntagare ha rätten i ett välordnat samhälle att få känna den trygghet, som vissa kategorier inom den svenska gemenskapen redan nu kan känna. Vi ställer helt enkelt anspråket på samhället att man skall genomföra en ordning som säkrar ålderdomsförsörjningen på ett helt annat sätt än tidigare. Jag tycker att de borgerliga partierna borde sätta försörjningsfrågan och åldringsvården före de politisk-taktiska spekulationer, som tydligen bedrivs i denna angelägenhet, och därmed åstadkomma en enhetlig lösning av pensionsfrågan vid detta års riksdag.

Jag vill understryka att löntagarnas organisationer har en bestämd önskan om detta. Det gav för övrigt också folkomröstningen klart utslag för, och det skulle vara en besvikelse av stora mått om denna fråga icke skulle kunna lösas vid innevarande års riksdag. Det är detta som jag vill att de borgerliga partierna skall besinna när man diskuterar utvecklingen av denna viktiga angelägenhet och tar ställning till vad som skall ske i form av uppträdande då frågan skall föras upp till riksdagen. På detta stadium skall jag icke längre stanna vid pensionsfrågan. Det skulle vara angeläget att återkomma till den i många olika avseenden, men jag får kanske tillfälle till det längre fram under riksdagen.

Allra sist skulle jag vilja beröra en sak som kanske många betraktar som en liten och obetydlig angelägenhet. Jag har full förståelse för finansministerns problem att få statsverkspropositionen att gå ihop, men när det gäller den svenska arbetsmarknaden har parterna på denna kommit överens om en sak — det ges även tillfälle då LO och Arbetsgivarförbundet kan vara överens. Båda uppvaktade nämligen under 1957 regeringen och hemställde att man skulle inrätta vad som kan kallas för arbetsmarknadsattachéer vid några av de viktigaste beskickningarna för att på så sätt från vårt lands sida bättre kunna följa arbetsmarknadsfrågornas utveckling i andra länder och över huvud taget den sociala utvecklingen. Det svenska näringslivet är så utåtriktat, att vi anser att detta skulle

vara önskvärt. Det har nu icke kunnat tillgodoses. Det finns inga medel föreslagna för ändamålet, även om man kanske från regeringens sida erkänner riktigheten och angelägenheten av önskemålet. Ja, man kan ha förståelse för finansministerns bekymmer, men från de utgångspunkter som arbetsmarknadsparterna har att se denna fråga kan vi ställa oss frågan: Hur kan det komma sig att man icke har utrymme från svensk sida för en så rimlig och angelägen hemställan, när man samtidigt för andra områden har en mycket riklig representation av samma art? Hur är då läget när det gäller representation av annan art i de fyra städer som vår anhållan gällde, Washington, London, Bonn och Paris? Jo, det militära området är tillgodosett på ett sätt som gör en förvånad när man får fram uppgifter. Är det bekant för ärade riksdagsledamöter, att vi i Washington för närvarande har inte mindre än sex militärattachéer? Vi har i London fem stycken, i Bonn två och i Paris två! Ändå har jag inte räknat med Moskva och andra städer. Vad gör fem militärattachéer i London och sex i Washington? Det är en fråga, som herrar riksdagsledamöter kan försöka lista ut svaret på. Men det finns tydligen inga möjligheter och inget behov av en enda attaché som följer arbetsmarknad och social utveckling.

Om nu det ekonomiska utrymmet varit och är så knappt, frågar vi oss på arbetsmarknaden: Hade man icke kunnat göra ett utbyte av vissa militära attachéer? Jag är övertygad om att fem militärattachéer i Washington skulle göra precis samma arbete som sex gör nu, och att i London fyra skulle göra samma arbete som fem gör nu, för att nu nämna dessa exempel. Om man hade gått den vägen, hade utrymmet funnits, och det skulle icke ha inneburit någon ökad belastning på den svenska statskassan.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Helt säkert är det en allmän mening, att den budget som finansministern i år framlägger är gan-

Statsverkspropositionen m. m.

ska märklig. Inte därigenom att den ger uttryck för högre finanspolitisk visdom, utan därför att den är överraskande klargörande om resultatet av den ekonomiska politik, som förts under den mer än tolv år gamla socialdemokratiska regimen. Det är en del av räkningarna för denna politik som nu presenteras i budgeten, och fler kommer väl under riksdagens lopp. Knapphetens kalla stjärna lyser fram nästan överallt i statsverkspropositionen trots den stora omslutningssumman. I fråga om denna är budgeten märklig.

Märklig är den kanske också i det avseendet, att den inte är någon budget i egentlig mening, endast ett utkast. Huruvida den är så viktig som här tycktes framgå av herr Strands och statsministerns tal, vet jag inte. Man gjorde gällande, att det avgörande är hur budgeten inverkar på den ekonomiska gången i det hela. Det är klart att detta är högst betydelsefullt, men jag tror inte man får överskatta budgeten i det hänseendet heller. Vad den har för inverkan vet vi inte. Hitintills är det sannolikt, att den har utövat inflytande på aktiebörsen och lett till den högre kurs som har rått där sedan budgeten lades fram. Det kanhända beror på att man anser, att budgeten visar att läget är sådant, att det är så gott som omöjligt att undvika inflation.

Finansministern skall ha erkännande för en sak: han är öppenhärtig i stora delar av sin skildring av vårt statsfinansiella och samhällsekonomiska läge. Men det är omöjligt att finna täckning för finansministerns påstående, att vi återvunnit balans i vår ekonomi och att vi med tillförsikt kan emotse kostnadsutvecklingen under år 1958. Det har talats mycket om den saken i dag, och jag skall därför inte ytterligare gå in på den. Det är emellertid svårt att förstå eller i varje fall att underlåta att rikta stark kritik emot att finansministern omväxlande å ena sidan ger uttryck för att den förda ekonomiska politiken varit riktig och å andra sidan konstaterar brist på medel för de mest angelägna ändamål. Självberöm-

met stämmer illa med de redovisningar man måste göra av de verkliga förhållandena. Jag tycker det skulle vara svårt för regeringens talesmän att få fram sin förklaring hur bra ekonomin har skötts samtidigt som de måste visa upp en svår brist på pengar för de mest angelägna uppgifter trots en högkonjunktur.

Herr Strand uttrycker det så, att det väl inte i alla avseenden gått alldeles som regeringen velat, men så dåligt som man vill göra gällande från oppositionens sida är det sannerligen inte. Hans betygsättning av budgetutfallet är således något modererad.

Nu gäller det för regeringen att förklara sin hushållning för det svenska folket. Kan den det? Näppeligen. Och därför talar man helst om annat, om allt det som man har gett — och framdeles skall ge. Och så kanske man tröstar sig med att svenska folket haft det bra och roligt, så länge ruljansen varat, och nöjer sig med det. Man talar nu från socialdemokratiskt håll särskilt om den trygghet som man skall åstadkomma genom värdebeständiga pensioner, vilka arbetsgivarna skall betala för. Att tallet om värdebeständighet skorrar illa just nu i många öron tycks inte generera. Men inte kan regeringen befinna sig i någon trevlig situation just nu.

Herr talman! Det är inte heller någon angenäm situation som den svenska riksdagen befinner sig i. Bristen på erforderliga medel hindrar även mycket angelägna investeringar, bl. a. för rationalisering och utbyggande av vår produktionsapparat.

Herr Geijer talade i detta sammanhang på ett sådant sätt att jag måste ge uttryck för mina tvivel att det går att ordna det så enkelt som han hade för sig. Han menade att det bara gäller att påfordra att näringslivet sköter investeringarna på sådant sätt att den produktionsökning som vi måste ha också kommer till stånd. Ja, nog gör företagarna vad de kan, men fordringarna på dem kan ju sättas så högt att det ligger över deras förmåga att uppfylla dem. Företagarna skall, menade herr

Statsverkspropositionen m. m.

Geijer, investera även i dåliga tider. Ja, det gör de väl också, men man kan ju lägga sådana bördor på näringslivet att företagen till slut varken har lust eller förmåga att fullgöra även rimliga pretentioner i fråga om ökade investeringar.

Herr Geijer säger vidare, att det är en fråga om avvägning vilka resurser man vill att näringslivet skall få behålla för att kunna göra erforderliga investeringar. Ja, visst är det så, men det gäller att göra den avvägningen på ett sådant sätt att näringslivet inte får alltför små möjligheter att verkligen göra nödvändiga investeringar. Det är, tycker jag, ett av de mest uppmärksammade dragen i vår statsekonomi att man inte tillräckligt tillgodoser produktionsapparatusens upprustning. Det är i alla fall genom ökad produktion som vi skall åstadkomma de bättre förhållanden som alla går och väntar på.

Vi står nu, herr talman, inför den nödvändiga men mycket kostnadskrävande uppgiften att upprusta vår produktionsapparat, så att vi får till stånd erforderlig ökning av produktionen, särskilt för export. Vi måste ha balans mellan våra inkomster och utgifter. Nu är vi i det läget att vi inte kan — för att ta ett par exempel — bygga ut kraftverk i erforderlig takt, inte upprusta vårt vägväsen — trots de flödande bilskattemedel, som i hög grad används till annat — och inte heller hålla järnvägarna i fullgott skick. Utgifterna stiger i en rasande fart, långt fortare än inkomsterna.

Vad är då att göra? Ingenting annat — så vitt jag kan se — än att fördomsfritt ompröva vår ekonomiska politik. Omprövningen torde inte bara behöva gälla metoder och linjer vid fattande av nya beslut om framtida kostnadskrävande åtgärder, utan även tidigare beslutade eller utlovade. *Så allvarligt tror jag att vårt statsfinansiella läge är.* Ej minst viktigt förefaller det mig vara att ompröva, huruvida inte det omfattande subventionsförfarandet kan minskas på grund av det höjda allmänna inkomstläget. *En allmän översyn, syftande till en*

genomgripande rationalisering av statens verksamhet och utgiftspolitik, förefaller nödvändig. Statens åtaganden gentemot den enskilde medborgaren skulle väl i åtskilliga avseenden kunna minskas, särskilt om skattebelastningen sänkes. Jag tror att vi kommit alldeles för långt i fråga om statens styrande av den enskildes ekonomi och åtgöranden. Låt den enskilda människan få mera svängrum för sitt handlande, på eget ansvar få handha så stor del som möjligt av sina inkomster. Därmed inte sagt att inte staten skall göra vad som skäligen kan påfordras av allmänna åtgärder för de enskildas väl och svara för erforderliga gemensamma och samhällseliga uppgifter. Men gränsen därför får inte dras så vid för det allmännas bestämmande och så snäv för den enskildes att den enskilde medborgaren känner sig stå under förmynderskap och hans handlingslust och ansvarskänsla trubbas av.

I statsverkspropositionen talas åtskilligt om åtgärder för skydd av penningvärdet. Ja, det är nog bra att man sent omsider fått klart för sig vart det pekar hän. Men, ack så sent, obeslutsamt och ryckigt vår »förträffliga» regering gripit in. Därför har det hela blivit rätt tillrasslat. Följderna av brist på målmedvetenhet i kampen mot inflationen har blivit svåra. Inflationen i Sverige är lika envis, svårberäknelig och ihållande som den socialdemokratiska regeringen. Dessa två storheter tycks ha samband med varandra; de härjar på samma gång.

Det är kanske något obarmhärtigt, men inte obefogat, att erinra dagens makthavande om vilka medel de har använt vid de politiska valen alltsedan 1946 för att kunna behålla sin maktställning. På grund av statsministerns uttalande här förut i dag vet jag att han känner sig illa berörd av sådant tal, men jag måste i alla fall göra mig skyldig att föra fram det. Personligen minns jag mycket väl den debattkonst som blommade 1948 i diskussionen om rörlig ränta såsom medel i inflationskampen. Jag erinrar mig också hur man

Statsverkspropositionen m. m.

från socialdemokratiskt, men också från andra håll, bemötte varningarna från högerhåll för risken av inflation och av en penningvärdeförsämring som man borde möta med hårda medel redan från början. Misstänkliggörande av oppositionens väntade ekonomiska politik och skrämsel för de penningpolitiska åtgärder som skulle komma att vidtagas om socialdemokraterna inte kunde behålla regeringsmakten, det är metoder som vi alla nog känner igen från de politiska valen under den socialdemokratiska storhets- och skördetiden från och med 1945. Och nu har man hamnat i alltihop som man då skrämde med, till och med i en räntepolitik där det inte så mycket är fråga om en rörlig ränta som om en hög ränta.

Det vore frestande att hänvisa regeringen till det gamla ordspråket »som man bäddar får man ligga», men det passar inte helt in på dagens situation. Ty det är mest andra, och oskyldiga, som får ligga illa på grund av regeringens dåliga bäddning. Tyvärr är det väl också så att socialdemokraternas väljare inte för sig själva klagor sin medskyldighet i den dåliga bäddningen och i penningvärdeförsämringen.

Herr talman! Jag skall nu inte uppehålla mig längre vid socialdemokraternas felaktiga bruk av makten och deras underlåtenhet i fråga om tillräckligt skydd för penningvärdet och i fråga om ordnande av statsekonomien. Jag vill nu bara med några ord beröra det anförande som statsministern höll här för en stund sedan.

Det var ganska egendomligt att höra diskussionen mellan statsministern och herr Ewerlöf. Det var två skilda röster som inte gick in på samma problem. Herr Ewerlöf sökte envist hålla sig fast vid budgeten och de ekonomiska förhållandena, men statsministern lät sitt tal svepa över helt andra områden, och han undvek — jag skall inte säga skickligt, men mycket målmedvetet — att komma in på de ömma punkter som det resoneras om. Jag är ledsen, men jag kan inte undgå att säga att jag tycker att statsministerns tal, hans inställning

till problemen och hans sätt att utveckla sin syn på saken gav ett mycket olyckligt intryck. Hans anförande var inte ett försök att reda upp en besvärlig situation. Han sökte inte efter möjligheter till enande om vissa åtgärder som vi skulle behöva vidtaga för att komma ut ur ett besvärligt läge. Det var inte heller den finanspolitiska expertens, utan framför allt dialektikerns prestation man fick höra på. Jag tyckte mig nästan se in i framtiden och förnimma att detta var det ämne han höll på att förbereda för valtalen litet längre fram på våren, och jag funderade på om det över huvud taget fanns någon anledning att syssla med problemet om möjligheterna att komma överens om vissa viktiga ting. Jag tänkte på detta också när herr Geijer beklagade sig över att man inte kunde komma fram till enighet i pensionsfrågan. Jag deltar i hans beklagande av detta. Jag tycker det är bevis på en ganska stor oförmåga hos dem som har ansvaret för att det går som det tycks gå med dessa förhandlingar, att man inte skall kunna komma fram till en lösning som passar in i det allmänna schemat och rimmar med de möjligheter som nu är för handen för ett fullföljande av pensionsfrågans lösning.

Jag skall litet senare, herr talman, i alla fall söka komma fram till en politisk bedömning av läget sådant jag ser det. Först vill jag emellertid beröra några allmänna problem.

Dröjsmålet med den nödvändiga omläggningen av den ekonomiska politiken medför ett osäkerhetstillstånd och förhindrar eller försenar högst angelägna åtgärder. Vi vet alla hur nödvändigt det är att rationalisera kommunikationsväsendet, bygga nya vägar för att få en ordentlig samordning emellan ett troligen nedbantat järnvägsnät och ett nytt vägsystem, där de slösaktigt dyra grusvägarna ersätts av permanentade. I åtskilliga delar av landet utgöres järnvägsnätet till stor del av smalspårsjärnvägar, som bär sig dåligt och ej heller är fullt lämpliga ur transportsynpunkt. Ur rationell synpunkt bör en del av dem bredas till normalspåriga, andra läggas ned

eller användas endast för godstrafik. Förutsättning för denna järnvägsrationalisering är emellertid, t. ex. i Skaraborgs län, som är min hemtrakt, att förändringen sker efter en noggrant uppgjord plan, att erforderliga och goda ersättningsvägar iordningställes före järnvägsnedläggandet och att de för tunga och genomgående transporter angelägna järnvägssträckorna med det snaraste breddas till normalspåriga. Det är ingen tvekan om att sådan rationalisering är både ekonomisk och nödvändig. Men det är viktigt att resolut och på allvar ta itu med förändringen, att snarast göra upp en någorlunda fullständig plan och genomföra denna. Ovissheten om hur det framdeles skall bli hindrar eller fördröjer den anpassning av näringslivet till ny verksamhet som minskningen av arbetskraften i jordbruket nödvändiggör. Dröjsmål åstadkommer allt större skada för varje år som går. Befolkningsminskningen på landsbygden fortsätter i ökad takt inför ovissheten om kommunikationsväsendets utformning i respektive bygder.

För att åstadkomma förutnämnda modernisering av kommunikationerna krävs samordning av åtgärder genom olika myndigheter. I det samarbete härvidlag emellan SJ och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som nämnes av generaldirektör Upmark i hans intressanta artikel i Från Departement och Nämnder (nr 23/1957) borde lämpligen — åtminstone när det gäller Skaraborgs län — även under planläggningen inkopplas arbetsmarknadsstyrelsen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. I nämnda län föreligger särskilda skäl för den av mig förordade utvidgningen av samordningen i planarbetet, dels därför att sysselsättnings- och befolkningsförhållandena kräver särskild uppmärksamhet och dels på grund av aktuella beredskapsfrågor i transporthänseende.

Och så, herr talman, återkommer jag till det som jag nyss var inne på, samarbete emellan partierna i svåra lägen. Det hör till det politiska livet och vår

Statsverkspropositionen m. m.

parlamentariska ordning att ta och ge hugg, att varje åsiktsriktning kämpar för sina uppfattningar och förslag och för att få makt att genomföra dem. Därför är hårda politiska strider inget att förfasa sig över, även om man ibland kan tycka att gränserna för det lämpliga tangeras eller överskrides. Men det ges tillfällen och förhållanden, då partistriderna bör upphöra eller skjutas undan för en tid för att partierna gemensamt skall kunna ta itu med och lösa för nationen livsviktiga frågor.

Enligt min mening är det anledning att överväga, om ej ett sådant läge och tillfälle nu föreligger. Spänningen i världen är stor, och emellan öst och väst råder fortfarande kallt krig. Detta världsläge manar till samling för ett starkt försvar. Den svenska statens ekonomi är hårt ansträngd. Inflationstrycket är fortfarande mycket starkt, troligen kommer det att ökas igen. Svårigheterna att fullfölja planerade reformer på det sätt och i den takt som tänkts är påtagbara, kanske på längre sikt oöverkomliga. Det är många svåra uppgifter som det svenska folket och dess representanter nu har att lösa.

Vi kan tvista om varför det är så, vem som har största skulden till vårt dilemma. Men kvar står allas vårt ansvar och vår plikt att göra vårt bästa i en svår situation. Jag tror att svenska folket gärna skulle se en avspänning i den heta politiska striden och en samling kring lösandet av våra särskilt viktiga frågor. Jag skulle vara tacksam, om herr handelsministern, som är den ende jag ser på regeringsbänken, ville framföra en hälsning jag nu skall lämna.

Jag säger, att det finns särskilt svåra frågor, som kräver att man samlas kring dem för att lösa dem, samlingen må sedan ske på ena eller andra sättet. Jag har ingen fullmakt, inget uppdrag att tala å mer än egna vägnar, men jag vill ändå rikta en öppen och uppriktig fråga till regeringen. Jag ställer den nu till herr handelsministern och ber att han överbringa den till statsministern. Den lyder: Vill regeringen samarbeta

Statsverkspropositionen m. m.

om en sådan justerad politisk linje, som kan samla eller biträdas av de fyra demokratiska partierna?

Detta skulle kräva eftergifter av alla. Men — och det är det som är avgörande — finns viljan hos regeringen och hos de övriga partierna? Det avgörande ordet kan endast statsministern och hans parti uttala.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Jag skulle vilja börja detta mitt inlägg i remissdebatten med att göra en kommentar till vad statsministern anförde i sin diskussion med herrar Ohlon och Ewerlöf.

Om jag inte hörde fel, sade herr statsministern att ifall herrar Ewerlöf och Ohlon sutte i regeringen så skulle naturligtvis varenda krona, som kunde sparas, återgå till skattedragarna. Jag drog den slutsatsen av statsministerns anförande att han för sin del inte alls hade för avsikt att lätta på det mycket betungande skattetrycket, utan han ansåg att de pengar, som kom in, skulle användas till sociala reformer. Det är självklart att det kan vara mycket angenämt att ordna så, att människorna får det bra. Men någon måste ju betala. Och man kan väl ändå inte pressa medborgarna med hur höga skatter som helst. Jag tror att alla medborgare i vårt land, vilket parti de än tillhör, anser att skattetrycket för närvarande är alldeles för hårt.

Om vi tittar på den statsbudget, som nu är framlagd, finner vi att herr Sträng visserligen har sparat på en hel del poster, men endast med mycket små belopp. Han har inte alls rört vid de poster, där det skulle kunna bli fråga om besparingar som märktes litet grand, utan dem låter han vara i fred.

Jag pekar exempelvis på förhållandena på bostadsmarknaden. I statsverkspropositionen äskar finansministern anslag till bostadsrabatter med 160 miljoner kronor, till täckande av kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter med 155 miljoner; därtill kommer bostads- och bränslebidrag med stora belopp. Jag vill här förutskicka att jag inte har någonting emot

att de, som behöver en bostad och inte själva kan skaffa sig en sådan, får hjälp med det. Men den bostadspolitik, som vi har fört under en lång följd av år, tror jag inte vårt land har möjlighet att fortsätta med i längden.

Låt oss se ett litet tag på Stockholms stad. Här har man rivit ned flera fastigheter, jag kan inte säga hur många, men nog rör det sig väl om en trettio, fyrtio stycken, i vilka flera tusen människor har haft godtagbara bostäder. Dem har man rivit ned för att sanera staden och för att anlägga underjordiska järnvägar. Så har Stockholms stad anordnat bostäder på annat håll. Vi kan se på Vällingby, vi kan se på Bagarmossen och andra nyuppförda stadsdelar. Till alla de lägenheter, som iordningställts där, har utgått statssubventioner; förut uppgick dessa till 8 000 kronor per lägenhet, numera utgår subventionerna med 4 000 kronor per lägenhet. Allt detta har tillkommit inte på grund av att det var bostadsbrist, utan på grund av att Stockholms stad skulle ordna sina järnvägsförbindelser och sin trafik, och jag riktar kritik emot att hela svenska folket skall hjälpa till med detta. Till följd av de stora förmåner som kommer dem till del, som flyttar in till Stockholm, blir det överbefolkning i staden, och sedan ser vi hur det går.

Jag tror att det måste ske en besparing när det gäller bostadsbyggandet, och den besparingen bör komma till stånd fort, om vi skall ha någon möjlighet att klara oss undan ytterligare höjda skatter.

Låt oss se ett tag på hur det går till. Man talar ju om att det är ett fel att räntan inte är rörlig, och det har sagts här i dag att det var ett fel att räntehöjningen inte skedde tidigare. Om räntan hade höjts i ett tidigare skede skulle den inte ha varit så hög som den är i dag, har man framhållit.

Jag skall inte nu ta upp någon större debatt om den frågan. Jag vill bara säga att jag tycker det är ganska dåligt av en regeringschef att inte våga gripa in i ett sådant fall, när han själv offentligen har uttalat, att vad som skett var oriktigt. Jag anser det inte vara hållbart att höja

Statsverkspropositionen m. m.

räntan, när vi för en politik som kan sägas vara baserad på subventioner i stor utsträckning. Förr i tiden sades det alltså att ränteläget skulle regleras sig självt. Ja, det gjorde det också, men då förekom inga statliga ingripanden på vare sig det ena eller andra området. På den tiden kunde man låta räntan regleras sig själv. Men jag vill än en gång påminna — jag har gjort det vid flera andra tillfällen här — om den överenskommelse som träffades mellan alla partierna — både högern och folkpartiet var med om den — enligt vilken det skulle föras en lågräntepolitik, så att man såg till att man inte fick tillbaka 1930-talets arbetslöshet. Vad har nu skett? Jo, man för fortfarande den fulla sysselsättningspolitiken, den står kvar, men alla de andra löftena är svikna.

Såsom jag sagt vid flera tidigare tillfällen är jag motståndare till den höga räntan så länge man inte släpper alla regleringar. Gör man det, rättar nog ekonomien fort till sig i samhället. Vi såg hur det gick på 1930-talet. Men skall man uppehålla en reglering på konstlad väg på ett håll och sedan låta räntesatserna få fritt spelrum på ett annat, är det otänkbart att kunna hävda sig i fortsättningen.

Situationen på den svenska landsbygden och bland de enskilda företagen är för närvarande mycket prekär på grund av den oskäligen höga räntan som tas ut. Här talas om fem procent, men, mina damer och herrar, ni kan ju gå in i en bank med en växel, så får ni se vad den kostar; det är inte fem procent utan åtta procent, och för omsättningarna ändå högre. Jag anser att man inte kan fortsätta på detta sätt utan tycker att man skulle kunna förvänta att regeringen fortast möjligt sade ifrån, att antingen skall vi fortsätta med högräntepolitiken och låta det gå som det går eller också rätta till det hela.

Jag sade i remissdebatten i höstas, att statsministern väl ansåg att han rättfärdiggjort allting när han lät dåvarande ordföranden i riksbanken avgå. Jag riktar ännu en gång frågan till honom, om han anser att de andra, som var medväl-

lande i denna sak, är så heliga att de bör sitta kvar? Jag tror att det är skäl att titta på det där litet närmare. Från regeringens sida säger man, att den inte alls har med riksbankens ställning att göra. Men hur kunde då hans excellens statsministern medverka till att dåvarande ordföranden fick avsked — det skulle jag vilja fråga — om inte regeringen lägger sig i riksbankens åtgöranden?

Jag har med mycket stor uppmärksamhet följt debatten här i kammaren i dag, men det har inte förrän nu på eftermiddagen sagts någonting om omröstningsresultatet av det nya pensionssystemet. Vi vet ju att det har förts underhandlingar och att dessa för närvarande pågår. Men om vi slår upp tidningarna i dag, ser vi att inrikesministern har sagt att det om en vecka eller fjorton dagar skall komma en proposition om en lagfäst pension enligt linje 1. Och likväl håller företrädarna för linje 2 och linje 3 på att underhandla. Jag får ju verkligen säga, att jag finner det egendomligt; det är ungefär som att spela på en cirkus. Det enda raka hade väl ändå varit att man inom linje 2 och linje 3 — jag har också sagt det till min partiledare — ställer frågan direkt: Om man från det socialdemokratiska partiets sida säger, att man inte går med på någon annan linje än linje 1, är det väl ingen mening att fortsätta underhandlingarna. Det kanske kan se vackert ut utåt, men man kommer ju ändå till det resultatet, att det bara är för skenets skull och att det inte är något allvar bakom. Detta har man ju också fått bekräftat genom inrikesministerns uttalande. Jag kan väl inte tänka mig att han gjort detta uttalande om att propositionen skall komma om några dagar utan att ha sina kolleger i regeringen bakom sig. Jag skulle därför vilja fråga, om herr Ewerlöf och herr Ohlon känner till om de skall fortsätta underhandlingarna; i så fall har de väl gått med på linje 1. Jag kommer i alla fall att ställa frågan till min partichef, om så är förhållandet för hans del.

Jag undrar i alla fall, om vi inte bör vara litet mera uppriktiga mot varandra. Här talas om att man lägger fram det ena

Statsverkspropositionen m. m.

och det andra för att samla väljare — och därvidlag är vi väl alla lika goda kålsupare — men jag tror ju också att man från regeringspartiets sida ger vallöften, som man försöker infria utan att ta någon hänsyn till vad det kostar svenska folket. Jag tror inte att vi har någon möjlighet att kunna finansiera en lagstadgad pension enligt linje 1, utan jag tror att det vore lyckligast om vi i stället kunde enas om en påbyggnad av folkpensionen till en sådan storlek, att folk kunde klara sig på den.

Herr Geijer sade att arbetarna har rätt att kräva, att denna fråga löses, och det är ju alldeles riktigt. Han sade emellertid inte ett ord om de 600 000 enskilda företagare, som inte är med vare sig i linje 1 eller linje 3 utan som skall ställas utanför. Jag tycker att det skulle vara angeläget att få ett svar på frågan: Om nu en proposition skall framläggas, bör väl i rimlighetens namn alla tagas med? Jag tror att de andra har lika stor rätt att kräva pension som arbetarna har rätt att kräva det. Det är sannernigen inte så lysande tider för företagarna, att man kan säga att de skall klara sig själva utan någon som helst medverkan från det allmänna.

Jag skulle också här vilja säga något om jordbrukets förhållanden. Man har i dag talat om att vi borde gå med i ett frihandelsområde, och man har talat om vårt förhållande till sexmaktsgruppen. Jag vill bara säga en sak: för jordbrukets del har det i alla tider varit så, att om ett land skall kunna nå ett gott resultat, så att medborgarna känner en viss trygghet, så beror allt på om detta land har en god livsmedelsförsörjning för den händelse någonting skulle inträffa ute i världen, som avstänger möjligheterna till import. Den regeln gäller enligt min mening fortfarande. Vi måste se till att vi upprätthåller vårt jordbruk på en sådan nivå, att vi har möjlighet att själva försörja svenska folket med livsmedel, om någonting skulle inträffa. Men skall man göra som det nu talas så mycket om — låta svenskerna slå öppna för jordbruksprodukter från länder, där löner och omkostnader på

alla områden är vida lägre än hos oss — då blir det omöjligt för det svenska jordbruket att stå emot påfrestningarna.

Jag anser därför att man nogga bör se till hur det verkliga läget är, innan man går in för sådana överenskommelser. Har vi möjligheter att klara oss i händelse av ett avtal om frihandelsområde, eller bör vi förbehålla oss rätten att själva bestämma hur mycket livsmedel som skall införas, på samma sätt som en hel del andra länder gör? De är visserligen stora makter, men man skall ju inte tänka bara på deras intressen, utan också på de mindre länderna. Jag tror att även från vår sida bör göras sådana reservationer, om vi skall kunna hoppas på någon effekt.

Jag kan inte underlåta att säga, innan jag slutar, att jag i fjol antecknade finansministerns yttrande här i kammaren, att det var nödvändigt att ha en balanserad budget och att staten inte borde gå ut på den allmänna marknaden och låna pengar, därför att det kapital som fanns tillgängligt där borde disponeras för näringslivet i övrigt. Ja, hur gick det sedan under fjolåret? Bara ett par månader senare släppte man ut det ena lånet efter det andra. Och i år säger finansministern, att vi inte kan ha en balanserad budget, utan att 1 600 miljoner måste lånas upp. Jag bara frågar: Är det någon som tror på vad regeringen säger? Gör man det, så är förklaringen kanske att man inte tänker så mycket på sådana frågor. Men det ena året säger regeringen ett och det andra året ett annat. Det verkliga förhållandet talar man inte om. Jag tror att det skulle vara mycket nyttigt, om man från regeringens sida verkligen tog en överblick av hela läget, sådant det nu är beskaffat. Och låt svenska folket få veta verkligheten. Då blev kanske pretentionerna litet mindre. Då skulle man kanske tänka sig för mer än en gång, innan man beslutade utgifter. Hur skulle det se ut för den enskilde medborgaren i detta land, om han först gjorde väldiga inköp och försökte att i alla avseenden få det bästa möjliga, men först därefter frågade sig, om han

Statsverkspropositionen m. m.

kunde klara alltsammans? Jag tror ju att den enskilde medborgaren får göra tvärtom. Han måste börja med att se efter hur mycket han har råd att skaffa sig och hur mycket han kan kosta på det eller det. Men så gör inte regeringen. Den beslutar utgifterna först, och räcker inte skatterna till för att täcka utgifterna, tar man ut nya skatter. Detta system har enligt min mening tillämpats alldeles för länge, och det bör nog fortast möjligt ske en ändring på den punkten.

Herr talman! Jag har med några ord försökt belysa hur man kan se på de förhållanden som nu råder. När vi ett kommande år diskuterar en ny statsverksproposition, tror jag att situationen kan visa sig vara ännu sämre än den är i dag. Jag tror inte att vi har att räkna med den högkonjunktur, som man hoppas på även i fortsättningen. Vi får enligt min mening räkna med sämre konjunkturer på alla områden. Och då har man sannerligen heller ingen möjlighet att ge sociala förmåner i den utsträckning vi för närvarande gör. Här behöver sparas, och sparsamheten bör sättas in på sådana utgifter, där den verkligen har någonting att betyda. Enligt mitt sätt att se har vi inte råd att i fortsättningen skänka bort fem, sex hundra miljoner kronor om året. Det kan inte gå i längden, utan vi måste iakttä en större sparsamhet. Jag vädjar till regeringen att låta se över de sociala problemen i hela deras vidd och att även se framåt och tänka på vad vi kan ha att räkna med i konjunkturhänseende. Siffrorna kommer troligen att visa sig bli sådana, att man även från regeringens sida måste vidta åtgärder för sparsamhet i framtiden.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Det är ju tradition att strålkastarljuset under en remissdebatt skall belysa olika problemställningar inom vårt samhälle. Herr Elofsson i Vä kom i sitt anförande bl. a. in på frågan om bostadsbyggandet i tätorterna. Om jag inte missförstod honom, menade han

att man borde försöka sig på en begränsning av detta bostadsbyggande. Jag kan inte finna att denna uppfattning hos herr Elofsson kan bero på annat än att avståndet från Vä till bostadsköerna i Stockholm, Göteborg och Malmö är så pass långt, att herr Elofsson inte ser den brist på bostäder, som de facto föreligger i våra tätorter. Herr Elofsson är efter att ha varit bondeförbundare från och med i år centerpartist, och om jag inte fattat centerpartiets program alldeles fel har partiet för avsikt att även ömma en smula för tätorternas befolkning. Jag har den känslan att det bostadsbyggnadsprogram, som skisserades av herr Elofsson i Vä i hans anförande, inte är något program, som kommer att göra lycka i våra tätorter.

Om jag bortser från herr Elofssons anförande kan jag säga, att det som varit karakteristiskt för den hittills tilländalupna delen av denna kammares debatt är det förhållandet, att debatten mer än vad som brukar vara vanligt rört sig om det samhällsekonomiska läget. I någon mån beror kanske detta på att vissa stora frågor — jag kan nämna försvarsfrågan och pensionsfrågan; herr Elofsson har dock varit inne på pensionsfrågan — tills vidare förts utanför stridslinjen. Men man kan inte värja sig för det intrycket, att bakom de flesta talarnas begränsning av sina anföranden till den ekonomiska delen ligger en allvarlig oro i fråga om det statsfinansiella läget.

Jag tycker att herr Eliasson, centerpartiets gruppledare i denna kammare, har rätt när han säger, att man inte här skall försöka trolla bort det som måste vara uppenbart för alla. Herr Strand liksom senare statsministern svävade emellertid i det avseendet inte så litet på målet. Herr Strand medgav att de senaste årens budgetberäkningar inte hållit, men han ville inte medge att läget skulle vara så dåligt som oppositionens talare velat göra gällande. Jag kan då inte underlåta en stilla undran, herr talman, hur dåligt det statsfinansiella läget skall behöva bli för att herr Strand skall rubbas i sitt kallblodiga lugn och

Statsverkspropositionen m. m.

förvissning om att allting kommer att ordna sig. Jag tycker att det hade varit bättre om herr Strand med stark emfas hade tagit fasta på de uttalanden, som gjordes av herrar Ewerlöf, Eliasson och Ohlon på respektive partigrupperns vägnar, nämligen att man på dessa håll är fullt beredd att hjälpa till med att hålla nere statsutgifterna. Även om jag något senare skall återkomma till denna oppositionens beredvillighet att under riksdagsbehandlingen av statsverkspropositionen beakta, att vi under en tid framåt kommer att leva under knapphetens stjärna, skulle jag i huvudsak vilja uppehålla mig vid några aspekter på den internationella handeln, en så viktig grund för vår försörjningsbalans.

Finansministern har i finansplanen i fråga om det internationella konjunkturläget under år 1958 framhållit, att det knappast finns skäl att dramatisera utvecklingsperspektiven, även om många faktorer pekar i riktning mot en dämpning av de allmänna expansions-tendenserna ute i världen. Det är nog alldeles riktigt, att det inte finns något som tyder på att vi skall gripas av något slag av panikstämning. Å andra sidan är det inte svårt att konstatera ett stämmingsomslag sedan något år tillbaka inom den internationella handeln. Optimismen har förbytt sig inte i pessimism, utan mera i en avvaktande och försiktigare hållning. Man köper inte lika friskt. De långfristiga engagemangen övervägs noggrannare. Lagerhållningen — som var under diskussion tidigare här i dag — hålls under strängare observation. Kostnadssidan uppmärksammas mera. Administrationens omfattning omprövas. Nyinvesteringarnas räntabilitet undersöks under beaktande av att ett högre ränteläge än hittills kan komma att kvarstå under en relativt sett långvarig period. Omsorgen om likviditeten — den sida av verksamheten som jämte sysselsättningsgraden i betryckta lägen kan bli företagsledningarnas mar-dröm — är väsentligt större nu än bara för något år sedan.

Detta stämmingsläge återfinner man vare sig man talar med tyskar, engels-

män, schweizare, amerikaner, italiener, fransmän, finnar, danskar eller norrmän. Visserligen skiftar omdömena något från bransch till bransch, från land till land. Var och en har sina speciella problem som gör bilden ljusare eller mörkare. Man kan ju fråga sig, om sådana allmänna intryck är något att fästa avseende vid. Det gäller dock subjektiva omdömen, svåra att underbygga med en lätt överskådlig och allomfattande statistik. Framför allt omfattar dessa omdömen med naturnödvändighet endast den allra närmaste framtiden och kan inte gärna ge några anvisningar om utvecklingen på lång sikt.

Men, herr talman, är det egentligen någon — nationalekonom, finansminister eller affärsman — som vågar sig på att uttala sig med någon större grad av säkerhet om den ekonomiska utvecklingen — säg om två år, och ännu mindre om fem eller tio år.

Jag beundrar den skicklighet och noggrannhet, med vilken våra ekonomiska experter försöker göra prognoser för framtiden. Men — och detta kan kanske tyckas vara hädiskt — nog liknar uttolkningen av tecknen den verksamhet, som utövades av forntidens augurer, som genom noggrant beskådande av ben och liknande saker gav sig sken av att blicka in i kommande tider.

Jag vill gärna understryka ordet »uttolkning». Man har så lätt att på det politiska planet knäsetta som postulat resultatet av de resonemang, som den ekonomiska expertisen omgett med allsköns reservationer.

Låt oss ta som exempel produktionens och produktivitetens ökning. Det anses snart som ett axiom, att stegringstakten allt framgent skall ligga omkring 3, 4 eller 5 procent om året. Man rör sig vidare i sitt tänkande med en geometrisk serie, som om man betraktar det förutsedda förloppet inte bara för några år framåt utan på decenniernas sikt ger oöverblickbara resultat.

Man kan självfallet tillåta sig inom den politiska sfären att bygga upp t. ex. en stor socialreform, vars fullfunktionsstadium ligger 30 eller 40 år framåt i

Statsverkspropositionen m. m.

tiden, på sådana prognoser. Men man frågar sig, om det är så klokt att välja en konstruktion, som sviktar om det ekonomiska systemet inte fungerar på det sätt, som man just nu inbillar sig. Dagens statsfinansiella läge kan måhända ge oss en tankeställare i det fallet — vad som kan hända om inkomstökningarna stagnerar men utgifterna automatiskt fortsätter att stiga.

För att återkomma till konjunkturläget, så får man kanske inte lägga alltför stor vikt vid enstaka intryck från internationella kontakter. De får ingå som en bit i den bild av läget, som man skapar sig utifrån informationer från olika håll.

Finansministern säger bland annat, att trenden i Västtyskland fortfarande pekar rakt uppåt. Mot denna uppfattning talar stegringen av antalet arbetslösa i Västtyskland, nämligen med över 700 000 från slutet av november till slutet av december. Denna stegring kan till viss del vara säsongbetonad, men den är otvivelaktigt även ett tecken på den minskade exporthandeln. Västtyska centralbanken har också häromdagen beslutat sänka diskontot från 4 till 3,5 procent för att stimulera konsumtionen på den inhemska marknaden.

Den västtyska utvecklingen får nog i nuvarande läge betraktas som en ganska god konjunkturmätare med hänsyn till landets starka position inom den internationella handeln.

Utan att trötta kammarens ledamöter med ytterligare analyser från andra länder skulle jag därför vilja hävda, att tecknen snarare ger anledning till val av väsentligt mörkare nyanser vid målningen av bakgrunden till årets finansplan än det som finansministern sökt ut på sin palett.

Det må nu förhålla sig därmed hur som helst. Man torde vara överens om att läget är labilt. Det föreligger risker för att det blir sämre; i gynnsammaste fall — såvitt man nu kan bedöma — stabilisering på nuvarande nivå.

Hur påverkar detta sedan näringslivet? Det är den frågan man ställer sig. Bland de gynnsammare faktorerna kan man

peka på den rationalisering och modernisering av vår industriella och kommersiella apparat som genomförts under 50-talet. Detta ger oss inte något överläge gentemot andra starkt industrialiserade länder, eftersom de undergått samma process, men ger förhoppningar om att vi i detta avseende skall kunna hävda oss. Likartad är bedömningen av dugligheten och skickligheten hos de inom näringslivet verksamma. Det tvååriga avtalet på arbetsmarknaden är, såsom framhålles i finansplanen, ett stabiliserande moment, även om vårt löneläge jämfört med exempelvis det västtyska är mycket högt.

Bland de faktorer, som kan försvåra vår anpassning i ett internationellt mer pressat läge, kan man peka på den minskning i företagens finansiella konsolidering, som kännetecknat de senaste årens utveckling. Vinstmarginalerna har blivit mindre, påverkade som de varit av ett mera pressat prisläge samt stegrade kostnader, bland annat för löner, skatter och räntor. Med stagnerande eller minskad omsättning sjunker inte bruttovinsterna i samma takt utan relativt sett väsentligt mera. Detta besvärliga förhållande kan i viss mån motverkas genom en kontraktion av den administrativa apparaten, minskad lagerhållning o. s. v., men sådana åtgärder måste tillgripas med stor försiktighet för att inte skador för framtiden skall uppkomma. I själva verket är det faktiskt så — vilket lätt inses — att en strävare marknad kräver större insatser både i fråga om nykonstruktioner, förnyat varusortiment och försäljningsaktiviteten.

Statsministern talade här tidigare i dag om dynamiskt inkomstgrundande utgiftsökningar. Därmed avsågs väl en helt annan sak, men detta statsministerns uttalande är gällande även för det enskilda näringslivet. Nu kommer det statsfinansiella läget in i blickfältet. Det är knappast lyckligt — jag tror att ingen av de tidigare talarna tagit upp detta till diskussion — att vi måste möta en troligen hårdnande utlandsmarknad med beträngda statsfinanser, som — därom

Statsverkspropositionen m. m.

råder väl ingen tvekan — kräver högre skatter och större anspråk på penning- och kapitalmarknaden. Betänkligheterna gäller självfallet också de kommunala finanserna.

Vad vi nu skulle behöva är en lägre beskattning av näringslivet, lättare kreditmarknad och lägre räntor. På grund av de offentliga finansernas läge — man skulle också kunna säga finanspolitikens sammanbrott — måste vi för att hålla penningvärdet i schack i högre grad än eljest varit nödvändigt lita till de penningpolitiska medlen. Det är Scylla och Charybdis i dagens ekonomiska seglats. Å ena sidan fruktar vi höjda löner och priser och därmed minskad konkurrenskraft. För att möta detta hot måste vi i brist på en med penningpolitiken väl samordnad finanspolitik — såsom påpekats flera gånger här i dag — hålla penningmarknaden under stark kontroll med tillgängliga medel. Jag instämmer i detta avseende helt med herr Ewerlöf. Å andra sidan behöver företagen sänkta kostnader och lättare tillgång till rörelsekapital, vilket hindras av de penningpolitiska åtgärderna.

Är det att undra på att man på många håll, bland annat även inom näringslivet, ser med oro på det uppkomna läget och tvivlar på statsmakternas förmåga att på ett tillfredsställande sätt bemästra situationen?

Finansministern vacklar i sin bedömning av den ekonomiska utvecklingen inom landet. När det gäller föregående år talar han om en »lugn och harmonisk utveckling». Det är svårt att tro på allvaret bakom ett sådant uttalande. Spänningen i svensk ekonomi framträdde i somras i bjärt dager i regeringens konflikt med riksbanksledningen.

Däremot kan man reservationslöst instämma med finansministern när han säger, att vi inte får insöva oss i falsk säkerhet. Den oro man på många håll hyser skulle förvisso minska, om man vore säker på att regeringen inte behärskas av en sådan falsk säkerhet.

Men även om regeringen ser klart på läget, förefaller det som om man utåt inte vill liksom erkänna det allvarliga i

den statsfinansiella situationen. I det avseendet kan man väl säga, att statsministerns anförande här i kammaren tidigare i dag var en besvikelse. Finansministern kräver riksdagens medverkan att hålla tillbaka statsutgifterna. Det är en riktig tanke. Men varför avvisade då herr Sträng för endast två månader sedan oppositionens förslag om en besparingskommission? Och varför har socialdemokraterna förhållit sig så kyliga till förslaget om en i detta läge rätt naturligt allmän demokratisk samling?

Det blir — trots det ljumma intresset hos regeringspartiet att skapa en gynnsam jordmån för samförståndslösningar inte minst på det ekonomiska området — oppositionens uppgift att bidra till en så noggrann prövning av budgetförslagen, att svenska folket får klart för sig att riksdagen genom att försöka hålla statsutgifterna nere är medveten om lägets allvar. Men detta förutsätter, herr talman, en av prestige obunden insats även från deras sida som representerar regeringspartiet i utskotten.

Herr Ewerlöf var tidigare i dag inne på den stelbenta budgetbehandlingen i den svenska riksdagen. I detta kan man förbehållslöst instämma. Men just på grund av den metodik som tillämpas när riksdagen fattar beslut i anslagsfrågor förefaller det mig vara den enda framkomliga vägen att stats- och jordbruksutskotten prövar varje anslag ur totalitetens synpunkt. Vi vet nämligen i år *en* sak, och det är att driftbudgeten med nu utgående skatter är underbalanserad. Varje reducering av statsutgifterna — hur liten den än må synas just i det sammanhanget — kan, adderad till andra sänkningar, totalt sett bli av betydelse för utvecklingen av samhällsekonomin under nästa budgetår.

Låt oss alltså hoppas, herr talman, att utskottsbehandlingen av de många svåra och ekonomiskt betydelsefulla frågor, som kommer att föreligga vid årets riksdag, skall bana väg för samförståndslösningar. I den förhoppningen yrkar jag, herr talman, remiss av budgetförslaget till utskotten.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstod att jag kanske trampade herr Aastrup på tårna en smula när jag talade om bostadsförhållandena i Stockholm och sade, att man river ned värdefulla och fullgoda bostäder för att kunna dra fram en underjordisk järnväg, och sedan får hela folket hjälpa till att bygga upp nya hus. När han säger att vårt parti brukar ömma även för dem som bor i förorter och städer kan jag svara, att när det gäller att bygga vanliga bostäder, som behövs för att folk skall få tak över huvudet, så har jag ingenting att anmärka, men i detta fall, herr Aastrup, gäller det ju att bostäder har funnits, men av skäl som jag förut anfört har man måst riva ned dem.

Sedan undrar jag om herr Aastrup anser att det är rätt att dessa lån och anslag utgår oavsett vilken förmögenhet eller inkomst vederbörande har. Vid byggnad av egnahem låter vederbörande sina egna pengar stå kvar på banken, där han får en högre ränta än han får betala på de lån som han upptar av staten. Är det en politik som man kan säga är gagnelig för landet? Jag tycker att man bör hjälpa dem som behöver det, men de som kan klara sig själva bör också få göra det. När anslaget per lägenhet sänktes från 8 000 kronor till 4 000 blev det ett väldigt hallå om detta, men det visade sig att det klarades överallt utom i Stockholm, där det kommunala bidraget höjdes så att skillnaden inte skulle bli så stor. Jag menar att det nog finns anledning att titta på de här sakerna, och jag värdjade också till finansministern att göra det. Jag tror att tiden är inne att avveckla en stor del av detta system och ge hjälp endast åt dem som behöver det men inga andra.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Nej, herr Elofsson, man kan inte bortse från föreliggande fakta. Jag skall bara tala om Stockholm, eftersom jag inte känner så väl till Göteborg och Malmö. I Stockholm finns det en mycket stor

Statsverkspropositionen m. m.

bostadskö, och stadens myndigheter måste tillse att dessa bostadsökandes behov av bostäder tillfredsställs. Vi har över 100 000 människor i Stockholm som väntar i bostadskön, och minst hälften av dem saknar direkthyrd bostad. Enbart för att kompensera rivningsfärdiga fastigheter i Stockholm krävs flera tusen nya lägenheter årligen. Jag vill säga herr Elofsson, att vissa av dessa rivningslägenheter är i ett sådant skick att de aldrig skulle godtas i Vä som lämpliga bostäder.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

dels följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 27, angående ändring av vissa avtal rörande lån till Föreningen för skidlöpningens och friluftslivets främjande i Sverige för utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien;

nr 31, angående överlåtelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter, m. m.;

nr 36, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, avseende handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 37, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 38, angående ersättning till Rut Britta Marianne Eek m. fl.;

dels ock Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 34, med redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 26 maj 1956, den 8 mars, den 29 mars, den 2 maj, den 14 maj och den 6 december 1957, nr 291, nr 2, nr 5, nr 6, nr 249 respektive nr 382, i anledning av, såvitt nu är i fråga, riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelser.

Anmäldes och bordlades riksdagens revisorers berättelse om den år 1957 av dem verkställda granskningen av riksbanken.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse;

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 32, av herr *Bergh, Ragnar*, om utredning angående ändrad ordning för val av statsrevisorer;

nr 33, av fru *Carlqvist* m. fl., angående viss form av hjälpverksamhet till förmån för alkoholskadade och deras familjer;

nr 34, av herr *Lindahl* m. fl., angående sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet;

nr 35, av herr *Mogård*, angående kristendomsämnets ställning i skolväsendet;

nr 36, av herr *Edström*, om inrättande av en lärostol i oligofreni vid något av rikets universitet eller karolinska institutet;

nr 37, av herr *Wärnberg* m. fl., om införande av skatt å vissa traktorer;

nr 38, av herr *Sundin* m. fl., om beredande av möjlighet för hantverkare

och småindustriföretagare att erhålla långfristiga krediter;

nr 39, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., angående ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet;

nr 40, av herr *Edström*, om skyldighet att förse bilar och motorcyklar med registrerande hastighetsmätare; samt

nr 41, av herr *Söderquist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående fiskerilännefonden.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 21 januari 1958.

Beträffande tjänsten som kanslist, tillika registrator, hos kammaren, till vilken tjänst ingen sökande anmält sig, beslöt herrar deputerade, att densamma skulle, räknat fr. o. m. den 17 innevarande månad, tills vidare uppehållas av kanslisten hos kammaren F. af Petersens. Till vikarie å den sistnämndes kanslisttjänst fr. o. m. innevarande dag tills vidare antogs herr Bo Gunnar Holmberg.

År och dag som ovan.

In fidem
G. H. Berggren

Kammaren åtskildes kl. 17.12.

In fidem
G. H. Berggren

Tisdagen den 21 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Herr Elofsson i Vä uttryckte farhågor för de negativa verkningar, som ett eventuellt europeiskt frihandelsområde skulle kunna få för det svenska jordbruket. Jag tror att det finns skäl för att hysa dylika farhågor. Även om man bortser från ett eventuellt frihandelsområde, står väl det tämligen klart att främst småjordbruket går emot hårda tider, såvida inte tillräckliga samhällliga resurser sätts in för att hjälpa detsamma. Det är endast någon vecka sedan chefen för jordbrukets utredningsinstitut meddelade att jordbruksbefolkningen i vårt land minskat med en halv miljon under den senaste 20-årsperioden, att åkerarealen minskar med 10 000 hektar per år, att 10 småbruk försvinner för varje dag som går, att medelåldern på en svensk bonde är 52 år och att medelåldern på innehavarna av de mindre jordbruken är betydligt högre. Han förutsade att jordbruksnäringen under nästa generation kommer att få en helt annan struktur än den har för närvarande, d. v. s. att jordbruken helt kommer att försvinna, att animalieproduktionen kan komma att bedrivas industriellt och att foderproduktionen till avsalu då skulle bli en av jordbrukets huvuduppgifter. Jordbruksbefolkningen skulle bara bli hälften mot vad den är i dag.

En hel del cyniker menar att vad som nu försiggår inom den svenska jordbruksnäringen enbart är en lagbunden utvecklingsprocess. Men är nu detta med sanningen överensstämmande? Är det inte i stället på det sättet, att väldiga re-

surser satts in för att påskynda denna utveckling? Ja, så är det utan tvivel. De, som äger storindustrierna och bankerna, anser att småjordbruket utgör en belastning, att det måste försvinna och i övervägande grad uppgå till större enheter. Konsekvenserna härav blir givetvis att majoriteten av landets jordbrukare skiljes från jorden, att de blir egendomslösa och att egendomen koncentreras på ett fåtal händer.

Vi är inga småbruksromantiker. Men vi hävdar bestämt att det svenska jordbrukets framtida struktur, nämligen stordriften, inte alls behöver uppstå på det sätt storkapitalet önskar och som storkapitalet dikterar. Att först skilja majoriteten av jordbrukarna från jorden är den kapitalistiska vägen mot stordriften inom jordbruket; att genomföra en politik, som säkrar böndernas äganderätt till jorden, och samtidigt genom samhällliga stödåtgärder göra det möjligt att via Kooperationen vinna stordriftens fördelar är den folkliga vägen till det svenska jordbrukets strukturella omdaning. De, som verkligen menar allvar med talet om en levande landsbygd, måste givetvis ge den folkliga linjen sitt fulla understöd.

Vad jag nu här yttrat får inte tolkas som ett påstående att ingenting uträttats från statsmakternas sida för att stödja även de mindre jordbrukarna. Alla känner ju till främst det prisstöd staten under många år har lämnat jordbruket, däribland också det mindre jordbruket. Även andra former av stödåtgärder har som bekant genomförts av statsmakterna, men trots detta har det mindre jordbruket i allmänhet haft svårt att hävda sig, jämfört med det större jordbruket och med andra näringsgrenar inom det svenska näringslivet.

Att nu en del mycket små jordbruk har försvunnit är inte så mycket att säga om, men om utvecklingen skall gå så långt, att praktiskt taget alla små-

Statsverkspropositionen m. m.

bruk försvinner, då kommer detta att få så pass omfattande sociala verkningar, att man med skäl måste ställa frågan: Måste det gå dithän, att det svenska jordbruket inom en generation kommer att befinna sig i ett fåtal händer och att hälften av de nuvarande ägarna till jordbruk inom ett par årtionden successivt blir förvandlade till egendomslösa och flyttar bort från landsbygden för att söka utkomst i städerna? Dithän behöver det enligt min mening inte gå.

Man kan inte skapa vad som benämnes en levande landsbygd, om man genomför en politik som leder till att hälften av dem, som nu sysselsätts inom jordbruksnäringen, tvingas lämna densamma. De extrema rationalisterna rycker på axlarna och menar, att mot utvecklingens lagar kan ingen kämpa. Men de glömmor bort att denna utveckling påskyndats av främst de subjektiva krafter som har intresse av att det svenska jordbrukets rationella utveckling sker till priset av en död och inte en levande landsbygd.

Det perspektiv, som nu öppnas allt vidare i fråga om utvecklingen av vårt lands jordbruksnäring, är på sitt sätt alarmerande. Detta har man sagt tidigare här i riksdagen, men några verkliga radikalåtgärder har ännu inte kommit till stånd, avseende att genom samhälleliga åtgärder hindra den svenska bondeklassemens upplösning och landsbygdens utarmning.

Visst har man talat om hur nödvändigt det är, att åtgärder vidtages för genomgripande stödåtgärder till det mindre jordbruket, och så småningom får vi väl i riksdagen ta ställning till ännu ett utredningsförslag om småjordbruket och dess framtida utveckling. Många dylika utredningar har ju sett dagens ljus. Nu är emellertid frågan: Kommer man med några förslag, som avser att verkligen föra ut det svenska småbruket från dödsvandringen till livsbejakelsens väg? Kommer det bara att bli lappverk, som i någon mån kan uppskjuta dödsstöten, eller kommer man med en helt ny giv när det gäller småbruket och den framtida utvecklingen på landsbygden? Än så länge tvivlar jag på den saken.

Enligt min mening är det nödvändigt att komma med en helt ny giv när det gäller jordbruksnäringen och utvecklingen över huvud taget på den svenska landsbygden. Denna nya giv kan med fördel innehålla uppfyllandet av årtionden gamla löften att komplettera de mindre jordbruken med skog och i en del fall också med mera jord. Vi har ofta understrukt, att det gäller inte bara att småbrukarna får rätt att förvärva skog, det avgörande är att detta kan ske till ett sådant pris, att det kommer att innebära ett verksamt medel att göra de mindre jordbruken bärkraftigare.

Kan inte en ny giv för jordbrukspolitiken innehålla en bestämd kurs på att höja det svenska jordbruket, främst småjordbruket, upp till ett högre kooperativt plan? Många säger: »Det går inte; den saken stöter på motstånd från jordbrukarnas sida.» Men jag tror, att det finns många som söker dölja sin motvilja mot utvecklingen av bondekooperationen bakom vad de benämner bondekonservatismen. Jag tror emellertid att det är på tiden att man slutar upp med att tala om bönderna så där i allmänhet som varande konservativa. Det finns givetvis konservativa bönder, och sådana finns ju också i denna kammare, men i övervägande grad är inte bönderna numera konservativa, åtminstone inte när det gäller att söka tillgodogöra sig teknikens och vetenskapens framsteg. Möjligheterna för de mindre jordbrukarna att med teknikens hjälp och genom samverkan utvinna stordriftens fördelar begränsas emellertid främst av bristande ekonomiska resurser.

Man talar redan om nästa generations mjölkproduktion och köttproduktion som något som kommer att bedrivas industri-mässigt och om att stordriftens roll — det mindre jordbruket menar man har då försvunnit — skall vara att sälja fodergrödor till de kapitalistiskt bedrivna kött- och mjölkproduktionsanläggningarna. Nå, ligger det då någonting skrämmande i en dylik utveckling? Enligt min mening inte i den form man avser att driva fram, stordriften, däremot i karaktären av innehållet, där kapitalet får ett ändå vidare grepp över jordbru-

ket och där majoriteten av jordbrukarna drivs från jorden.

Man kan gå en annan väg, nämligen Kooperationens väg. Det måste vara bönderna själva och deras ekonomiska organisationer som har hand om rulljansen. Men det fordras ett helhjärtat stöd från statsmakternas sida för att man radikalt skall kunna befordra bondekooperationen upp på ett nytt och högre plan. Om svenska staten inom loppet av, låt oss säga, 15 år satsar en miljard kronor för att befordra denna utveckling, så är detta inte bortkastade pengar, utan en investering av utomordentligt värde, en samhällelig insats vilken mångfaldigt kommer att betala sig.

Jag har här velat fästa uppmärksamheten vid några avgörande frågor som enligt min mening spelar en utomordentligt stor roll när det gäller den svenska jordbruksnäringens framtid. Det måste anses angeläget att ge de arbetande svenska bönderna en ljusare syn på framtiden, och vad som måste anses som inte minst angeläget är att skapa den känslan hos landsbygdens ungdom, att den kan bygga upp sin framtid inom jordbruket eller andra yrken på landsbygden.

Ty en levande landsbygd i vår tid förutsätter inte bara ett jordbruk och självständiga bönder. I ord är alla överens om att man måste få till stånd ett mångsidigare näringsliv på landsbygden. Ja, hur många gånger har man inte här i riksdagen diskuterat problemet om näringslivets lokalisering! Men nog måste man säga att det finns en djup klyfta mellan de styrandes löften och deras handlingar. Under årtionden har olika regeringar lovat att exempelvis Tornedalen skulle erhålla industrier. Utredningar har lagt fram konkreta förslag, men ännu har ingen industri sett dagens ljus inom detta geografiskt stora område med dess 40 000 människor, och ingenting, märk väl ingenting, kommer att inträffa i fråga om Tornedalens industrialisering, förrän man gör slut på generalernas 1700-talsinspirerade politik. Om det är på det sättet att militären i fortsättningen skall få det bestämman-

Statsverkspropositionen m. m.

de ordet när det gäller folkförsörjningen i Tornedalen, var då så goda att tala om detta för folket, och sluta upp med den bedrägliga illusionspolitiken! Man kan inte fortsätta årtionde efter årtionde med att bara prata och prata. Man kan med fördel börja gruvbrytning i övre Tornedalen, man kan — om man vill — uppföra en större skogsindustri-
läggning inom nämnda område, och man kan ge sysselsättning åt en massa folk inom skogsbruket. Med fördel kan man även ge kvinnorna lämplig sysselsättning i skogsvårdande arbete. För allt detta behövs det pengar. Hela vägnätet i Tornedalen behöver breddas, men ytterst litet av detta sker, trots att vi där för närvarande har en omfattande arbetslöshet.

De statliga myndigheterna säger sig vara mycket måna om industriens lokalisering. Jag hävdar emellertid att i detta avseende åtskilligt brister. Kan det verkligen från arbetsmarknadssynpunkt finnas något försvar för att Grängesbergbolaget erhåller tillstånd att bygga ett stort grovplåtvalsverk i Oxelösund, dit man måste importera praktiskt taget all arbetskraft från andra delar av landet och främst ifrån Norrland? Och märk väl att Grängesbergbolaget formligen föste Norrbottens Järnverk åt sidan när det gällde tillstånd att bygga ett grovplåtvalsverk. Koalitionsregeringen föll undan för den mäktiga Grängesbergskoncernen. Men statens eget järnverk i Luleå, som minst ett år före Grängesbergbolaget inför regeringen hade lagt fram sina planer på att uppföra ett grovplåtvalsverk, får nu brottas med alla de svårigheter ett ofullständigt utbyggt järnverk alltid har att dras med. Folk från Norrbotten får dra åstad till Oxelösund i stället för till Luleå. Och det finns ingen annan förklaring än storfinansens egoism till att man placerar grovplåtvalsverket i Oxelösund i stället för att låta bygga ett dylikt i anslutning till statens eget järnverk i Luleå.

I det sammanhanget vill jag fästa regeringens uppmärksamhet vid nödvändigheten av att bistå Norrbottens Järn-

Statsverkspropositionen m. m.

verk med nödiga medel för fullföljande av utbyggnadsprogrammet. Det torde vara uppenbart att nedgången i konjunkturerna på järn- och stålmarknaden gör det ytterst svårt för Norrbottens Järnverk att med egna medel inom rimlig tid slutföra det utbyggnadsprogram som är så nödvändigt inte minst med tanke på att göra verket mera räntabelt och bereda mera folk sysselsättning.

Tobaksmonopolet har meddelat Gävle stad att tobaksfabriken därstädes skall nedläggas om ett år. Samtidigt skall Tobaksmonopolet bygga ut sina anläggningar i Malmö för i första hand 14 miljoner kronor. Kursen är lagd på att hela landets tobaksfabrikation skall förläggas till Malmö. Anläggningen i Gävle är modern och sysselsätter nära 200 personer. En av de huvudmotiveringar, som Tobaksmonopolet anför för sina åtgärder, är den s. k. gemensamma europeiska marknaden. Skall nu konsekvenserna av en eventuell gemensam marknad bli lika drastiska över hela linjen är det inte minst ur den synpunkten bäst att be gudarna bevara oss för en dylik ekonomisk samordning.

Regeringen skulle handla klokt och mera i linje med bl. a. en förnuftig lokaliseringspolitik, om den meddelade Tobaksmonopolets ledning att den ännu i många år bör skrinlägga sina drastiska centraliseringsplaner för sin tobaksfabrikation. Under alla förhållanden borde det vara en plikt för staten att se till, att någon annan industri ersätter tobaksfabriken i Gävle, om den nu nödvändigtvis måste nedläggas. Jag hävdar dock att det är ett överdrivet centraliserings- och rationaliseringsnit som ligger bakom beslutet att nedlägga fabriken i Gävle.

Till sist några ord om utbyggnaden av vattenfallen i Norrbotten. I allmänhet är väl norrbottningarna inte glada över att mycket av den vackra naturen försvinner genom kraftverksbyggena. Men å andra sidan vet länsbefolkningen vad som är ekonomiskt nödvändigt både för länet och landet i dess helhet. Därför menar nog den allmänna opinionen, att vattenfallsstyrelsens utbyggnadspro-

gram måste fullföljas utan onödiga dröjsmål. Det må väl framstå som en plikt för staten att hålla människorna skadeslösa för den förstörelse som oundvikligen följer sjöregleringarna i spåren och att så mycket som möjligt skona naturen. Vad länet förlorar av skönhetsvärden kan i viss mån kompenseras bl. a. genom att göra den norrbottniska fjällvärlden åtkomlig i större utsträckning än nu är fallet. Man måste bygga vägar in i länets fjällvärld, vilket kommer att bli till glädje för människorna inte bara i Norrbotten utan i hela landet och vilket också kommer att göra landskapet till en turistattraktion av stora mått.

Men även här kommer militärens 1700-talstänkande in i bilden. Det vackra i Norrbotten skall enligt deras mening vara avsett för krigiska bedrifter. Så har man sagt i 150 år, och ännu har ingenting krigiskt inträffat i Norrbotten. Man måste göra slut med karoliner-tänkandet, man måste låta sunt förnuft bli vägledande för handlingarna och låta vetenskapen och inte knektandan bestämma vad som skall göras år 1958.

Personligen tycker jag bra om kungl. vattenfallsverket. Det ledes av folk med stora vyer och inställningen att göra någonting stort i det fredliga skapandet. Men tyvärr är det så, att just detta verk tycks vara det som blir mest utskällt. Jag syftar nu på de många vreda ord som naturentusiasterna slungat ut. Men om dessa naturbevarare närmare tänker efter, skall de finna, att vattenfallsstyrelsen är änglar jämfört med en del andra. Den stora faran för Norrbottens skönhetsvärden kommer inte från vattenfallsstyrelsen, utan från de kretsar i vårt land som tydligt har sagt ut, att experiment med atombomber skall försiggå i den norrbottniska fjällvärlden. Ena dagen kan höger- och folkpartipressen innehålla artiklar, där man framhåller nödvändigheten av att bevara fjällvärdens skönhet, andra dagen pläderar samma press för att man skall förstöra fjällvärlden och hela länet genom att låta svenska atombomber kverva där. Vi har i hård kamp besegrat

fattigmanssjukdomen lungspoten där uppe, och vi vill inte att äventyrare skall komma dit och sprida de sjukdomar atomaskan alstrar. Den dag, då man eventuellt startar med ett så ont anslag mot den norrbottniska befolkningen — och mot hela det svenska folket — den dagen skall vederbörande sannerligen få uppleva en folkstorm som de aldrig har drömt om.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag har för avsikt att — till omväxling i repertoaren här — belysa några aktuella problem på skolans område, och då främst i fråga om yrkesundervisningen.

Ungdomens arbetsmarknad har under det senaste året mer än tidigare stått i centrum för den allmänna diskussionen. Med utgångspunkt från de siffror, som arbetsmarknadsstyrelsen publicerat för förra vinterhalvårets arbetsmarknadsläge, har man fört en principdiskussion kring tendenserna till ungdomsarbetslöshet och möjligheterna att motarbeta dessa. Huvudintrycket av den förda debatten är att man i allmänhet har dragit pessimistiska slutsatser och samtidigt krävt snabba åtgärder för att genomföra den planerade utbyggnaden på yrkesutbildningsområdet.

Antalet arbetslösa ungdomar var i februari 1957 inte mindre än 3 000. Denna toppsiffra föranledde arbetsmarknadsstyrelsen att under hösten 1957 genomföra en intensivundersökning för att närmare karakterisera de under den tiden arbetslösa ungdomsgrupperna. De aktuella frågeställningarna har varit: Vilka årsklasser dominerade? Vilken yrkesutbildning hade de? Hade de över huvud taget yrkesutbildning? Var ungdomsarbetslösheten lokaliserad till vissa områden?

Undersökningen har preliminärt visat att under november månad 4 000 ungdomar var arbetslöshetsanmälda. Man kan dock av denna siffra icke definitivt säga, hur många »rena» arbetslöshetsfall som förekom. Ett ganska stort antal ungdomar, som anmäler sig som sökande till ett visst yrkesområde,

har under tiden ett annat arbete, där de visserligen inte tänkt stanna men där de i varje fall har försörjning. Å andra sidan vet man att många arbetsökande ungdomar över huvud taget inte tar kontakt med arbetsförmedling.

Av de drabbade ungdomarna tycks de allra flesta komma från de årsklasser som just har lämnat skolan. De något dämpade konjunkturer på verkar företagens utbildningskapacitet, och vid åtstramningen är det 14-, 15-åringarna som får sitta emellan, när deras något äldre kamrater inte kommer in i industrien utan tar de korttidsanställningar som finns att få. Åldersfördelningen på de anmälda landsbygdsungdomarna visar en något högre genomsnittsålder. Det förhållandet sammanhänger med att dessa ungdomar ofta stannar hemma på gården och blir familjen behjälpliga med jordbruksarbetet några år efter avslutad skolgång, även om de planerar att senare ägna sig åt annan verksamhet.

Man har också kunnat finna att arbetslösheten delvis är lokalt betonad. Det visar sig nämligen att ungdomar, som är bosatta i randkommuner till industriorter, har svårast att få anställning. Den, som är bosatt på industriorten i fråga, har alltid lättare att ta de kontakter som behövs med arbetsgivaren. Den, som måste söka anställning på främmande ort, har ofta svårt att ge sig av förrän anställningen är definitiv. Här har alltså den på orten boende en obestridlig fördel.

Det är givetvis så, att de anställningar, som leder vidare ut till mer kvalificerade yrken, är mest eftertraktade, och här är också bristsituationen störst. Men knappheten i tillgången på tillfällighetsarbeten av budnatur har också visat tendenser att öka. Detta hänger väl närmast samman med den fortgående rationaliseringen inom handeln. När bristen på sådan arbetskraft för några år sedan var som störst, övergick man allmänt till andra varudistributionstyper än den som representerades av springpojken.

Vissa andra upplysningar kan man

Statsverkspropositionen m. m.

också få av den omnämnda undersökningen. Så bekräftas förhållandet att de handikappade ungdomarna nu mer än förr får lida för att de i vissa avseenden inte är fullt arbetsföra. Man har också konstaterat att orter med ett rikt differentierat näringsliv har ett gynnsammare arbetsmarknadsläge än platser med stark koncentration på exempelvis järn- eller träindustri.

Läget är dock inte katastrofalt. Rapporterna ger nämligen vid handen att arbetslöshetsperioderna i allmänhet är ganska korta och att tillgången på tillfällighetsarbeten visserligen är mindre men dock ännu ger ett ganska stort utrymme för en elastisk arbetsmarknad.

En av de viktigaste faktorer, som ligger bakom det här skildrade tillståndet på ungdomens arbetsmarknad, är naturligtvis de stora ungdomskullar som föddes under förra hälften av 1940-talet och som nu kommit upp i den ålder, då de börjar söka yrke. Detta förhållande har länge varit känt, fast åtgärder för att möta det akuta behovet tyvärr har uppskjutits så länge, att man nu måste frukta att den planerade utbyggnaden av yrkesskoleväsendet inte blir klar i tid för att kunna ta emot de stora ungdomsårgångarna. Följden blir lokala stockningar, som för att inte få svårartade följder måste mötas med god planering både från samhälle och näringsliv. Om de godartade konjunkturen står sig, vågar man dock på längre sikt vara mer optimistisk. Befolkningsstrukturen visar att nytillskottet av ungdomsarbetskraft kommer att krympa mot slutet av 1960-talet. Samtidigt kommer avgången av äldre arbetskraft att snabbt tillta och medföra att behovet av yrkesutbildad arbetskraft fortfarande kommer att vara stort.

En annan, inte heller oviktig orsak till arbetslöshetstendenserna är det faktum, att den nuvarande bristen på kvalificerad arbetskraft inom vissa fack har medfört sysselsättningssvårigheter även för den icke yrkesutbildade personalen inom facket. Detta förhållande visar vilken betydelse lösningen av yrkesutbildningsproblemen har för hela

arbetsmarknadssituationen. Det har ibland framhållits att ett differentierat yrkesutbildningsväsende lätt kan överdimensioneras och på så sätt utgöra en allvarlig ekonomisk belastning för samhället. Mot detta kan endast invändas att en underdimensionering får än allvarligare följder för den aktuella näringsgrenen och kanske också ger återverkningar inom närliggande områden.

Ungdomarna har, som tidigare visats, det mest utsatta läget, då en minskad efterfrågan på arbetskraft först går ut över nyrekryteringen och över de arbetare som ej har lång yrkeserfarenhet. På det sättet kan ganska små konjunkturförändringar få en stor effekt på arbetsmarknadsläget för ungdomen.

Yrkesutbildningen under en viss, begränsad tid kommer också att påverka utvecklingen på mycket lång sikt. Förmodligen är den brist på kvalificerade yrkesarbetare, som varit markant under 1950-talet, ganska mycket avhängig av den stora ungdomsarbetslösheten på 1930-talet. Det gäller därför nu att ta till vara så stor del som möjligt av de stora årskullarnas resurser. Det permanenta utrymmet inom skola och yrkesutbildning bör ju vara avpassat efter ett någorlunda konstant antal elever. Detta är bland annat en av anledningarna till att enhetsskolans högstadium inte kommer att vara fullständigt utbyggt över hela landet, förrän de stora årskullarna är över skolåldern. Andra åtgärder måste vidtagas för att inte samhället skall gå förlustigt en så stor ungdomsgrupp, som det går att ge kvalificerad yrkesutbildning.

Behovet av skolmässig yrkesutbildning har också vuxit i hög grad på senare år. Dels beror detta på att näringsgrenar, som traditionellt har haft sådan utbildning, kraftigt expanderat och dels på att många andra yrkesområden genom den tekniska utvecklingen fått behov av att ge sina anställda en mer kvalificerad utbildning. Denna tendens har också kraftigt bidragit till att möjligheterna att ge ungdomarna den utbildning de behöver direkt på arbetsplatsen har beskurits.

Statsverkspropositionen m. m.

De ungdomskullar som är av största intresse i sammanhanget är femton-åringarna. Antalet femtonåringar var 93 000 år 1955 men kommer 1960 att uppgå till cirka 129 000. Detta innebär alltså en ökning med inte mindre än 36 000.

Kan då samhället klara yrkesutbildningen för dessa? På detta måste man svara, att det kan det nog inte ensamt göra. År 1956, alltså näst föregående år, måste ungefär hälften av de sökande avvisas från yrkesskolorna. Och man förstår, hurudant läget kommer att vara 1960, om kraftåtgärder inte vidtas nu. Visserligen har man beräknat en nedgång 1965 till ungefär 112 000 femtonåringar, men det är ändå nära 20 000 mer än 1955. Här måste krafttag vidtas från både samhälle, näringsliv och enskilda för att så många som möjligt skall kunna få den yrkesutbildning, som de skulle kunna tillgodogöra sig och som samhället senare kommer att få nytta av.

En väsentlig utväg har anvisats av riksdagen i och med 1955 års principbeslut om yrkesskolväsendets utbyggnad. Detta beslut innebär en fördubbling av utbildningskapaciteten inom en femtonårsperiod, ökning av statsbidragen till såväl enskilda som kommunala skolor samt vissa nya utbildningsformer, där en arbetsfördelning mellan skolor och företag kommer att prövas. Även om denna storslagna utbyggnad skulle kunna komma till stånd omedelbart, vore den dock inte tillräcklig att möta det behov som de stora ålderskullarna ställer. Tyvärr visar riksdagsbeslutets tidsmarginal redan nu, att man inte kan vänta att på denna väg nå en tillfredsställande lösning av dessa gruppers problem.

En snabb utbyggnad av det obligatoriska skolväsendet till nioårig skola skulle kunna ge andrum för planeringen av yrkesutbildningen och en jämnare fördelning av de stora årskullarnas tryck på näringslivets utbildningskapacitet. Vidare skulle en sådan åtgärd kunna ge en betydligt utvidgad undervisning i yrkesorientering och yrkeskunskap. Att eleven med dessa ämnen får börja granska sina egna utbildningsproblem och

ges en vidgad horisont i sin syn på arbetslivet är en god början på yrkesutbildningen.

Om man då först ser till den redan befintliga utbildningsapparaten, måste denna användas rationellt. Tillgängliga lärarkrafter och lokalresurser kan på vissa håll utnyttjas intensivare. Därtill bör man diskutera, om inte yrkesutbildning i skift, förkortad utbildningstid och ytterligare utnyttjande av provisoriska utbildningslokaler för den närmaste framtiden kan ge acceptabla lösningar på problemen. Dessa alternativa förslag är inte fullt godtagbara i en framtida utbyggd organisation, men kan man med små inskränkningar i den skolhygieniska målsättningen rädda stora ungdomsgrupper till en godtagbar utbildning, bör inga tillfällen försittas och inga formella hinder få stå i vägen.

Samhället måste också vara redo att sätta in beredskapskurser av olika slag för att bekämpa den krisartade situation som kan uppstå. Möjligheter finns att organisera särskilda nybörjarkurser. Fortbildnings- och omskolningskurser kan även ifrågakomma. Anslag finns redan disponibla för en sådan verksamhet, och det bör vara en viktig uppgift för respektive myndigheter att avgöra var och när denna hjälp skall igångsättas.

Svårigheterna med att nå tillräcklig effekt medelst de samhälleliga åtgärderna har här nämnts. Näringslivet måste därför under den kommande tiden ta på sig en betydligt större del av ansvaret för ungdomarnas utbildning. En snabb utvidgning av företagets utbildningskapacitet är nödvändig. För att kunna använda yrkesskolorna för allt fler elever bör man inte dra sig för att förkorta dessa skolors utbildningstid. Detta under förutsättning att man mer allmänt kunde räkna med att yrkesskoleundervisningen blev av kort men intensivt gedigen karaktär och att den speciella vidareutbildningen överläts åt industrien. Detta innebär att företagen mycket mer genomgående än nu måste räkna med yrkesutbildningen som ett naturligt led i produktionen. Trots öka-

Statsverkspropositionen m. m.

de statsbidragsmöjligheter kommer säkert många industrier ändå att dra sig för de höga kostnader undervisningen för med sig. För att underlätta för företagen att ändå ställa sig solidariska till denna utveckling bör man undersöka möjligheterna att utvidga skolplikten, så att ungdomarna även under det skisserade specialundervisningsåret stode under skolans administration, under det att respektive industri svarade för utbildningen.

Det framgår alltså att industriens behov av inom företaget utbildad arbetskraft i viss mån är beroende av utbildningskostnaden. En av arbetsmarknadsorganisationerna för någon tid sedan framlagd utredning tar speciellt upp dessa problem till behandling. Lönesättningens betydelse som stimulans för yrkesutbildningen uppmärksammas även. Man har funnit att den utjämning som skett mellan lönesättningen för arbete, som fordrar lång utbildningstid, och annat arbete har haft en menlig inverkan på intresset för yrkesutbildning. På samma sätt aktualiserar man förhållandet att yrkesutbildningstid i flera fall inte ens räknas som »år i yrket», när lönesättningen sker. Man rekommenderar därför arbetsmarknadens parter att till behandling ta upp frågan om den allmänna lönepolitikens återverkan på yrkesutbildningen.

Lönesättningen under lärlingstiden och det ekonomiska resultatet av utbildningen står i ett visst balansförhållande till varandra. Resultatet inte lärlingsutbildningen i bättre sociala och ekonomiska villkor, måste lärlingen kunna räkna på en relativt hög utbildningslön. Om å andra sidan en lönedifferentiering skulle föra med sig att lärlingsutbildningen öppnade möjligheter till en mer kvalificerad och bättre betald tjänst, skulle detta dels stimulera ungdomen att söka denna utbildning och dels intressera företagen att lättare kunna utvidga sin utbildningskapacitet av samhällsekonomiska hänsyn. Man vill gärna önska att dessa principer måtte av arbetsmarknadens parter tas upp till noggrann prövning inom en nära framtid.

En mycket viktig fråga i dessa sammanhang är, hur skolväsendet lyckas med att utforma utbildningen så att samhället på längre sikt får sina behov täckta, på samma gång som man låter elevens anlag och intresseinriktning få komma till sin rätt. För att i någon mån minska denna delvis skenbara motsättning håller man inom skolan på med att bygga ut en verksamhet, yrkesorienteringen, som på samma gång som den ger eleven vidgade vyer över yrkesvärlden ger honom större möjligheter att bedöma sin egen kapacitet i relation till denna omgivning.

Tonåringen är oftast fortfarande vid skoltidens slut mycket villrådig om hur den framtida levnadsbanan skall se ut. Inget yrke är »det rätta». Detta leder ofta till ett ganska intensivt yrkesbyte under dessa år. Det är ur yrkesanpassningssynpunkt naturligtvis inte förkastligt att man känner sig för, innan man gör ett kanske livsavgörande val. Många gånger skulle mycket stå att vinna både för den enskilde individen och för samhället, om yrkesmognaden kunde påverkas. Den s. k. »vilda» yrkesorienteringen, som dessa elever genomgår, kostar företagen och därmed samhället alltför mycket i förstörda verktyg och maskiner och tillspillogiven råvara för att den vägen skall kunna få stå öppen opåtalad. Går dessa yrkesbyten alltför långt, kan man också befara, att de måste få en negativ effekt på den unges personlighet, en skada som kan bli långt dyrbarare än den i direkt värdeförstöring. Ävenledes kan många misslyckade erfarenheter samlas i en mindervärdeskänsla, som många gånger antingen får ett positivt utlopp i en överkompensation på något annat område, där säkerheten är större, eller också undertryckes utan godartad överföring och därmed eventuellt kan ge upphov till psykiska sjukdomstillstånd.

Med avsikten att ta bort dessa negativa effekter har i folkskolans undervisning inlagts ämnena yrkesvägledning och yrkespraktik. Yrkesvägledningens målsättning är att »med hänsyn till arbetslivets krav ge en orientering om olika yrken och utbildningsmöjligheter

Statsverkspropositionen m. m.

samt att hjälpa eleverna att lära känna sina personliga förutsättningar för olika yrkesvägar». Om yrkeskunskapen sågs i undervisningsplanen bl. a. att »den har till uppgift att förbereda elevernas övergång till arbetslivet genom att i nära anslutning till yrkesvägledningen ge dem fortsatt orientering om yrkeslivet, i praktiskt yrkesarbete ge dem personliga erfarenheter och även en förberedande eller påbörjad yrkesutbildning inom något yrkesområde».

Det är tydligt att utbyggnaden av yrkesundervisningen måste ge överstyrelsen för yrkesutbildning betydligt ökat arbete och att personalförstärkning måste bli oundviklig. Överstyrelsen har också i sina anslagsäskanden för 1958/59 begärt avsevärt ökade anslag. Detta motiveras bl. a. med väsentligt ökade arbetsuppgifter. Det har exempelvis uppstått avsevärda förseningar med expedieringen av överstyrelsens beslut. Man har från kommunalt håll utsatt överstyrelsen för allvarlig kritik på grund av de långa dröjsmål som uppstår, innan man får del av besluten. Dröjsmålen har orsakats av otillräckliga resurser på maskinskrivningskunig biträdespersonal. Det har vid flera tillfällen inträffat, att en yrkesskola fått påbörja undervisningen utan att skolan erhållit del av de av överstyrelsen fastställda undervisningsplanerna. Bevis om lärarens behörighet att meddela undervisning kommer i många fall skolorna till handa först långt in på läsåret. Belysande är att antalet balanserade ärenden år 1953 var 187, men år 1957 uppgick till icke mindre än 1 033.

Departementschefen är emellertid ganska återhållsam såväl när det gäller anslag som i fråga om personalförstärkning. Man tycker nog, när man läser åttonde huvudtiteln på denna punkt, att han har handlat efter Runebergs recept: »Mycket prutades ej, men hälften prutades genast.»

Beträffande personalbehovet hänvisar departementschefen till 1955 års sakkunniga för yrkesundervisningens centrala ledning och viss lärarutbildning, vilka ännu inte avgivit sitt betänkande. Man

måste ta hänsyn till denna utredningsförslag, framhåller statsrådet. Men med hänsyn till yrkesskolväsendets snabba utveckling och angelägenheten av att få yrkeslärarnas utbildning tillfredsställande ordnad skulle man önska, att nämnda sakkunniga inom en icke alltför avlägsen framtid framkommer med förslag till dessa viktiga frågors ordnande.

Herr talman! Jag vill till sist något beröra frågan om anslagen under åttonde huvudtiteln till folkskolan och folkundervisningen. När man tar bort de automatiska utgiftstegringarna på budgeten, kvarstår en höjning med 26,8 miljoner kronor. Av dessa miljoner har största delen gått till upprustning av den akademiska undervisningen och utbyggnad av gymnasieorganisationen. Man har ingen anledning bestrida behovet av en upprustning på dessa områden. Man har nog känslan av att ecklesiastikministern i det hårt trängda budgetläget fått kämpa hårt för det resultat han vunnit.

Detta hindrar inte att man måste beklaga de åtstramningar som skett på andra områden. Skolbyggnadsverksamheten får finna sig i oerhört knappa villkor. Skolöverstyrelsen har begärt att anslaget skulle höjas med 53,7 miljoner, men i budgeten finns anslaget höjt med 3,9 miljoner. Det säger åtskilligt om otillräckligheten på detta område. Det är riktigt som framhållits i skolpressen, att skolbudgeten sedan flera år tillbaka har fått finna sig i en tydlig snävhet, som rimmat illa med de stora reformplaner på skolans område som nu övervägs.

Jag vill sluta med ett citat ur en artikel i en för några dagar sedan utkommen skoltidning, i vilket jag helt kan instämma. Det heter: »Det faktum att av de kvarstående 26 miljonerna största delen går åt till den högre undervisningen och forskningen, gör, att den åttonde huvudtiteln vad det gäller folkundervisningen är en rätt nedslående läsning. De nya anslagen till folkskolan och folkundervisningen i allmänhet är få. Reformen som man väntat genomföras ställs på framtiden. Dit hör t. ex. slöjdläroverutbildningen. Även förslaget om en reformerad utbildning av lärare på det husliga området får

Statsverkspropositionen m. m.

vänta. I stort sett kan man säga att folkundervisningen i årets kulturbudget seglar under knapphetens kalla stjärna.»

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det kommer alltid att råda delade meningar om politikens uppgift och mål. Skall man emellertid döma efter vad som under senare år mycket bestämt framförts från vissa meningsriktningar, måste politiken vara något mycket materialistiskt. Det förefaller, om man skall döma av dessa meningsriktningar, som om politikens huvuduppgift är att låta varje medborgare betala en eller annan tia mindre i skatt, även om man för att nå det målet måste åsidosätta andra väsentliga värden. Det är naturligt, att man vid en remissdebatt rör sig med siffror och uppgifter om statens inkomster och utgifter, men jag måste dock reagera med att uttala, att jag inte anser att man så skall gräva ner sig i dessa uppgifter, att man glömmer bort människan bakom dem. Enligt min mening bör inte politiken vara så materialistisk. Vår kristna livsuppfattning eller — om man inte vill acceptera denna uppfattning — vår humanitära uppfattning innebär, att vi bör hjälpa de människor som har det svårt ställt. I denna anda har hela sociallagstiftningen utformats, även om dess genomförande har dikterats av något olika motiv. Jag kan därför inte acceptera att man med nära nog fanatisk materialism vill spara pengar genom att ta från de många, som har det svårt, och genom en skattesänkning ge åt dem som har det bättre ställt. Det är vällovligt att man på allt sätt söker sträva efter att sänka skatterna, men det får inte ske blint och utan mänskliga hänsyn. Detta är sagt utan att på något sätt vilja uppmuntra understödsgaranda eller av önskan att medverka till onödiga anslag. Men det kan t. ex. inte vara rimligt enligt de principer, som jag här skisserat, att sänka barnbidragen eller underlåta att genomföra den höjning av folkpensionerna, som har utlovats, eller att vältra över utgifter på kommunerna

och därigenom lätta skattebördan för de större inkomsttagarna men i stället ta ut mer skatt från de mindre inkomsttagarna till följd av att kommunalskatten är proportionell, medan den statliga skatten är progressiv.

Socialpolitikens mål bör vara att skapa en minimitrygghet åt dem, som på grund av ålderdom eller andra orsaker oförvällat ej kan helt klara sin försörjning. Det är emellertid ett betänkligt avsteg från den principen, som man nu har tagit från regeringspartiets sida, när man vill genom lagstiftning införa tilläggs pensioner, som i vissa fall kan uppgå till betydande belopp. Frågan har inte diskuterats ingående i dag. Man har velat undvika det under hänvisning till att förhandlingarna i frågan ännu icke är slutförda, och jag skall inte heller närmare gå in på den. Men det bör nogsamman observeras, att när stats- och socialministrarna — och även herr Geijer och andra socialdemokrater — med agitatorisk känsla talar om tryggheten av de gamlas försörjning genom tilläggs pensioner, så har det ingenting att göra med socialpolitik. Det är alldeles onödigt att lägga ett socialt patos i deras krav, ty det finns ingen social motivering för en reform, som i vissa fall kan ge ett sammanlagt pensionsbelopp på upp till 39 000 kronor om året. Huruvida det är något slags modern socialism att åt vissa människor ge sådana pensioner, överlåter jag åt vederbörande att förklara. Så betydande pensioner, som föreslagits av socialdemokraterna, innebär enligt min mening ett klart avsteg från principen om arbetsmarknadens frihet. Det är inte någon social lagstiftning utan en lagstiftning om anställningsförmåner. Om herr Geijer återigen för fram sådana känsliga tonfall, vill jag fråga: Om man lagstiftar om en bland andra anställningsförmåner, kan man då inte tänka sig att lagstifta också om andra sådana förmåner?

För tillfället skall jag inte säga mer om pensionsfrågan än att det för varje dag allt tydligare framgår för svenska folket, att pensionsfrågan, sådan den utformats, kommer att få till syfte en maktkamp om kapitalet, och det kanske ytter-

Statsverkspropositionen m. m.

ligare understrykes av det budgetläge som diskuteras i dag.

I den situation, som jag här mycket kortfattat skisserat, föreligger alltså två olika meningsriktningar. Jag vill först säga, att jag anser det angeläget att extrema åsiktsriktningar inte får sina önskemål tillgodosedda. Högermotioner, som syftar till att vältra över bördorna på dem, som har de lägsta inkomsterna, bör enligt min mening avslås. Det finns möjligheter både till besparingar på andra områden än högern föreslagit och att öka statens inkomster. Å andra sidan nödvändiggör det ekonomiska läget att vi för en återhållsam och försiktig politik med åikttagande av största sparsamhet. Det är säkerligen klokt att först försöka genomföra de åtgärder som vi redan har beslutat, innan vi planerar nya jätteprojekt som t. ex. dessa tilläggspensioner. Vare sig man vill kalla detta centerpolitik eller inte, så är det i varje fall en realistisk politik, som i längden blir till största nytta för vårt land.

Jag tror inte heller att det skulle vara så farligt, om denna stora och mycket omdiskuterade fråga finge vänta något på sitt genomförande. Vi har gjort den erfarenheten i svensk politik tidigare, att frågor av mycket stor och genomgripande betydelse har vi hellre låtit vänta någon tid än att genomföra dem så snabbt som man i detta fall uttalar önskemål om. Problemet att klara vårt lands ekonomi i fortsättningen är över huvud taget så pass bekymmersamt och allvarligt, att också det manar till försiktighet på alla områden.

Dagens remissdebatt har gått i traditionella spår med mycket talande om vårt lands ekonomi och naturligtvis som vanligt med många goda råd om hur allt skulle ha ordnats och eventuellt skall ordnas så att det blir bättre än det för närvarande är. Man måste dock ställa sig en smula misstänksam till alla välvilliga råd, mest därför att de förefaller att kunna ordna allting för bra. Det är föga troligt att vi kan lösa vårt lands ekonomiska problem så enkelt och, jag skulle särskilt i detta fall vilja tillägga, på ett så smärtfritt sätt

som högern och folkpartiet föreslår och samtidigt ge medborgarna många flera fördelar än de för närvarande har. Skulle man bedriva en sådan politik, måste man väl förutsätta att produktionen skulle ha ökat betydligt mer än den gjort under de senaste åren. Men hur skulle produktionen kunna ökas ytterligare? Vi har ju i stort sett haft full sysselsättning, och vi har haft så stora investeringskrav, att vi inte har kunnat tillgodose dem. Har det varit så, att arbetskraften utnyttjats på ett felaktigt sätt, eller har arbetarna inte gjort sitt bästa inom produktionen? Har felaktiga investeringar gjorts? På vilka områden skulle investeringarna ha gjorts? Skulle man ha byggt ett mindre antal bostäder, eller skulle man ha kostat mindre på vägar, på försvaret, på sjukhus och skolor, eller vad är det som är felinvesterat i dessa fall? Jag skulle önska att det inte förekom så många allmänna talesätt, utan jag anser att det, eventuellt till lärdom för framtiden, bör anföras konkreta exempel på vad som varit felinvesterat — om arbetskraften inte utnyttjats på ett tillfredsställande sätt, om det slagit fel i fråga om import och export eller om det varit andra faktorer som inverkat.

Jag tror knappast att man skulle ha kunnat anvisa en väg som lett till en högre produktion, utan det blir här närmast fråga om en avvägning mellan olika områden. På den punkten kan det givetvis diskuteras vad som hade varit bäst och vad som mer eller mindre borde ha beaktats. När herr Ewerlöf här tidigare sade, att högern föreslagit så många besparingar, tänker vi omedelbart på högerns begäran om skattesänkningar, och hade dessa besparingar genomförts, hade det inte blivit någon skillnad i vårt statsfinansiella läge. Högerns aptit när det gäller skattesänkningar syftar väl till att vinna väljarnas gunst, och hade högern fått sitt förslag om skattesänkning genomfört, hade man väl kommit igen med ytterligare krav på skattesänkningar, och hur långt man hade kunnat gå i detta fall, är svårt att säga. Men man hade naturligtvis inte

Statsverkspropositionen m. m.

kunnat gå alltför långt, ty högern skulle då så småningom förlora det mesta av sina argument i agitationen.

Jag skulle i detta fall vilja tillägga att man från högerns och folkpartiets sida under åtskilliga år lagt fram s. k. besparingsförslag, som i regel inte gått ihop utan man har också fått sikta på budgetöverskotten. Här har nämnts valåret 1956, men vi kan gå ännu längre tillbaka och nämna valåret 1952, då vi hade en miljard kronor i beräknat budgetöverskott. Detta överskott användes flitigt under valrörelsen, och man framhöll att det fanns utrymme för stora skattesänkningar, eftersom det förelåg ett budgetöverskott. Men det har gått likadant varje år på det sättet, att de stora överskotten inte har kunnat behållas, utan de har minskat högst betänkligt. Det skulle vara intressant, om det gjordes en sammanställning över de budgetöverskott, som beräknades vid riksdagens början, och man jämförde dem med skattesänkningsskraven och det verkliga budgetutfallet.

Med den allmänna sparsamhet, som jag tror kommer att känneteckna årets riksdag och som är nödvändig, är det självklart att det finns poster, där det skulle kunna sparas ytterligare. Här har nämnts bostadssubventionerna. I det, som människorna behöver för sitt livsuppehälle, ingår i första hand mat, kläder och bostäder. Det är då egendommeligt och kanske inte så konsekvent att det när det gäller ett av dessa ting förekommer subventioner, och det är besträffande bostäderna. Det förekommer knappast beträffande livsmedel, och när det gäller kläder har vi, såvitt jag förstår, inte några subventioner alls. Det är därför inte konsekvent att ha kvar subventionerna just när det gäller bostäderna. Det fanns anledning att ha sådana subventioner, när de infördes, men sedan dess har det gått lång tid, och vi har efter hand avvecklat dessa subventioner. Jag skulle vilja uttala den önskan, att vi tillämpade ännu snabbare takt för bostadssubventionernas avveckling.

Jag vill sedan i detta sammanhang ta

upp frågan om ett annat investeringsobjekt. Jag tänker framför allt på vägarna. Både bostadsbyggande och vägbyggande berör ju statens finanser. Jag anser att man mycket väl kan sammanställa dessa båda objekt och göra detta till en avvägningsfråga. Skall man ständigt öka bostadsbyggandet, under det att man intar en mycket restriktiv hållning till frågan om vägnars förbättring? Jag instämmer helt och fullt i statsministerns uttalande härvidlag, att vi bör investera medel för sådana ändamål, som kan föra produktionen och annat framåt. Om vi gör ytterligare investeringar på vägväsendets område, kan det utan vidare understrykas att detta är till förmån i alla avseenden. Man skulle väl också önska att det skulle bli något klarare linjer i detta fall. Vi tar ut en automobilskatt, som är så pass stor att vi inte kan utnyttja allt vi får in, utan vi använder dessa pengar till andra ändamål. Inom en rätt snar framtid måste vi ändå komma dit, att vi antingen i överensstämmelse med de principer som vi nu har använder automobilskattemedlen till vägarna helt och hållet eller anlitar en annan utväg och sänker beskattningen — jag skulle snarare vilja säga avgifterna — på bilismen, eller också får man anlita en tredje utväg och säga att bilismen skall särskilt beskattas och pengarna användas i den allmänna budgeten. I varje fall måste det bli ordning på hur man skall göra med dessa avgifter för bilismen. Vi måste väl bestämt sträva att så snart som möjligt skapa klarhet på detta område.

Vilka områden som skall bli föremål för besparingar kommer väl att behandlas så ingående under riksdagens gång, att jag inte har anledning att gå närmare in på det. Jag vill bara ge något ytterligare exempel på hur staten skall kunna tillgodose den angelägna uppgiften att få mera inkomster. Det måste naturligtvis göras mycket allvarliga överväganden om hur man i varje fall på vissa områden skall kunna begränsa konsumtionen. Jag får dock säga att där föreligger en väldigt stor känslig-

het i vissa fall. Jag skall nämna ett par exempel.

Under förra året inbjöds riksdagens ledamöter till ett möte som väckte stort intresse. Där behandlades tobaksrökningens skadlighet, och det visades en film, som tilldrog sig betydande uppmärksamhet. De anföranden som hölls av framstående läkare var intressanta och chockerande. Det har legat en broschyr här ute tidigare, och den finns fortfarande kvar, där alla de hälsovådor framställs som uppstår genom tobaksrökning. Man undrar därför varför det råder så stor känslighet inför att beskatta också tobaken mera. Det har interPELLERATS härom flera gånger, och jag tycker faktiskt att det är anledning att citera några rader ur vad statsministern sade i ett interpellationssvar i andra kammaren den 29 maj 1956:

»Alldeles fränsett tobaksrökningens skadliga inverkan på andra organ, framför allt hjärta och kärlsystem, har hittills gjorda erfarenheter och rön beträffande korrelationen tobaksrökning—lungcancer i stort sett varit så pass entydiga att det enligt medicinalstyrelsens åsikt måste anses vara ett folkhälsoproblem av stora mått att söka minska folkets tobakskonsumtion, speciellt cigaretterrökningen, som av allt att döma innebär större cancerrisk än andra tobaksformer.

Det är tydligt, att en avgörande vikt härvidlag får tillmätas själva tillvänjningsstadiet för tobaksrökningen. För att effektivt och på längre sikt begränsa tobakskonsumtionen är en rationell upplysning framför allt bland ungdomen av den största betydelse.»

Jag har velat anförda detta citat. Jag skall inte direkt diskutera tobaksrökningen i dag, men jag kan inte förstå den känslighet som visas från regeringens sida mot att lägga en ytterligare liten beskattning på en sådan vara. Man får väl ändå förmoda, att statsministern med detta uttalande inte menade, att propagandan skulle bedrivas på ett sådant sätt som svenska folkets eget företag gör — Svenska tobaksmonopolet är ett monopolföretag och därmed svenska

Statsverkspropositionen m. m.

folkets eget företag, men jag känner mig inte alltid hedrad av att vara delägare i detta företag. Om man studerar statsministerns svar, förstår man hur propagandan borde bedrivas, men man ställer sig ganska undrande när man kommer ned i tunnelbanan och där ser insmickrande jätteaffischer och i vissa veckotidningar stora annonser, som talar om hur mild och god den och den cigaretten är, som om det vore någonting utmärkt, om man tillägnade sig vanan att röka.

Jag tycker faktiskt att det är för stor känslighet på detta område. Förra gången när man skulle höja cigarrettpriset talades det allmänt om att man skulle lägga på två öre på varje cigarett, men till slut stannade man vid att ta en ettöring, och efter vad jag vet har konsumtionen stigit sedan dess. Då skulle det väl inte vara ur vägen att man använde ett sådant skatteobjekt för att få in mera pengar. När man fick in 50 miljoner genom att ta ett öre i stället för två öre, finns det möjligheter att få in ytterligare pengar genom att höja till två öre. Det vore till nytta för statskassan och framför allt för folkhälsan.

Det förhåller sig på samma sätt med spriten. Höjningen med fem kronor har haft en mycket välgörande effekt på nykterhetstillståndet i vårt land, och jag tror inte att det hade varit ur vägen om man i stället hade höjt med tio kronor. Talar man med folk i allmänhet — jag tänker då både på nykteristerna och framför allt på dem som nu använder sprit — är det många som uttalar sin förvåning över att det inte blev en höjning med tio kronor på en gång.

Man får hoppas att dessa områden kommer att uppmärksammas, ty när det gäller sådana konsumtionsområden behövs man inte alls dra sig för att lägga på ytterligare skatt.

Jag vill till slut, herr talman, säga att man nog inte kan undgå att tycka att känsligheten är alltför stor när det gäller att beskatta konsumtionsvaror. Man tar ut konsumtionsskatter på andra vägar än direkt på konsumtionen. Man vill gärna gå över något annat led och inte

Statsverkspropositionen m. m.

lägga skatterna direkt på konsumenterna. Beträffande företagsbeskattningen är vi medvetna om — och det har Landsorganisationen sagt i annat sammanhang — att om vi ökar denna, tenderar den mycket lätt att bli en konsumtionsbeskattning. Man får dock en buffert emellan, så att inte skatten läggs direkt på konsumenterna.

Om vi skall kunna få vårt lands ekonomi på sund bas, måste nog alla partier tänka på att föra en realistisk politik och inte vara så känsliga när det gäller att ta ut sådana skatter som drabbar konsumenterna direkt.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! I årets statsverksproposition har kommunikationsdepartementets chef helt avvisat de av Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och statens trafiksäkerhetsråd gjorda äskandena om höjda anslag, och inte heller har anslaget för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning på 100 000 kronor uppräknats. Detta är synnerligen märkligt, då man betänker vilken viktig ställning i samhällsdebatten den bristande trafiksäkerheten kommit att inta och med vilken oro allt större delar av vårt folk ser på *den s. k. fjärde folksjukdomen, trafikolycksfallen*.

Trafiksäkerhetsrådets motivering för höjning av dess anslag är synnerligen stark. Rådet påpekar, att under år 1956 inträffade i runt tal 49 000 vägtrafikolyckor i vårt land med 4 000 omkomna eller svårt skadade samt 15 000 lindrigt skadade. Olyckstalen beräknas enligt de siffror vi hittills fått bli än högre under 1957. Kostnaderna för trafikolyckorna uppgår till över 500 miljoner kronor om året. De åtgärder i trafiksäkerhetsfrämjande syfte, som genomfördes 1955 på förslag av 1953 års trafiksäkerhetsutredning har lett till positiva resultat, men trafiksäkerhetsarbetet måste fortsätta och intensifieras.

Det som hittills mest brutit på detta område i vårt land är att utredningarna om trafikolyckornas orsaker ej bedrivits tillräckligt grundligt och på till-

fredsställande vetenskapligt plan. Trafiksäkerhetsrådet har nämligen ej haft tillräckliga medel och personal för detta. Rådets uppgift är att bedriva undersökning och forskning angående trafikolyckornas orsaker samt de olika orsaksfaktorernas relativa betydelse och framkomma med förslag till åtgärder. Denna verksamhet består av dels på längre sikt bedriven grundforskning inom skilda vetenskapliga discipliner och dels sådana studier av förhållandena i trafiken, som utan större omgång kan ge uppslag åt det praktiska trafiksäkerhetsarbetets företrädare. Det är vad vi kallar tillämpad forskning eller operationsanalys. Dessa uppgifter har högst ofullkomligt kunnat skötas. Erforderliga medel därför har ej funnits.

I årets petita framlägger rådet resultatet av en intern utredning beträffande organisatoriska riktlinjer för trafiksäkerhetsforskningen och framhåller med anledning därav följande.

Grundforskningen hör naturligtvis hemma vid vetenskapliga institutioner, men även enskilda forskare kan engageras härför.

Den tillämpade forskningen eller *operationsanalysen* har den aktuella trafiken som direkt studieobjekt och omfattar bl. a. program för observationer av förhållandena i trafiken samt registreringar av olycksfallsdata, inventerande analyser härav, studier av effekten på olyckstalen av olika trafiksäkerhetsfrämjande handlingsalternativ samt jämförelse mellan olika sådana alternativ för att nå fram till ett optimalt handlingsprogram. De matematisk-statistiska metoderna spelar här dominerande roll, men även andra fackområden berörs. Operationsanalysen måste stå i intim kontakt med det direkta trafiksäkerhetsarbetet och bedrivas av personer med både god vetenskaplig skolning och praktisk blick. En central sådan arbetsgrupp måste först bildas. Att den bildas under rådet och etappvis uppbygges synes vara ganska naturligt. Med hänsyn till den fundamentala betydelse som en sådan måste få för trafiksäkerhetsarbetet samt den trängande och hotan-

Statsverkspropositionen m. m.

de situationen på området föreslår nu rådet att organisationen av denna centrala grupp påbörjas utan dröjsmål samt åskar medel för upprättande av en forskningsavdelning och en kansliavdelning.

Som skäl för att avslå detta anför nu statsrådet, att en ny trafiksäkerhetsutredning tillsatts i december 1957. Detta är föga övertygande, då denna utredning syftar till en samordning av de många krafter som arbetar på trafiksäkerhetsområdet, och ytterligare anslag för forsknings- och analysuppgifter kommer med säkerhet att bli nödvändiga. Även om en omorganisation skulle komma att föreslås och komma till stånd, måste det primära i alla fall bli en fast trafiksäkerhetsinstitution. Det finns därför inget som helst motiv att under utredningsarbetets gång hålla anslag till forskningen nere. Tvärtom kan utredningen få praktiska lärdomar genom uppbyggande av en sådan här central arbetsgrupp. Olycksfallen kommer ju oavbrutet och blir i så fall analyserade på ett helt annat sätt än hittills.

De direktiv, som den nya utredningen fått, är för övrigt i flera avseenden mindre lyckliga. Ehuru statsrådet helt naturligt ej definitivt binder sig på förhand för en viss lösning av frågan om den blivande centrala trafiksäkerhetsinstitutionen, säger han dock, att utredningen under alla förhållanden skall framlägga ett konkret förslag, enligt vilket trafiksäkerhetsrådets kansli uppgår i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens föreslagna nya trafikbyrå och rådet självt, vars existens han sätter i fråga, organiseras som rådgivande organ åt denna styrelse i dess trafiksäkerhetsarbete. På förhand ställer han sig kritisk emot ett självständigt centralt trafiksäkerhetsinstitut efter utländska förebilder. Detta måste väl dock till slut bli den definitiva lösningen, om det kritiska förnuftet skall få råda.

Man kan fråga sig, om herr statsrådet inte lärt av sin företrädare, som på samma sätt vid föregående års riksdag framlade en proposition om vattenvården, där förslag även framfördes att

väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle genom en ny byrå ta hand om problemen. Propositionen blev emellertid inte godkänd av riksdagen. Här föreliggande problem är ur samhällsmedicinsk och vetenskaplig forskningssynpunkt tämligen parallella. De lämpar sig lika litet eller lika mycket att läggas under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som t. ex. under medicinalstyrelsen. Den nya organisationen måste byggas upp på självständigt sätt.

Den för dagen mest aktuella frågan, upprättande av en vägarnas permanenta haverikommission, berörs mycket litet i utredningens direktiv.

Som skäl för att nu hålla anslaget till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande nere åberopar statsrådet att detta bör bli en stimulering för NTF att intensifiera sin strävan att erhålla bidrag från privat håll. Som bekant har trafikförsäkringsföretagen under en följd av år lämnat ett bidrag på 125 000 kronor till NTF:s verksamhet. Bolagen har emellertid i sin skattedeklaration icke fått göra avdrag för dessa bidrag som omkostnader, varför de aviserat NTF om att en sådan bidragsgivning för närvarande är så ofördelaktig ur skattesynpunkt, att det är osäkert, om ytterligare bidrag kommer att utbetalas. NTF har gjort en framställning till Kungl. Maj:t att dylika bidrag skulle bli avdragsgilla, men finansministern har remitterat framställningen till den pågående skatteutredningen. Hur det går vet ingen. Det hade varit bättre, om kommunikationsministern stimulerat på ett annat sätt. Han hade kunnat ge sin tillstyrkan till denna framställning.

NTF har visserligen härutöver intensifierat sitt arbete för att få bidrag även från andra håll, men detta borde givetvis ej ha någon inverkan på statsbidragets storlek.

Slutligen har statens trafiksäkerhetsråd, statens medicinska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd i gemensam skrivelse hemställt, att anslaget för vetenskaplig säkerhets-

Statsverkspropositionen m. m.

forskning måtte höjas från nuvarande 100 000 kronor till två miljoner kronor. Motiveringen är även här mycket stark. Man åberopar främst det stora antalet döda och skadade i trafiken och de stora materiella skador, som under senare år uppkommit genom vägtrafikolycksfallen. Det klarlägges, hur försummad forskningen på detta område är och hur litet man analyserat orsakerna och de tre grundfaktorernas, människans, vägens och fordonets, relation till varandra. Splittringen mellan olika statliga myndigheter vid dessa problems behandling påpekas även.

Även här har statsrådet slagit dövörat till. Han har delvis motiverat sitt avslag med att övriga vetenskapliga forskningsråd i årets statsverksproposition av annat statsråd föreslagits få avsevärda anslagsökningar och därför borde kunna dela med sig. Men är detta, herr statsråd, att riktigt handskas med verkligheten, då dessa andra forskningsråd har så relativt sett små anslag i jämförelse med vad motsvarande organ får i andra länder och i jämförelse med vad de begärt och behöver? Det hade i så fall varit bättre att mer rationellt fördela anslagen, när alla får så relativt litet.

För några veckor sedan hölls i Lund en kontaktkonferens i trafiksäkerhetsfrågor mellan läkare, psykologer, polischefer, försäkringstjänstemän, jurister, representanter för motororganisationer m. fl. Syftet med konferensen var att diskutera, om nya riktlinjer för trafiksäkerhetsarbetet behövdes, med utgångspunkt närmast från de forskningsresultat, som uppnåtts under de senaste åren av vissa samarbetande läkargrupper. Man fann att så var förhållandet.

Professor Bo Kjellberg uttryckte saken en smula drastiskt så, att vi nu måste gå ifrån utredningar på resonemangsstadiet av en eller annan mer eller mindre strängt upptagen landshövding för att i stället gå över till rent vetenskapliga utredningsmetoder. Det är kanske chockerande för de flesta, att man utan vidare kan beteckna den Mossbergiska utredningen som ovetenskaplig, men vid när-

mare eftertanke är det ej så märkvärdigt, att man skiljer på det ena och det andra. Landshövding Mossbergs synpunkter må ha varit hur kloka som helst, men de grundade sig på mer eller mindre subjektiva antaganden och ej på vetenskapliga fakta.

Vetenskaplig forskning har något väsentligt att ge på trafiksäkerhetens område, om den på modernt sätt sker i form av teamwork mellan olika fackmän. Professor Helge Wulff framhöll t. ex., att man på kirurgiska kliniken inom MAS har cirka 400 skullskador per år som härrör från trafikolyckor. Då skall man komma ihåg, att ett stort antal av de värsta fallen går direkt till neurokirurgiska kliniken i Lund. Om man kunde eliminera dessa, skulle t. ex. all nuvarande väntetid på kirurgkliniken av MAS för operationsintagning bortfalla. En analys av skadornas orsaker skulle kunna ge anvisning på lämpliga förebyggande åtgärder, t. ex. obligatorisk användande av godkända störthjälmor för motorecyklister. Andra utredningsobjekt är åldersfördelningen bland de skadade, alkoholens, tabletternas och trötthetens roll o. s. v. I fråga om vägarnas beskaffenhet som olycksorsak efterlyste professor Wulff, varför inte kantstenen vid den inre gränsremsan på motorvägen mellan Malmö och Lund togs bort, då bortåt 20 procent av olyckorna på denna motorväg förorsakades av denna kantsten, vilken hade en väguppgift av mycket tveklaktig nytta. Vägdirektör Plantén delade professor Wulffs uppfattning men konstaterade, att en sådan åtgärd inte var så enkel att genomföra i den svenska vägbyråkratien.

Är då inte det mesta av detta redan utrett? Nej, det är det tyvärr inte. Riksdagsdebatten den 4 december 1957 gav en skrämmande illustration till professorerna Kjellbergs och Wulffs uttalanden. När man på fullt allvar kan hävda i den svenska riksdagen, som då skedde, att en fartbegränsning till 80 å 90 km i timmen skulle lösa de värsta problemen, är det illa ställt. Vi har inte tillstymmelse till utredning om att något större antal svåra olyckor berott på högre fart än

de angivna maximifarterna. Tvärtom visar en jämförande undersökning mellan motorvägen och den gamla vägen mellan Malmö och Lund, att personskadorna på motorvägen, där hastigheten är väsentligt större, ej har varit av svårare art genomsnittligt än på den gamla lundavägen med dess relativt låga fartmöjligheter. Trots att trafiken betydligt intensifierats på den nya motorvägen har antalet skador minskat till en tredjedel mot tidigare på den gamla.

Vägens kvalitet är av största betydelse för trafiksäkerheten. I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens nya vägplan hävdas, att dess genomförande skulle komma att medföra en möjlig reduktion av trafikolycksfallen till hälften. Detta är också en väsentlig orsak till att vi bör skynda på vägplanen och inte försinka den, som för närvarande sker.

I tidigare undersökningar har man hävdat, att den mänskliga faktorns betydelse för trafikolycksfallen skulle vara så stor, att den skulle betytt bortåt 90 procent. Vid dessa sista undersökningar, som refererades i Lund, fick man emellertid klart för sig, att dessa siffror är betydligt överdrivna. Vägen och vagnen får inte nonchaleras. Man skulle kanske kunna uttrycka det så, att den mänskliga faktorns betydelse till viss grad är omvänt proportionell mot vägens kvalitet; ju högre vägkvalitet, dess lägre betydelse får den mänskliga faktorn.

Landsfogde Eliasson skildrade vid konferensen statspolisens nya giv att testa bilar utan åtalsrisk för ägarna. Heder åt ett sådant initiativ, som borde utgöra en tankeställare för många fall av alltför åtalsnitiska åklagare. Resultatet av testningen var tyvärr skrämmande. Vagnens betydelse som faktor för olyckorna är säkerligen undervärderad.

Försäkringsdirektör Knut Norström ställde en del frågor. Vad är orsaken till att ett stort antal bilförare i åldern 47—48 år och med 25 å 30 års prickfri körning plötsligt blir medverkande i katastrofall? Varför händer katastrofer påfallande ofta, när bilföraren är ute och kör med hela familjen? Är han irriterad eller lyckligt ouppmärksam?

Statsverkspropositionen m. m.

Vetenskapsmännen hävdar med bestämdhet, att vetenskaplig forskning har mycket att ge även på trafiksäkerhetsområde. Vem kan motsäga detta? Förvisso ej vår kommunikationsminister direkt, men han tillsätter ånyo en trafiksäkerhetsutredning i landshövdingeregion utan minsta inslag av vetenskapsmän eller teknici. Man kan på förhand säga, att det måste bli ett nytt tyckande på subjektiva grunder utan reell och objektiv bedömning. Men samme kommunikationsminister har inte råd att ge vetenskapen möjlighet att hjälpa till genom att skänka den de erforderliga ekonomiska resurserna, trots att samtliga våra vetenskapliga forskningsråd är samlade i en sällsynt enig opinion.

Det rör sig inte om stora pengar. Nuvarande anslag är 100 000 kronor, d. v. s. 10 öre per bil och år eller 6 öre per motorfordon. Äskandena slutade på 2 miljoner kronor, d. v. s. 2 kronor per bil eller litet mer än 1 krona per motorfordon. Totalt föreslås för samtliga trafiksäkerhetsuppgifter en summa av cirka 700 000 kronor. Man får då komma ihåg, att vid halvårsskiftet 1957 var antalet motorfordon i riket approximativt 1 650 000, därav 930 000 bilar, 270 000 motorcyklar och 450 000 mopeder.

Man bör i detta sammanhang ej förbigå, att samtidigt även i år föreslås att ett stort belopp — i år omkring 320 miljoner kronor — överföres till budgetutjämningsfonden från motorfordonsbeskattningen och att dessutom den så kallade bilaccisen på cirka 140 miljoner kronor även direkt går in i den allmänna budgeten. Bilisterna betalar verkligen så mycket, att de kan begära att ett rimligt belopp av deras bidrag används för trafiksäkerheten.

Jag måste därför allvarligt hemställa till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att begrunda olycksfallsstatistiken — de cirka 4 000 årligen omkomna eller svårt skadade, varav en tredjedel barn, och de årligen till 500 miljoner kronor uppgående kostnaderna för trafikolycksfallen — och än en gång överväga, om det ej vore bättre med kraftigare insatser från statsmakter-

Statsverkspropositionen m. m.

nas sida för ökande av trafiksäkerheten i vårt land, för åstadkommande av bättre förebyggande åtgärder mot trafikolyckorna och den fjärde folksjukdomen, samt främst att snarast tillsätta en vägar- nas permanta haverikommission.

Herr **MANNERSKANTZ** (h):

Herr talman! Det tjänar inte mycket till och blir väl också för kammarens ledamöter en smula tjatigt, om de flesta talarna här skall ägna sig åt att granska årets statsverksproposition. Jag skall inte göra det så mycket, men det är några saker där, som har konsekvenser på områden, som jag tänkte beröra.

Finansministern har ju inte lagt ner någon större möda på att försöka dölja, att vi nu med ganska stora steg har kommit till ett svårt läge med våra statsfinanser. Inom parentes vill jag här säga, att vad min ärade vän herr Eliasson sade tidigare, att vi alla är lika delaktiga däri, inte är alldeles adekvat. Det är inte bara så att det finns olika nyanser i meningarna, utan schatteringarna är ganska stora. Vi inom högern har i många år både här i riksdagen och litet varstans ute i landet fått schavottera för att vi velat pruta ned det ena anslaget efter det andra, många gånger känsliga anslag. Vid sådana tillfällen kommer man minsann ihåg det, men man borde komma ihåg samma sak, när sådana här slutsatser skall dragas. Jag vill därför påminna om att det finns sådana, som är i varje fall något mindre skyldiga än majoriteten till att vi inte i tid sett till att ordna för oss så som jag tycker det borde ordnas, nämligen att utgiftsökningen skall hålla sig inte några hästlängder före näringslivets utveckling utan några hästlängder efter, så att man hela tiden har en reserv. Därigenom skulle man få en större handlingsfrihet.

Man skulle då också vinna en annan sak. Då skulle man nämligen kunna se till att staten på ett bättre sätt än nu i många år har skett sköter om sådana saker som det verkligen är statens primära uppgift att sköta. Här har påtalats

en mängd brister. Den föregående talar- ren var inne på trafiksäkerheten, där- till har vi hela vägväsendet, och herr Sunne talade om brist på lärare till ut- bildning på alla möjliga områden. Des- sa brister är stora, och jag undrar om det inte hade varit riktigare att i tid sköta om sådant som staten verkligen skall göra, än att göra en mera allmän utdelning av pengar till medborgare, som inte direkt behöver dem. Man har kanske också försummat att sörja för värlösa, änkor och invalider. Det kos- tar ganska litet pengar, men det måste ändock ordnas, och jag menar att myc- ket har försumrats på den punkten, medan stora pengar har gått till barn- bidrag, folkpensioner, mödrahjälp och hela denna långa rad av åtgärder, som i första hand belastar femte huvudtiteln. Man kan ha olika åsikter om hur staten bör sköta sina medel på detta område, och jag för min del tycker att man i första hand bör se till att människor får möjlighet att göra vad som kan gö- ras inom den ram de lever i, hellre än att de skall få någonting till skänks som de inte direkt behöver.

Den konsekvens av budgetläget som jag här främst vill påtala är statens sto- ra upplåningsbehov. Anser finansminis- tern att jag överdriver eller att jag är en alltför fräck individ, när jag gör gällande att staten antagligen måste lå- na upp åtminstone 2,2 miljarder under nästa budgetår? Jag undrar hur stort sparandet blir här i landet under mot- svarande tid. Något större än den nämnda summan är det väl, men det blir en för liten del över åt andra, som vill låna för direkt produktiva uppgifter. Ty av den upplåning som staten här kommer att försöka göra går ju bara en liten del till produktiva ändamål, medan åtskilligt faktiskt går till löpan- de utgifter, som man inte borde finan- siera med lån. Konsekvensen blir ju, att det som man verkligen behöver inves- tera i för att förbättra produktionsappa- raten i landet blir åsidosatt till förmån för sådant som borde ha fått komma i efterhand.

Man kan ju fråga sig, vad det egent-

ligen är för någon mening i att man uppmanar folk till sparsamhet, om en allt mindre del av det sammanlagda sparandet i landet ställs till den produktiva verksamhetens förfogande. Jag erkänner att det som staten lånar för kraftverksbyggande, för utnyttjande av atomenergi och sådant kan kallas för produktivt, men det utgör en alltför liten del av det hela. Och speciellt förkastligt är det naturligtvis att låna till driftbudgeten.

Nu kommer vi väl att hamna i en besynnerlig ställning, där man inte kommer att veta om man handlar rätt eller inte. Jag tycker att man kan konstatera att regeringen nu efter åtskilliga års regerande sätter oss i en situation, där vi kommer att få känning av inflatoriska krafter samtidigt som vårt höga kostnads läge har hjälpt till att befordra en avmattning som kanske delvis är influerad från utlandet. Skall man anse att man handlar rätt, om man vill öka investeringarna för att motverka depressionen, eller är det så att man med dylika åtgärder gör fel och bara gynnar inflationen? Jag tycker att det är ett riktigt mästerstycke att ha bragt oss i detta läge, som man åtminstone inom nationalekonomien i allmänhet inte har trott vara möjligt.

Jag skulle väl tro att statens åtgöranden för närvarande egentligen är den enda inflatoriska kraften. I varje fall tror jag att dessa utgör den väsentligaste orsaken, men de är ju en ganska mäktig sådan kraft. Detta förnekas i viss mån i finansplanen, och statsministern har här i dag förnekat att det stora underskottet skulle ha någon inflationsdrivande verkan, men dessa uttalanden kan vi faktiskt inte tro på.

Med det välstånd som vi länge och väl har haft här i landet förhåller det sig nog inte alldeles så som finansministern lär ha sagt i radio, när han presenterade budgeten den 11 januari. Jag hörde inte själv hans anförande, men jag har hört sägas att han där gjorde gällande, att den välståndsökning som nu länge och väl har pågått skulle vara resultatet av regerandet här i landet.

Statsverkspropositionen m. m.

Om jag inte har blivit fel upplyst, sade finansministern att det var annat när han gick omkring och agiterade i statorstugorna; då var det sorgligt att se hur folk bodde. Detta skulle väl då innebära att orsaken till att det i dag är så avsevärt bättre skulle ligga i regerandet. Men är detta verkligen riktigt? Den största och uthålligaste boom eller högkonjunktur som vi har haft under detta århundrade har ju nu hållit på oavbrutet egentligen utan några allvarligare störningar sedan lång tid tillbaka. Detta har inträffat samtidigt med att den tekniska utvecklingen kan sägas ha tagit ett av sina trappsteg, något som har tagit sig uttryck i stora möjligheter att öka produktionen per arbetstimme. Hur skulle det — för att nu återgå till finansministerns minnesbild i radioföredraget — ha varit möjligt att bereda människorna inom t. ex. jordbruksnäringen samma standard som i dag under en tid, då det i vårt land knappast fanns några traktorer och i varje fall inga skördetröskor eller den moderna uppsättning av redskap och apparater som man numera hänger efter traktorererna? På min fädernegård gick i min barndom tjugo man i sned linje och högg råg med lie. Efter dem kom tjugo andra, hjon som man sade, d. v. s. fruntimmer och ungdomar, och band upp säden. Tolv—femton andra travade upp rågen. Sammanlagt deltog på detta sätt omkring sextio människor i skördarbetet. Alla dessa utförde säkerligen inte lika mycket per dag som man i dag klarar med en enda stor självgående skördetröska. Detta är väl om något ett åskådligt exempel på hur snabbt utvecklingen gått, och mot den bakgrunden kan man förstå, att det varit möjligt att åstadkomma stora standardförbättringar för människorna. Det är därför inte juste att göra ett sådant påstående som att det skulle vara själva regerandet som hade åstadkommit denna stora förbättring.

Det har i dagens debatt mycket talats om vilka slutsatser som man bör dra i det ekonomiska läge, vari vi nu kommit. Faktum är att man måste dra

Statsverkspropositionen m. m.

vissa slutsatser, och vi kan inte bara låta utvecklingen gå vidare, hur den vill. Finansministern själv understryker upprepade gånger i finansplanen, att man måste dra vissa slutsatser, vara återhållsam o. s. v. Särskilt efter statsministerns inlägg i debatten i dag måste man emellertid ställa sig frågande till om regeringen och det socialdemokratiska partiet verkligen är beredda att göra den erforderliga omprövningen. I så fall måste man säkerligen vara mera radikal än vad socialdemokraterna i dag är. De representerar nu för tiden faktiskt en konservatism av det slag som vi inom högern förr i världen beskyldes för att företräda. Man måste i dagens läge bryta litet med det förgångna. Vi har kommit i den situationen, att vi inte slaviskt kan fullfölja tidigare fattade beslut utan att tänka på det läge, i vilket våra finanser råkat, delvis på grund av denna politik.

Finansministern varnar med stort fog för de automatiska utgiftstegringarna. Enligt min uppfattning torde det väl också vara möjligt att påverka och något begränsa även de automatiska utgiftstegringarna. Vi måste åtminstone tills vidare avstå från ytterligare kostnadskrävande reformer. Vi måste kanske t. o. m. ompröva redan fattade beslut, om vi finner att ett fullföljande av dem kommer att lända landet till skada och således också skada dem som man avsett att hjälpa.

Vidare måste man ta itu med hela den stora administrativa organisationen, vilken delvis åstadkommer automatiken i utgiftstegringen. Det är naturligt att ett verk med en duktig chef strävar efter att utvidga sin verksamhet så mycket som möjligt, men vi kan inte tillåta att den administrativa apparaten växer alltför mycket. Jag förstår mycket väl att det kan vara svårt att motstå en dylik automatisk utveckling, men det är de svåra problemen som man måste ge sig i kast med. I ett så litet land som Sverige är det nödvändigt att vara observant på administrationsapparatusens tillväxt, framför allt på grund av att vi inte har ett stort lands befolkningsun-

derlag att finansiera apparaturen med. Byggnadsstyrelsen har — för att nu ta ett enda exempel på utvecklingen — anmält att ämbetsverken i Stockholm för närvarande disponerar 7 000 rum och innan år 1965 kommer att behöva ytterligare 2 100 rum.

Det finns många andra områden som man måste uppmärksamma, då det gäller att komma till rätta med de stegrade utgifterna. Frågan är till och med om man inte måste ge sig på även sådana ting som folkpensionerna och undersöka om det inte är nödvändigt att något begränsas den takt, i vilken man söker uppnå de eftersträvade målen. Det fordrar kanske litet mod i barmen, men det är ändå bättre att ta itu med dessa problem än att utan vidare acceptera en utgiftsmängd, som kommer att medföra att det blir ändå svårare att balansera kommande statsverkspropositioner.

Det är möjligt att de besparingsåtgärder, som från högerpartiets sida kommer att föreslås i år och som tidigare till väsentlig del inriktats på skattesänkningar, kan komma att behöva utnyttjas för att täcka hålen i budgeten. Det vill jag i nuvarande stund inte med bestämdhet yttra mig om, men det förefaller inte osannolikt att man på något sätt måste bättra på den täckning av utgifterna som finansministern redovisar i driftbudgeten. Vi har nu i år för första gången på mycket länge kommit i den situationen, att skatteunderlaget stagnerar. Det är framför allt i fråga om företagens skatter som detta har inträffat. Varken den nuvarande finansministern eller hans båda föregångare, ja, inte heller den föregående regeringen, kan enligt min uppfattning skylla på denna utveckling, därför att den i viss mån är självförfädd. Om skattetrycket är för högt och framför allt om skattesystemet är ordnat som här i Sverige, så att människor tröttnar, tror jag att detta med en naturlags nödvändighet leder till att skatteunderlaget stagnerar. Därtill bidrar både den vanliga inkomstskatten och det sätt på vilket förmögenhetsskatten är anordnad — den är ju delvis konfiskatorisk. Det går faktiskt

inte att både svälta eller rent av slakta hönan och få henne att värpa. Jag håller alltså före att 1947 års skattebeslut och de påbyggnader på det som har tillkommit senare logiskt måste resultera i att vi kommer till den gräns, vid vilken det inte går att höja skatten utan att få ett bakslag. Och det är där vi är nu. Jag och andra har framhållit den risken många gånger förut under tidigare år men blivit rätt mycket förhånade för det, och nu vill jag närmast ställa den frågan, om vi även i fortsättningen skall bli förhånade för att vi talar om vad som faktiskt har inträffat. Det hade varit klokare, om man satt tro till en spådom av den typen.

En omständighet, som är särskilt oturlig, är att utsugningen av företagarvärlden här i landet, särskilt familjeföretagen — jag exemplifierade för ett år sedan i detalj, hur beskattningen inverkar på ett familjeföretag av medelstorlek — har råkat till tiden sammanfalla med en period, varunder jordbruksnäringen genom sin rationalisering har kunnat göra en stor mängd människor lediga. Dessa har ju inte på ett naturligt sätt kunnat uppsugas av näringslivet på landsbygden, utan de har flyttat in till städerna och bidragit till den ökande urbanisering av det här landet, som jag tycker är en mycket sorglig företeelse. Det är alldeles omöjligt att bevara landsbygden levande bara genom att, som somliga tror, styvt hålla på att man skall hindra jordbruk från att sammanläggas, nästan med våld försöka få människor att bo kvar på för små brukningsenheter. Den nuvarande lagstiftningen försvårar ju avsevärt en naturlig och som jag tror nödvändig rationalisering, då en jordbrukare inte får köpa grannens gård, om han råkar ha några tunnland »för mycket» själv.

Det finns ett bättre sätt att hålla landsbygden levande, och det är att ställa det så, att andra näringar än jordbruket kan dra åt sig den arbetskraft som blir ledig på landsbygden och de barn som där föds och fostras upp. Men då krävs det att nya företag sätts i gång. I dag sker detta i mycket liten utsträckning, och det är huvudsakligen beskattningssystemets skuld att så är fallet. Man kan inte bara

Statsverkspropositionen m. m.

förlita sig på att de stora företagen skall förlägga sina filialer till landsbygden. Det är inte tillräckligt, även om det sker i någon omfattning. Det måste också skapas nya företag. Men vem vill och vågar ta på sig det ansvar som är förenat med att i dag starta nya företag? Det kommer inte att bli någon nämnvärd ändring på detta förrän det allmänna visar en helt annan och vänligare attityd emot dem som startar någonting för att producera.

Jag har alltid tyckt att man här i riksdagen, inte minst från bevillningsutskottets sida, förblandar människor som driver företag med s. k. förmögna människor. Det finns i själva verket mycket få människor här i landet som sitter på en hög med obligationer eller aktier eller — som i Indien och kanske annorstädes — diamanter och juveler. De som här i landet är förmögna och som har stora inkomster är ju i regel företagare, som lever på sitt familjeföretag, och var gång statsmakterna förklarar att de har råd att betala, så innebär det att de hindrar dem från att utveckla sitt eget företag. Det vore lyckligt — även för de många anställdas del — om en riktigare uppfattning slog igenom vid riksdagens beslut angående beskattningen av olika inkomstgrupper här i landet.

De flesta förmögna är som sagt inte några kupongklippare, utan de har sina företag. Det landskap jag är ifrån är uppfyllt just med människor som har små, medelstora och större fabriker, som utgör deras förmögenhet. Det är särskilt vid generationsväxlingarna som beskattningen blir ödesdiger, och den faran tycks man nu vilja permanenta genom att baka in kvarlåtenskapsskatten i arvslottsbekattningen. Däri ligger ju en risk för att allt fler företag skall utrotas, inte minst på den svenska landsbygden. Jag tycker att det vore lyckligare, om en större del av vårt näringsliv än nu kunde förläggas till landsbygden med dess sundare förhållanden. Jag tror att det är bättre för ungdomen att få växa upp där i stället för att dväljas i städernas, i varje fall storstädernas, långt ifrån hälsosamma atmosfär.

Jag har suttit och studerat hur finans-

Statsverkspropositionen m. m.

ministern har skrapat och fejat och sopat rent i alla hörn. Det måste alltså vara en ganska välstädad våning nu, där staten söker sina inkomster här i landet. Alla reserver tas i anspråk. Man kommer över gränsen för vad man har täckning för, vilket redan bolagsskatten har visat. Bilskatten skall sparas tills det blir nödvändigt att ta till den, har man sagt. Bilskattemedlen har förskingrats — förlåt att jag säger det, herr statsråd, jag menar inte att statsrådet själv har förskingrat dem, men staten har dem inte kvar, utan de måste lånas upp när de skall användas; det rör sig om cirka en miljard, d. v. s. något mer än vad som står angivet i finansplanen.

Nu vill finansministern försöka få tag i 8 miljoner till av de arma hästkrakarna genom att höja avdragsprocenten för travet från 20 till 25 procent och på så sätt få in 35 miljoner i stället för de 27 miljoner som riksräkenskapsverket har ansett sig kunna räkna med. Eftersom vi är inne på vadhållning skulle jag nästan vilja be att få hålla ett vad med statsrådet Sträng — inte som finansminister utan personligen — om någon liten lämplig summa eller en måltid, där jag för min del vill påstå att statsrådet inte kommer att få in de 35 miljonerna, sannolikt inte ens 30. Skulle jag bli hårt pressad när det gäller att komma överens om vadhållningen, skulle jag möjligen kunna gå ned till de 27 miljonerna också. Samtidigt vill jag dock ge ett tips: avstå från detta och sänk dessutom avdragsprocenten för det kombinerade spelet vid galoppporten från 30 till 20 procent! Då skulle vi kanske redan inom nästa budgetårs förlopp kunna komma upp till de 35 miljonerna. Det är väl sakrevisionen som har föreslagit detta, men, herr statsråd, de begriper inte människornas reaktioner när det gäller spelet på totalisator. Hela världen över har man gjort den erfarenheten, att varje gång man försökt gå över 20 procent, reagerar människorna. Det kommer de att göra här i landet också. I Förenta staterna har man funnit att människorna reagerar ännu lättare, och där vill man sätta siffran vid 15 procent. Jag går med på 20 procent,

för i Europa har man överallt haft erfarenheter på detta område, men det är inte lönt att försöka med någon högre siffra, det bara irriterar. Därför skulle jag för min del vilja föreslå, att statsutskottet verkligen tar detta goda råd ad notam för att staten skall få in så mycket som möjligt och samtidigt för att de som är roade av hästporten — det finns de som är roade av den och inte bara av spelet — skall få litet uppmuntran. Detta är en allvarlig maning, och jag är som sagt beredd att hålla ett lämpligt avpassat vad, varom vi kanske kan uppgöra villkoren privat, om statsrådet reflekterar på det.

Herr Bengtson sade, att vi också kan försöka att öka inkomsterna. Naturligtvis kan man det, men jag tror att det fortfarande står fast, att det är utgifterna vi måste ge oss på. Om det inte görs något i tid, kan det om några år bli så svårt att det kanske får menliga följder, om vi över huvud taget kan rädda oss från statsbankrutt. Det *kan* gå den vägen. Varför då inte i tid försöka göra allvar av vad som här sagts även av centerpartiets representanter och verkligen gå litet hårdare fram än slentrianen bjuder? Det är bättre att förebygga. Då kan vi kanske slippa ifrån lindrigare och inte behöva tillgripa så hårt verkande besparingsåtgärder som annars kanske kommer att erfordras om 3 eller 4 år. Vi skulle då kunna hinna ifatt utvecklingen och uppnå det läge jag talade om i början av mitt anförande, så att näringslivet går litet före i utvecklingen, men annars blir det bekymmer hela tiden.

Nu är vi där vi är, herr talman, och jag kan inte se annat än att även denna dåliga statsverksproposition måste remitteras till vederbörande utskott.

Herr statsrådet **SKOGLUND:**

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att yttra mig om den inbjudan till vadhållning, som herr Mannerskantz alldeles nyss har gjort, utan närmast för att svara på en fråga, som herr Eliasson tidigare i dag har riktat till mig.

Herr Eliasson har nämligen frågat,

om jag vore villig att medverka till åtgärder för att påskynda 1953 års trafikutrednings arbete. Jag vill då säga, att jag mycket snart efter det jag kommit till kommunikationsdepartementet tog upp ett resonemang med utredningens ordförande, dåvarande statssekreteraren. Vi överlade om vilka vägar man kunde gå för att utredningsarbetet skulle kunna bedrivas i ett skyndsammare tempo. Vi kom emellertid överens om att man kanske borde vänta litet med de direkta åtgärderna, till dess de pågående expertutredningarna blivit avslutade och man sålunda hade ett mer konkret material att gripa sig an med. Vi har nu kommit så långt att det materialet föreligger, och det är därför min avsikt att vidta sådana åtgärder, att man skall kunna få den förstärkning av utredningens sekretariat som behövs för att arbetet skall kunna bedrivas skyndsammare och resultaten kunna föreligga tidigare än som annars skulle vara möjligt.

Detta är det svar jag anser mig kunna lämna på den fråga, som herr Eliasson tidigare i dag har riktat till mig.

Herr ELIASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för hans svar och hälsar med tillfredsställelse, att han är beredd att undersöka möjligheterna att påskynda 1953 års trafikutredning. Jag hoppas att vi är ense om att det är utomordentligt viktigt att dess arbetsresultat inte fördröjes. Vi bör inte komma i den situationen, att man först drar in en mängd järnvägar och att vi sedan det är gjort skall diskutera principerna för trafikpolitiken. Så får det inte gå till, och därför är jag tacksam för kommunikationsministerns villighet att söka påskynda utredningen.

Får jag, herr talman, också säga några ord till herr Mannerskantz. Han ville ju att man skulle göra skillnad mellan dem som har krävt större, respektive mindre utgiftsstegringar och skattesänkningar. Det går jag gärna med på. En skillnad finns i det fallet mellan högern och folk-

Statsverkspropositionen m. m.

partiet under de gångna åren, och den är värd att observera, men inte skall högern tro att den i dagens läge hade med sina besparingsprojekt kunnat åstadkomma en balanserad budget.

Om herr talmannen tillåter, skulle jag faktiskt också vilja säga några ord i anledning av herr Mannerskantz' yttrande till finansministern. Herr Mannerskantz föreslog nämligen finansministern att ingå ett vad, och då vill jag inte dölja för kammarens ledamöter att jag på vederbörandes förslag år 1950 slog vad om 50 kronor under en politisk debatt i Enviken i Dalarna. Jag har inte fått de pengarna än, kanske beroende på att man har förväntningar om en rörlig ränta, men jag tycker att finansministern i dag har så stora bekymmer, att man inte gärna bör försöka skaffa honom ytterligare problem.

Det var, herr talman, ytterligare en fråga jag skulle vilja ställa till regeringsbanken. Jag kan inte finna att den blivit besvarad på ett tillfredsställande sätt i andra kammaren, och jag tycker att vi måste få ett svar på den här innan remissdebatten avslutas. Det har stått i en socialdemokratisk tidning i dag att inrikesministern i ett föredrag skulle ha sagt, att regeringen avser att lägga fram en proposition om tilläggs-pension enligt linje 1 om någon vecka. Det bör ju inte vara så att man driver förhandlingar med de tre oppositionspartierna, om man samtidigt har bestämt sig för att man inte skall ha någon kompromiss. Önskar man en överenskommelse, kan man ju inte förutsätta att det skall bli linje 1, och inte heller linje 2 eller linje 3, utan det måste väl bli en ny linje.

Därför vill jag ställa frågan till regeringsbanken, herr talman, och anhåller att vi får ett svar på den: Har man från regeringens sida beslutat något sådant som framgår av detta referat, eller har man det icke? Om vi inte får ett klart besked på den punkten, kan jag inte finna, att det föreligger några förutsättningar för att man fortsätter förhandlingarna. Jag tycker att det bör vara angeläget inte minst för regeringspartiet

Statsverkspropositionen m. m.

att denna fråga klarlägges, innan dagens remissdebatt avslutas.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! De där 50 kronorna har jag faktiskt tänkt att jag skulle skicka herr Eliasson en räkning på, attesterad av herr Widén i Molkom, som var vittne till detta vad i Enviken uppe i Dalarna. Det hade blivit tal om huruvida bondeförbundets — som det då hette — representant i en utredning hade anslutit sig till en dyrortsgruppering av bostadstilläggen till folkpensioneringen. Jag påstod att han hade gjort det, men herr Eliasson påstod att han inte hade gjort det. Jag har faktiskt tagit reda på att han verkligen hade gjort det; det var när frågan sedan kom till riksdagen som det inte blev så. Men vi får väl gemensamt tillkalla herr Widén i Molkom och låta honom avgöra saken. Och om jag kan få honom att attestera räkningen, så skickar jag väl över den per post. Sedan kanske jag kan få pengarna per postgiro, och i så fall tackar jag på förhand för det.

Herr ELIASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju bara därför att herr Mannerskantz själv tog upp vadhållningsfrågor som jag nämnde det här vadet i Enviken. Om herr Mannerskantz efter alla dessa år fortfarande är intresserad av saken, kan vi mycket väl ta en diskussion tillsammans med de övriga deltagarna där. Ingenting i herr Mannerskantz' senaste yttrande har dock gett mig anledning att på något sätt frånga min varning till finansministern.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag begärde faktiskt ordet i afton enbart därför att herr Mannerskantz citerade mitt radioanförande på ett sätt som var en klar verifikation på att han inte hade hört det. Han erkände ju själv, att han inte gjort det utan att hans referat av vad jag sagt i radio var ett återgivande i andra hand.

Jag tycker inte att de slutsatser, som han drog av detta felaktiga referat och som han sedan byggde upp såsom en argumentation mot mig, skall stå alldeles oemotsagda i protokollet.

Herr Mannerskantz' vännar hade fäst sig vid det avsnitt i mitt inlägg i radion, där jag försökte ge någonting av en principiell analys av sparandet såsom jag ser det i dagens läge, och det är ingenting nytt för denna kammars ledamöter, som åtskilliga gånger hört mig framlägga mina synpunkter på denna intressanta fråga.

Jag kan gärna inledningsvis säga att jag tillhör det slag av tvivlare, som inte ser någon lösning på statsfinansiella budgetbekymmer genom ett allmänt tal om att nu skall vi lära oss att spara mera. Utifrån detta mitt konstaterande tillät jag mig säga — jag tror att jag ur minnet ganska riktigt kan återge vad jag sade — att svenska folket numera har flyttat ut ur den fattigdomens förstuga, där det levde så sent som för bara några decennier sedan. Jag tillät mig också säga, att jag själv är ett levande vittnesbörd om hur pass proletariserade stora delar av det svenska folket var så sent som i mitten på 30-talet. Jag talade om lant- och skogsarbetare, om säsongsarbetslösa vägarbetare och om proletariserade småbrukare och bönder. I dag är situationen helt annorlunda, men människor, som har bott i fattigdomens förstuga och som nu bildligt talat flyttat in i en lägenhet som har litet annat att bjuda på, vill också, framför allt mot bakgrunden av det trygghetssamhälle vi håller på att bygga upp, ha ut någonting för de pengar som de tjänar. De blir konsumtionsbenägna helt enkelt därför att de tidigare har varit så tillbakaträngda i fråga om det mest primära och elementära av en människas konsumtion, och detta tillbakaträngda konsumtionsbehov blommar nu ut. Jag sade i mitt radioanförande: Där har vi väl delvis förklaringen till denna explosion på 150 000 nya personbilar under det förflutna året, till den explosion, som bland annat televisionen i dag visar, till den efterfrågan på

större, rymligare och modernare lägenheter, som ställer sådana väldiga anspråk på vårt bostadsbyggande, och till alla övriga saker och ting — semesterresor och annat — som för bara ett par decennier sedan utgjorde ett fåtal privilegierades möjligheter och rättigheter men som i dag är svenska folkets möjligheter och rättigheter. Där har man förklaringen till konsumtionen. Denna konsumtion kan man icke radikalt förändra. Jag slutade min analys av sparandets problem med att säga att det blir en kortsiktig popularitet för den regering som försöker etablera sig som banerförare i något allmänt skattesänkningståg eller i någon skattesänkingspropaganda. En sådan regering kommer relativt snart att finna att den, med de anspråk som människorna ställer på kollektiviteten i samhället, finansiellt är urarva och inte kan motsvara de anspråk som människorna i dag ställer.

Det hela var således ett försök att tala om för svenska folket, att man icke kan göra sig statsfinansiellt urarva, om man vill fullfölja ett program för människornas behov, som vi ser behoven i dag. Man klarar således inga statsfinansiella problem på det enkla sättet, att man bara säger: Låt bli att ta utav människorna skattepengar, utan dela i stället ut pengar till människorna, så klarar sig även en finansministers budgetbekymmer och statsfinansiella bevärligheter.

Detta var vad jag sade i mitt radioanförande. Om det har herr Mannerskantz fått en alldeles felaktig upplysning, och från denna sin felaktiga upplysning drar herr Mannerskantz upp ett resonemang om vad det är som är orsaken till den välståndshöjning, som vi har i dag, om den politik som förts har någonting med den att göra eller om denna välståndshöjning kommit i alla fall. Jag tillåter mig att ha en något annan uppfattning än herr Mannerskantz även på den punkten, men jag behöver ju inte ta upp den tråtan, eftersom avsikten uteslutande var att korrigera en felaktig uppfattning av mitt radiotal.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag skall bara härutöver bemöta ett par inlägg från herr Mannerskantz' sida och kanske också i någon mån försöka prestera ett svar på några frågor.

Herr Mannerskantz tog ju utifrån sin skattepolitiska ambition upp ett resonemang, som gick ut på att den nuvarande skattepolitiken helt enkelt är förkvävande för företagsamheten, enkanterligen småföretagsamheten och familjeföretagsamheten. När herr Mannerskantz såg ursprungsskälet till detta i den skatteförordning, som blev resultatet av ett beslut i riksdagen år 1947, då finansminister Wigforss hade att svara för att staten fick rimliga inkomster och dessutom att skattebördan i någon mån fördelades efter bärkraft. Jag kan försäkra herr Mannerskantz att det inte är någon korrespondens mellan verkligheten och den bild som herr Mannerskantz ger av skattepolitikens verkningar. Jag vågar säga att det inte någon gång i historisk tid har uppstått i detta land så många självständiga småföretag och familjeföretag som under de senare tio åren — 1946, 1947, 1948, 1949 och 1950 och ytterligare ett par år framöver. Praktiskt taget varje människa har ju den ambitionen, att kan han bli sin egen, så är det ändå roligare och trivsammare än att vara löntagare under andra, även om man som löntagare kanske har socialt och i många andra avseenden hyggliga och bra villkor. Så många småföretag av typen källarföretag, garageföretag och familjeföretag, som bildades under dessa högkonjunkturår, har vi alltså inte sett etablerade i vårt land under decennier och decennier tidigare, när vi inte alls hade en skattepolitik av den struktur, som vi numera arbetar med. Jag råkade under en del av år 1947 och under åren 1948—1949 sitta som folkhushållningsminister i svenska regeringen. Jag hade följaktligen att i egenskap av ransoneringsminister lämna ut licenser till råvaror och annat, som företagen hade att arbeta med. Jag hade långa köer varje dag av yrkesarbetare, som sade: »Nu är situationen sådan att nu vill vi etablera oss som egna företagare!» De var inte alls

Statsverkspropositionen m. m.

skrämda av skattepolitiken. Vad som var avgörande för dem var, att det fanns gott om krediter och pengar. Man kunde låna för en billig ränta, och det gick utomordentligt lätt att sälja och sälja med god avans. Det var detta som var det avgörande, inte alls skattepolitiken.

Nu är det svårare att få krediter. Pengarna är dyrare, och konkurrensen är hårdare. Men icke förty är det dessa element i en presumtiv småföretagares bedömning, som är avgörande om han skall starta ett företag, inte skattepolitiken. Har han chansen att låna pengar till hyggligt pris, kan han sälja med god förtjänst, så skrämmar inte dagens skattepolitik en ung man från att etablera sig som företagare, det kan jag försäkra herr Mannerskantz.

Slutligen var det den mycket perifera frågan om travpengarna. Herr Mannerskantz var vänlig nog att satsa en något så när moderat middag, ifall jag skulle bli sannspådd. Tills vidare kan vi ju lugna oss med att se hur riksdagen reagerar inför mitt förslag. Jag skall emellertid gärna antaga herr Mannerskantz' utmaning. Middagsbetalningen är självfallet reciprok, beroende på vem som förlorar. Ser man emellertid på hur utvecklingen varit på detta område, så finner man där ett uttryck för att den sparsamhet och fattigdom, som det i andra sammanhang har talats om i samband med statsverkspropositionen i dag, på vissa områden ändå har viss möjlighet att kamoufleras ganska väl. Vid travtävlingarna har omsättningarna stigit — jag skall bara ta redovisningarna från de sista tre åren — från 142 och 158 till 173 miljoner. Nu är det inte meningen att organisationerna och hästägarna skall bli lidande på mitt förslag, utan det är den spelande allmänheten, som får finna sig i att den inte får ut lika mycket av vinsterna som den har fått hittills. Den spelande allmänhetens vinstutdelningar har under de sista tre redovisade åren också stigit i ungefär samma proportioner som omsättningarna: år 1954 delades ut 112 miljoner, 1955 delades ut 124 miljoner, och 1956 var det 136 miljoner som delades ut.

Om finansministern i sina budgetbekymmer försöker skrapa ihop pengar här och var för att på ett något så när anständigt sätt redovisa sitt fögderi, så bör det inte vara överraskande att han fått ögonen på detta och samtidigt sagt sig, att tar han hand om några extra miljoner här, så kommer det ändå inte att innebära någon absolut minskning för den spelande allmänheten — där har jag min uppfattning om att herr Mannerskantz icke kommer att bli sannspådd!

Nåja, detta får vi klara ut sedan. Vi är nog i den allmänna sparsamhetens tecken överens om att det bör bli en ganska sparsam middag, så det är inte förenat med några större äventyrligheter att inte bli sannspådd.

Herr Eliasson ställde en direkt fråga till regeringsbanken, huruvida det skulle komma en proposition i pensionsfrågan. Jag måste bekänna för herr Eliasson, att det har varit så mycket stim i andra kammaren i dag, att jag inte har hunnit läsa det statsrådsuttalande som lär finnas återgivet i någon av morgontidningarna. Men det statsrådsuttalandet har av vederbörande statsråd dementerats i TT i eftermiddag, och därmed är svaret avklarat till herr Eliasson.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Först och främst vill jag säga att det även bland de människor, som under ett antal år varit mycket fattiga, i dag finns en viss procent som vill spara, bara de är förvisade om att penningvärdet inte förstörs. Jag känner personligen många människor, som faktiskt hör till den kategorien, och man bör därför inte underskatta det personliga sparandet. Det är ju även så, att det personliga sparandet ökat det senaste budgetåret.

Det är riktigt, som herr statsrådet Sträng sade, att bildandet av nya företag, särskilt på landsbygden, tog fart efter kriget. Då förekom inte någon stor tysk export till Sverige av massvaror, då fanns det stora hål att stoppa in nya

Statsverkspropositionen m. m.

varor i och då uppstod många vad vi kan kalla ersättningsindustrier för den tyska massfabrikationen. Då var det lätt att sälja och lätt att komma i gång, och då hade man inte heller några tråkiga erfarenheter av hur beskattningen verkade. Som finansministern själv torde vara på det klara med förhåller det sig så, att det först fem eller sex år efter en stor skattereform blir uppenbart, hur den kommer att verka, och verkningarna av den senaste skattereformen har inte blivit uppdagade för alla människor förrän under de senaste åren. Då det nu samtidigt blivit en annan och kärvare kreditmarknad och dessutom svårare att sälja, bildas det faktiskt i dag mycket få nya företag, i varje fall på landsbygden. Jag bryr mig inte om vad som hände under åren 1947 till 1950, utan jag tänker på läget under de allra sista åren, då beskattningens verkningar gjort sig gällande. Det besvärliga med stora skattereformer har varit att människorna inte blir klara med reformens verkningar förrän kanske ett lustum efteråt. Särskilt besvärligt är det att bedöma förhållandena när det gäller dödsbokeskattningen, eftersom människorna skall hinna dö först. Generationsväxlingarna medför ganska stora svårigheter för företagen, då de blir berövade antingen sitt rörelsekapital eller sina maskiner och får mindre möjligheter att fortsätta driften.

Herr ELIASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av finansministerns svar på min fråga!

I likhet med många av kammarens ledamöter och även ledamöter i andra kammaren har jag svävat i ovisshet om referatet av inrikesministerns uttalande var korrekt eller inte. Nu har vi fått besked av finansministern, att en dementi av inrikesministerns uttalande lämnats i dagsnyheterna i dag klockan 19, och det utsägs att regeringen inte redan beslutat, såsom annars framgått av uttalandet, att framlägga en proposition i pensionsfrågan enligt linje 1 och

ändå fortsätta förhandlingarna. Om inrikesministerns uttalande hade varit riktigt, hade det inte varit rent spel från regeringens sida och det hade måst väcka stor uppmärksamhet bland allmänheten.

Jag är tacksam för beskedet i denna fråga, och jag har inga kommentarer att framföra.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Det framhölls här av herr Sträng, att skatterna år 1947 fördelades på ett nytt sätt och att avsikten med denna nya fördelning enligt statsrådets mening givetvis var att man därmed skulle åstadkomma en fördel för i synnerhet de mindre inkomsttagarna. Det hela kombinerades också med en ny uppläggning av socialpolitiken, som då får tänkas ha haft ett liknande syfte. Men i dagens läge har man nog anledning att konstatera, att man på den vägen har fått ganska dåliga resultat. I varje fall har inte socialunderstöden lett till några inkomstfördelande verkningar — inkomster och skattetryck är tämligen jämnt fördelade mellan inkomstgrupperna. Det förhåller sig i själva verket så, att vi betalar varandras utgifter på skattsedlarna. En inkomst på 8 000 kronor i dag beskattas hårdare än för tio år sedan, inkomsttagare med 30 000 kronor har fått en ökning med 16 procent, och inkomsttagare med 20 000 kronor har fått ökning på omkring 11 procent. De ogifta har fått öknings i nästan alla inkomstlägen på mellan 15 och 19 procent. Likaledes finns det anledning att erinra sig att marginalskaften för medelklassinkomsterna ökat mellan 8 och 9 procent och för de lägre inkomsterna med 3 å 4 procent.

De lindringar och de lättnader, som man här tror sig kunna tala om, är någonting som skattebetalarna ute på fältet inte har praktisk erfarenhet av. Det kan ju emellertid också sägas, att regeringen åstadkommit vissa skattesänkningar eller haft sitt intresse åt det hållet — år 1957 sänktes den statliga inkomstskatten och samma år beslutades

Statsverkspropositionen m. m.

ortsavdragsreformen. Men samtidigt genomfördes under hösten i följande höjning av den kommunala utdebiteringen i nästan alla städer, flertalet landsting och en mängd landskommuner. Prisnivån låg 1957 fyra procent över 1956 års nivå. För medelklassen, för att inte tala om de högre inkomsttagarna, är trycket från de direkta skatterna 1958 lika hårt som 1956 i trots av de skattesänkningar, som jag nyss talat om. Man kan också erinra om att under följande pålades den nya energiskatten. Allt detta tillsammans visar, att skattetrycket har skärpts för det stora flertalet inom vårt folk.

Detta är en kommentar, som kan knytas till det anförande, vilket herr statsrådet nyss höll här inför kammaren.

I allmänhet är en remissdebatt en tillställning, där man inte precis i första hand demonstrerar sin tillfredsställelse. Remissdebatten är snarare en klagomur. Jag tror att aldrig någon finansminister, alltsedan maktövertagandet 1945, yttrat sig med större belåtenhet över den ekonomiska utvecklingen inom landet under året än den nu fungerande finansministern, alltså när han gör sina sammanfattningar och när han ser framåt. Det finns visserligen en hel del skönhetsfläckar. Man upptäcker t. o. m. så småningom vid läsningen av finansplanen och nationalbudgeten, att skönhetsfläckarna är många. Ibland förefaller det till och med som om finansministern skulle leva efter maximen: »Dumt är vart enskilt stycke väl, men samlingen tör lyckas.»

Herr Strand uttryckte på förmiddagen en motsvarande tillfredsställelse med budgeten. Han fann, att allt tydde på en samhällsekonomisk balans. Ändå föreföll det nog också honom, som om det förelåg vissa risker för att Jerusalem skulle brinna. Men allt befann sig dock i ordning. Jag erinrade mig den där historien från en militärexpedition, där sergeanten sade till kontorsbiträdet: »Ordna nu alla de här papperen efter diarienummer och se sedan till, att de blir brända!» Det är en tillfredsställelse av ungefär det slaget, som herr Strand och möjligen också finansministern tävlar om att redovisa. Allt är i bästa ord-

ning! Om det eventuellt skulle gå så, att det hela slås i stycken, så sker det i alla fall med musik.

Jag unnar naturligtvis finansministern all den glädje, som han i sitt — som jag antar — hårda arbete kan ha behov av, men jag har verkligen förväntat mig över de torftiga anledningar, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 föranleder glada formuleringar, muntra försäkringar, förhoppningar och förespeglningar. Man skulle kunna säga: Heder åt en sådan anspråkslöshet! Men det förefaller mig också att »man märker avsikten och blir förstämde.»

Det egendomliga är emellertid, att de glada miner, som finansministern mödar sig om att anlägga, när det gäller slutomdömet, ganska litet motsvaras av den text, som skall skildra landets ekonomiska situation just nu. I själva verket är läget, som statsrådet skildrat det, kännetecknat av, att allt flyter. Nationalbudgeten säges vara preliminär. Orsaken härtill anges vara, att det statistiska materialet är mycket ofullständigt, att försvarskostnaderna inte nu kunnat beräknas till hela sitt belopp samt att den internationella konjunkturen ter sig oviss. Departementschefen säger sig vidare skönja risker för balansrubbnings- och utvecklingsstörningar. Det talas om, att utrikeshandeln undet det nu löpande året skall stagnera men att denna oro — som verkligen ter sig i allra högsta grad berättigad — kan dämpas därigenom, att expansionen inom landet skall ske i något ökad takt, på så sätt kompenenserande den vikande efterfrågan på våra exportvaror. Denna tes ter sig för mig något äventyrlig, alldenstund den synes innebära en hänvisning till vår påstådda möjlighet att fortsätta den glada leken i barnkammaren, som herr Werner talade om i höstens remissdebatt, att leva över våra tillgångar, att dra växlar på en framtid, vilken samtidigt betecknas som oviss.

Det väsentliga för departementschefen blir emellertid, att »vi under det gångna året nått fram till det modererade konjunkturklimat som utgör den bästa betingelsen för ett snabbt och jämnt fram-

Statsverkspropositionen m. m.

åtskridande». Man blir onekligen högst intresserad, då man läser denna formulering, och man avvaktar med spänning den fortsatta redogörelsen för det nya klimatets temperatur och nederbördsförhållanden, ägnade att stimulera den ekonomiska vegetationens utveckling och trivsel.

Statsrådet är förnöjsam, herr talman! Den totala produktionsökningen i landet steg visserligen under fjolåret bara med något över två procent, men detta sägs utgöra »en fullt godtagbar prestation». Annars har ju de flesta av oss — som underlag för de ekonomiska åtaganden i samhällslivet, vilka varit på tal under den sista tiden, bland annat i samband med folkomröstningen angående tjänstepensioneringen — räknat med, att produktionsökningen skulle hålla sig snarare över än under treprocentsstrecket.

Då det alltså nu konstateras, att produktionsökningen icke står i överensstämmelse med de förutsättningar för en uppläggning, som tidigare diskuterats, och då dessutom budgeten framträder i det skick, som den gör, är detta en högst allvarlig sak, vilken borde föranleda en omprövning av skissritningar, som gjordes under helt andra förutsättningar.

Statsrådet säger sig i fortsättningen av sin diskussion av dagsläget med beklagande konstatera, att »vi på en fundamental punkt icke lyckats förverkliga det för den ekonomiska politiken uppställda målet, nämligen med avseende på strävandena att förhindra fortsatt prisstegring och penningvärdeförsämring». Den satsen har redan citerats under förmiddagens debatt av herr Hagberg i Malmö, och statsministern var likaledes inne på ämnet — även han under djupa beklaganden.

Det är verkligen, herr talman, för en vanlig enkel människa någonting »fundamentalt» i detta. Det är risk för prisstegringar, säger statsrådet, och det är inte bara mjölken det gäller: »I riskzonen för prisstegringar ligger också vissa andra varor.» Vi hänvisas till att söka trösta oss med statsrådets försäk-

ran, att den inflation, det här gäller, är kontrollerad och inte det gamla vanliga inflationstrollet, som man säger sig ha fått bukt med och låst in på enskilt rum i kanslihuset — tydligen under, som sig bör i vår tid, humana villkor, eftersom det kan tillåtas att under herr Strängs kontroll företaga smärre utflykter. Det hela låter bra. Det är bara det, att man tycker sig ha hört det talet någon gång förut, t. ex. före ingåendet av ett mycket diskuterat politiskt samvetsäktenskap på, som det heter, högsta nivå.

Det är litet egendomligt att, sedan man läskat sin själ med vad jag hittills erinrat om, läsa statsrådets betänksamma och tveksamma kommentar till sina uttalanden om riskerna för penningvärdet. Departementschefen säger, att detta spörsmål, som förvisso gör sig förtjänt av epitetet fundamentalt, ännu är oklart. Så mycket tycks dock vara klart, att både statsråd, nationalbudgetförfattare och andra, som kallats till sjuklägret, är förvissade om, att det verkligen rör sig om just »påtagliga avmattningstendenser», om vilkas styrka och fortbestånd det visserligen är svårt att göra sig en klar föreställning. Härtill kommer också, skulle man kunna tillägga, att den av riksdagen beslutade arbetstidsförkortningen inleds från och med år 1958 och att det, som statsrådet säger, inte synes vara möjligt att i nuvarande läge kompensera denna genom produktivitetstegringar. Detta är, efter vad jag kan förstå, också en mörk rand i väven, då pressen på vår ekonomi i övrigt är så uppenbar.

Den allmänna känslan av osäkerhet har föranlett departementschefen att »uttryckligen beteckna årets finansplan såsom preliminär» samt att betrakta synpunkterna »beträffande den ekonomiska politikens fortsatta utformning såsom interimistiska».

Detta är förvisso rätt märkliga ord av en finansminister, som näppeligen har för avsikt att vara vare sig preliminär eller interimistisk. Läget är så labilt, att man just inte kan planera någonting. Det ser ut, som om vi skulle be-

Statsverkspropositionen m. m.

finna oss i början av ett utvecklingskede, som statsrådet själv har karakteriserat som det för oss farligaste: en avmattning på exportmarknaden och risk för fortsatta prisstegringar och penningvärdeförsämringar inom landet. Dessa förhållanden måste få en central plats i vår debatt, eftersom de påverkar dagens läge. Man blev därför något överraskad när man hörde Landsorganisationens ordförande, herr Geijer, inleda sin önskelista för framtiden med att hastigt säga, att han gick förbi budgetresonemanget!

Likväl finner statsrådet för sin del, att allt i alla fall är ganska väl beställt. Han deklarerar, att han, trots alla uppkomna avmattningstendenser utomlands och trots den nedtoning av den svenska konjunkturen som hittills inträtt, icke finner sig ha anledning »till en radikal omläggning av vare sig finanspolitiken eller kreditpolitiken».

I fjol beräknades, som så många talare redan har sagt i dag, ett överskott på budgeten 1956/57 av 500 miljoner kronor. Det blev, som vi nu är tillräckligt underrättade om, ett underskott på omkring 800 miljoner kronor. Den nu löpande totalbudgeten beräknas lämna ett underskott på över 1 600 miljoner kronor. Man hävar onekligen inför uppgiften, då man tänker på felräkningen i fjol. Då skiljde det på 1 300 miljoner kronor. Vad kan det röra sig om denna gång?

Statsrådet talar vidare om »behovet av ytterligare inkomster för att täcka försvarsutgifterna». Detta är nog sant, men det är också sant, då statsrådet säger, att »statsmakterna nu i första hand måste klara finansieringen av de vittgående reformer, som redan beslutats, varvid jag främst tänker på barnbidragen och de kommunala ortsavdragen». Statsrådet fortsätter: »Vidare avser jag de betydande kostnaderna under nästa budgetår för den folkpensionsreform, varom samtliga partier är eniga.»

Den lilla detaljen, hur alla dessa reformer skulle finansieras, diskuterades som bekant inte med någon större lidelse de dagar, då principbesluten fat-

tades. Det är onödigt att i dagens sammanhang apostrofera ett visst utgiftsområde. Underskottet gäller totalbudgeten med alla dess skiftande rubriker.

Den formella upplåningen under innevarande budgetår anges till 1 900 miljoner kronor. Under nästa budgetår blir upplåningsbehovet, enligt statsrådet, minst 1 600 miljoner kronor. Insiktsfulla bedömare synes vara ovilliga att godtaga denna siffras storleksordning. Man synes hellre vilja ange tal mellan 2 000 och 2 500 miljoner kronor vid oförändrade skattesatser. Staten blir alltså kund på låne marknaden med de följer detta får för andra kreditsökande. »Hela läget», säger departementschefen, »ger en klar anvisning om, att det måste vara en av de mest angelägna uppgifterna under de närmaste åren att eliminera den på längre sikt hotande klyftan mellan statens inkomster och utgifter.» Som det för regeringen hittills visat sig vara otänkbart att genom nedskärning av det statliga utgiftskontot åstadkomma besparingar, torde i denna formulering ligga en diskret antydning om kommande förslag till nya skatter, och det föreföll av statsministerns anförande här på förmiddagen, som om hans tankar gick i ungefär samma banor.

Vi svenskar är ju kända för vår vilja och — höll jag på att säga — förmåga att leva på kredit. Den »vigilans», som det i dagens läge gäller med hänsyn till statens affärer och åtaganden, torde emellertid vid det här laget gå många på nerverna. Det svenska folket håller på att storkna. Jag tror, att jag nämnde detsamma i höstens remissdebatt, och det kan inte sägas för ofta. Folket orkar snart inte längre med att motsvara alla nitiska reformivrarens anspråk att ropa ja och amen till allt, som kan hittas på av karriärhungeriga partikoryfeer i Kungl. Maj:ts kansli, placerade på olika nivåer.

Det är emellertid notoriskt, att regeringen aldrig haft ett varningsord, fastän motsatsen sades här i förmiddags, att komma med under utgiftsökningen de senaste åren, när det gällt bortåt 1 000 miljoner för höjda folkpensioner,

Statsverkspropositionen m. m.

över 200 miljoner till höjda barnbidrag eller 500 miljoner till »skatteersättning» åt kommunerna. De bekymmer, som statsrådet Sträng i dag demonstrerar, är därför självförvållade. Visst är allt, som beslutats, önskvärt — siffrorna kunde lika gärna ha fördubblats om det bara gällde att önska sig saker och ting — men det torde vara en regerings uppgift att säga ifrån vad som är möjligt och lämpligt. Regeringens möjligheter att i förväg lägga en utveckling till rätta i detta avseende är mycket stora.

Vi befinner oss för vår del i samma läge som negerbärarna i karavanen, som en het dag vägrade att gå vidare och satte sig på sina bördor. Då de tillfrågades om anledningen, svarade de: »Vi vill invänta vår själ.» Det är snart så med oss alla: vi vill sätta oss ned och invänta vår själ. Herr Sträng uttrycker också saken på det viset. Han tillråder en paus för att bereda möjligheter för statens inkomster och utgifter att åtminstone närma sig varandra, som han säger. En finansminister har förvisso rätt att i detta sammanhang fatta begreppet *själ* på det viset. Jag kan inte nog understryka den saken.

Vi välver just nu, herr talman — i trots av de av finansministern blottade svagheterna, de uppseendeväckande svagheterna i vår ekonomi — stora planer rörande en expansion på det sociala området, om vars syftning det endast torde råda en mening, nämligen att den är lika lovvärd som önskvärd. Vad det hela rör sig om är emellertid, om vi kan anses ha råd med det hela inom den tidsmarginal som antytts. Efter framläggandet av den budget, som vi nu diskuterar, förefaller detta vara värt att på det mest omsorgsfulla sätt undersöka.

Statsrådet har i statsverkspropositionen talat om risker för den fortsatta ekonomiska utvecklingen. Dessa farhågor gäller året och den närmaste framtiden, vilket är begripligt.

Det finns emellertid, herr talman, också ett längre perspektiv för vårt folks liv och verksamhet än stundens och dagens. Det erkänns nog ganska all-

mänt, att de produktiva skikten av vårt folk, låt oss säga ålderslägena 15—65 år, hårt belastats med skatter och avgifter av olika slag. Det blir för litet över för den enskildes egna behov, vilket nästan till leda påpekats. Här kommer också den s. k. befolkningsfrågan in i bilden. Under allt vårt rumsterande på olika områden under de senaste åren har födelsekurvan på ett katastrofalt sätt sjunkit. Somliga vill tro, att det hänger samman med den företeelse statsministern talade om i förmiddags, nämligen att bilkurvan samtidigt går upp. Barn eller bil? Jag vill inte yttra mig om, huruvida det ligger någon sanning i detta, men det kan vara möjligt.

Folkets välstånd har, främst som en följd av den tekniska expansionen — jag delar där nog i huvudsak den utveckling av detta tema, som lämnats nyss av herr Mannerskantz — stigit, dess trivselkänsla i samhället *borde* ha ökat, men i stället ser det ut, som om hela folkets livsinställning snedvridits. Vi har just nu, mina damer och herrar, bottenrekordet i fråga om antalet födda per tusen invånare, inte bara i denna världsdel utan i hela världen. Därutöver kan det vara värt att påpeka, att nummer två ligger 2 enheter över våra 14,77, som vi hade 1956. Siffran för 1957 kan möjligen befinnas ha krympt under 14-strecket. Det vill med andra ord säga, att vi befinner oss i samma läge som vid mitten av 1930-talet i detta avseende, då vi också var innehavare av samma generande rekord.

I dagens läge innebär detta en barnkull på i runt tal 108 000 — inom parentes sagt ungefär samma antal, som vi hade vid 1800-talets mitt men på en befolkning hälften av dagens.

Vi talar ofta i detta hus om de »stora» barnkullarna från 1940-talet. Uttrycket är i själva verket grovt missvisande. Vi har vidare hos oss talat, som om man med iver inväntade den dag, då de s. k. stora barnkullarna från 1940-talet äntligen upphörde att irritera detta samhälls myndigheter, då dvärgbarnkullarna från 1950-talet skall möjliggöra för samhället att blomma upp och ge oss en lätt-

Statsverkspropositionen m. m.

skött och magnifikt organiserad enhets-skola och annat mera. Men det är samma sak som att säga: Låt oss leva i dag och i morgon, ty i övermorgon skall vi dö! Ett befolkningsmässigt sett stagnerande samhälle har emellertid ingen anledning att kasta mössan i skyn. Det får brottas med nya bekymmer och ställs inför nya svårarbemästrade problem, som härrör från andra orsaker än dem, som vi i dag har att möta. Det lär oss all historisk erfarenhet, ja, så långt ner i seklernas rad som bland antikens folk och samhälle.

1940-talets barnkullar, herr talman, var de enda *normala* barnkullar som vi haft sedan 1920-talet, motsvarande ett födelsetal på omkring 20. Det innebär en majoritet av trebarnsfamiljer bland folket. För dagen är situationen i olika avseenden helt förändrad.

Först och främst har i dag landsbygden *lägre* födelsetal än städerna. Landsbygdens medeltal är i dag 14,21 och städernas 15,34. Tendensen är i så gott som alla län vikande. Vi har fem län med födelsetal under 14, märkligt nog bland dem Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, där våra bästa jordbruksbygder ligger. Dit hör också Örebro län.

Vi har vidare tretton län, som har födelsetal på 14 men inte över 15. Tre län ligger mellan 15 och 16, fem län på 16 men inte över 17, och ett län, **Norrbotens**, hävdar en topplats med 18,33, ehuru också där tendensen är vikande.

En närbild visar, att vi har 713 000 familjer utan barn, 491 000 familjer med 1 barn, 308 000 familjer med 2 barn, 112 000 familjer med 3 barn, 40 000 familjer med 4 barn och 22 000 med 5 barn eller flera barn.

Detta innebär alltså, att vi har 799 000 en- eller tvåbarnsfamiljer mot 112 000 trebarnsfamiljer. Det är städer och tätorter, som har de flesta enbarns-, tvåbarns- och trebarnsfamiljerna. De har lika många fyrbarnsfamiljer som landsbygden. Av de 22 000 familjerna med 5 eller flera barn har landsbygden verkligt 13 000 och städer och tätorter följaktligen 9 000. Landsbygden är emeller-

tid inte längre »folkets livskälla», som det tidigare hetat.

Vi kan vidare notera, att vårt s. k. nettoreproduktionstal, det vill säga antalet döttrar på varje kvinna, år 1954 var 1,018 och år 1955 1,055. Blir det lägre än 1 börjar folkminskning. Att den inte redan har börjat är med största säkerhet enbart beroende på det förhållandet, att vi under den senaste tioårsperioden hade 270 000 invandrare, vilka i regel har ett nästan dubbelt så högt födelsetal som vårt eget folk.

I nationalbudgeten, bil. 2, står några notiser om arbetskraftstillgången, baserade på invandring och födelsetal. Herr Strand berörde denna sak i sitt anförande i förmiddags. Han påpekade med all rätt, att prognosen för de närmaste åren ter sig, med hänsyn till att de *normala* barnkullarna från 1940-talets första år nu börjar gå ut i arbetslivet, inte omedelbart oroväckande, men på längre sikt är perspektivet sämre. Vi har just nu enligt fjolårets siffror 819 570 individer över 65 år, som 1965 beräknas bli 931 600, och år 1970 passerar vi miljonen. Då kommer det att finnas 1 019 200 människor i denna åldersgrupp, alltså över 65 år. Det är denna stegring av kurvan, som är mest värd att observera, när vi diskuterar härmed sammanhängande problem.

De produktiva åldrarna, det vill säga personer i åldersläget 15—65 år, omfattar just nu 4 779 706 personer, vilket innebär en svag ökning från tidigare år. Siffran beräknas till år 1965 ha ökat med 244 000 men till år 1970 med endast 19 000 från år 1965. Där anmäler sig alltså befolkningsstagnationen.

Dessa befolkningsstatistiska data är, då det gäller att bedöma de oss efterföljande generationernas villighet och möjlighet att bära de bördor, som vi i dag planerar, av avgörande betydelse. De representerar en konstitutiv svaghet i vår folkorganism, som är väsentligt mera oroväckande än för dagen vikande tendenser på världsmarknaden och annat mera. *Vi kommer aldrig ifrån de biologiska realiteterna.* De tillhör de grundva-

Statsverkspropositionen m. m.

lar, utan vilka samhällsbyggnaden ej kan uppföras med skäligen krav på stabilitet och varaktighet.

Jag har, herr talman, låt vara högst schematiskt, velat göra dessa erinringar. Jag gör det inte minst därför, att jag ännu har kontakt med ungdomen och vet, att den i vida kretsar har dessa grundläggande fakta klara för sig och tänker efter de anvisningar de har att ge.

Det skulle kanske inte vara ur vägen, om också en finansminister ägnade sådana här befolkningsstatistiska uppgifter ett intresserat studium. Nationalbudgeten har talat om, att även den närmaste framtiden är svår att bedöma. Än svårare torde det vara att pejla hjärtan och hjärnor hos den nya generationen, som en gång förväntas ikläda sig den tunga — kanske alltför tunga — rustning som vi ger den i arv. Men vissa hållpunkter är i det avseendet möjligt att skaffa sig.

Jag vill gärna instämma i den formulering, som herr Eliasson gjorde här i förmiddagens debatt, när han underströk vikten av »att mera tänka på nästa generation än på nästa valrörelse». Egendomligt nog skrev Aftonbladet — ett regeringsorgan, om jag fattat saken rätt — i eftermiddags, att tidningen fann denna sats så tankvärd, att man önskade, att den skulle nålas fast vid varje pulpet i denna kammare liksom i medkammaren.

Så mycket vill jag till sist säga, herr talman, att framläggandet av 1958 års budgetförslag både på längre och kortare sikt är ägnat att väcka de största farhågor. Det är en budget, vars främsta syfte synes vara att hålla en alltmera otympig maskin i gång, utan vilja att bota dess uppenbara fel och brister. Trots att lagren redan hotar att gå varma är det enda, som man kan tänka sig, en än mera stegrad *överbelastning*. Detta kan endast sluta på ett sätt. Det kan, som herr Ewerlöf formulerade det i förmiddags, tänkas ta en ända med förskräckelse.

Herr talman! Med dessa ord vill jag liksom föregående talare förorda propositionens remiss till vederbörande utskott.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att till behandling ta upp de i denna debatt stora och avgörande frågor, som här har behandlats, nämligen frågorna om landets ekonomi, om våra alltmer förstörda statsfinanser och vad som kan göras för att i nuvarande allvarliga situation förbättra dem. Dessa bekymmer och förhållanden har blivit belysta i denna stora debatt från oppositionens talesmän tidigare i dag, och jag hoppas att de synpunkter, som från oppositionens sida därvid framförts, också skall vinna beaktande.

Vad jag mera direkt skulle vilja säga några ord om är ett par avsnitt i vårt samhälle, där det för närvarande håller på att hända så stora olyckor, att även om dessa förhållanden redan påtalats i remissdebatten kan det vara anledning att säga en del utöver vad som redan anförts, då det här gäller frågor av stor betydelse.

Den ena frågan är utvecklingen ute på landsbygden, den stora folkflykten från våra rena landsbygdskommuner till städerna och tätorterna. Hur ser det egentligen ut på många håll ute på landsbygden? Ja, staten arbetar för närvarande med nedläggande av ett stort antal järnvägslinjer. Vad man här tycker skulle vara ett skäligen krav är något som också herr Domö framhöll i sitt anförande, nämligen att det skall anses vara statens skyldighet att tillse att det kommer andra kommunikationsmedel till en bygd där en järnvägslinje ovillkorligen skall läggas ner, så att den bygd det gäller inte får någon försämring av sina kommunikationer. På en del håll drar man in busslinjer, poststationer och en hel del annat. Det är så mycket av det som landsbygden behöver som undan för undan försvinner, det blir mörkare, dystrare och fattigare på många sätt för varje år som går.

Avfolkningen av många landsbygdskommuner har gått i en så hastig takt att en hel del av de storkommuner som tillkom i slutet av 40-talet och början av 50-talet inte längre kan kallas för stor-

Statsverkspropositionen m. m.

kommuner. Det var många nybildade storkommuner som började sin verksamhet med goda förhoppningar, och många landsbygdskommuner, även sådana som är mindre bärkraftiga, har under dessa senare år dragit på sig investeringar som medför stora kostnader nu på 1950-talet, vilket på grund av en hastigt vikande folkmängd och ett reellt sett vikande skatteunderlag drar med sig stora finansiella bekymmer under år som kommer.

En fråga man kan ställa till regering och riksdag är hur det skall bli med landsbygdskommunerna på många håll. Skall vi komma att få rena ödebygder, och skall vi när det gäller den kommunala förvaltningsapparaten tänka oss kommunerna sammanförda till kanske ännu större enheter?

Man har ibland med ett vackert uttryck sagt att vi skall ha en levande landsbygd. Man har använt detta uttryck även här i dag, men kanske med hänsyn till andra intressen och utifrån andra synpunkter än jag har. Jag vill fråga vad man i praktisk handling har utträttat i syfte att skapa en levande landsbygd. Ingen kan väl påstå att exempelvis lantbruksnämndernas verksamhet, när de i småbrukarbygderna köper upp mindre jordbruk, river ned byggnaderna på gårdarna, planterar skog på åkrarna o. s. v., bidrar till att skapa trivsel, att skapa en levande landsbygd.

Jag vill vidare för min del påstå att hela vårt samhällsmaskineri arbetar på ett sätt som är alltför välvilligt mot städerna och tätorterna, medan landsbygden blir bortglömd i så många sammanhang. Det betyder en hel del att tätorter och andra större kommunala enheter alltid har en mera vältrimmad kommunal förvaltningsapparat än små och ekonomiskt svaga landsbygdskommuner kan hålla sig med. Jag har den uppfattningen och den erfarenheten, att om det i ett län finns ett litet antal rena landsbygdskommuner, som verkligen arbetar och kämpar för att leva vidare och inte för varje år minska i folkmängd och skatteunderlag, dessa har mycket svårt att få sina intressen beaktade av

myndigheterna. Regering och riksdag liksom statliga myndigheter i allmänhet måste få en mera välvillig inställning till landsbygden, dess problem och dess bekymmer.

En annan fråga, som nära hänger samman med landsbygdens bekymmer och som även den har berörts tidigare i dag av flera talare, rör våra allmänna vägar, deras underhåll, deras upprustning och deras ombyggnad i takt med dagens och morgondagens trafik. En säker metod att avfolka en bygd, att göra den till en ödebygd, är att tillse att den har så dåliga kommunikationer som möjligt.

Det torde inte vara något avsnitt i vårt samhälle som har blivit så illa tillgodosett under 1950-talet som våra allmänna vägar, om man ser saken mot bakgrunden av att det nu finns flera hundratusen bilar mer i landet än riksdagen bara för några år sedan räknade med att vi nu skulle ha.

Det har i dag talats så mycket om stor sparsamhet med statens tillgångar, och jag delar helt uppfattningen att en sådan sparsamhet är nödvändig. Vi är alla medvetna om den förändring, som under 1950-talet har skett med våra kommunikationer och trafikmedel, men jag kan inte tänka mig att den stora sparsamheten skall träffa vårt vägväsende, våra allmänna vägar. Investeringar på detta avsnitt måste, som flera talare i dag har framhållit, vara goda och räntabla investeringar.

Riksdagsmännen var i går kväll inbjudna av landets stora motororganisationer till ett möte i Konserthuset. Jag delar den uppfattning som där hävdades av landshövding Wagnsson, att regeringen, riksdagen och alla ansvariga myndigheter måste acceptera tanken att vi kommit in i bilåldern. Med stöd av denna uppfattning — och den måste vara riktig, när vi har en miljon bilar i landet — vill jag framhålla, att när man även i år med vissa förhoppningar gått och väntat på att få ta del av vad den nuvarande kommunikationsministern skulle föreslå i anslag till de allmänna vägarna, måste man säga att förhoppningarna även denna gång blivit svikna.

Man kan inte komma ifrån, att trots att bilskattemedel flödar in i så riklig mängd, tycks fortfarande regeringens mening vara att bromsa utvecklingen och upprustningen av våra allmänna vägar.

Man frågar sig var detta skall sluta. Skall det bli ett stort och allmänt katastrofstillstånd ute på vägarna? Det är riktigt, som herr Domö också framhöll, att vår ekonomiska politik fördömsfritt behövs prövas om. En sådan omprövning måste leda till att det blir mer pengar till vårt vägväsende. Hur länge menar man att fortsätta med att icke använda bilskattemedlen i sin helhet till vårt vägväsende utan även till en del andra ändamål?

Jag vill stryka under vad landshövding Nordenstam framhöll vid gårdagens möte i Konserthuset, nämligen att felet icke ligger hos bilisterna, på så sätt att de skulle ha betalat för litet i bilskatt. Nej, felet ligger hos regeringen, som tagit pengarna till andra ändamål.

Som vi alla vet fick väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 1954 i uppdrag att utarbeta en översiktlig plan över det framtida vägbyggandet. Här har ett förnämligt arbete nedlagts, och den 14 november förra året överlämnades denna översiktliga plan, »Vägplan för Sverige». Men kommunikationsministern har icke haft tid eller tillfälle att i årets statsverksproposition ta ställning till denna utan konstaterar bara att han nu icke är beredd att diskutera denna långsiktiga vägplan.

När det gäller våra allmänna vägar kan man utan tvekan påstå, att här råder ett förhållande som är fullständigt enastående. Staten har av bilägarna tagit betalt för bättre vägar, men varan man tagit betalt för har icke levererats. Riksdagen har vid många tillfällen givit löften om att bilskattemedlen skall användas till vägarnas underhåll och upprustning, och varje år undrar man allt mer och mer när dessa löften skall komma att infrias.

Vårt vägproblem är, som »Vägplan för Sverige» visar, inte ett problem som bara rör de stora trafikstråken, riksvägarna, även om man ibland frågar sig om

Statsverkspropositionen m. m. man skall få uppleva den dag då t. ex. riksettan blir en väg som i sin helhet svarar mot trafiken. Det finns även ute i landsbygdssocknarna många mindre vägar, länsvägar, som behöver rustas upp och förbättras. I många kommuner har man i flera tiotal år, kanske 30 å 40 år, kämpat för ett vägbygge, och arbetet har kanske också i flera decennier varit upptaget på vägmyndigheternas arbetsplaner, men ingenting har hänt. Jag tänker särskilt på en socken i mitt eget län, där man i många år gått och väntat på att få en bättre väg. I den socknen finns bara en enda allmän väg, och den är mycket smal, krokig och backig. På denna enda allmänna väg upprätthålles dock busstrafik. När jag för något år sedan vid ett tillfälle besökte denna socken, ställde jag till ett antal jordbrukare och sockenbor den frågan, hur det är möjligt att möta bussen på denna smala väg. Man svarade genast: »I den här socknen känner alla till vilken tid på dagen bussen passerar, så då är det ingen annan som kör ut på vägen.» Är det sådana vägar man menar att vi skall ha, att när ett fordon finns på vägen, får de andra hålla sig borta därifrån?

Man måste konstatera, att de anslag som i årets statsverksproposition är upptagna till vårt vägväsende är otillräckliga, och det måste, herr talman, bli ett slut på den utvecklingen att vårt vägväsende skall behandlas i knapphetens och likgiltighetens tecken.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Att satsa på ungdomen är räntabelt och nödvändigt och följaktligen i ett pressat ekonomiskt läge en klok politik. Glädjen inför upprustningen av åttonde huvudtiteln tycker jag för resten lämpligen kan uttryckas med en lyckönskan till statsrådet Edenman för upptakten.

Men tyvärr — min glädje är inte helt oreserverad. Av de 27 nya professorer, som är föreslagna, går sju stycken till de tekniska högskolorna. Någon professur i kriminologi föreslås däremot inte. Det är alldeles tydligt att teknikens an-

Statsverkspropositionen m. m.

de svävar över oss som över andra. Jag är inte okunnig om utvecklingens lag, om teknikens »Sesam öppna dig». Min erinran gäller inte heller att det går stora pengar till utbildning och forskning på teknikens domäner. Men jag är besviken över att kravet på ökade resurser på människoforskningens område bedömes såsom mera sekundärt. Människans välfärd, säger man, är teknikens mål och mening, men förutsättningen måste då vara att man har verkliga kunskaper om människornas behov och önskningar, deras reaktioner och kapacitet.

Att dessa kunskaper är tillräckliga är av vital vikt när vi kommer in på frågor rörande brottslighet och brottsbekämpande. Någon har sagt att asocialiteten blir farligare ju mer tekniskt vårt samhälle blir, därför att räckvidden av brotts effekten blir så mycket större. Vi hoppas — och säkerligen gör vi det med rätta — på en med mindre produktionsinsats rikare framtid med teknikens hjälp. Men välförhållningens välsignelser blir väl ändå relativt sett av betydligt mindre värde, om vi inte förmår hålla tillbaka kriminaliteten och andra negativa företeelser i den mänskliga samlevnaden. Utvecklingskurvan tycks nämligen i detta fall visa samma språngvisa automatik. Redan år 1949 fastslog en statlig utredning att behovet av en professur i kriminologi och en under dess innehavare ställd institution för kriminologisk forskning var stort. I riksdagen har saken ägnats uppmärksamhet och stöd i utskottsutlåtanden och motioner.

Under snart ett år har jag nu haft tillfälle att lyssna till översiktliga framställningar av experter på skilda områden, av intresse i samband med ungdomsbrottsligheten. Jag har förstått att även de, som vet mycket om de här sakerna, anser att vi vet på tok för litet för att kunna känna oss stå på säker mark både i fråga om bedömning och behandling av ungdomskriminaliteten. Vi känner många fakta, vi kan sifferbelägga vissa samband, men vi vet litet eller ingenting om det allra viktigaste, nämligen orsakssammanhanget: Varför? Varpå be-

rodde t. ex. brottsvängningarna under krigs- och efterkrigsperioderna? Hur är den brottsutlösande mekanismen beskaffad? Vilka förhållanden har varit rådana vid förstagångsbrottet? Vi talar så mycket om hemmens roll i detta sammanhang, och den är nog odiskutabel, men vilken roll spelar spänningarna inom skolan för ungdomens anpassning? Vilket värde har åtalseftergiften och våra behandlingsmetoder och hurdan är den unga brottslingens efterutveckling?

Min övertygelse är att vi förutom en bättre och genom nordiskt samarbete mera användbar kriminalstatistik behöver en kontinuerlig, systematisk forskning på detta område, en forskning som är ekonomiskt garanterad av samhället och möjlig att vid behov specialinrikta, så att vi utan felinvesteringar och tidsförlost skall kunna skaffa oss grundvalarna för en framgångsrik kriminalpolitik. Mitt kunnande på detta område är naturligtvis minimalt, men min tro är att vi inte når detta mål med de förbättrade utbildnings- och forskningsresurser som planeras enligt proposition nr 86 till förra årets riksdag som statsrådet hänvisar till. Det är dessa mina synpunkter som har föranlett mig att tillsammans med andra ledamöter återkomma med en motion i ärendet.

År 1953 var, om man undantar fylleri, förgelseväckande beteende och krigsmannabrott, de till strafflagsbrott bundna 15—18-åringarnas antal två och en halv gånger större än antalet brottslingar över 18 år, om man sätter antalen i relation till respektive folkmängdssiffror. När det gäller tillgreppsbrott var de ungas antal sex gånger större än de äldres. Sedan dess har utvecklingen i fråga om ungdomsbrottsligheten varit alarmerande. Ungdomsbrottsligheten ökar kvantitativt, den går längre ned i åldrarna, den blir grövre. Flickornas inslag i den dystra bilden ökar. Till detta kommer en allt mer spridd busaktighet, en allmänt irriterande attityd bland många ungdomar som är djupt nedsläppta och oroande.

Inför detta faktum, som vi ser dagliga utslag av, har den allmänna olusten sti-

git. En förbittrad opinion framträder som ger dem luft under vingarna som helt underkänner principerna för vår nuvarande kriminalpolitik. Häre ligger enligt min mening en farlig risk. Ett genomslag av vedergällningens höga visa leder inte till ökad återanpassning av dem som kommit vid sidan om den smala vägen. Erfarenheterna ger fast belägg för motsatsen. När man prövar olika behandlingsmetoder för denna ungdom, så gör man det inte i någon sorts lätsinnig drift att experimentera med människoöden. Nej, de är utslag av ett ärligt sökande efter framgångsvägar. I den mån de är famlande, ryckiga, så beror det just på vad jag tidigare varit inne på: att våra insikter är otillräckliga, inte nog djupgående. Ingen torde för övrigt vara i stånd att presentera ett ofelbart recept, som vi här bör följa. En fortsatt försämring av läget piskar obönhörligt fram ett opinionstryck, som till slut kan bli för starkt. I tro att hårdhandskarna är räddningen kan man komma att plocka fram dem för onyanserat bruk. Det vore, som jag ser det, ett steg tillbaka. Resultatet blir kanske i bästa fall en hord asociala, tidvis tyglade av fruktan. En större, allvarligare verböhd inom det svenska samhället tror jag för min del snarare blir resultatet.

Är läget i dag allvarligt, så talar mycket för att det i fortsättningen skall bli ännu allvarligare, eftersom antalet ungdomar bara i Stockholm i dessa åldrar mellan 15 och 25 år fördubblas till 1961 och i övriga landet ökar från 840 000 till 1 130 000. Under samma relationsförhållanden får vi alltså automatiskt en ökning av ungdomsbrottsligheten rent kvantitativt, liksom antalet återfall givetvis också ökar, om vi inte lyckas vända kurvan.

Även om landsbygden visst inte går helt fri, är dock ungdomsbrottsligheten företrädesvis ett stadsproblem, med storstädernas och huvudstadens strukturförändring gradvis förskjutet till ytterområdena. Läget är i dag det, att de, som arbetar på detta område, har helt otillräckliga resurser för såväl spaning, uppspårning och behandling som eftervård.

Statsverkspropositionen m. m.

Deras krafter ställs dagligen inför en förvärrad situations stegrade tryck på resurserna. Villrådighet, hopplöshet, för att inte säga förtvivlan, behärskar dessa människor inför uppgiften.

Jag känner, herr talman, ett starkt behov av att inför detta mörka perspektiv slå fast att det läkepedagogiska program för brottsbekämpandet bland ungdomen, som riksdagen anslutit sig till genom bl. a. uppbyggnaden av vår ungdomsvårdsskoleorganisation, aldrig har fått sin fulla chans. Principritningar har tvevelaktigt värde, om de inte fullföljes. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till några överord, då jag säger att många ungdomar pådragit sig en större brottsbelastning därför att riksdagen sagt ja, men bara till hälften. Orsakerna lämnar jag därhän — de har uppenbarligen till en del varit tvingande, men faktum kvarstår.

Underbemannad polis leder till att många ungdomsbrott inte blir uppkärlade. Mindre brott ramlar under vid den nödtvungna sällningen. Den unges: »Jaså, var det inte farligare?» leder till stegrad djärvhet och en lust att fortsätta. Spärrarna lossnar, det första ledet är förlorat.

Spårade och bundna vid brottet underkastas nu vederbörande förhör, får gå, återkommer om en vecka eller ett par veckor till nytt förhör, med nytt fritt avtåg i en enformig, hopplös cirkelgång i avvaktan på plats vid ungdomsvårdsskola. De försök, som ofta med framgång göres under dessa förhör, att få kontakt med den unge, kanske till och med ett uppriktigt givet löfte att försöka sköta sig i fortsättningen, rivs ned av gänget. Även den, som har en ärlig vilja att komma ifrån gänget, lär sig snart att det är oerhört svårt. Och dessutom är den anklagande sanningen, att många av dessa ungdomar saknar annan mänsklig kontakt. Alltnog — den unge rutschar utför, åtgärderna kommer för sent, försvåras, blir verkningslösa. Det andra ledet är förlorat.

Eftervården — närmast övervakningsinstitutionen, denna enligt min mening springande punkt i hela behandlingspro-

Statsverkspropositionen m. m.

grammet — har i alltför hög grad kommit att bli en fiktion i stället för ett led i det hela av praktiskt värde. Visst inte alltid, men för ofta, har av saken mer eller mindre engagerade och av annat arbete strängt upptagna personer denna övervakning som en bisyssla på rutin. Man kan inte bortse ifrån att ineffektiviteten till en del också beror på oefterrätliga ersättningsgrunder. Med all kraft vill jag, herr talman, ändå vid denna sena timme understryka och framhålla, att resurserna på detta område måste bli helt andra, och det snart. Vi måste ha därtill lämpad, särskilt utbildad ungdomspolis för spaningsarbete. Med tungt, erkännansvärt overtidsarbete har sådan spaning utförts med framgång av intresserade inom polisen i Göteborg, Malmö och Stockholm. Polisen behöver vidare utredningshem för kvarhållande av den unge under utredningstiden, en sak som också ledamöter i barnvårdskommittén har påpekat. Hade man sådana utredningshem, är jag övertygad om att många brott helt visst skulle kunna förebyggas. Bristen på ungdomsvårdsskoleplatser är akut. Varken tillräckligt intresse eller pengar har kunnat mobiliseras, när kamrarna haft frågan på tal. Jag vill livligt hoppas, att då den bebådade propositionen kommer om en upprustning på detta avsnitt, kamrarna skall vara beredda att satsa vad som behövs.

Utöver denna olyckligt långa väntetid följer på ungdomsvårdsskolorna en trängsel som gör att man tvingas till en olycklig klientelblandning. Personalen är för knapp och sysselsättes för övrigt ofta med helt annat än vad den är utbildad och ditsatt för. För en effektiv brottsbekämpning räcker det inte med en upprustning på spridda punkter. Det krävs ett system som täcker hela fältet, som är effektivt och där alla delar verkligen klaffar. Jag tror för min del, herr talman, att förutsättningarna för att rationellt och snabbt ernå ett sådant system vore att alla arbetsuppgifter, som rör denna ungdom, samlades under en hatt. Nu ligger olika uppgifter under olika departement, vart och ett arbetstyngt

av annat. Kraft, tid och överblick saknas. Förutom den olyckliga brottningen om anslagen, som blir en självfallen följd av uppdelningen, det stopp och det irrationella utnyttjandet av våra resurser, som uppstår genom att anslag beskäres eller förvägras, blir resultatet lätt att man får ett restklientel, som ingen så att säga vill kännas vid. Då jag nu har tillfälle, vågar jag därför framföra som min åsikt — jag vet att den delas av flera — att det skulle vara välbetänkt och välkommet, om man kunde finna skäl till en omprövning på denna punkt i avsikt att om möjligt få alla frågor, som rör denna ungdomskriminalitet och dess bekämpande, centralt handlagda på topplplanet.

De brottsförebyggande åtgärderna är självfallet den viktiga grund på vilken allt annat skall baseras. De har den verkningfullaste effekten och de är de billigaste. Här måste man spela över ett stort register. Allt vad man vet om ungdomsbrottsligheten får anses utgöra tillräcklig grund för den meningen, att störda samlevnadsförhållanden främst inom familjegruppen är en grogrund för barnens och ungdomens olyckliga beteendeförändringar, och ofta kan anledningarna till deras misslyckande i livet härledas dit.

Det är nog inte så, att den dystra brottsbilden bland ungdom tyder på en försämring av folkkaraktären. Det är nog i stället så, att samhället är mera komplicerat, hetsigt; vi är utsatta för mot varandra spelande inflytelser av större intensitet än förr. Det är helt enkelt svårare att leva för oss allesamman, och det är mycket svårare att vara ung i dag än när vi var det. Urbanisering, jäkt, splittrade osäkra värderingar, brottningen mellan gammal patriarkalism och mera demokratiska krav och behov bland såväl kvinnor som barn föranleder många spänningar, dolda bakom dörrarna. Människorna, de må vara äldre eller yngre, behöver faktiskt hjälp med sina personliga problem, en sakkunnig sådan hjälp, inte påtvingad men tillerbjuden. Det kan inte nog framhållas att detta är viktigt, inte minst ur ungdomskriminali-

tetens synvinkel. Jag hoppas därför att de argument och förslag, som bl. a. framlagts i betänkanden om den psykiska barna- och ungdomsvården och om en allmän familjerådgivning, måtte studeras, ventileras och snart leda till praktiska lösningar.

Jag har djärvt att uppehålla kammaren med att anlägga några synpunkter på denna enligt min mening högst angelägna fråga i syfte att ställa den under bjärt belysning. Debatten om den samhällsekonomiska balansen får väl ändå inte undanskymma allting annat. Jag har också väglets av den förhoppningen, att jag kanske med det sagda skulle kunna ge ett stöd åt de utredningar och myndigheter, som arbetar på detta område. Den allra största delen av vår svenska ungdom är frisk, sund och hoppingivande. Det, som vi satsar på, det mognar — såsom statsministern uttryckte saken tidigare här i dag — i sinom tid till en skörd som vi alla får glädje av. Men även den ungdom, som jag har talat om här — den mer eller mindre missanpassade ungdomen — är också en del av vår dyrbara nationaltillgång. Att med alla medel och på alla de sätt, som är möjliga, försöka att tillvarataga den och göra det bästa möjliga av den, kostar mycket pengar; det är sant, men, ärade kammarledamöter, att låta bli kostar ännu mycket mera.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall till en början be att få understryka det krav på en effektiv kriminalpolitik som fru Wallentheim framförde. Jag anser i likhet med henne, att det är av synnerlig vikt att alla tillgängliga resurser sättes in för att bekämpa ungdomsbrottsligheten.

Då jag begärde ordet här i kväll, var det egentligen för att göra några reflexioner över den socialpolitiska situationen. Även om de ekonomiska frågorna av naturliga skäl dominerar en debatt som den i dag, så kanske det inte skadar att ägna någon uppmärksamhet åt det reformarbete, som alljämt pågår för att skaffa medborgarna trygghet i de situa-

Statsverkspropositionen m. m.

tioner som uppkommer och som de själva inte kan bemästra. En mycket stor del av budgeten gäller sociala utgifter. Det är av stor vikt att de medlen användes på effektivast möjliga sätt. Det är inte bara ett rättvisekrav för dem som skattevägen bär bördorna för dessa utgifter, utan det är också viktigt för dem som kommer i åtnjutande av de sociala förmånerna. Såvitt man kan förstå, brister det ännu åtskilligt vid tillämpningen av de reformer som antagits under så gott som allmän enighet bland de demokratiska partierna i riksdagen. Man möter ofta missnöje hos enskilda individer i det ena eller andra hänseendet i fråga om tillämpningen av föreskrifterna. Möjligen beror det på att bestämmelserna tolkas olika i olika delar av landet, men också på att de lokala myndigheterna inte samordnats i tillräcklig utsträckning. För att uppnå en större effektivitet vore det önskvärt att de olika sociala åtgärderna i möjligaste mån samordnades, så att bedömningen bleve likformig av när hjälp skall utgå och av formen för sådan hjälp. Det finns tyvärr inte samma kontroll över effektiviteten hos de sociala utgifterna som över kostnaderna för en prestation inom t. ex. det ekonomiska livet. Där kommer rationaliseringar till stånd, i många fall frampressade av den fria konkurrensen. Någon automatisk kontroll av prestationer inom socialvården har vi inte, utan vi måste söka andra vägar för att komma fram till högsta möjliga effektivitet beträffande de nedlagda kostnaderna. Den socialhjälp, som utgår i visst fall, måste stå i rimlig proportion till det arbete och de kostnader som den drar med sig. Inkomstutvecklingen under senare år har varit sådan, att vissa sociala hjälpformer blivit inaktuella eller i varje fall kostar oproportionerligt mycket i förhållande till den förmån som de innebär för den enskilde. Samtidigt som samhället betalar ut stora belopp i bidrag till hjälpformer, om vilkas effektivitet man börjar bli tveksam ur de synpunkter jag nyss framfört, har vi alltjämt stora vårdområden, som är i hög grad eftersatta — jag skulle vilja säga som nästan

Statsverkspropositionen m. m.

är en skam för Social-Sverige av i dag. Jag syftar då på mentalsjukvården och sinnesslövrården. Tidningarna har den senaste tiden varit fyllda av beskrivningar av sådana anstalter, där inte ens de mest elementära kraven på hygien är tillgodosedda.

Den höjda levnadsstandarden har medfört, att sociala stödåtgärder av generell karaktär undan för undan har minskat i betydelse. Från början var sådana stödåtgärder avsedda uteslutande för dem som befann sig i en nödsituation. Numera utbetalas sociala bidrag till personer, som inte alls befinner sig i en sådan situation, och bidragen betyder för deras del bara en standardhöjning. Samtidigt finns det stora grupper av människor, som lider uppenbar nöd på grund av att de inte kunnat följa med i standardstegringen. Dit hör de psykiskt sjuka och många andra, som på grund av sjukdom är handikappade och för vilka samhället inte har erforderliga vårdmöjligheter. I det sammanhanget vill jag också nämna de ensamstående mödrarna, som ofta lever under bedrövliga ekonomiska förhållanden. Det rör sig om ca 80 000 ogifta mödrar. Varje gång det från vår sida framförts krav på förbättringar av deras situation t. ex. genom skattelättnader, har riksdagen ställt sig tämligen kallsinnig. Jag skulle önska att nästa gång krav framföres i den riktningen, riksdagen ställde sig mera tillmötesgående och mera försökte sätta sig in i det hjälpbehov, som onekligen finns hos denna grupp.

Det vore önskvärt, om den fortsatta utbyggnaden av socialvården mer än hittills kunde sikta på att hjälpa de grupper, beträffande vilka det föreligger ett verkligt hjälpbehov, de som enligt statsrådet Sträng, om jag får citera hans uttalande nyss, alltjämt bor i fattigdomens förstuga, och om socialvården dessutom kunde inriktas på en upprustning av olika vårdområden. En sådan målsättning borde allmänt kunna accepteras, särskilt som enighet råder om att de sociala förmanerna i stort sett förlorat sin betydelse som utjämnande faktor mellan olika inkomstskikt. Den omständigheten, att

man genom vissa åtgärder, barnbidrag, fria skolor och fria skolmåltider t. ex., har försökt att utjämna den stora standardkillnaden mellan barnfamiljer och andra hushåll i samma inkomstskikt är en annan sak och berör inte socialbidragens inverkan för de olika inkomstskikten. Ännu har vi för övrigt långt kvar till en verklig utjämning av barnkostnaderna inom samma inkomstskikt.

Folkpartiet har i år i en motion föreslagit en allmän översyn av socialvården och dess administrativa utformning i syfte att de medel, som samhället i dag anslår till socialvård, skall komma de verkligt behövande samhällsmedlemmarna till del. Jag hoppas att enighet kan nås i riksdagen om behovet av en generalplan för den fortsatta reformpolitiken på det sociala området, så att vi verkligen får garantier för en effektiv socialvård.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! För den, som i sitt dagliga arbete sysslar med forskning och högre undervisning inom jordbruksområdet, liksom för envar som är intresserad av jordbruksforskningens och därmed jordbrukets utveckling, erbjuder ni — onde huvudtiteln i år liksom under många tidigare år en nedslående lektyr. Jag är visserligen livligt medveten om att jordbruksministern i år haft sällsynt stora svårigheter att övervinna, men avslag på framställningar om välbefogade anslagsökningar motiveras även på annat sätt än genom hänvisning till det statsfinansiella läget — även om detta motiv naturligtvis alltid skymlar i bakgrunden. Det är i första hand en del frågor av nu nämnd art, som jag här skulle vilja säga något om.

I fråga om anslaget till främjande av forskning på jordbrukets område uttalas bl. a. under punkten 87 i statsverkspropositionen: »Med hänsyn till den stora betydelse som denna forskning har för möjligheterna till effektivitets- och räntabilitetshöjning av jordbruksnäringen torde emellertid ytterligare ökning av anslaget vara motiverad.» Anslaget har i

konsekvens härmed höjts med 150 000 kronor till 1 100 000 kronor. Detta är i och för sig mycket tacknämligt. Samma inställning borde emellertid ha kommit till uttryck även i fråga om en rad institutioner på jordbrukets område, som sysslar med vetenskaplig grund- eller målforskning.

Lantbrukshögskolan, som är vår största organisation för vetenskaplig forskning inom jordbruket, har sålunda i endast en mycket begränsad omfattning fått sina äskanden bifallna. Detta gäller i all synnerhet anslag till nybyggnader. Flera av högskolans institutioner arbetar sedan årtal i trånga och omoderna lokaler. Även en rad synnerligen viktiga, högaktuella forskningsuppgifter måste ställas på framtiden på grund av brist på medel, ty ansökningsfrågan till jordbrukets forskningsråd är icke på långt när tillräcklig för att tillgodose dessa angelägna, av de senaste årens utveckling inom växtodlingen frampressade behov.

I fråga om lantbrukshögskolans äskanden liksom i fråga om andra forskningsanstalters hänvisar departementschefen till jordbrukshögskoleutredningen. Det är gott och väl, att man inte vidtar alltför genomgripande förändringar rörande institutioner, vilkas verksamhet håller på att utredas, men det är å andra sidan orimligt, att utredningar under årtal skall stå hindrande i vägen för en naturlig och av omständigheterna påkallad utveckling. Och varför skulle inte jordbrukshögskoleutredningen kunna arbeta på samma sätt som universitetsutredningen? Denna arbetar som bekant alltför jämt, men den har lagt fram ett delbetänkande, som ligger till grund för en lika välbehövlig som välkommen uppbyggnad av våra universitet.

Det, som närmast var anledningen till att jordbrukshögskoleutredningen tillsattes, var frågan om lantbrukshögskolans och statens lantbruksförsöks inre organisation. Detta problem borde ha kunnat lösas för länge sedan, och utredningen kunde sedan ha tagit upp de olika delproblemen. Hade organisationsproblemet blivit löst, hade man för övrigt re-

Statsverkspropositionen m. m.

dan förra året kunnat dra in den alldeles onödiga överinspektörsbefattningen — den är numera som bekant en bisyssla, sedan innehavaren blivit professor vid kungl. tekniska högskolan. Kostnaderna för överinspektören och hans kansli, en sekreterare med juridisk utbildning och två skrivbiträden, skulle med större fördel kunna användas för att tillgodose viktiga forsknings- och undervisningsuppgifter.

Njugghet visas också mot t. ex. statens växtskyddsanstalt, som nu jämte statens centrala frökontrollanstalt inordnats under rubriken »Vissa kontrollanstalter — — — m. m.». Om denna nya rubricering av växtskyddet skall fattas som uttryck för en ändrad inställning från departementets sida till växtskyddsarbetet, har man anledning att tala om ett ödesdigert steg bakåt. Vill man verkligen ha ett effektivt växtskydd, måste man till detta kunna knyta en vetenskaplig stab av hög klass, och dess arbete måste grundas på självständig forskning.

Skördeförsluster på omkring 150 miljoner kronor såsom i höstas betraktas med rätta som en nationell olycka, som kräver krafttag. Så mycket större anledning finnes det väl att vidtaga kraftåtgärder för att intensifiera kampen mot växtsjukdomar och skadedjur, som förorsakar oss årliga förluster på minst 300 miljoner kronor. I syfte att åstadkomma ett mera effektivt växtskydd har växtskyddsanstaltens styrelse föreslagit, att den resistensbiologiska forskningen skulle utbyggas. Denna forskning är nämligen en viktig grundval för resistensförädlingen. För denna har endast föreslagits en ökning av anslaget till Sveriges utsädesförening med 25 000 kronor.

Resistensförädlingen har under senare tid behandlats så, som om man uppfattade den som en särskild gren av förädlingsarbetet. Så är det icke. Vid all växtförädling måste hänsyn tas till motståndskraften mot sjukdomar och skadedjur. Strävandena att förbättra de odlade växternas avkastningsförmåga och höja produkternas kvalitet är väsentligen en fråga om att göra växterna mot-

Statsverkspropositionen m. m.

ständskraftiga mot parasiter av skilda slag. Den resistensbiologiska forskningen har till uppgift att skapa en fast grundval för ett systematiskt förädlingsarbete mot detta mål. Samarbetet mellan växtpatologer och växtförädlare är därför av allra största betydelse för att det eftersträvade målet snabbt skall kunna nås. Det är långtifrån tillräckligt med ett mindre anslag för resistensförädling till en av våra växtförädlingsanstalter, även om givetvis också detta lilla anslag är välkommet.

I en enhälligt antagen resolution riktade den stora internationella växtskyddskongressen i Hamburg i september 1957 en allvarlig maning till alla länder att intensifiera arbetet på att skapa ett mot skadegörare av olika slag motståndskraftigt odlingsmaterial. Den maningen har även vi all anledning att ta ad notam, om vi vill att vårt lands växtskydd skall motsvara de krav, som nu måste ställas på det.

Under senare år har det kommit att framstå som särskilt angeläget att med större kraft än hittills ta upp kampen mot två grupper av parasiter, nämligen virus och nematoder. Båda dessa grupper har tilltagit och förorsakar årligen växtodlingen betydande förluster — förluster som skulle kunna i hög grad reduceras, om en mera effektiv kamp kunde sättas in. Enbart på potatis förorsakar virus och nematoder årligen förluster, som kan räknas i flera tiotal miljoner. Växtskyddsanstaltens begäran om att få medel till att bygga ut ett nematodlaboratorium har emellertid inte kunnat bifallas.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att nu vädja till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att vidtaga sådana åtgärder, att nästa års riksdag blir i tillfälle att fatta beslut om en effektiv upprustning av växtskyddsanstalten, så att den verkligen motsvarar de krav som man i ett land med högt utvecklat jordbruk kan ställa på densamma.

Denna min vädjan gäller också anstaltens filialer. För några år sedan inrättades en växtskyddsfilial i Rönneby-

dalen. Den där anställde filialföreståndaren har tyvärr alltför små möjligheter att stå jordbrukarna till tjänst. Det behövs kunniga medhjälpare, som kan ta hand om vissa försök och undersökningar, det behövs ökade reseanslag m. m. På liknande sätt förhåller det sig även med de andra filialerna. Överallt måste arbetsmöjligheterna förbättras.

En för den vetenskapliga forskningen på många områden utomordentligt viktig institution, som nödgas arbeta i trånga, otidsenliga lokaler och med otillräcklig personal- och apparatutrustning, är statens lantbrukskemiska kontrollanstalt. Redan 1956 års riksdag beslöt, att denna anstalt skulle sammanföras med lantbrukshögskolans kemiska analyslaboratorium. Sedan hände, såvitt av handlingarna framgår, ingenting på ett helt år. Först den 16 maj 1957 tillkallades en sakkunnig för att utreda behovet av lokaler, personal och utrustning för den genom sammanslagningen bildade institutionen. Utredningen borde ha kunnat vara färdig för länge sedan, så att förslaget kunnat framläggas redan i år.

För varje år som går blir behovet av en välutrustad kemisk kontrollanstalt allt större och större. Många angelägna arbetsuppgifter blir fördröjda eller måste ställas på framtiden, därför att den kemiska kontrollanstalten icke har möjlighet att arbeta med erforderlig effektivitet.

Det skulle vara tacknämligt, om herr jordbruksministern ville lämna några uppgifter om när han räknar med att principbeslutet vid 1956 års riksdag skall kunna realiserats.

I ett avseende föreligger en påfallande brist på konsekvens vid behandlingen av anslagen till statliga eller statsunderstödda institutioner. Även i de fall, där några nya anslag icke kunnat tillstyrkas, har dock i regel automatiska kostnadsökningar, t. ex. för löner, resor, bränsle och lyse, medfört en viss höjning av anslagen. Så har dock icke skett i fråga om den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm, ej heller i fråga om Föreningen för växtförädling av fruktträd och Algot Holmberg & Sö-

ner AB:s förädlingsarbete med sojaväxter. I realiteten har sålunda i själva verket anslagen till dessa verksamhetsgrenar minskats. Det hade, synes det mig, varit riktigtast att för de nu nämnda tre anstalterna tillämpa samma princip som för annan statsunderstödd verksamhet. Visserligen hade detta inte inneburit någon realförbättring, men det hade åtminstone inte blivit någon försämring.

Jag skulle också vilja säga några ord om ett par frågor, som inte direkt har med forskningen att göra.

Det är med uppriktigt beklagande man konstaterar, att anslagen till markkartering och grundkalkning på förslag av jordbruksanslagsutredningen nu slopas. Det är enligt min mening felaktigt och för vårt lands jordbruk i längden olyckligt att nu ta bort dessa anslag. Under senare år har det bedrivits en ovederhäftig propaganda mot kalkningen. Det kan emellertid knappast råda något tvivel om att därmed stor skada tillfogats jordbruket. Det måste ur det allmännas synpunkt vara värdefullt, att odlingsjordarna befinner sig i bästa möjliga kulturtillstånd. Utredningen och lantbruksstyrelsen är överens om att det är önskvärt, att markkarteringen bedrivs i större omfattning än hittills. Detta når man inte genom ökad upplysning, utan enklast genom att, som lantbruksstyrelsen framhåller, bidragen återföres till det reella värde de hade år 1948, då de infördes.

I likhet med lantbruksstyrelsen menar jag, att det för landets jordbruk vore av största värde, om bidragen till grundkalkning höjdes. Detta är en inre rationaliseringsåtgärd, som är bra mycket viktigare än många andra, som nu stödes av staten. Alldeles oberoende av vilken uppfattning man har om den svenska jordbruksproduktionens framtida omfattning borde man kunna enas om att det är viktigt, att avkastningen per hektar blir så stor som möjligt, om detta kan nås med rimliga kostnader.

Jag hoppas därför, att det skall bli möjligt att till ett kommande år skapa möjligheter för jordbrukarna att få eko-

nomisk hjälp för en så viktig kulturåtgärd som grundkalkningen.

Det hade enligt min mening varit möjligt att redan i år få plats med de anslag, som jag här har talat om, inom den för nionde huvudtiteln givna ramen, om man avstått från att höja anslagen till lantbruksnämnderna med sammanlagt 1 3/4 miljon kronor eller, ännu bättre, om anslagen minskats och därmed en avveckling av lantbruksnämnderna påbörjats.

Stora delar av den verksamhet, som bedrivs av lantbruksnämnderna, skulle nämligen kunna utföras både effektivare och billigare, om den helt överlättes åt hushållningssällskapen. Låt mig ta ett enda exempel. Det skulle för närvarande behövas en nyorientering på betes-skötselns område på grund av den utveckling som växtodlingen och husdjurskötseln under senare tid har fått. Men härför krävs det både försöksverksamhet och upplysning. Nyorienteringen skulle därför snabbast kunna genomföras, om hushållningssällskapen hade hand om även denna verksamhetsgren.

Jordbrukets rationalisering skulle med all säkerhet gå lika snabbt som den nu gör och bättre kunna anpassas till de ekonomiska förutsättningarna, om den befriades från nämndernas reglerande hand.

Glädjande nog har departementschefen inte tagit ställning till förslaget att inrätta en skoglig sektion inom lantbruksstyrelsen för nämndernas räkning. Det borde faktiskt räcka med hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser i länen och med de centrala skogliga myndigheter som vi redan har.

Låt mig till sist, herr talman, med ett par ord anknyta till den allmänna ekonomiska debatt, som har förts här i dag. Bland linodlare i Belgien finns ett gammalt ordstäv som säger: »Man skall inte slakta en höna som värper guldägg.» Innebörden av detta ordstäv är, att om man sköter sin linodling felaktigt, får man inte det goda ekonomiska resultat som man eljest skulle kunna få. Herr finansministern borde faktiskt tänka på

Statsverkspropositionen m. m.

det ordstävvet. Näringslivet bör inte behandlas på ett sådant sätt, att det slutar att värpa guldägg, och den jordbruksvetenskapliga forskningen, som jag nu till sist ber att få återkomma till, bör inte svältfödas, ty då ger inte heller den några guldägg. Låt oss inte glömma, att det är på den vetenskapliga forskningens resultat som framtiden måste byggas!

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag är djupt medveten om att klockan är mycket och även medveten om att de tappra kammarledamöter, som uthärdar till »the bitter end», kanske tycker att den fråga jag tar upp inte är av så central betydelse att den skulle behandlas så här dags. Eftersom det gäller utbildningen av en mycket stor grupp i det här landet — kanske den största yrkesgrupp vi har — nämligen husmödrarna, skulle jag ändå vilja säga några ord.

Att denna grupp är genant försummad, borde vid det här laget varje kammarledamot veta, så det behöver jag inte upprepa. Utbildningen av pedagoger för denna grupp har varit föremål för utredning så länge jag kan minnas. År 1947 hade vi en enmansutredning om utbildning av lärarinnor i huslig undervisning. Den hamnade i en skrivbordslåda, men hade riksdagen då fått ett förslag att ta ställning till och hade vi då fått den länge väntade upprustningen på det här området, så hade vi sparat en massa pengar, eftersom allt har blivit dyrare under tiden, kraven har vuxit och framför allt nedslitningen av seminarierna bara blivit värre. Men det blev ingenting av den gången. Nästa utredning slutfördes förra sommaren av 1953 års lärarinneutbildningskommitté. Denna utredning har varit ute på remiss, och i stort sett har den hälsats med tillfredsställelse med undantag för vissa punkter.

Man hade alltså hoppats att vid denna riksdag få en proposition i det här ärendet, men så blir inte fallet. Det visas i statsverkspropositionen ett mycket ljumt

intresse för såväl denna utbildningsgren som slöjdläroarbetsutbildningen och även annan utbildning av facklärare. Detta är djupt beklagligt, ty vi kan knappast vänta längre, om det inte skall bli rent kaos på det här området.

Nyligen har Skolköklärlärarinnornas förening gjort en liten undersökning om tillståndet ute i skolorna. Man ville få fram en siffra på hur många som undervisade i olika skolformer i husligt arbete utan att själva ha den föreskrivna kompetensen. Det visar sig då att minst 150 stycken, som man alltså vet om, sköter sådan undervisning utan att själva ha en dags pedagogisk utbildning. Av dessa har en liten del gått igenom den förberedande kursen på ett seminarium, andra har ekonomiföreståndarinneutbildning, vilket ju är något helt annat, och en annan grupp har över huvud taget ingen utbildning alls. De är praktiska människor som tagit sig före att lära sig laga mat, tvätta, städa etc., men det är ju inte bara detta som ingår i den här undervisningen. Det kan inte vara rätt emot eleverna att ge dem lärarinnor med så gott som ingen kompetens alls. Tar man dessutom hänsyn till den växande enhetsskolan, som behöver ett stort antal nya lärarinnor, så är det sannerligen inte en dag för tidigt att man börjar att utbilda dem och får i gång en bättre och utökad utbildning.

Men Kungl. Maj:t har i statsverkspropositionen mest satt nya lappar på det gamla klädet. Det skall dock rättvisligen framhållas, att det företagits vissa åtgärder, som åtminstone jag vill se som ett första steg till den nya uppbyggnaden. Man har föreslagit indragning av förberedande kurser på de husliga seminarierna och i stället utökat antalet lärarinneelever. En sådan åtgärd måste ovillkorligen förutsätta, att en proposition kommer till nästa års riksdag. Annars blir det ju helt enkelt stopp i rekryteringen, eftersom den förberedande kurs man nu drar in är obligatorisk för inträde i seminarierna.

Det är klart, att det med mycket god vilja går att i den nuvarande organisationen pressa in några elever till i se-

minarierna. Vid fackskolan i Uppsala, som jag bäst känner till, är emellertid vartenda utrymme till den grad pressat, att det är farligt nära bristningsgränsen, om man skall få in fler elever.

Lika beklagligt som att inte seminarierna redan i vår kan planera och starta den nya utbildningen är, att ekonomiföreståndarinnornas utbildningsfråga också förhalats. Här har vi en kår med utomordentligt stort ekonomiskt ansvar. Var och en förstår att det har en oerhört stor betydelse, om våra sjukhuskök, militära kök och alla andra kommunala och statliga storkök förestås av personer med en grundlig utbildning i fråga om organisation, ekonomi, inköp och mycket annat. I det fallet måste man väl kunna spara en hel del pengar. Men deras utbildning svarar inte alls mot det stora ansvar, de har inte minst i ekonomiskt avseende. Kommittén, som jag nyss talade om, har också utrett deras utbildningsfråga och föreslagit en ökning av utbildningen från ett till två år. Det är vad ekonomiföreståndarinnorna själva vill ha och anser sig behöva. Men inte heller därav har blivit något. Här gäller samma argument som tidigare: det går helt enkelt inte längre att skjuta dessa frågors lösning alltför långt in i framtiden.

Att denna upprustning på det husliga utbildningsområdet kommer att kosta åtskilligt med pengar är naturligtvis ofrånkomligt, ty det är många års försyndelser som måste sonas. Såvitt man kan bedöma, har 1953 års sakkunniga försökt att hålla kostnaderna inom för staten rimliga gränser. Det är väl denna fullt legitima och berömvärda önskan, som lett kommittén till den, såvitt jag kan förstå, extraordinära åtgärden att på ett tidigt stadium öppna underhandlingar med olika kommuner och landsting och fråga dessa, om de vill ha ett seminarium. Det har på sina håll kallats för auktion på seminarier, och uttrycket är inte illa valt. Men det kan naturligtvis lätt leda till att ett seminarium av ganska ovidkommande skäl förläggs till en viss plats och inte därför att den platsen ur elevernas synpunkt är den bästa. Rent

Statsverkspropositionen m. m.

principiellt måste denna underhandlingsväg väcka vissa betänkligheter. Kan det vara riktigt, att en statlig kommitté — utan täckning av beslut från Kungl. Maj:t — på egen hand och på ett tidigt stadium med kommuner och landsting öppnar underhandlingar som gäller ekonomiska frågor? Det kan lätt leda till en helt ny och underlig ordning. Vådan av att föra sådana underhandlingar har ju också visat sig i detta fall. I den mån det varit ekonomiskt fördelaktigt för en kommun eller ett landsting har man ställt sig välvillig till att för statens räkning upplåta lokaler för inredande av ett seminarium.

Men i ett väsentligt fall har man satt sig på tvären — om uttrycket tillåtes — och det gäller Stockholm. Stockholms stad vill inte vara med om att bygga eller upplåta lokaler över huvud taget för ett statligt, husligt seminarium. Staden anser att staten bör sköta denna utbildning själv och även ordna lokalfrågan, liksom fallet är när det gäller andra utbildningsgrenar. I det fallet fick kommitténs ordförande ett bleklagt nej. Då fanns det inget annat att göra än att fråga vidare på annat håll. På detta sätt har seminariernas geografiska fördelning blivit minst sagt ytterst otillfredsställande. Det är inte rimligt, att inte Stockholm eller Stockholms omnejd — ty det går naturligtvis lika bra att förlägga ett seminarium till någon av kommunerna kring Stockholm — skall ha ett seminarium i huslig utbildning och även i textilt utbildning. Detta av många skäl. Av dem skulle jag vilja nämna, att här ligger en massa forskningsinstitut och andra liknande institutioner som man behöver kontakt med. Det finns museer, som har betydelse för den textila utbildningen, och det finns en väl uppbyggd övningsskoleorganisation här i Stockholm. Sedan må man ha den allra största respekt för önskningarna att flytta så mycket som möjligt bort från Stockholm, men i detta fall kan det inte vara lämpligt.

Det är kanske inte minst förläggningen av seminarierna, som det hakat upp sig på i departementet och som har försinkat frågan. På andra punkter kan det

Statsverkspropositionen m. m.

väl också vara oklart. Men det borde inte få hindra, att man startar på den nya vägen, ty det går mycket bra att bygga ut den organisation, som vi har. Det kommer under alla förhållanden att dröja flera år, innan vi får fram pedagoger på detta område. Därför vädjar jag, och många med mig, till ecklesiastikministern att snabbt skrida till handling.

Låt mig, herr talman, medan jag ändå har ordet, säga något om ett annat betänkande, som lagts fram i höst och som också skymtar i statsverkspropositionen. Det gäller familjerådgivningen, som fru Wallentheim också berörde. I denna fråga förebådar statsrådet en proposition längre fram. Förslaget har ju av remissinstanserna mottagits med mycket blandade känslor. Att som de sakkunniga föreslår utbygga de nuvarande rådgivningsbyråerna för abortförebyggande verksamhet till familjerådgivningsbyråer tycks inte enbart ha fördelar. Det ifrågasätts från många olika håll — jag skulle tro från de allra flesta — om en sammanlagning mellan en allmän familjerådgivning och den abortförebyggande verksamheten är den väg, som vi bör slå in på. Abortärendena är en medicinsk angelägenhet och hör hemma inom sjukvården. De byråer, som vi otvivelaktigt behöver som ett nät över hela landet för den abortförebyggande och utredande verksamheten, bör förläggas till sjukhus och knytas till de psykiatriska avdelningar som inrättats vid centrallasaretten och dessa bör ges ökade möjligheter. Ty det är en djupt allvarlig fråga som vi måste lösa. Den allmänna familjerådgivningen bör ha sin egen byrå skild från dessa. Med det förslag, som framlagts, gynnas måhända den abortförebyggande verksamheten, men det kommer att ske på familjerådgivningens bekostnad. Tror man på denna och vill man ha den väl utbyggd och startad under gynnsamma förutsättningar, är det bättre att vänta med densamma, tills tiden är mogen för en mera positiv lösning. Jag menar att det vore bättre att lösa frågan om den abortförebyggande verksamheten först och utan hopkoppling. Det lyckligaste vore väl en försöks-

verksamhet med allmän familjerådgivning och abortrådgivning, dels med gemensamma byråer och dels med separata byråer inom några sjukvårdsområden. Då finge man erfarenheter att utgå ifrån och kunde ta ställning till de olika alternativen därefter. Att vara tvärsäker på att en sammankoppling vore det bästa, tror jag kan få mycket olyckliga konsekvenser för en god sak. Jag är åtminstone för egen del av den uppfattningen, att just den familjerådgivande verksamheten skulle vara av stor betydelse både när det gäller upplysningsverksamhet på olika områden för unga familjer och även när det gäller att hjälpa människor, som kommer i svåra situationer just i ett samhälle som är så komplicerat som vårt.

Jag hoppas därför att frågan skall få en mera positiv lösning än som skulle ske, om den här ifrågasatta sammankopplingen kommer till stånd.

Herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag förlänger debatten ytterligare ett par minuter, men jag får härvidlag kanske dela skulden till förlängningen med herr Osvald, som mer eller mindre uppfordrade mig att komma med ett par synpunkter.

Herr Osvald gjorde klart för kammaren att han var missbelåten med åtskilligt, för att inte säga det mesta i nionde huvudtiteln. Jag ämnar emellertid inte ingå på detaljdiskussion på de punkter herr Osvald tog upp. Jag föreställer mig att detta är dubbelt överflödigt, kanske allra mest därför att det blir tillfälle därtill, när huvudtiteln i sinom tid återvänder från jordbruksutskottet. Anledningen till att jag ändå önskade ta till orda är, att herr Osvalds missnöje framför allt riktar sig mot de punkter, där det har skett besparingar.

Ännu när jag kom in här i kammaren, genljöd i mina öron en debatt som alldeles nyss pågått i medkammaren. Jag får lov att säga att de tämligen blygsamma besparingsförslag, som jordbruksanslagsutredningen har presterat, beteckna-

des i andra kammaren som ett litet be-
lägg för hur man skall uppfatta den be-
sparingskommission, som herr Osvalds
parti så starkt har engagerat sig för.
Många av herr Osvalds missnöjesanled-
ningar grundar sig därpå, att det är frå-
ga om medelsanvisning, som inte löses
så enkelt som genom att plötsligt riva
upp innebörden av 1947 års riksdagsbe-
slut, som också inkluderar lantbruks-
nämndernas nuvarande befattning med
rationaliseringsuppgifterna, och helt en-
kelt överlåta dem på hushållningssäll-
skapen. Så enkelt är det ändå inte. Om
man skulle ha tillmötesgått det anslags-
krav, som herr Osvald antytt, skulle det
inte endast ha slukat de små besparing-
ar som gjorts, utan det skulle ha tagit
åtskilligt mera.

Beträffande detaljerna i övrigt borde
jag kanske ändå nämna att exempelvis
i fråga om markkarteringen stöder sig
huvudtitelns yrkande på en enhällig ut-
redning. I fråga om den resistensbiolo-
giska forskningen är jag personligen väl
medveten — liksom jag föreställer mig
att åtskilliga andra också är det — om
dess utomordentliga vikt och betydelse
och om att den tillhör ett område, som
man med all ambition får inrikta sig på.
Men samtidigt är naturligtvis herr Os-
vald väl medveten om att exempelvis
lantbrukshögskolans styrelse liksom ock-
så jordbrukshögskoleutredningen har
ställt sig mycket tveksamma till huruvi-
da denna fråga verkligen varit mogen att
lösas i detta sammanhang. Samma sak
gäller i fråga om planeringen på en del
andra punkter. Man får måhända däri se
några skäl som talar för att frågan inte
ansetts absolut färdig för sin lösning just
vid detta tillfälle.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag är mycket tacksam
för det intresse, som herr statsrådet och
chefen för jordbruksdepartementet har
uttalat för just denna fråga om den re-
sistensbiologiska forskningen. Jag är väl
medveten om att jordbrukshögskoleut-
redningen har varit tveksam, men jag
tror jag vågar påstå att de, som har gjort

Statsverkspropositionen m. m.

upp planen för samarbetet om resistens-
biologisk forskning och resistensföräd-
ling, kan bedöma den saken bättre än
jordbrukshögskoleutredningen.

Vidare vill jag erinra om att jag inte
uttalade missnöje med hela nionde hu-
vudtiteln. Jag framhöll också att jag var
livligt medveten om att herr jordbruks-
ministern har haft mycket stora svårig-
heter att övervinna, och jag förmodar
att han i många avseenden gärna skulle
ha sett att huvudtiteln kunde ha fått en
annan utformning än den nu har fått.

Efter härmed slutad överläggning
hänvisades ifrågavarande kungl. propo-
sitioner till statsutskottet, varjämte de i
nedan angivna delar remitterades till
följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositio-
nen rörde riksdags- och revisionskost-
nader ävensom kostnader för riksdagens
hus och riksdagens verk, till bankout-
skottet, såvitt propositionen angick det
promilletal, varmed skogsvårdsavgiften
för år 1958 skulle utgå, till bevillnings-
utskottet och, i vad propositionen avsåg
jordbruksärenden, till jordbruksutskot-
tet; samt

propositionen nr 2, såvitt den angick
jordbruksärenden, till jordbruksutskot-
tet.

Till vederbörande utskott skulle jäm-
väl överlämnas de i anledning av pro-
positionerna inom kammaren nu avgiv-
na yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsut-
skottet nedannämnda motioner:

nr 18, av herr *Ohlon* m. fl.;

nr 19, av herrar *Lindblom* och *Kron-
strand*;

nr 20, av herr *Mannerskantz* m. fl.;
samt

nr 21, av herrar *Jonasson* och *Wah-
lund*.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 22, av herr *Lindblom* m. fl.;

nr 23, av fru *Gärde Widemar* m. fl.;

nr 24, av herr *Arrhén* och herr *Ohlsson, Ebbe*;

nr 25, av herr *Ohlsson, Ebbe*, m. fl. och

nr 26, av herr *Ollén* m. fl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 27, av herr *Ohlon* m. fl.;

nr 28, av herr *Arvidson* och herr *Nilsson, Yngve*; samt

nr 29, av herr *Ewerlöf* m. fl.

Föredrogs och hänvisades till allmänna beredningsutskottet motionen nr 30, av herr *Johansson, Anders*, m. fl.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 31, av herr *Bergh, Ragnar*.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 0.17.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 22 januari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 27, angående ändring av vissa avtal rörande lån till Föreningen för skidlöpningens och friluftslivets främjande i Sverige för utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien; samt

nr 31, angående överlåtelse av vissa, kronan tillhöriga fastigheter, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse nr 34, med redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 26 maj 1956, den 8 mars, den 29 mars, den 2 maj, den 14 maj och den 6 december 1957, nr 291, nr 2, nr 5, nr 6, nr 249 respektive nr 382, i anledning av, såvitt nu är i fråga, riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelse.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, avseende handelsdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående ersättning till Rut Britta Marianne Eck m. fl.

Föredrogos och hänvisade till konstitutionsutskottet motionen nr 32, av herr *Bergh, Ragnar*.

Föredrogos och hänvisade till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 33, av fru *Carlqvist* m. fl.;

nr 34, av herr *Lindahl* m. fl.;

nr 35, av herr *Mogård*; och

nr 36, av herr *Edström*.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet motionen nr 37, av herr *Wärnberg* m. fl.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet motionen nr 38, av herr *Sundin* m. fl.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 39, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl.; och

nr 40, av herr *Edström*.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet motionen nr 41, av herr *Söderquist* m. fl.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet riksdagens revisorers berättelse om den år 1957 av dem verkställda granskningen av riksbanken.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets memorial och utlåtande nr 1—3.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 42, av herr *Wärnberg*, om utvidgning av kommunens kompetensområde i fråga om drivande av industri eller affärsverksamhet;

nr 43, av herr *Grym* m. fl., om inrättande av en vattendomstol för Norrbottens län;

nr 44, av herr *Larsson, Lars*, m. fl., angående förbättring av personalvårdsorganisationen inom försvarsväsendet;

nr 45, av herr *Petersson, Bertil*, m. fl., angående en bro mellan Öland och fastlandet;

nr 46, av herrar *Åkesson* och *Franzén*, om vissa enskilda vägars övertagande till allmänt statligt underhåll;

nr 47, av herr *Persson, Johan*, och herr *Sundelin*, om anslag till forsknings- och försöksverksamhet beträffande vatten- och avloppsfrågor;

nr 48, av herr *Edström* m. fl., om ökat anslag till vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning;

nr 49, av herr *Boman* m. fl., om statsbidrag till Mariannelunds praktiska skola;

nr 50, av herr *Andersson, Axel Johannes*, och herr *Sundin*, om statsbidrag till Anundsjöbygdens realskola i Bredbyn;

nr 51, av herr *Åkesson*, om överförande till riksantikvarieämbetet av byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrås arbetsuppgifter;

nr 52, av herr *Hermansson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till företagareföreningar m. fl.;

nr 53, av herr *Edström* och fru *Hamrin-Thorell*, angående lönereglering för vissa översköterskor vid statens sjuksjukhus;

nr 54, av herr *Boo*, om ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding;

nr 55, av fru *Nilsson* och herr *Johansson, Robert*, om ersättning åt lantbruksinspektoren Eric Hellner för vissa rättgångskostnader;

nr 56, av herr *Franzén* m. fl., om upphävande av varuskatten å gräddglass;

nr 57, av herr *Hermansson* m. fl., om vidgad rätt till tullrestitution för varvsindustrien;

nr 58, av herrar *Lindahl* och *Lindgren*, om ändrad ordning för beslut om avstängning av alkoholmissbrukare från inköp av rusdrycker;

nr 59, av herr *Nilsson, Hjalmar*, m. fl., om rätt för vissa ideella organisationer till särskilt avdrag vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt;

nr 60, av herr *Lundström* och fru *Gär-*

de Widemar, om utredning av frågan om utlänningars och i utlandet bosatta svenska medborgares beskattning här i riket;

nr 61, av herr *Lundström* och fru *Gärde Widemar*, om befrielse för utländska medborgare från retroaktiv skyldighet att erlägga folkpensionsavgift;

nr 62, av herr *Nilsson, Yngve*, m. fl., om vissa skärpta åtgärder mot bilstölder m. m.;

nr 63, av herr *Lindblom* m. fl., angående ändrad lydelse av 4 § lagen om hyresreglering m. m.;

nr 64, av herr *Åkesson* m. fl., angående viss ändring av 18 § lagen om ekonomiska föreningar;

nr 65, av herr *Åkesson*, om vidgad offentlighet beträffande promemorior i resningsärenden hos högsta domstolen;

nr 66, av herrar *Kronstrand* och *Danmans*, om ändrad ordning för delgivning av byggnadsnämnds beslut;

nr 67, av herr *Nilsson, Hjalmar*, m. fl., om utredning rörande statens stöd till utbyggnad av skogsindustrien i Norrland;

nr 68, av herr *Åkesson* m. fl., angående viss ändring av betalningsvillkoren vid försäljning av kronoegendomar;

nr 69, av herr *Sundelin* m. fl., om sänkning av den övre belåningsgränsen för lånegaranti vid inköp av egnahemsjordbruk;

nr 70, av herr *Jansson, Axel*, m. fl., om beredande av studiebidrag, stipendier och resebidrag åt elever vid Värmlands och Örebro läns skogsskola;

nr 71, av herr *Persson, Einar*, angående restitution av skatt å bensin, som förbrukas vid användning av motorsågar i skogsbruket;

nr 72, av herr *Persson, Einar*, angående ändringar i förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit samt i kungörelsen med tillämpningsföreskrifter till nämnda förordning;

nr 73, av herrar *Jacobsson* och *Gustafsson*, om utredning angående Grubbe och Västerhiske byamäns rätt till fyllnads-skog;

nr 74, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Damström*, angående utredning om de partiellt arbetslösa sysselsättnings- och arbetsförhållanden m. m.;

nr 75, av herr *Andersson, Axel Emanuel*, m. fl., om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga;

nr 76, av herr *Karlsson, Göran*, om vidgad rätt för folkpensionärer att företaga resor å statens järnvägar till nedsatt pris; samt

nr 77, av herr *Lundström* och fru *Gärde Widemar*, om viss avkortning av skatt i syfte att undvika retroaktiv skyldighet för utländska medborgare att erlagga vissa folkpensionsavgifter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 10.11, att, för att mottaga ytterligare väntade motioner, ajournera sina förhandlingar till kl. 16.00, då desamma återupptogs.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 33, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Avlämnades till herr talmannen följande motioner, vilka nu anmälades och lades på bordet:

nr 78, av herr *Anderson, Carl Albert*, m. fl., om beredande av möjligheter till ekonomisk ersättning för kommunala fullmäktiguppdrag;

nr 79, av herr *Dahl* m. fl., om en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati;

nr 80, av herr *Öhman* m. fl., angående allmän folkomröstning beträffande frågan om svenska försvarets utrustning med kärnvapen;

nr 81, av herr *Franzén*, angående förbättrade sjö- och flygförbindelser mellan Gotland och fastlandet;

nr 82, av herr *Persson, Helmer*, och

herr *Norling*, om ökat anslag till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp;

nr 83, av herr *Spetz* m. fl., om viss ändring i grunderna för statsbidrag till bygande, förbättring och underhåll av allmänna hamnar och farleder;

nr 84, av herr *Sveningsson*, om ökat anslag till vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning;

nr 85, av herr *Andersson, Axel Johannes*, om anslag åt docenten A. Åslander för viss undersökning rörande bekämpning av tandröta;

nr 86, av herrar *Danmans* och *Kronstrand*, om utredning rörande övervakning av alkoholskadade genom s. k. arbetsledare;

nr 87, av herr *Kristiansson* och herr *Nilsson, Hjalmar*, om åtgärder för ökat inrättande av pensionärshem;

nr 88, av herr *Bengtson* m. fl., om ökat statsbidrag till Länkrörelsen;

nr 89, av herr *Bengtson* m. fl., om statsbidrag till Föreningen fruktdrycker;

nr 90, av herr *Pålsson* och herr *Olsson, Erik*, angående Östersund-Frösöområdets lämplighet som säte för högre utbildning;

nr 91, av herr *Berg, Gunnar*, om förbättrad pension åt förre extra verkstadsförmannen vid marinverkstäderna i Karlskrona A. G. J. Karlsson;

nr 92, av herr *Johansson, Robert*, och herr *Jonasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pälssvaror fogade förteckningen över pälsskinn;

nr 93, av herr *Persson, Johan*, m. fl., om förbud mot utminuterung av rusedrycker vissa dagar före varje helg;

nr 94, av herr *Öhman* m. fl., om vidgad rätt till avdrag vid inkomsttaxeringen för förvärvsarbetande gifta kvinnor;

nr 95, av herr *Andersson, Birger*, om årlig utgivning av en utförligare matrikel över riksdagens ledamöter;

nr 96, av herr *Öhman* m. fl., om återgång till en lågräntepolitik;

nr 97, av herrar *Gustafsson* och *Bengtson*, om höjning av den s. k. försvarsavgiften enligt gruvlagen m. m.;

nr 98, av herr *Nilsson, Hjalmar*, m. fl., om befrielse för kommun från skyldighet att söka tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet;

nr 99, av herr *Svedberg, Lage*, m. fl., angående en uppräknig av ersättningsbeloppen enligt militärersättningsförordningen;

nr 100, av herr *Osvald* m. fl., om inrättande av ett resistensbiologiskt laboratorium samt om förstärkning av växtskyddsanstaltens nematod- och viruslaboratorium m. m.;

nr 101, av herr *Nord* m. fl., angående viss ändring av kungörelsen om statlig garanti för lån för uppförande av lagerhus m. m. för jordbruksändamål;

nr 102, av herr *Nord* och herr *Persson, Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till konserveringsforskning;

103, av herr *Persson, Johan*, och herr *Nord*, om vidgad möjlighet för trädgårds-

företagare att erhålla lånegaranti för rationalisering;

nr 104, av herr *Nord* m. fl., om utvidgning av användningsområdet för trädgårdsnäringens bensinskattemedel;

nr 105, av herr *Berg, Gunnar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående fiskerilånefonden;

nr 106, av herr *Petersson, Bertil*, angående hyresprissättningen i vissa äldre fastigheter; och

nr 107, av herr *Franzén*, angående billigare elektrisk kraft på Gotland.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.02.

In fidem
G. H. Berggren